

Migracions internacionals i població de nacionalitat estrangera a Catalunya: un diagnòstic

Estudi encarregat per la Direcció General d'Avaluació i Estudis del
Departament de la Presidència

Gener de 2002

RPEEO 206

**MIGRACIONES INTERNACIONALES I POBLACIÓ DE
NACIONALITAT ESTRANGERA A CATALUNYA:
UN DIAGNÒSTIC**

Andreu Domingo Valls
Inés Brancós Coll

Centre d'Estudis Demogràfics

Bellaterra, 29 de gener de 2002

Índex:

I.-	Introducció	8
II.-	Borroritat estadística i visibilitat social: la construcció estadística de la immigració estrangera	13
II.1.-	Principals fonts per a l'estudi de les migracions i la població de nacionalitat estrangera	13
	<i>II.1.1.- Estadístiques sobre fluxos</i>	13
	<i>II.1.2.- Estadístiques sobre estocs</i>	17
II.2.-	L'impacte de la legislació en la visibilitat estadística de la immigració estrangera	24
	<i>II.2.1.- De 1975 a l'aprovació de la de la Llei d'estrangeria</i>	25
	<i>II.2.2.- Els anys noranta: de la primera regularització al nou reglament de la Llei d'estrangeria</i>	27
	<i>II.2.3.- L'any 2000: la nova Llei d'estrangeria i la regularització de 2000</i>	33
	<i>II.2.4.- Reforma de la Llei d'estrangeria i nova política de contingents</i>	35
III.-	Evolució dels moviments migratoris a Catalunya de 1988 a 1999	37
III.1.-	Caracterització dels perfils migratoris segons l'origen	37
	<i>III.1.1.- Moviments procedents de l'estranger</i>	40
	<i>III.1.2.- Moviments procedents de de la resta d'Espanya</i>	50
	<i>III.1.3.- Mobilitat intermunicipal a Catalunya</i>	55
III.2.-	Acceleració, diversificació i feminització?	64
IV.-	Perfil socio-demogràfic de la població estrangera a Catalunya	66
IV.1.-	Evolució dels estocs des de 1975 fins l'any 2000, Espanya i Catalunya	66
IV.2.-	Característiques de la població estrangera resident a Catalunya el 1996	81
	<i>IV.2.1.- L'estructura de la població per nacionalitat i per origen</i>	81
	<i>IV.2.2.- L'estat civil</i>	88
	<i>IV.2.3.- La distribució territorial</i>	95
	<i>IV.2.4.- El nivell d'instrucció</i>	108
	<i>IV.2.5.- La relació amb l'activitat</i>	116
IV.3.-	Processos migratoris i estructures de la llar	135
	<i>IV.3.1.- Distribució de la població segons el tipus de llar</i>	135
	<i>IV.3.2.- Desequilibris per sexe i estructura de les llars segons la nacionalitat</i>	139
V.-	Elements demogràfics per la previsió de l'evolució futura de la migració internacional a Catalunya	148
V.1.-	Migracions de substitució o complementàries?	148
	<i>V.1.1.- Les projeccions de la Divisió de Població de Nacions Unides</i>	148
	<i>V.1.2.- Les projeccions del Centre d'Estudis Demogràfics</i>	151

V.2.- Tendències emergents en les migracions internacionals a Catalunya	154
V.2.1.- <i>Per què creixeran els fluxos migratoris?</i>	155
V.2.2.- <i>Per què canviarà l'estructura per sexe i edat de la immigració? Per què es feminitzarà?</i>	158
V.2.3.- <i>Per què es diversificarà?</i>	160
V.2.4.- <i>Canvis en la política migratòria, quins canvis?</i>	162
VI.- Elements per a la reflexió des de Catalunya	165
Bibliografia	172

Relació de figures:

2.1.- Evolució anual de les altes en municipis catalans de la població de nacionalitat estrangera procedent de fora de Catalunya, 1988-1999	14
2.2.- Evolució anual dels permisos de residència a Catalunya, 1975-2000	18
3.1.- Altes en municipis catalans de la població de nacionalitat estrangera procedent de fora d'Espanya, per edat, sexe i àmbit territorial, 1988-1999	41
3.2.- Altes en municipis catalans de la població de nacionalitat estrangera procedent de fora d'Espanya, per edat, sexe i continent, 1988-1999	44
3.3.- Principals nacionalitats de les persones donades d'alta en municipis catalans procedents de fora d'Espanya, per sexe, 1988-1999	45
3.4.- Evolució temporal de les altes enregistrades en municipis catalans procedents de fora d'Espanya, per àmbit territorial, 1988-1999	47
3.5.- Evolució temporal de les altes enregistrades en municipis catalans procedents de fora d'Espanya, per sexe i continent, 1988-1999	48
3.6.- Altes en municipis catalans de la població de nacionalitat estrangera procedent de la resta d'Espanya, per edat i sexe, 1988-1999	51
3.7.- Principals nacionalitats de les persones donades d'alta en municipis catalans procedents de la resta d'Espanya, per sexe, 1988-1999	53
3.8.- Evolució temporal de les altes enregistrades en municipis catalans procedents de la resta d'Espanya, 1988-1999	54
3.9.- Altes intermunicipals a Catalunya de la població de nacionalitat estrangera, per edat i sexe, 1988-1999	56
3.10.- Principals nacionalitats de les persones que han realitzat un moviment intermunicipal a Catalunya, per sexe, 1988-1999	58
3.11.- Evolució temporal de les altes intermunicipals de Catalunya, 1988-1999	59
4.1.- Evolució percentual dels permisos de residència per continents. Espanya i Catalunya, 1975-2000	67
4.2.- Principals nacionalitats de les persones amb permís de residència. Espanya i Catalunya, 1975 i 2000	69
4.3.- Piràmides de població de nacionalitat estrangera segons el continent. Catalunya, 1996	85
4.4.- Principals nacionalitats de la població estrangera empadronada, per sexe. Catalunya, 1996	87
4.5.- Estructura per edat, sexe, estat civil i continent de nacionalitat de la població empadronada. Catalunya, 1996	90

4.6.- Nivell d'instrucció màxim assolit per la població de nacionalitat estrangera de 10 anys i més segons sexe i continent. Catalunya, 1996	111
4.7.- Població de nacionalitat estrangera segons la relació amb l'activitat, per sexe. Catalunya, 1996	120
4.8.- Piràmides de població africana segons tipologia de llar. Catalunya, 1996	140
4.9.- Piràmides de població americana segons tipologia de llar. Catalunya, 1996	143
4.10.- Piràmides de població europea segons tipologia de llar. Catalunya, 1996	145
4.11.- Piràmides de població asiàtica segons tipologia de llar. Catalunya, 1996	146

Relació de taules:

3.1.- Evolució anual de les altes enregistrades en municipis catalans per població de nacionalitat estrangera, segons àmbit de procedència, 1988-1999	38
3.2.- Altes en municipis catalans de la població de nacionalitat estrangera procedent de la resta d'Espanya, per sexe i Comunitat Autònoma de procedència, 1988-1999	51
3.3.- Mobilitat intermunicipal a Catalunya segons tipologia, continent i sexe, 1988-1999	61
3.4.- Mobilitat intermunicipal a Catalunya segons àmbit d'origen i de destinació, 1988-1999	62
3.5.- Mobilitat intermunicipal a Catalunya segons periodització de l'alta (1988-1991, 1992-1995 i 1996-1999) i àmbit de destinació	63
4.1.- Permisos de residència per nacionalitats. Espanya i Catalunya, 1975 i 2000	71
4.2.- Permisos de residència i proporció d'estrangeria per Comunitats Autònomes de residència. Espanya, 2000	73
4.3.- Població empadronada de nacionalitat estrangera i població nascuda a l'estranger, segons nacionalitat o país de naixement i sexe. Catalunya, 1996	83
4.4.- Distribució comarcal de la població de nacionalitat estrangera per continents i proporció d'estrangeria. Catalunya, 1996	96
4.5.- Població de nacionalitat estrangera de 10 anys i més segons nacionalitat, sexe i màxim nivell d'instrucció assolit. Catalunya, 1996 ..	112
4.6.- Població estudiant de nacionalitat estrangera segons sexe i continent. Catalunya, 1996	114
4.7.- Població de nacionalitat estrangera segons la relació amb l'activitat, per sexe i nacionalitat. Catalunya, 1996	117
4.8.- Població nacionalitat estrangera que es declara activa, segons la relació amb l'activitat, per sexe i grup quinquennal d'edat. Catalunya, 1996 ..	122
4.9.- Població de nacionalitat estrangera ocupada, segons situació professional, per sexe i continent. Catalunya, 1996	126
4.10.- Població de nacionalitat estrangera ocupada, segons branca i sector d'activitat, per sexe i continent. Catalunya, 1996	130
4.11.- Població nacionalitat estrangera que es declara inactiva, segons la relació amb l'activitat, per sexe i grup quinquennal d'edat. Catalunya, 1996	133

4.12.- Tipologia de llars on resideixen persones de nacionalitat estrangera, segons siguin tots els seus membres o no de nacionalitat estrangera. Catalunya, 1996	137
4.13.- Població de nacionalitat estrangera segons tipologia de llar, per continent i sexe. Catalunya, 1996	138

Relació de mapes:

4.1.- Distribució provincial dels residents de nacionalitat estrangera. Espanya, 2000	74
4.2.- Percentatge de residents estrangers front a la població de cada província. Espanya, 2000	76
4.3.- Distribució provincial dels residents de nacionalitat estrangera per continents. Espanya, 2000	78
4.4.- Distribució municipal de la població de nacionalitat estrangera. Catalunya, 1996	100
4.5.- Percentatge de població de nacionalitat estrangera front a la població de cada municipi. Catalunya, 1996	101
4.6.- Distribució municipal de la població de nacionalitat estrangera per continents. Catalunya, 1996	104

I.- INTRODUCCIÓ

Durant tres quartes parts del segle vint, la proporció de població nascuda a l'estranger de Catalunya s'ha mantingut gairebé invariable, no depassant l'1,5% del total fins a la dècada dels vuitanta. Aquesta heteròclita i mínima població compregué amb el temps els fills d'emigrants catalans o espanyols retornats, de Llatinoamèrica primer, fills de l'emigració econòmica a Cuba o a l'Uruguai, fills de l'exili a Mèxic o a França, d'Europa més tard, procedents d'Alemanya, França o Suïssa, als que s'afegiria l'exòtica presència de quincallaires xinesos o la d'empresaris escandinaus als anys vint, la de jubilats alemanys, francesos i britànics als anys seixanta, la dels directius freqüentment d'aquestes mateixes nacionalitats, o la dels refugiats i asilats uruguaians, argentins o xilens dels setanta, o la d'estudiants libanesos o japonesos, per exemple. Una població que al llarg del segle s'ha caracteritzat per la seva heterogeneïtat de nacionalitat, d'activitats i d'interessos, pel canvi en el temps, i en tot cas pel seu baix nombre. Tan baix, que mai no va cridar l'atenció fins arribats ben bé a mitjans dels anys vuitanta, notablement durant la dècada dels noranta, quan les migracions internacionals de treballadors procedents de països en via de desenvolupament i el seu assentament a Catalunya es revelen com un fenomen creixent i de primera magnitud, tant per les seves repercussions demogràfiques, com per les econòmiques i culturals.

Al llarg de tot el segle XX però, Catalunya s'ha caracteritzat, demogràficament parlant, per ser un país d'immigració, essent els ritmes de creixement de la població catalana i els de la població mundial comparables a llarg termini. Anna Cabré ha calculat que entre 1850 i 1950, per exemple, la població mundial s'havia multiplicat per 2,15 i la catalana ho hauria fet per 2,02; entre 1900 i 1980, mentre que la població mundial es multiplicava per 2,77, la catalana ho feia per 3,03. Com a conseqüència d'aquest increment, el pes de la població catalana dins de la població mundial es va mantenir relativament constant durant més de cent anys: si al 1850 la població catalana representava un 1,37 per mil de la població mundial, al 1980, representava un 1,34 per mil (Cabré, 1999). La immigració, majoritàriament procedent de la resta de l'Estat espanyol va ser, en bona mesura, responsable

d'aquest fort augment, contribuint en un 60,3% al creixement demogràfic de Catalunya durant el segle XX, o dit d'una altra forma, dels 6 milions d'habitants actuals, 3,6 poden considerar-se fruit directe o indirecte de la immigració contemporània. La Catalunya contemporània, en termes demogràfics, seria incompreensible sense el fet migratori, tan important ha estat la immigració per l'evolució demogràfica de Catalunya que Anna Cabré l'ha sintetitzada en un model que anomena el *Modern Sistema Català de Reproducció*. Així, entre 1900 i 1980 la migració neta s'estima en 2.374.112 migrats, tenint en compte que la població de Catalunya censada al 1900 era de 1.966.382 habitants, i que els fluxos d'immigració són superiors al saldo migratori, pel que es pot resumir l'evolució demogràfica com el procés d'integració en només vuitanta anys, d'uns tres milions de persones en una població que partia d'uns dos milions d'habitants. Com és lògic, durant el període que abasta tot el segle XX, els corrents migratoris van estar sotmesos als avatars històrics, presentant importants fluctuacions on, partint d'un saldo positiu de 33.669 immigrants per al primer decenni del segle, a la dècada dels vint s'arriba a 322.079 immigrants, i només a la dècada dels seixanta a 720.442.

L'arribada de corrents migratòries doncs, ha estat una constant en la història contemporània de Catalunya, o almenys ho va estar fins la dècada dels vuitanta, quan, coincidint amb la crisi econòmica, el creixement demogràfic de Catalunya s'estanca. En efecte, mentre que la diferència entre les entrades, els immigrants, i les sortides, els emigrants, donava per al període 1961-1975 un saldo migratori positiu de gairebé un milió de migrats (Pujades i Mendizàbal, 1991), la mateixa diferència per al període 1975-91 representava una pèrdua de gairebé 25.000 habitants. L'evolució dels saldos migratoris a partir de 1975, palesa una forta reducció pel quinquenni 1976-1981, amb tant sols 35.000 persones comparades amb les 231.831 dels cinc anys anteriors 1971-75, i només fa que anticipar la ruptura en el signe dels saldos que representa el quinquenni 1981-86, amb un saldo negatiu de 95.140 persones, sens dubte atribuïble a l'impacte de la crisi econòmica. La lleugera recuperació a partir del quinquenni, 1986-91 amb un guany al voltant de les trenta-cinc mil persones pot ser imputable als signes de recuperació econòmica del període, però com es pot veure, el balanç positiu no és ni de bon tros comparable a la situació anterior a 1975, no arribant a representar ni el 0,6% del total de la

població l'any 1986. Serà a partir d'aleshores que la immigració provinent de la resta de l'estat espanyol s'estancarà, mentre que la immigració procedent de l'estranger anirà prenent cada cop més protagonisme: així per al darrer quinquenni 1996-2000, el saldo positiu ha assolit les cent cinquanta-nou mil persones.

L'estancament demogràfic de Catalunya doncs, contemplà una davallada intensa i sostinguda de la fecunditat, però també, de forma no menys enèrgica, la disminució de la immigració fins gairebé l'aturada dels fluxos migratoris, que tot just fins a meitats dels setanta havien assolit magnituds importantíssimes. En els moments més durs de la crisi econòmica el saldo migratori fins i tot passà a ésser lleugerament negatiu, sota el pes de l'emigració de retorn. El canvi de signe dels saldos migratoris i el seu progressiu augment des de mitjans dels vuitanta i sobretot durant la dècada dels noranta, són fonamentalment producte de les aportacions dels corrents immigratoris procedents de fora d'Espanya.

Des d'aquesta perspectiva, el repte que plantegen les migracions internacionals a Catalunya està directament relacionat amb la història contemporània del país. ¿En quina mesura els fluxos del segle XXI poden representar una fractura en l'evolució demogràfica de Catalunya? ¿Quines conseqüències poden tenir l'assentament d'un nombre important de persones de nacionalitat estrangera en l'actualitat? Com afecten aquests nous fluxos al futur i a la identitat de Catalunya? No totes aquestes preguntes les pot respondre la Demografia i, de fet, com veurem, tampoc pot donar una resposta adequada a alguna d'aquelles que directament li són adreçades com a disciplina que estudia la població: Quants vénen i quants vindran? Quins són els comportaments demogràfics diferencials d'aquesta població? Com incidiran en l'evolució demogràfica de Catalunya, en la seva activitat o en l'equilibri territorial? Mentrestant i com és lògic en la urgència que planteja el ritme accelerat que han adquirit els fluxos migratoris durant la darrera dècada, la Demografia s'ha convertit en una referència obligada.

L'objectiu d'aquest informe és presentar una panoràmica descriptiva de la realitat de la immigració a Catalunya, de les dificultats i els límits per al seu estudi, del que sabem amb les darreres dades disponibles dels aspectes sociodemogràfics més

generals sexe, edat, nacionalitat, nivell d'instrucció, relació amb l'activitat i estructures de la llar, per a la fi presentar el que des de l'estricta camp de la Demografia podem anunciar sobre el futur dels moviments migratoris internacionals a Catalunya per apuntar els elements de reflexió imprescindibles, segons el nostre parer, per plantejar-nos el repte de la immigració. Amb aquest objectiu hem organitzat l'informe en els següents apartats:

En primer lloc, al capítol *Borrositat estadística i visibilitat social: la construcció estadística de la immigració estrangera* es presenten les principals fonts per a l'estudi dels fluxos i dels estocs de la població de nacionalitat estrangera. S'observarà com les estadístiques resten fortament influïdes pels canvis substancials experimentats en els criteris de recompte però principalment per les actuacions legislatives que durant aquests anys s'han dut a terme i que incidiran tant en la visibilitat de les migracions internacionals com de la població de nacionalitat estrangera resident a Catalunya.

En segon lloc, a *Evolució dels moviments migratoris a Catalunya de 1988 a 1999*, es caracteritzen, d'acord a les variables de sexe, d'edat, de nacionalitat i de l'any en que s'ha produït el moviment migratori, totes les altes en municipis catalans, enregistrades en l'Estadística de Variacions Residencials de l'Institut Nacional de Estadística i que han estat protagonitzades per la població de nacionalitat estrangera, distingint entre aquelles que tenen el seu origen a l'estranger, les que provenen de la resta d'Espanya i les produïdes entre municipis catalans. El marc temporal d'anàlisi ha vingut determinat per ser el 1988 el primer any on es facilita la informació d'una forma desagregada i el 1999, el darrer del que es disposen de dades.

El *Perfil socio-demogràfic de la població estrangera a Catalunya, 1996* es tracta en el quart capítol. Després de deixar constància de l'increment produït tant a Espanya com a Catalunya en l'estoc de la població de nacionalitat estrangera entre 1975 i 2000 així com la variació en la seva composició, s'analitzen les dades de l'Estadística de Població annexa al Padró de 1996, cedides per l'Institut d'Estadística de Catalunya, font que ens permet caracteritzar aquest col·lectiu front: a l'estructura de la població per edat, sexe, nacionalitat, país d'origen, estat civil, la seva distribució

territorial a Catalunya, el nivell d'instrucció, la relació amb l'activitat i l'estructura de les llars on habiten.

Al cinquè capítol *Elements demogràfics per a la previsió de l'evolució futura de la migració internacional a Catalunya*, després de fer un repàs a alguns exercicis realitzats en l'estimació dels fluxos d'immigració futurs a Espanya, es mostren quins són els principals elements demogràfics a tenir en compte alhora de fer previsions i de copsar quines seran les tendències futures en les migracions internacionals a Catalunya.

Per últim, a les conclusions, *Elements per a la reflexió des de Catalunya* s'apunten idees i elements a tenir presents front al fenomen de la immigració internacional i de l'assentament de la població de nacionalitat estrangera a Catalunya.

II.- BORROSITAT ESTADÍSTICA I VISIBILITAT SOCIAL: LA CONSTRUCCIÓ ESTADÍSTICA DE LA IMMIGRACIÓ ESTRANGERA

II.1.- Principals fonts per a l'estudi de les migracions i la població de nacionalitat estrangera

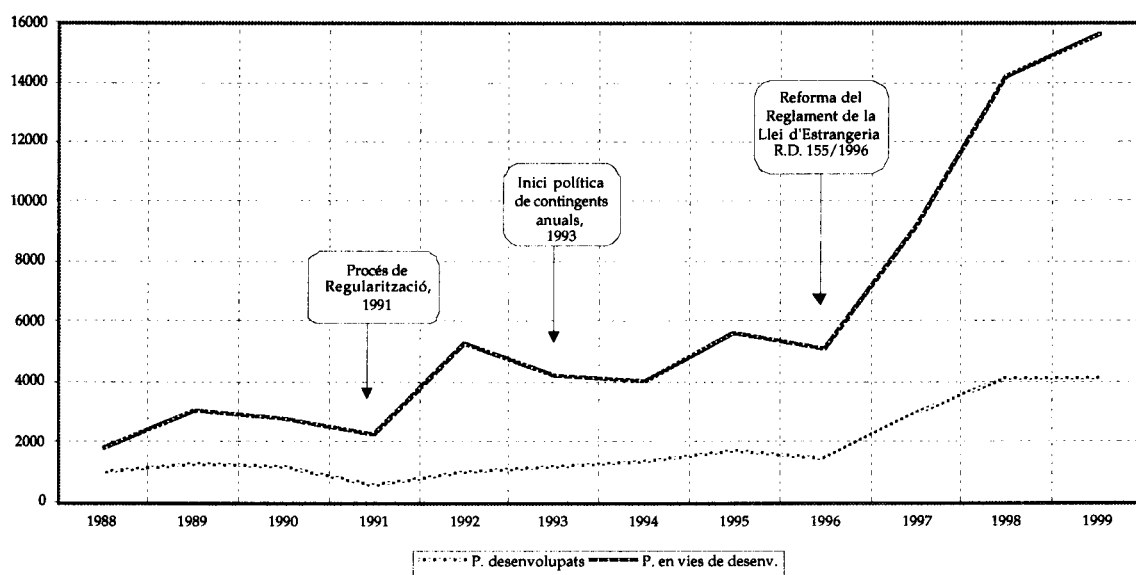
La majoria de les fonts estadístiques que recullen informació sobre la població de nacionalitat estrangera registren estocs més que fluxos, pel que, en els estudis que s'en derivaran també predominaran aquells basats en l'anàlisi dels primers en detriment de les migracions propiament dites. A continuació tractarem les principals fonts estadístiques per a l'estudi tant dels corrents migratoris com de la població de nacionalitat estrangera ja resident en el país i intentarem reflectir els darrers i importants canvis que s'han produït en la producció estadística que sens dubte afectaran el registre dels estrangers.

II.1.1.- Estadístiques sobre fluxos

Una de les fonts bàsiques per a l'estudi de la mobilitat i els fluxos de la població de nacionalitat estrangera és l'Estadística de Variacions Residencials (EVR). En ella es reflecteix, de forma anual, les altes i les baixes padronals de cada municipi, dades recollides pels respectius Ajuntaments i elaborades i publicades per l'Instituto Nacional de Estadística (INE) a l'*Estadística de Variaciones Residenciales*, així com en l'*Anuario Estadístico de España* i en el *Boletín de Estadística* i des de 1985, a *Migraciones*. Aquesta darrera publicació, a partir de 1988, va incrementar notablement la informació gràcies a un nou tractament de les dades, el que permet disposar de fitxers provincials de totes les persones que han realitzat un moviment migratori a un municipi espanyol, tant si prové d'un altre d'Espanya com de l'estranger, per tant, aporta informació sobre migracions interiors i exteriors (dades tipus fluxos), per província i lloc de naixement i també s'introdueixen dades per a les capitals provincials així com pels municipis majors de 100.000 habitants.

Des de 1992 es fa una distinció, tant pels moviments migratoris interiors com exteriors, entre el lloc de naixement i la nacionalitat. Per la seva banda, l'Institut d'Estadística de Catalunya a través d'un conveni de col·laboració amb l'INE que li permet disposar de la informació continguda en les butlletes de variacions residencials, des de 1988 publica anualment els resultats dels fluxos de migracions de les comarques i municipis de Catalunya.

Figura 2.1.- Evolució anual de les altes en municipis catalans de la població de nacionalitat estrangera procedent de fora de Catalunya. Període, 1988-1999.

Font.- Estadística de Variaciones Residenciales (INE). Elaboració C.E.D.

Donada la forta mobilitat i la importància creixent dels fluxos actuals, l'EVR presenta l'avantatge front a altres registres, de la seva periodicitat anual, el que aporta un notable grau d'actualització, característica que s'ha d'afegir a un volum d'informació gens menyspreuable. Per contra, una de les crítiques més directes que es fa a aquesta font, d'aquí el baix grau d'explotació, deriva del seu subregistre que si ja és important pel total de la població s'agregaria per raons específiques entre la població immigrada. Així, hem de recordar que en el total de la població sovint existeix un notable desajust entre la mobilitat residencial real i

les altes declarades. Aquest biaix derivaria, en alguns casos, de les anomenades migracions fiscals, en altres, es manté l'empadronament en el municipi d'origen per poder exercir el dret del vot o bé, per simple comoditat quan aquest moviment no s'acaba de percebre com a definitiu (sovint els estudiants), o per pures raons sentimentals. Les causes més específiques que propicien el subregistre entre la població de nacionalitat estrangera poden ser variades, anant des del refús a la inscripció per por a que es converteixi en una informació que pugui anar en contra seva (especialment quan la persona immigrada es troba en situació irregular), al desconeixement de l'obligació d'empadronar-se o per la seva negligència a fer-ho, passant per la pròpia provisionalitat residencial que pot caracteritzar el procés migratori d'aquest col·lectiu, principalment en els seus inicis. En altres ocasions més puntuals, concretament fins al 1996, el subregistre estadístic podria venir potenciat pel refús de la pròpia administració municipal a donar l'alta en el municipi a una persona immigrada sense la prèvia presentació de la documentació que acredités la seva situació legal en el país i que es subsana a partir de la *Ley 4/1996 de 10 de enero, por la que se modifica la Ley 7/1985, de 2 de abril, Reguladora de las Bases del Régimen Local* i desenvolupada pel *Real Decreto 2612/1996, de 20 de diciembre*, determinant que tota persona que visqui a Espanya està obligada i té dret a inscriure's en el padró del municipi en el que resideix habitualment, afectant tant a la població de nacionalitat espanyola com a l'estrangera.

Per contra, també serà a partir de 1996, quan entre certs col·lectius es parli de sobreenregistrament relacionat amb la creença que el document acreditatiu de l'empadronament fora una prova susceptible de demostrar l'any d'arribada al país, i per tant de facilitar la regularització de l'immigrant. Aquesta creença ha portat a alguns immigrants a empadronar-se en diferents municipis on poguessin mantenir xarxes de sociabilitat, preferentment pertanyents a províncies distintes, estratègia dirigida a obrir més d'un expedient de regularització donat que la gestió d'aquests depenen de les subdelegacions provincials del Govern Central. Per altra banda es constata, malgrat no haver-se analitzat l'abast del fenomen, el fet que una persona empadroni, a la seva llar, familiars o amics per a tenir un justificant de

residència en cas de necessitar-lo, en una data prèvia a la seva arribada real al país, quan encara es troba en el lloc d'origen. Aquesta possible no coincidència temporal entre la sol·licitud d'alta o de baixa d'un municipi i el moment real en que es realitza el canvi residencial, juga en major mesura en sentit contrari, és a dir, normalment transcorre un període de temps més o menys perllongat, depenent dels casos i de les necessitats, entre el canvi residencial i el moment en que un s'enregistra, fet que si bé també es dona entre la població autòctona s'agreuja, com s'ha apuntat, al fer referència als fluxos de població de nacionalitat estrangera, tant si provenen directament d'un altre país, com si es tracta d'un tipus de mobilitat intermunicipal. Amb tot, s'ha de tenir present que en cap dels biaixos anunciats es compta ni amb una estimació ni amb una aproximació del volum real que representa.

L'anàlisi de les sèries tampoc permeten distingir entre el primer i els posteriors desplaçaments que pugui dur a terme una mateixa persona, barrera important de cara a realitzar estudis sobre biografies migratòries de caràcter longitudinal o per avaluar el fenomen del retorn. El retorn precisament segueix essent l'assignatura pendent de les estadístiques de variacions residencials, que si fins al moment no ha tingut més importància, en la mesura que els moviments migratoris de persones de nacionalitat estrangera presenta, suposem, una baixa incidència, en el futur pot convertir-se en una greu pertorbació. Si bé el registre de les baixes que es produeixen en un municipi queden assegurades pel contrast amb les altes d'altres municipis espanyols, quan aquestes baixes es produïxen pel retorn al país d'origen és possible que quedin sense enregistrar fins a la següent operació censal. Aquesta deficiència pot derivar en dos pertorbacions importants: una, no tenir cap coneixement sobre els moviments de retorn i dos, fer créixer de forma artificial els estocs d'immigrants estrangers (ja que s'enregistra l'alta però no sempre la baixa). A aquest respecte, haurem d'esperar a veure com es preveuen mecanismes correctors amb el funcionament del *Padró continu*, al que ens referirem més endavant.

Malgrat tot i sense oblidar ni el subregistre de les sèries estadístiques ni la resta d'inconvenients cal insistir però, en les avantatges que aquesta font aporta: la

possibilitat de tenir el perfil per sexe, edat, nacionalitat i la freqüència dels moviments internacionals, interprovincials i intermunicipals de la població tractada, de forma anual, raó que justifica a bastament la seva explotació, malgrat assumir que esdevenen la punta de l'iceberg de la mobilitat real en cadascuna de les seves modalitats. Un exemple d'investigacions que treballen amb aquesta font el trobem a Recaño (1997) o bé a Domingo, Bayona i Brancós (2002).

II.1.2.- Estadístiques sobre estocs

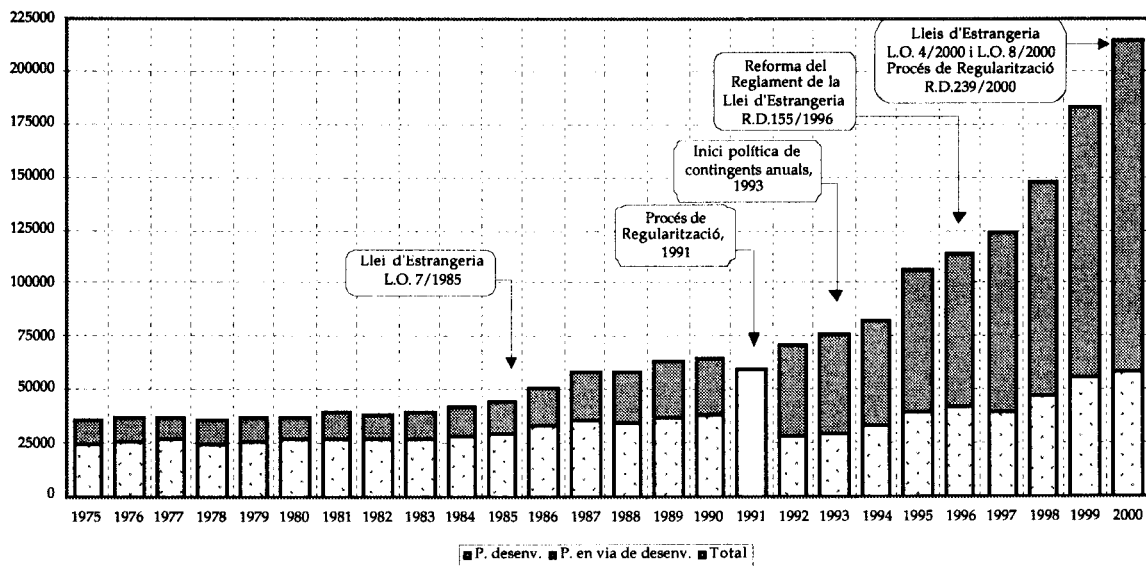
Pel que fa referència a l'anàlisi dels estocs de població, les fonts bàsiques són els permisos de residència i els Censos i els Padrons Municipals de Població. També farem esment als permisos de treball i a l'*Encuesta Sociodemogràfica*, tot i que seran avaluades amb independència donat l'univers específic que tracten: l'estadística dels permisos de treball, per definició versen sobre el col·lectiu de treballadors documentats, mentre que l'*Encuesta Sociodemogràfica* deriva d'una mostra de població censal.

Permisos de residència i Censos i Padrons són registres diferents tant en la seva gestió com en la seva naturalesa. No comptabilitzen la mateixa població i cap, la totalitat del col·lectiu i per tant, no reflecteixen de forma global la realitat de la població de nacionalitat estrangera. La comparació d'aquestes fonts també s'agreuja al no coincidir les dades de referència de les operacions padronals i censals amb la dels permisos de residència quan aquests coincideixen en un mateix any. Només per posar un exemple, el Padró de 1996, a 1 de maig, enregistrà 98.035 persones de nacionalitat estrangera residents a Catalunya mentre que l'estoc de permisos de residència a 31 de desembre de 1995 era ja de 106.809 persones. Malgrat això, resulten les fonts estadístiques més emprades ja que són les que permeten una millor aproximació a les característiques sociodemogràfiques de la població.

Permisos de residència

Els permisos de residència, atorgats per la Direcció General de la Policia (DGP), tenen caràcter administratiu i es refereixen a les persones de nacionalitat estrangera que han sol·licitat i els han concedit un permís de residència i que el mantenen en vigor en la data de referència (a 31 de desembre de l'any corresponent). Presenten una periodicitat anual, pel que el grau d'actualització, en aquest sentit, esdevé un element positiu. La DGP elabora, amb aquestes dades, una *Memoria anual*. També l'INE, amb les sèries corresponents a residents estrangers a Espanya publica, des de 1992, l'*Anuario Estadístico de Extranjería* i a partir de 1994, la Dirección General de Migraciones del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales les agrupa en el *Anuario de Migraciones*.

Figura 2.2.- Evolució anual dels permisos de residència a Catalunya. Període, 1975-2000.

Font.- *Anuario Estadístico* (INE), *Anuario Estadístico de Extranjería* (Comisión Interdepartamental de Extranjería) i dades Web (Instituto Nacional de Estadística), diversos anys. Elaboració C.E.D.

Les sèries de l'estadística dels permisos de residència, a més de presentar l'inconvenient de no comptabilitzar, per definició, aquelles persones que no disposen d'aquest permís han experimentat significatives variacions en el temps. Aquestes variacions deriven tant de canvis en el criteri de recompte com en la incidència de les transformacions en la legislació que es reflecteixen en una major visibilitat o invisibilitat estadística del fenomen i que dificulten l'anàlisi de les sèries estadístiques i en concret, de la seva evolució temporal. Per exemple, podem esmentar l'impacte de la implantació del Número d'Identificació de l'Estranger (NIE) en base a l'art. 67 del *Reglamento de Ejecución de la Ley Orgánica 7/1985, de 1 de julio, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España*, d'aplicació (teòrica) a partir de 1987, pel qual es passa de comptar sol·licituds a comptar persones; l'agregació a partir de 1992 dels estudiants i, a partir de 1993, dels comunitaris i els familiars.

Censos i Padrons

Els Censos i Padrons es coordinen a través de l'INE qui publica els resultats en el *Censo de Población* i en el *Padrón Municipal de Habitantes* (PMH). A diferència dels permisos de residència, els censos i padrons tenen una finalitat estadística i registren aquells individus que han omplert la fulla censal o padronal en el corresponent municipi de residència, amb independència de tenir o no el document administratiu que acrediti la seva residència a Espanya. Aquests, per definició, haurien de recollir la totalitat del col·lectiu analitzat o almenys des de 1996 en que és obligatòria la inscripció en l'estadística municipal però, alguns estudis han remarcat la inexactitud d'aquesta afirmació (Domingo i Brancós, 2000), al mantenir-se un sistemàtic subregistre. Malgrat això, presenten l'avantatge de presentar un bon nivell informatiu tant des de la vessant sociodemogràfica (sexe, edat, estat civil, nivell d'instrucció, relació amb l'activitat econòmica, situació professional, branca d'activitat i estructura de la llar en la que resideixen, i característiques de l'habitatge en el cas del Cens, entre les dades més destacades), com territorial (país de naixement, nacionalitat, municipi on s'han censat o empadronat, o informació sobre la mobilitat en els darrers 10 anys). A més, aquesta font permet relacionar la

població de nacionalitat estrangera resident, en aquest cas a Catalunya amb el total de la població.

Pel que fa referència a 1996, sis Comunitats Autònomes amb competència en gestió estadística (Canàries, Catalunya, Galícia, Madrid, Navarra i el País Basc) adjuntaren al PMH un qüestionari annex i complementari a les dades sol·licitades pel conjunt del territori espanyol, el que ha permès als instituts d'estadística d'aquestes Comunitats disposar de més dades, tant per a la població de nacionalitat espanyola com per a la població de nacionalitat estrangera. Aquest esforç per part de les esmentades Comunitats ha resultat clarament beneficiós pel desenvolupament d'investigacions dins els àmbits territorials corresponents fent-se però impossible les comparacions amb d'altres Comunitats Autònomes o amb el conjunt de l'Estat.

Front a la major riquesa informativa cal esmentar també altres inconvenients intrínsecs de la mateixa: per un costat assenyalar la seva periodicitat (quinquennal el Padró i decennal el Cens) i el temps que transcorre entre l'operació Censal o padronal i la disponibilitat de les dades, malgrat que en els darrers anys s'hagi fet un notable esforç tal i com es pot constatar. El dinamisme de la població en general i del col·lectiu de nacionalitat estrangera en concret, comporta una ràpida caducitat de les xifres analitzades, essent necessària la seva constant actualització. En aquest sentit, l'entrada en funcionament de l'anomenat *Padró Continu* pot ser fonamental.

El Padró Continu

El *Padró Continu* és un nou sistema de gestió padronal que ve a substituir les renovacions padronals quinquennals així com les rectificacions anuals, la darrera de les quals tingué lloc al 1996, amb la finalitat de poder disposar d'informació sobre els habitants d'un municipi de forma immediata (*Ley 4/1996 de 10 de gener, por la que se modifica la Ley 7/1985, de 2 de abril, Reguladora de las Bases del Régimen Local*). Es fonamenta en què els Ajuntaments assumeixin la gestió, en aquest cas informatitzada dels seus padrons però, per altra banda i molt important, és que existeixi una coordinació a través de l'INE, organisme que disposa d'una base de

dades integrada dels padrons de tots els municipis a una data concreta. La finalitat d'aquest nou sistema és el de garantir la no duplicitat de les entrades i detectar possibles errors de declaració on, cada variació padronal és validada i reflectida de forma automàtica en la base central de l'INE. Aquesta base, en teoria, es confronta amb la informació que han de facilitar altres ministeris com el d'Exteriors (en temes d'emigració i d'immigració), Justícia (amb el registre civil) o Interior (amb la tramesa d'informació sobre els DNI). La qualitat d'aquest registre, que es troba en fase d'implantació, varia entre els Ajuntaments degut a la diversitat de recursos humans i materials i els ritmes diferents entre les diverses administracions implicades. A més, no es pot obviar el fet de ser el propi individu qui ha de sol·licitar l'empadronament, aspecte que, com succeïa amb l'EVR, determinarà que aquesta englobi o no a la totalitat de la població i que dissortadament reproduïxi les seves mancances.

En el cas que ens ocupa de la població estrangera, el Padró Continu pot arribar a representar un enorme salt qualitatiu a tenir en compte al referir-se a les bases estadístiques donat que, per la naturalesa canviant del fenomen de la immigració i de la població de nacionalitat estrangera és de gran utilitat la seva actualització àgil. Un dels problemes que actualment es constaten i que afecten al col·lectiu analitzat deriven del retorn o de les baixes que puguin donar-se. Si bé hem apuntat el desajustament existent entre el moment d'arribar a un municipi i el de donar-se d'alta en el Padró, més difícil és que una persona de nacionalitat estrangera que marxi del país comuniqui la baixa, problema ja tractat al mencionar l'EVR. Actualment, per a solucionar aquest afer es demana la col·laboració de les administracions especialitzades (en aquest cas, del Ministeri d'Exteriors) però, segons apuntà L. García Maldonado a les *XI Jornadas de Estadística* realitzades al març de 2001 a Zamora, aquesta col·laboració per a facilitar de forma sistemàtica i oportuna els canvis en la informació personal encara és reduïda, aspecte que a la llarga pot fer inflar aquest col·lectiu de població. El mateix succeeix en la tramesa de les variacions del registre natural, altes i baixes per naixements i defuncions respectivament, inscrits en el Registre Civil. També caldria clarificar i unificar per a un millor recompte, i de cara a no duplicar a la població de nacionalitat estrangera,

quin ha de ser el document acreditatiu per empadronar-se donat que actualment una mateixa persona ho pot fer emprant diferents identificadors, ja sigui el passaport, el NIE, la targeta de residència o altres i d'aquí provindria la picaresca apuntada anteriorment de que un estranger pugui sol·licitar un permís de residència a diferents províncies (Junta de Castilla y León, 2001). Per últim, com ja es va poder veure a l'any 1996, la desaparició del Padró d'Habitants tal i com se'l coneixia fins aquell any, deixa en mans dels Instituts d'Estadística de les Comunitats Autònomes la decisió d'emprendre estadístiques homogènies durant el període intercensal que recullin la informació no contemplada al *Padró Continu*, que es redueix al sexe, l'edat, la nacionalitat i al nivell d'instrucció. Fins l'any 1996 es tenia garantida quinquennalment la recollida de dades de tots els individus en relació a l'estat civil, a l'activitat o a l'estructura de la llar, ara aquesta informació pot quedar relegada a l'operació censal, és a dir cada deu anys, amb l'evident perjudici que aquesta manca d'informació té pel seguiment de fenòmens o realitats com la que aquí ens ocupa.

Permisos de treball

Els permisos de Treball els otorga i comptabilitza el Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Es disposen de dades informatitzades des de 1984, any a partir del qual la Dirección General del Instituto Español de Emigración -actual Dirección General de Migraciones- publica una *Memoria Anual*, el *Boletín de Estadísticas Laborales*, el *Anuario de Estadísticas Laborales* i les *Estadísticas de Permisos de Trabajo a Extranjeros*. També l'INE, des de 1992 publica les dades a l'*Anuario Estadístico de Extranjería* i a partir de 1994, la Dirección General de Migraciones del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales les agrupa en el *Anuario de Migraciones*.

La principal limitació d'aquesta font és que només reflecteix el perfil de la població de nacionalitat estrangera econòmicament activa i que, a més, compleixi el requisit d'haver sol·licitat i se li hagi concedit la conseqüent autorització administrativa per a treballar. No s'inclouen doncs, els que treballen dins l'economia submergida o semi-submergida, així com tampoc aquells que no necessiten el permís de treball o que, per decisió administrativa, en són excluïts (i que venen referenciats en l'art. 41

de la nova Llei d'Estrangeria, la *Ley Orgánica 8/2000, de 22 de diciembre, de Reforma de la Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social*).

Finalment cal apuntar l'existència d'estadístiques derivades dels diversos processos de regularització extraordinària (duts a terme el 1991, el 2000 amb continuació el 2001 així com el 1996 si considerem l'aprovació del Reglament de la Llei d'estrangeria com una regularització i que va afectar notablement al reagrupament familiar) i la política dels contingents anuals que s'aplica des de 1993, mecanismes que com veurem més endavant, permeten fer visibles estocs de població fins el moment no registrats.

L'Encuesta Sociodemográfica

Al 1991, l'INE va dur a terme l'*Encuesta Sociodemográfica* a partir d'una mostra censal amb 159.154 individus de tot Espanya (20.833 de Catalunya), de 10 anys i més. A diferència de les fonts abans mencionades, ens aporta informació de tipus longitudinal, desenvolupant les variables apuntades en els Censos de Població. Un dels avantatges que presenta la seva utilització en els estudis sobre migracions, és el de permetre reconstruir els moviments migratoris duts a terme al llarg de la vida d'un individu, podent associar la trajectòria biogràfica i migratòria de la població que en l'any de referència residia a Espanya. Ens aporta dades que fan referència als moviments migratoris realitzats per residents de nacionalitat estrangera, segons l'any en que van iniciar la residència a Espanya, amb una informació publicada per grans agregats de països. Desafortunadament, l'enquesta només treballa amb una mostra de 1.166 persones de nacionalitat estrangera, recordem, de 10 anys i més (un 0'36% de la població de nacionalitat estrangera censada a Espanya), mostra suficientment representativa per analitzar el conjunt espanyol però que presenta dificultats a mesura que desagreguem al col·lectiu, incrementant-se notablement el marge d'error. Per altra banda el panorama de les migracions en els darrers deu anys ha experimentat profunds canvis, pel que cal apuntar la caducitat de les dades, a més de la distorsió que la pròpia metodologia de la font introdueix, potenciant aquelles nacionalitats amb major domini de

l'idioma (donat que el qüestionari a respondre era extens i ampli i requeria un coneixement dels castellà) i que a voltes també es relacionarà amb els anys d'estada en el país.

Altres fonts estadístiques

Existeixen altres fonts que, malgrat no proporcionar-nos informació general sobre el col·lectiu sí que aporten dades sobre certs esdeveniments, normalment de tipus estoc. En aquest cas ens limitarem a mencionar les principals: les altes i baixes a la Seguretat Social; la Encuesta de Población Activa de l'Instituto Nacional de Estadística; les sol·licituds i les concessions d'asil del Ministerio del Interior; el nombre de visats atorgats del Ministerio de Asuntos Exteriores; les dades sobre nacionalitzacions del Ministerio de Justicia; els estudiants no universitaris matriculats dels Serveis Estadístics del Departament d'Ensenyament; dades sobre expulsions i pasteres interceptades de la Dirección General de la Policía; dades del moviment natural de la població (naixements, matrimonis i defuncions) i, des del 1994, el nombre d'electors comunitaris, per part de l'INE; o el nombre de refugiats, per ACNUR.

II.2.- L'impacte de la legislació en la visibilitat estadística de la immigració estrangera

Com s'ha constatat en l'apartat anterior, les sèries estadístiques, tant les que reflecteixen els estocs de població de nacionalitat estrangera com les que versen sobre la mobilitat, es troben influenciades pels canvis que s'introdueixen de forma periòdica en la recollida de dades, siguin aquests directament dirigits a reflectir el fenomen de la immigració (per exemple, els criteris en el recompte dels permisos de residència), o siguin de caire més general (com per exemple, l'aplicació del Padró Continu). Al seu torn, ja havíem anunciat com els canvis legislatius alteren de forma molt important la visibilitat del col·lectiu objecte d'estudi. En primer lloc, com ja s'ha vist, modificant els criteris de recompte de la població de nacionalitat estrangera i, malgrat que aquestes modificacions hagin estat a fi de conèixer amb més exactitud el fenomen, en la pràctica, han fet gairebé impossible considerar les

sèries temporals. En segon lloc, els canvis legislatius són la precondition per l'accés de la població de nacionalitat estrangera al registre. D'aquesta manera, i tal com es podrà veure en el següent apartat, la presa de determinades mesures polítiques facilita o dificulta l'accés al registre d'una part de la població de nacionalitat estrangera, distorsionant la visibilitat estadística en el seu conjunt.

A continuació reflectirem com ha anat repercutint sobre el registre el desenvolupament de la política d'immigració a Espanya des de la *Ley Orgánica 7/1985, de 1 de julio, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España* i fins a l'actualitat. Podem distingir quatre períodes clarament diferenciats: 1) De 1975 a l'aprovació de la Llei d'estrangeria; 2) Els anys noranta, de la primera regularització al nou reglament de la Llei d'estrangeria; 3) L'any 2000: la Nova Llei d'estrangeria i la regularització de 2000; i 4) La Reforma de la Llei d'Estrangeria i la nova política de contingents.

II.2.1.- De 1975 a l'aprovació de la Llei d'estrangeria

El període que transcorre entre l'inici de la crisi econòmica de mitjans dels anys setanta fins a l'aprovació de la Llei d'estrangeria de 1985, és un període caracteritzat per la manca de política específica sobre l'estatus dels estrangers a Espanya, dominat per la inversió en el signe dels fluxos internacionals amb origen i destinació a Espanya. De fet durant aquest període són els canvis restrictius en les polítiques migratòries de països tercers del Mercat Comú Europeu els que tindran més incidència a Espanya, i per tant a Catalunya. D'un costat ens trobem amb el fenomen del retorn dels migrants espanyols, afavorits tant per les polítiques que incentivaren aquest retorn com pels canvis polítics i econòmics que estava experimentant Espanya; i de l'altre, es constata una primera presència de migrants estrangers on, a part de la migració aleshores majoritària de ciutadans de països europeus, podem destacar a més, els refugiats dels països del Con Sud llatinoamericà, Argentina, Uruguai i Xile, que s'ajunten a aquells altres que arribaven a Catalunya amb la intenció de dirigir-se a França o a d'altres països europeus i que restaren en el país, com és el cas de molts ciutadans marroquins o

dels primers gambians que s'estableixen a Catalunya, a més d'aquells expulsats de França.

La *Ley Orgánica 7/1985, de 1 de julio, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España* esdevé el punt de partida de la política d'estrangeria a Espanya, concebuda com un conjunt de mesures de caràcter regulador més que de caire social i polític i que cal contextualitzar-la en el marc de l'ingrés d'Espanya a la Unió Europea. Amb ella s'estableix un procés puntual de regularització d'immigrants que va afectar a un volum reduït de població de nacionalitat estrangera i que, lluny de l'objectiu que pretenia visibilitzar a tot aquest col·lectiu, va crear una bossa considerable de població en situació irregular que havia arribat a partir dels anys setanta coincidint amb l'enduriment de les polítiques d'immigració als països europeus receptors històrics d'immigrants, i que no compliran els nous requisits sol·licitats per a regularitzar-se, als que s'afegiran nous fluxos que anaven arribant. Aquesta Llei es troba derogada per l'actual *Ley Orgánica 8/2000, de 22 de diciembre*.

Com a complement de l'esmentada llei d'estrangeria, haurem a més de comptar amb el *Real Decreto 1099/1986, de 26 de mayo, sobre entrada, permanencia y trabajo en España de ciudadanos de Estados Miembros de las Comunidades Europeas*, y el *Real Decreto 1119/1986 de 26 de mayo por el que se aprueba el reglamento de ejecución de la Ley Orgánica 7/1985, de 1 de julio, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España*. El primer Real Decreto 1099/1986 seguint el Tractat d'adhesió d'Espanya a la Unió Europea preveu posar en vigor les mesures necessàries per a la lliure circulació de les persones que vulguin desplaçar-se, residir i treballar per compte propi o per compte d'altri, a Espanya, otorgant un tracte preferencial a aquests front als que es regeixen per la *Ley Orgánica 7/1985 de 1 de julio*. Així es va facilitar la residència de les persones procedents dels països de la Unió Europea i que es va traduir, via estadístiques, en un progressiu subenregistrament d'europeus degut a la manca de pressió per a obtenir el permís de residència o per a renovar-lo un cop caducat.

Per altra banda, l'art. 67 del Reglament, explicita la creació del NIE. La seva aplicació, a partir de 1987, com ja s'ha assenyalat, va comportar un gran canvi en el registre: fins llavors, les dades feien referència a les sol·licituds de permisos, ja

fossin de residència o de treball sense realitzar una discriminació per sol·licitant. Això comportava un possible sobreregistre en les sèries estadístiques ja que podia donar-se el cas que, en un any, una mateixa persona hagués de demanar més d'un permís, pel que no es podia saber quins eren els estocs reals de residents i/o de treballadors i impedia parlar de nous fluxos migratoris al no diferenciar-se els permisos inicials de les renovacions. Fins aquesta data no és possible disposar de sèries temporals comparables ja que l'augment de l'estoc que es venia constatant any rera any, no es corresponia amb l'increment real si no que era conseqüència de l'actualització administrativa que es duia a terme. Pel que respecta als permisos de treball, aquest tipus de recompte comportà un altre problema: degut a la possible duració d'aquests permisos fins a un màxim de cinc anys, serà només a partir de 1991 quan es disposin de dades reals sobre la seva evolució. Aquest Reglament es troba derogat pel *Real Decret 155/1996 de 2 de febrer*.

II.2.2.- Els anys noranta: de la primera regularització al nou reglament de la Llei d'estrangeria

Si en el primer període cal entendre la Llei d'estrangeria dins el marc de l'adhesió d'Espanya a la Comunitat Europea, les primeres mesures preses durant els anys noranta s'hauran d'entendre amb la signatura per part d'Espanya del Tractat de Shengen i la presa de consciència que la immigració estrangera és un fenomen d'importància creixent al país, amb un primer i fallit intent de regular els fluxos migratoris exemplificat per la política de contingents.

La primera mesura que durant la dècada dels noranta afectarà a la població de nacionalitat estrangera resident en el país és la *Ley 18/1990, de 17 de diciembre, sobre reforma del Código Civil en materia de nacionalidad*. En general, s'haurà de considerar que la política de nacionalització, la facilitat selectiva o la dificultat per accedir a la nacionalitat és un element fonamental que afecta a la població objecte d'estudi. Quan més fàcil sigui l'accés a la nacionalitat espanyola més probabilitat que aquests immigrants desapareguin de les nostres estadístiques (per esdevenir espanyols), mentre que d'altres, corresponents a d'altres orígens, a igualtat de temps de residència al país o de requisits legals demanats, poden romandre-hi molt més

temps. Així doncs, la legislació en matèria de nacionalització pertorba substancialment la imatge de la població de nacionalitat estrangera, notablement en el cas dels llatinoamericans (al 1997 van adquirir la nacionalitat espanyola 10.311 persones, 6.382 eren de països americans, gairebé tots llatinoamericans). En aquests, cal considerar l'especificitat que comporta un accés preferencial a aquesta nacionalitat, sigui per l'existència de tractats bilaterals que permeten la doble nacionalitat, sigui per les majors facilitats que tenen d'obtenir la nacionalitat espanyola. D'aquesta manera hi ha 12 països iberoamericans amb tractat de doble nacionalitat en vigor. Per altra banda, als nacionals de qualsevol país iberoamericà, les Filipines, Guinea Equatorial, Portugal, Andorra i aquells que puguin acreditar ascendència sefardita, per accedir a la nacionalitat se'ls hi demana dos anys de residència legal i continuada a Espanya, mentre que per a la resta de països es requereixen deu anys. A aquest tracte preferencial hi haurem d'afegir el fet que els naturals dels països llatinoamericans no tenen l'obligació de renunciar a la seva nacionalitat en adquirir l'espanyola, raó que explicaria que les persones de nacionalitat d'algun país iberoamericà desapareguin amb anterioritat del registre respecte a d'altres orígens continentals. A més, si considerem que el registre padronal es basa en l'autoinscripció, el grau de discrecionalitat en la declaració pot ser molt elevat: l'individu que ha obtingut la nacionalitat espanyola, o la doble nacionalitat, de fet pot triar entre inscriure's com espanyol, com estranger del país iberoamericà corresponent, o fer constar les dues nacionalitats. Per altra banda, l'exigència de deu anys de residència continuada i legal al país per poder accedir a la nacionalitat, contemplada per la llei per a tots aquells originaris d'altres països amb tractes no preferencials, a la pràctica, ha suposat un augment de la dificultat per accedir a la nacionalitat espanyola, tenint en compte la dinàmica en la concessió dels permisos de treball i de residència.

En segon lloc ens trobem amb el *Acuerdo del Consejo de Ministros del 7 de junio de 1991 sobre regulación de trabajadores extranjeros*, que tindrà importants efectes sobre la visibilitat estadística tant en els registres sobre fluxos com en els registres sobre estocs. Si d'un costat s'aconsegueix fer aflorar part de la població de nacionalitat estrangera que romanía al país sense ser recollida en les estadístiques, d'una altra,

com explicarem tot seguit, va eliminar part de la població de països de la Unió Europea, alhora que feia aparèixer com a fluxos de l'any 1991 estocs arribats durant anys anteriors. De fet, el cúmul d'errors va ser tant gran que per l'any 1991 no es van publicar les dades desagregades per nacionalitats a nivell de comunitat autònoma. El germen d'aquest primer procés de regularització cal cercar-lo en l'informe sobre *La situación de los extranjeros en España. Líneas básicas de la política de extranjería* que al desembre de 1990 el govern va remetre al Congrés dels Diputats i on aquests, a l'abril de 1991 aprovaren una proposició no de llei on instava al Govern a aprovar una serie de mesures bàsiques entre les que s'incloïa la regularització dels immigrants irregulars. Aquest primer procés extraordinari, fortament condicionat per les recomanacions del Tractat de Schengen, ha esdevingut un mecanisme aplicat, com s'anirà veient, de forma periòdica (tot i el qualificatiu d'extraordinari), que permetrà fer aflorar a aquells treballadors de nacionalitat estrangera ja residents en el país i que legalment es troben en una situació irregular, ja sigui com a conseqüència de la caducitat del permís sense haver pogut renovar-lo, o bé perquè fins al moment no hagi pogut regularitzar la seva situació, processos que han fet incrementar notablement el registre estadístic de l'estoc de població de nacionalitat estrangera en un moment determinat i que es reflecteix en la figura 2.2, principalment en el que respecta a la població dels països en vies de desenvolupament. En el marc d'aquest procés, a Catalunya es sol·licitaren un total de 40.131 permisos, dels que es concediren 32.648, passant la resta a la il·legalitat donat que no és de suposar que abandonessin el país. Un any més tard –per la *Resolució de 9 de juliol*– amb la operació de renovació dels permisos de treball i residència acollits al procés de regularització mencionat, una altre part d'aquest contingent passà a la irregularitat.

Aquest procés de regularització, a l'igual que el de 2000-2001 va anar dirigit als treballadors, tret que cal tenir en compte alhora de fer comparacions front, per exemple, al procés dut a terme al 1996 que anava orientat a tota la població de nacionalitat estrangera, cosa que propicià un major protagonisme del reagrupament familiar amb una composició del flux més feminitzat i amb un major nombre de menors, en contra del que succeí amb el de 1991 i el darrer, que

va comportar i pensem que comportarà en el proper bienni un increment de les altes de persones actives, amb un percentatge elevat d'homes, tret que va trencar i trencarà la tendència estadística observada actualment front a la feminització, donat que s'exclouen als menors de 16 anys, a les persones retirades de l'activitat econòmica i als adults reagrupats per familiars.

A banda del col·lectiu a qui vagi dirigida la regularització, cal tenir present que les dades de les persones que es van regularitzar no són un retrat de la població que en un moment determinat es troba de forma irregular, sinó d'aquelles que poden complir els requisits que l'administració marca per accedir a un permís, mantenint estadísticament invisibles i fora d'observació aquells que no poden o no volen acollir-se a les mesures legislades. Arran d'aquesta primera regularització extraordinària, també cal afegir que es va dur a terme una depuració de les dades, depuració que va afectar als residents comunitaris, fet que ens indica que part del creixement dels estocs entre 1985 i 1990 es deu a l'acumulació d'errors administratius en el recompte més que no pas al producte de fluxos d'europaus.

En tercer lloc, tot i que a efectes estadístics sobre la població de nacionalitat estrangera no tindrà la mateixa importància que les mesures anteriorment esmentades, trobem el *Real Decret 766/1992 de 26 de junio, sobre la entrada y la permanencia en España de nacionales de Estados miembros de la Comunidad Europea*. Amb l'aprovació d'aquest Real Decret s'eximeix als nacionals dels Estats membres de la Comunitat Europea de l'obtenció del permís de treball per a realitzar qualsevol tipus d'activitat remunerada. A més, a partir de la seva modificació, pel *Real Decret 737/1995, de 5 de mayo* i en base al *Acuerdo sobre el Espacio Económico Europeo* signat a Oporto el 2 de maig de 1992 i que va entrar en vigor l'1 de gener de 1994, els nacionals d'Islàndia, Noruega i Liechtenstein (aquest darrer a partir de 1998), que vulguin entrar i residir en la Comunitat Europea, així com els seus familiars, també se'ls aplica el règim previst pels nacionals comunitaris del *Real Decreto 766/1992 de 26 de junio*.

Un cop efectuada la primera regularització, de forma complementària i com a política per a regular els fluxos i impedir la continua creació de bosses d'irregularitat es dissenya el que havia de ser una primera política de contingents,

és la *Resolución de 14 de junio de 1993 por la que se dictan instrucciones generales sobre determinación de un contingente de autorizaciones para trabajadores extranjeros no comunitarios para 1993*. A partir del procés de regularització de 1991 s'estima anualment la necessitat de mà d'obra, per sectors d'activitat i per comunitats autònomes a fi de quantificar el contingent necessari, essent la de 1993 la primera en dur-se a terme i on s'otorgaven 20.600 permisos. Malgrat que en un principi es va plantejar com la forma d'entrada regulada de nous fluxos, de fet s'ha convertit, en una altra forma de regular estocs de població que ja resideixen en el país. A més, cal assenyalar la pròpia rigidesa dels criteris legislatius front a otorgar el permís de treball per a un sector d'activitat el que propicia que part dels permisos sol·licitats es facin en sectors que no es corresponen realment als treballs que es realitzen. També, la fixació del contingent al territori (província) actua en detriment de la mobilitat dels treballadors o de la regularitat dels que es desplacen. En el darrer contingent autoritzat pel Consell de Ministres per l'any 1999 segons *Resolución de 11 de enero de 1999*, s'establí una quota de 30.000 autoritzacions. S'en presentaren 96.542 sol·licituds, diferencia notable si pensem que la majoria són de persones que es troben residint en el país i probablement en aquests moments es troben en situació irregular. Amb l'*actual Ley Orgánica 8/2000 de 22 de diciembre*, l'art. 39 apunta que continuarà aquest sistema dels contingents, fixats anualment en funció de les necessitats de mà d'obra en el país, tot i la paralització d'aquest programa durant els anys 2000 i 2001, conseqüència dels processos de regularització extraordinaris duts a terme. Segons resolució d'11 de gener de 2002 (BOE, 12-I-02) s'ha aprovat per a l'any 2002 un contingent de 32.079 ofertes laborals, 10.884 de les quals seran contractes estables, principalment en la construcció, els serveis i en la indústria metal·lúrgica i els restants 21.195 contractes seran temporals, bàsicament en el sector dels serveis i en treballs agrícoles.

L'any 1994 es van aprovar diferents lleis pertocants al dret d'asil i refugi i al dret de reagrupament familiar. En quan a la primera, cal destacar la *Ley 9/1994 de 9 de mayo modificadora de la Ley 5/1984 de 26 de marzo, reguladora del derecho de asilo y de la condición de refugiado*. Per aquesta llei que, en definitiva, respon a l'establert en el sistema europeu comú d'asil, es suprimeix la doble figura d'asil i refugiat; es

reconduïx la figura de l'asil per raons humanitàries que es concedia a alguns estrangers que no patien persecució, a la via de la legislació general d'estrangeria; s'otorga el dret a residir i a treballar a Espanya; i s'obliga a les persones amb la sol.licitud no admesa o denegada a abandonar el país.

Pel que fa referència al reagrupament familiar, citar la *Resolución de 15 de febrero de 1994, instrucciones generales y de procedimiento sobre la tramitación de visados para reagrupación de familiares de extranjeros no nacionales de Estados miembros de la Unión Europea*), però haurem d'esperar a l'aprovació del Reglament de la Llei d'estrangeria el 1996, per a veure mesures amb un clar efecte sobre el recompte de població. De fet el *Real Decret 155/1996 de 2 de febrer por el que se aprueba el nuevo Reglamento de ejecución de la Ley Orgánica 7/1985 de 1 de julio sobre derechos y libertades de los extranjeros en España*, ha estat considerat una regularització que afectava al reagrupament familiar.

Davant les dificultats per a poder controlar els nous fluxos d'arribada i donat els estocs de nacionals de països tercers en situació irregular, al juny de 1994 es va tornar a iniciar la negociació d'aquest nou Reglament. El canvi més significatiu va ser la seva adequació a la *Ley de Procedimiento Administrativo*. No es va realitzar una ordenació dels fluxos migratoris que anaven arribant a Espanya, deixant fora de la llei a grups importants d'immigrants als que els era impossible complir amb els requisits legals exigits, creant una situació d'inseguretat jurídica difícil de franquejar. En tot cas, tant a les estadístiques de fluxos com a les d'estocs, l'any 1997 es pot percebre clarament com l'aplicació del reglament fa augmentar de sobte la població de menors de divuit anys i de dones joves, susceptibles d'haver-se beneficiat de l'aplicació del nou Reglament. Aquest Real Decreto es troba en fase de derogació.

El mateix any 1996, la *Ley 4/1996 Reguladora de las Bases del Régimen Local*, apareix una reforma legislativa al marge de la normativa sobre estrangeria, que va possibilitar a aquells que no havien aconseguit o bé els havia estat retirat el permís de treball i de residència, accedir a un registre, el Padró que, en tot cas, els facilitava el poder demostrar a posteriori la seva presència continuada a Espanya, requisit que en consegüents processos de regularització els va ser d'utilitat. Com ja s'ha dit

anteriorment, gràcies a aquesta modificació, l'eventualitat que algun estranger no fos empadronat per negativa de l'administració local en no tenir el permís de treball o de residència desapareixia, i amb ella se suposa que podia minvar part del subregistre de les altes padronals. Fins i tot per a comptats col·lectius s'ha parlat de sobreregistre, tot i que tant en el primer com en el segon cas sigui difícil saber l'abast del biaix estadístic.

II.2.3.- L'any 2000: la Nova Llei d'estrangeria i la regularització de 2000

Tot i que amb anterioritat a la nova Llei d'estrangeria de l'any 2000 podem trobar diferents mesures que afecten a la població estrangera, com per exemple el 1997 amb la regulació de la targeta d'estranger, o el 1999 amb la regulació de les tramitacions de visats i permisos de residència per reagrupament familiar¹, no serà fins a l'aprovació de la Nova Llei d'estrangeria en coincidència amb el nou procés de regularització, que veurem un clar impacte sobre les estadístiques d'immigració i població de nacionalitat estrangera.

La *Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social*, amb gran amplitud front al concepte d'estrangeria i de resident, ha tingut una vigència de menys d'un any, quedant derogada per la *Ley Orgánica 8/2000, de 22 de diciembre*. Estadísticament ha tingut una forta repercusió en quant va incloure en la disposició transitòria primera la regularització dels estrangers que es trobessin en territori espanyol abans del dia 1 de juny de 1999 i que poguessin acreditar haver sol·licitat en alguna ocasió un permís de residència o de treball o que l'hagués tingut en els darrers tres anys. Potser, la característica

¹ Orden de 7 de febrero de 1997, por la que se regula la Targeta de Extranjero o la Orden de 25 de febrero de 1998 por la que se fijan los requisitos y procedimientos sobre concesión de autorizaciones para trabajar, aplicación de determinados supuestos de preferencias, modificación de los permisos de trabajo y compatibilidad de permisos de trabajo o la Orden del 8 de enero de 1999, por la que se establecen las normas generales y de tramitación de los expedientes de visado y de los permisos de residencia por reagrupación familiar, en desarrollo del reglamento de Ejecución de la Ley Orgánica 7/1985. Mitjançant aquesta Ordre es facilita als familiars dels estrangers no nacionals d'algun Estat membre de la Unió Europea que es trobi fora d'Espanya, el poder sol·licitar el visat per reagrupament familiar quan el reagrupant porti residint legalment en el país durant més d'un any i/o sigui titular d'un permís ja renovat. Poden sol·licitar la reagrupació familiar el cònjuge,

més important ha estat la polarització del discurs polític a favor o en contra de la llei, prenent com a raó l'efecte d'atracció que la suposada bondat de la llei podia tenir i paral·lelament el protagonisme que els "sense papers", han pres des d'aleshores en la vida pública, és a dir, d'aquells que per definició no es poden comptar.

El *Real Decreto 239/2000, de 18 de febrero, por el que se establece el procedimiento para la regularización de extranjeros prevista en la disposición transitoria primera de la Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social*, estableix un termini que anava del 21 de març al 31 de juliol de 2000, per a la presentació de sol·licituds per a regular la situació d'estrangeria per a tots aquells ciutadans estranger en situació irregular que poguessin acreditar la seva estància en el país abans de l'1 de juny de 1999. Actualment encara és aviat per avaluar l'impacte real sobre les estadístiques corresponents als anys 2000 i 2001, ja que encara no tenim dades oficials definitives sobre el procés de regularització que de facto s'ha allargat més enllà del termini previst. De totes formes, en data d'octubre de 2000, la Dirección General de Ordenación de las Migraciones mostrava un nombre de sol·licituds presentades que ascendia a 243.982 pel conjunt espanyol, de les que s'havien concedit 115.757 i denegat 31.985. Dins l'àmbit català es presentaren 61.014 sol·licituds de les que 19.146 havien estat concedides i 6.458 denegades. Les restants, es trobaven arxivades, sense classificar o bé en tràmit (Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2001). Posteriorment aquestes dades han aparegut en els mitjans de comunicació amb unes xifres significativament superiors. En la web de El País (<http://www.elpais.es/temas/inmigracion>), fent referència a les dades decidides per la Delegación del Gobierno para la Inmigración y Extranjería, anoten un total de 246.089 sol·licituds presentades a Espanya de les que es van resoldre 226.570 (137.454 concedides, 82.845 denegades i 6.271 arxivades); a Catalunya s'haurien resolt 59.553 sol·licituds (21.078 concedides, 37.798 denegades i 677 arxivades). No s'explicita però, si els resultats són definitius ni oficials.

els fills menors de 18 anys, els incapacitats i els ascendents quan depenguin econòmicament d'aquest.

II.2.4.- Reforma de la Llei d'Estrangeria i nova política de contingents

La *Ley Orgánica 8/2000, de 22 de diciembre, de Reforma de la Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social*. En la seva Disposició transitòria quarta s'estableix una nova regularització dels estrangers que es trobin a Espanya els que, havent presentat la sol·licitud de regularització prevista en el *Real Decreto 239/2000, de 18 de febrero*, els haguessin denegat el permís per no complir el requisit de trobar-se a Espanya abans de l'1 de juny de 1999 (gairebé tres quartes parts de les sol·licituds denegades).

Així, el *Real Decreto 142/2001, de 16 de febrero, por el que se establecen los requisitos para la regularización prevista en la disposición transitoria cuarta de la ley Orgánica 8/2000, de 22 de diciembre, de Reforma de la Ley Orgánica 4/2000 de 11 de enero, sobre Derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social* donava una nova oportunitat a aquells que van presentar la sol·licitud en la regularització de 2000 i poguessin aportar documentació que comprovés la seva presència a Espanya abans de l'entrada en vigor d'aquest Real Decret, havent acreditat el compliment de la resta de requisits abans sol·licitats. Malgrat això, es preveu que quedarà un col·lectiu important sense papers: aquells que ja en el 2000 no van poder presentar un permís de treball o de residència dels darrers tres anys o no l'havien sol·licitat abans del 31 de març de 2000; els que no compleixen el requisit o no poden comprovar que estan a Espanya des d'abans de la data fixada; aquells que ja no s'han presentat a la regularització. La frontera entre la legalitat i la irregularitat, és a dir, entre la visibilitat i la invisibilitat estadística esdevé molt tènua, podent arribar a aquesta situació a través de diversos camins. Domingo i Kaplan (2001) realitzen una proposta metodològica distingint els que han perdut la seva condició de regulars, els que mai han tingut accés a la documentació necessària i els que es troben en situació d'il·legalitat.

Mentre que el fruit esperat de la Regularització de 2000 és un creixement significatiu de les altes de persones de nacionalitat estrangera procedents de països en vies de desenvolupament, en edat de treballar i majoritàriament de sexe masculí, que es deixarà sentir a les sèries estadístiques de l'any 2000 i 2001, les

repercussions sobre l'estadística de la Nova Llei d'estrangeria i la seva ulterior reforma són de més difícil previsió. De la mateixa manera de forma paral·lela a l'aplicació de la Reforma de la Llei d'estrangeria es planteja des dels govern espanyol el disseny d'una nova política de contingents establint acords de preferència bilaterals amb diversos països extra-comunitaris. S'hauria de creure que l'establiment de tals acords faria augmentar de forma significativa tant la regularitat de fluxos ja existents com la continuïtat en la presència de fluxos d'aquests orígens per damunt d'altres nacionalitats, com per exemple podria resultar amb l'Equador, Colòmbia, la República Dominicana, Marroc i amb Romania, països amb els que el govern ha establert convenis de cara al 2002.

III.- EVOLUCIÓ DELS MOVIMENTS MIGRATORIS A CATALUNYA, DE 1988 A 1999

III.1.- Caracterització dels perfils migratoris segons l'origen

Si considerem el conjunt de la població, durant el període 1988-1999, a Catalunya la mobilitat intermunicipal ha representat el gruix dels moviments migratoris: una mobilitat protagonitzada majoritàriament pels joves, i que troba la seva explicació en la mobilitat residencial i el cicle de vida familiar d'aquests (veure Módenes, Recaño i Sánchez, en premsa). Des de la dècada dels noranta però, cada cop és més evident que les migracions internacionals, van prenent notorietat, per la seva acceleració, sobretot palesa a partir de la Regularització de 1991, de l'aprovació del nou Reglament de la Llei d'estrangeria el 1996, i de la Regularització i Nova Llei d'estrangeria de 2000.

Així, en els dotze anys estudiats, es registraren a Catalunya 120.403 altes de persones de nacionalitat estrangera, comptant tant els que arribaven directament de l'estranger, com els que arribaven de la resta d'Espanya o els que canviaven de municipi dins de Catalunya, aquestes altes representen tant sols el 6% de la mobilitat total del període. Tot i que haurem de recordar que el registre de la mobilitat de les persones de nacionalitat estrangera comporta més dificultats que el del total de la població, des de 1988 aquestes inscripcions no ha fet res més que augmentar: de les 2.807 altes inicials, que només representava el 2% de la mobilitat total, passem a les 25.689 altes de l'any 1999, que arriba al 10,6% del total.

Aquest augment s'ha donat en els tres tipus de migracions: en quan a la mobilitat procedent de l'estranger, dir que al 1999 les altes de persones amb nacionalitat estrangera representaven el 81% del total, doblant el percentatge de 1988 que era d'un 43%; les altes d'estrangers procedents de la resta d'Espanya assolien al 1999 un 9% del total, essent tant sols un 1% el percentatge de 1988; en la mobilitat intermunicipal a Catalunya, les altes de la població de nacionalitat estrangera de 1999 representaven el 6%, quan tot just arribaven a l'1% al 1988, augment, aquest

darrer, força important si tenim en compte que, com ja hem dit, aquesta és la mobilitat que més ha augmentat a Catalunya durant la dècada dels noranta.

Si ens fixem només en la mobilitat de les persones de nacionalitat estrangera, de les tres possibilitats esmentades segons el lloc d'on provenen, l'estranger, la resta d'Espanya o Catalunya, una mica més de la meitat (54%) amb 64.412 moviments corresponen a les persones arribades directament de l'estranger, seguida de la mobilitat intermunicipal amb 47.285 altes (39%) i en darrer lloc les 8.706 altes procedents de la resta d'Espanya que signifiquen un 7% de la mobilitat total.

Taula 3.1.- Evolució anual de les altes enregistrades en municipis catalans per població de nacionalitat estrangera, segons àmbit de procedència, 1988-1999.

TIPUS DE MIGRACIÓ	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1988-99
Mov. des de l'estrang.	1.518	2.752	2.481	1.955	4.777	3.630	3.514	4.975	4.564	8.288	12.662	13.296	64.412
Homes	866	1.585	1.412	1.393	3.403	2.321	2.034	2.588	2.341	4.195	6.324	6.912	35.374
Dones	652	1.167	1.069	562	1.374	1.309	1.480	2.387	2.223	4.093	6.338	6.384	29.038
Mov. des d'Espanya	244	293	339	259	495	580	510	661	530	919	1.552	2.324	8.706
Homes	128	154	176	132	291	355	295	396	286	529	936	1.460	5.138
Dones	116	139	163	127	204	225	215	265	244	390	616	864	3.568
Mov. interns de Cat.	1.045	1.367	1.434	1.191	2.783	3.339	3.668	3.966	3.458	6.567	8.398	10.069	47.285
Homes	550	756	770	692	1.698	2.068	2.241	2.329	1.984	3.711	4.819	5.637	27.255
Dones	495	611	664	499	1.085	1.271	1.427	1.637	1.474	2.856	3.579	4.432	20.030
TOTAL	2.807	4.412	4.254	3.405	8.055	7.549	7.692	9.602	8.552	15.774	22.612	25.689	120.403
Homes	1.544	2.495	2.358	2.217	5.392	4.744	4.570	5.313	4.611	8.435	12.079	14.009	67.767
Dones	1.263	1.917	1.896	1.188	2.663	2.805	3.122	4.289	3.941	7.339	10.533	11.680	52.636

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

Tornem a recordar que el volum d'aquestes altes, sigui quin sigui el seu origen està marcat per una forta subestimació, alhora que tampoc l'any concret en el que s'inscriu, ni potser el tipus de mobilitat no és del tot fiable. Sí que ho és però el perfil per sexe, edat i les nacionalitats que s'enregistren en cadascun dels corrents migratoris analitzats. És per aquesta raó que, tot i la feblesa de la font, hem decidit explotar l'Estadística de Variacions Residencials.

Com havíem anticipat, les actuacions legislatives fan de fites dels corrents migratoris, de la seva visibilitat, però també de la composició per sexe i edat, que juntament amb la creixent diversificació d'orígens esdevé la tercera característica remarcable dels fluxos migratoris. Així, l'evolució any a any del conjunt de les altes, enregistra un primer pic l'any 1992, doblant el seu nombre (de 3.405 a 8.055) de resultes de la Regularització de 1991, un segon de menys rellevància quantitativa l'any 1995 que es pot considerar efecte de l'aplicació de la política de contingents l'any anterior (amb un augment d'unes dues mil persones), i un més que notable salt quantitatiu el 1997 on gairebé es torna a doblar el número de registres (de 8.552 altes a les 15.774), que podem considerar efecte tant de l'aprovació del Nou Reglament de la Llei d'Estrangeria, com d'una major propensió a l'empadronament per part de la població de nacionalitat estrangera.

En aquesta evolució volem fer notar que mentre que les pugues dels anys 1992 i 1995 eren seguides d'una baixa notable, en canvi l'ascens de 1997 ha anat acompanyat d'un increment sostingut i accelerat.

El fet que les mesures legislatives que incideixen sobre el registre de les altes coincideixi amb el signe creixent dels fluxos, dificulta encara més l'anàlisi d'aquestes dades. Així, de fet hauríem de considerar que bona part de les pugues esmentades es deuen a l'aflorament de població que ja havia arribat anteriorment, aquest és el cas notori corresponent a la regularització de 1991 i amb menys intensitat a l'aprovació de la política de contingents de 1994. La caiguda posterior de les altes així ho estaria indicant de forma febaent. Més difícil encara és esbrinar el component que hi ha de creixement de les altes posteriors al 1996, és a dir destriar entre el que és l'aflorament de població abans irregular (Reglament de 1996 i Regularització de 2000) i el ritme d'augment també accelerat de les migracions internacionals que arriben a Catalunya (amb la responsabilitat que també poden tenir les mesures legislatives en la reactivació dels corrents migratoris, tant en l'anunci de les regularitzacions, com en el de l'aprovació de la nova llei d'estrangeria de 2000 i en la seva posterior reforma).

III.1.1.- Moviments procedents de l'estranger

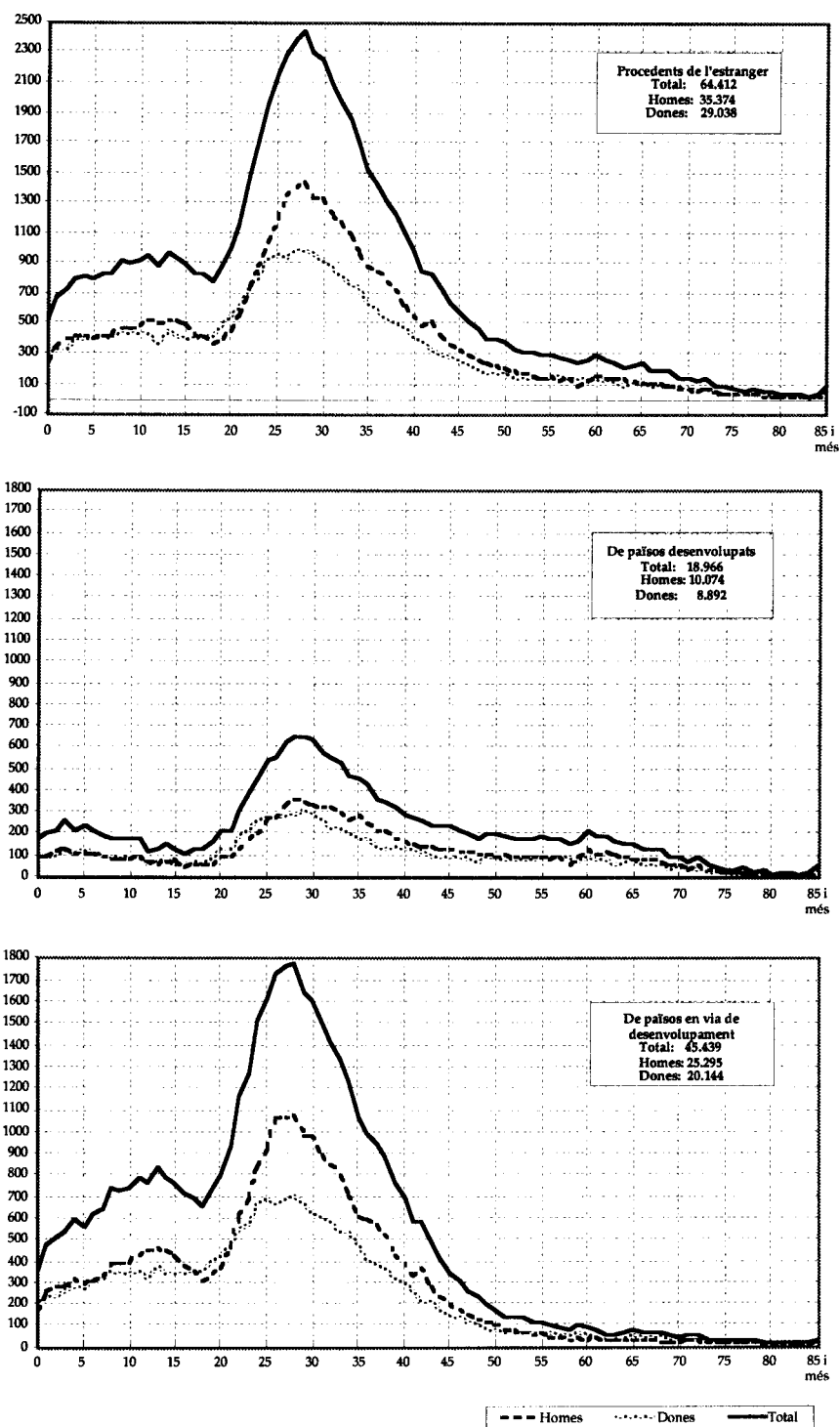
El perfil per sexe i edat

Com es pot observar en la figura 3.1, de les 64.412 altes enregistrades des de 1988 fins al 1999, els grups d'edat més joves són els que destaquen entre els immigrants que arriben directament de l'estranger, tant pels homes com per les dones (que encara ho són més), amb la moda situada als 28 anys. Per grans grups d'edat, veurem que el 19% en arribar a Catalunya eren menors de 15 anys, mentre que el 36% corresponia al que per a la població total de Catalunya podem considerar període de joventut, entre els 15 i els 29 anys; dels 30 als 64 anys, és a dir en edat madura hi trobarem un 42% de les altes procedents de l'estranger; i el 3% restant són majors de 64 anys.

Per sexes les arribades d'homes han estat més nombroses que les de dones, 35.374 per 29.038 respectivament, gairebé el 55% eren masculines. En la figura s'observa com, excepte dels divuit als vint-i-dos anys, en gairebé a totes les edats, els homes són més nombrosos que les dones, diferència que s'amplia entre els vint-i-quatre i els quaranta-cinc anys. De fet aquest predomini de la immigració masculina, així com el notori descens del registre als 18 anys, es deu al gran pes que ha adquirit la immigració africana, específicament la marroquina, amb uns corrents molt masculinitzats, i amb la falsa declaració de l'edat a l'arribada a la majoria d'edat a fi d'aconseguir amb més facilitat el permís de residència.

Si observem els perfils dels migrants arribats durant aquest període diferenciant els procedents de països desenvolupats i els de països en via de desenvolupament, veurem que el perfil de la immigració procedent de països en via de desenvolupament, que representa el 70,5% del total, encara aguditza més la disparitat dels homes front a les dones i per les edats ja observades, mentre que els procedents dels països desenvolupats les diferències degudes al sexe gairebé han desaparegut i la representació per edats està molt menys concentrada, malgrat que els grups joves també siguin els protagonistes majoritaris d'aquests moviments.

Figura 3.1.- Altes en municipis catalans de la població de nacionalitat estrangera procedent de fora d'Espanya, per edat, sexe i àmbit territorial. Període, 1988-1999.

*L'agregació corresponent al que anomenem països desenvolupats es troba integrat pels països europeus, els EUA, Canadà, Japó, Austràlia i Nova Zelanda.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Institut Nacional de Estadística).

De la mateixa manera que l'agregació per nacionalitats ens amaga una gran diversitat en la distribució per sexe i edat dels migrants que procedeixen de l'estranger, el mateix podem dir amb l'agregació temporal, ja que el percentatge d'homes sobre el de dones, tot i ser sempre superior, amb l'excepció de l'any 1998 en el que es distribueixen al 50%, ha anat variant ostensiblement durant els anys. El mateix podem dir sobre el pes dels menors en comparació al total de la població immigrada.

Com es veurà en l'evolució temporal, les regularitzacions de 1991 i possiblement la de 2000, en estar dirigides a treballadors, tenen l'efecte no només d'augmentar en anys posteriors el volum d'efectius, sinó que a més en potenciar l'augment del desequilibri dels efectius masculins i femenins a favor dels primers: a tall d'exemple veiem com si al 1990 els homes enregistrats representaven el 57% de totes les altes, l'any 1991 i 1992 arribaven a representar el 71%. No seria gens estrany que les altes que s'enregistrin pels anys 2000 i 2001 facin augmentar puntualment aquest desequilibri, que al 1999 havia tornat a reduir-se fins a un 52% a favor del sexe masculí. Si les regularitzacions varen fer augmentar el nombre d'homes, la reforma de la Llei d'estrangeria de 1996, beneficià el registre de dones i menors, bàsicament el reconeixement de les reagrupacions familiars que en alguns casos ja s'havien donat, essent els anys 1997 i 1998 en els que la distribució per homes i dones és gairebé la mateixa. De fet haurem de considerar que una de les característiques més remarcables de l'evolució dels fluxos durant aquest període és el significatiu creixement de la immigració femenina: més de la meitat de les 29.038 altes femenines del període es produïren només en els darrers tres anys.

La diversitat per nacionalitats

Una primera aproximació a les diferents pautes dels corrents migratoris arribats des de l'estranger pot ser l'agrupació continental, que de fet ens revelarà tres tipus d'estratègies migratòries: les migracions fortament masculinitzades, les migracions clarament feminitzades i aquelles en que el sexe no sembla ser determinant. D'aquesta manera, el continent africà i les nacionalitats més

representades dins aquest continent (marroquins i gambians), amb 26.535 altes, representant el 41% del total del registre és el millor exemple d'estratègies fortament masculinitzades, mentre que la quarta part que representen les 16.656 altes americanes (aquí amb notables diferències segons la nacionalitat) poden servir d'exemple d'una estratègia marcada pel predomini de les dones. Per últim, el continent europeu amb 17.640 altes (27% del total) i l'asiàtic amb només 3.506 altes (el 5,4% restant), il·lustren pel costat europeu corrents migratoris on el component del sexe no es presenta com a discriminador dels fluxos. Per contra, pel costat asiàtic, degut a la gran varietat i relatiu baix nombre de les altes de cada país, la poca diferència entre els sexes es deu a comportaments per nacionalitats clarament contraposats. Així, mentre que la migració filipina es podria semblar molt més al model americà, la pakistanesa està clarament definida per la masculinització, com els immigrants africans i la xinesa presentarà una distribució per sexes més en consonància amb el model europeu.

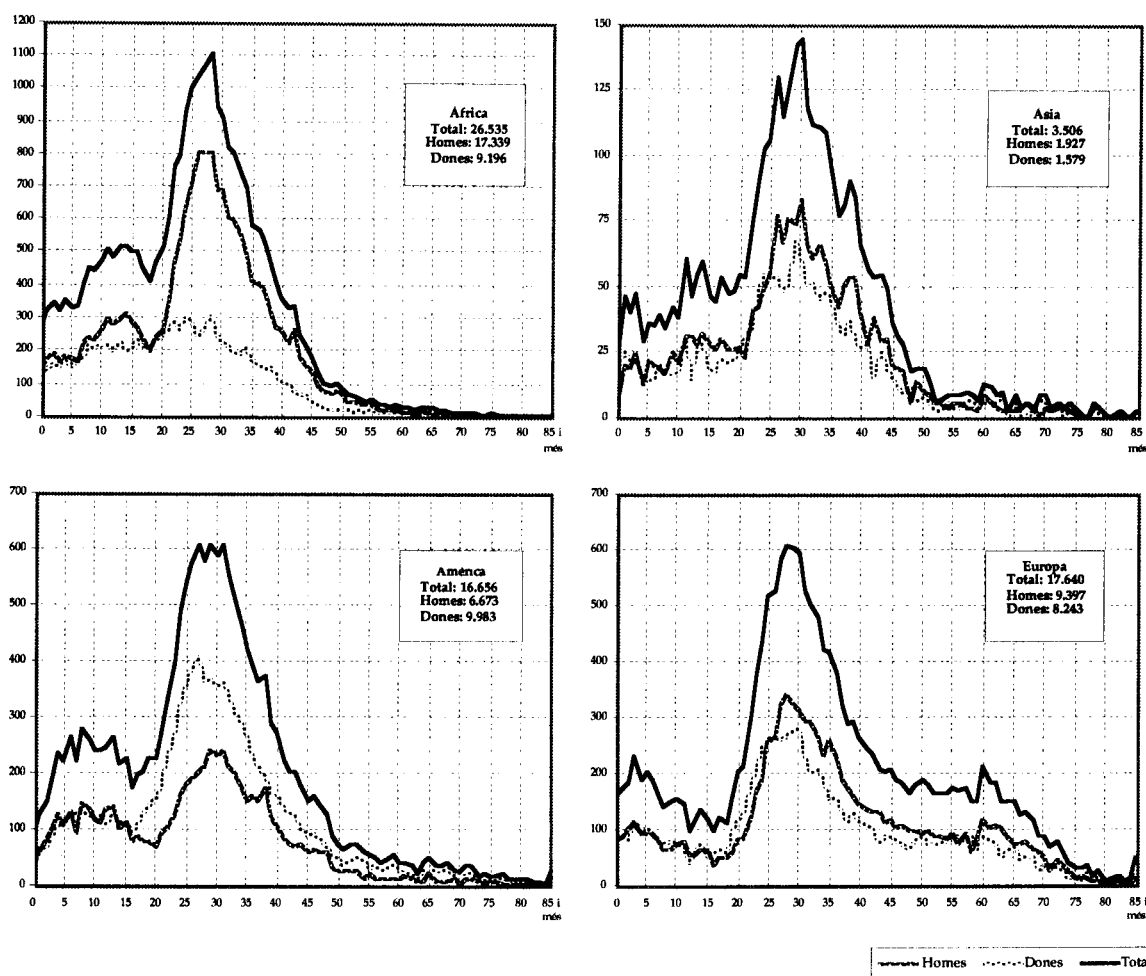
El major nombre d'homes, constatat en el corrent immigratori de la població africana, es dona a totes les edats però molt especialment a partir dels 19 anys, mostrant l'al·ludida caiguda als 18 anys de forma molt més acusada que en cap dels altres continents. Les dones immigrades per altra banda presenten un perfil més jove corresponent al reagrupament familiar: haurem d'entendre que són majoritàriament filles o esposes dels migrants arribats amb anterioritat. La presència de fluxos a l'edat de la jubilació és pràcticament nul·la.

A la migració internacional protagonitzada per ciutadans americans, com ja s'ha dit, les dones estan més representades que els homes. De fet, gairebé ens trobaríem amb l'anvers de la pauta africana: menys el grup d'infants corresponent als 0-14 anys, les dones sempre són més nombroses que els homes a qualsevol edat, essent aquesta diferència molt més exagerada a l'edat activa, en especial dels 20 als 40 anys.

Als fluxos procedents d'Europa, el desequilibri per sexes és molt més lleu que en els anteriors exemples. En comparació a la resta d'agrupacions continentals, destaca la presència de persones madures i velles, essent el perfil de les dones una

mica més jove que el dels homes, aquestes els superen entre els 15 i els 25 anys, mentre que els homes destaquen a partir dels 26 anys.

Figura 3.2.- Altes en municipis catalans de la població de nacionalitat estrangera procedent de fora d'Espanya, per edat, sexe i continent. Període 1988-1999.

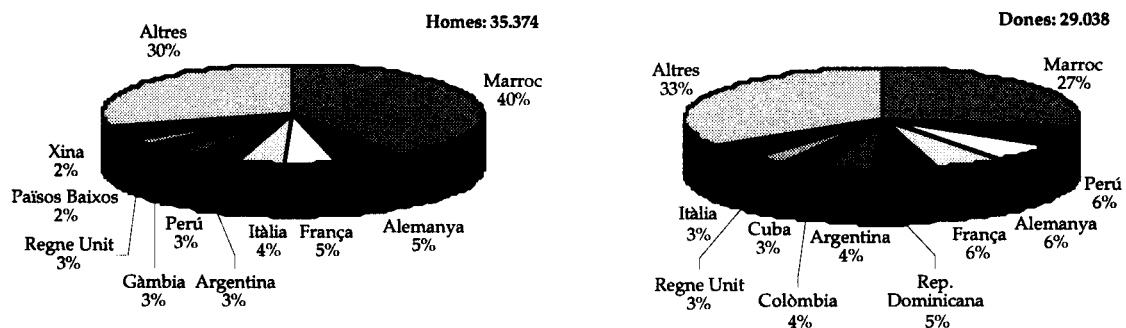
Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Institut Nacional de Estadística).

Com ja s'ha dit, l'agrupació continental corresponent a l'Àsia, a més de presentar una sèrie més erràtica degut al baix nombre de casos per edat, oculta comportaments molt diferenciats segons la nacionalitat que fan impossible d'extreure conclusions sobre pautes que es contrarresten en quant a l'equilibri

relatiu dels sexes, i que limiten el comentari per edats a constatar un perfil majoritàriament de joves i de madurs joves, amb escassa presència de migrants més enllà dels 50 anys.

Si desagrupem per nacionalitats, ens trobarem que el Marroc amb 22.505 altes és la nacionalitat més representada tant pels homes com per les dones, amb un 35% del total d'altes. Durant aquests dotze anys la xifra de persones registrades s'hauria multiplicat per catorze. Recordem a més l'importantíssim subregistre d'aquesta font, el que ens fa pensar que el creixement no tant sols correspon a un volum molt més gran, fàcilment deduïble de la distància entre els fluxos i la diferència dels estocs observats (tot i descomptant els naixements, les defuncions o l'emigració), sinó que l'acceleració podria haver estat encara molt més espectacular.

Figura 3.3.- Principals nacionalitats de les persones donades d'alta en municipis catalans procedents de fora d'Espanya, per sexe. Període 1988-1999.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

La primacia de la immigració marroquina es verifica tant pels homes com per les dones, si bé entre els primers encara s'amplia arribant a representar el 40% de totes les altes masculines, mentre que per les dones se situa en un 27% de les altes femenines. Alemanya, França i Perú, ocupen el segon, tercer i quart lloc respectivament, però a molta distància dels efectius registrats pel Marroc,

cadascun amb un 5% del total d'immigrants (de les 3.000 a les 3.500 altes). Per nacionalitats doncs, hauríem de destacar la forta presència marroquina d'un costat i la gran diversitat d'altres nacionalitats amb percentatges no gaire diferents entre ells. Pels homes es mantenen les tres primeres nacionalitats que hem vist pel total de la població: la marroquina, l'alemanya i la francesa, i amb una distribució molt similar, al quart lloc apareix la italiana amb un 4% del total d'homes. Per les dones en canvi, apareixen les peruanes ocupant el segon lloc, amb nivells similars a les alemanyes i franceses amb un 6% del total, seguides per les dominicanes en cinquè lloc amb el 5%. Al mateix temps volem fer notar, com durant aquests anys, els orígens s'han diversificat: així, mentre que Alemanya i França són dues nacionalitats presents als fluxos des de 1988, el Perú o més recentment l'Equador són nacionalitats que fins fa poc no tenien cap significació en els fluxos enregistrats.

L'evolució temporal

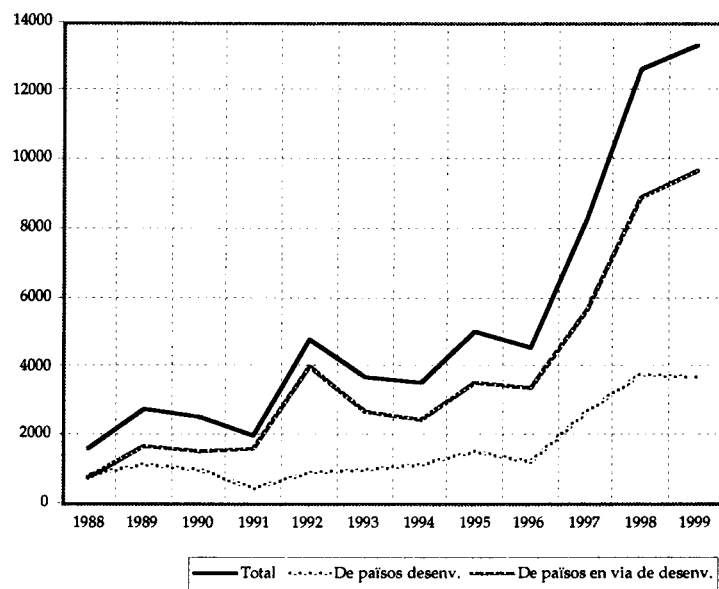
Un simple cop d'ull a la figura corresponent al total, a part de les oscil·lacions degudes a la legislació, el que crida l'atenció és el creixement accelerat a partir de l'any 1996, tant pels corrents procedents de països en via de desenvolupament com pels que venen de països desenvolupats, tot i que resta molt més patent en el primer cas. Si al 1988 el 48% de les entrades corresponien a persones amb nacionalitat d'un país en via de desenvolupament, l'any 1999 gairebé tres de cada quatre immigrants ho eren.

Com ja s'ha advertit anteriorment, els màxims observats durant aquest període corresponen a les mesures legislatives com efecte de les regularitzacions de 1991 i 2000, la política de contingents de 1994, i el nou Reglament de la Llei d'Estrangeria del 1996. El que és prou significatiu és veure com aquestes mesures afecten sobretot el registre de les altes de països en via de desenvolupament.

Les migracions procedents de l'Àfrica són les que més han augmentat tant en nombres relatius com en nombres absoluts. Així, si al 1988 el registre de fluxos

africans només representaven el 28% de les altes totals, al 1999 arriben a representar el 39%.

Figura 3.4.- Evolució temporal de les altes enregistrades en municipis catalans procedents de fora d'Espanya, per àmbit territorial. Període, 1988-1999.

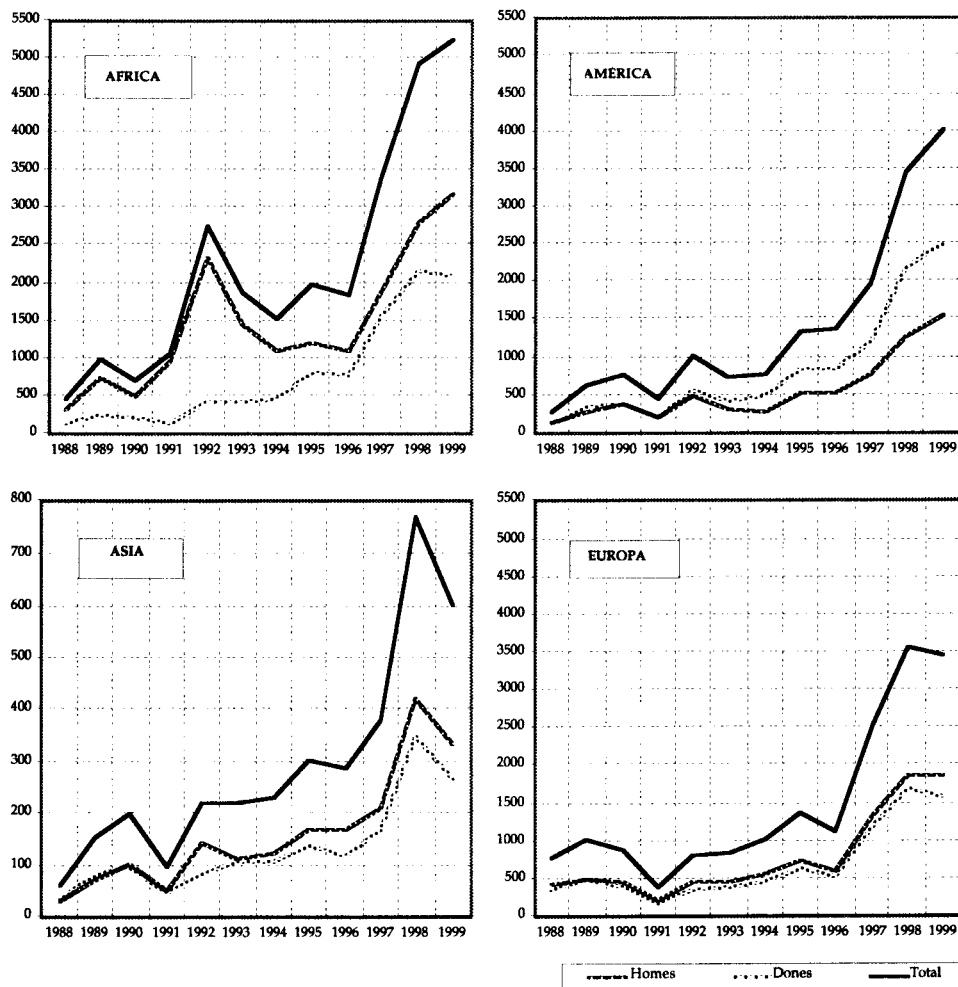

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1988-99
Moviments des de l'estranger	1.518	2.752	2.481	1.955	4.777	3.630	3.514	4.975	4.564	8.288	12.662	13.296	64.412
De països desenvolupats	789	1.116	978	426	845	953	1.104	1.457	1.206	2.676	3.770	3.646	18.966
De països en via de desenvolupament	729	1.636	1.503	1.529	3.932	2.676	2.410	3.517	3.357	5.611	8.891	9.648	45.439
Apàtrides	0	0	0	0	0	1	0	1	1	1	1	2	7

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

Al llarg de la serie estadística analitzada s'observa clarament com l'efecte de les regularitzacions és notablement visible pels homes africans, molt per damunt dels altres continents. Cal remarcar també com el creixement dels fluxos femenins, encara per sota dels masculins, s'ha vist augmentat de forma també espectacular (multiplicant-se per quinze), en aquest cas degut majoritàriament a processos de reagrupament familiar, sobretot a partir de 1996. Així si al 1992, com a efecte de la regularització, el percentatge de dones només arribava al 15% dels fluxos africans enregistrats, al 1999 representava ja el 40%. De fet, essent els corrents que arriben d'Àfrica els més masculinitzats, aquest augment contribueix a ser una de les

Figura 3.5.- Evolució temporal de les altes enregistrades en municipis catalans procedents de fora d'Espanya, per sexe i continent. Període, 1988-1999.

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1988-1999
ÀFRICA	428	972	682	1046	2742	1846	1519	1959	1816	3403	4903	5219	26535
Homes	287	737	484	924	2331	1451	1090	1170	1064	1871	2777	3153	17339
Dones	141	235	198	122	411	395	429	789	752	1532	2126	2066	9196
AMÈRICA	258	615	737	433	1018	721	764	1342	1345	1967	3440	4016	16656
Homes	136	275	366	220	483	310	273	523	518	774	1255	1540	6673
Dones	122	340	371	213	535	411	491	819	827	1193	2185	2476	9983
ÀSIA	61	153	196	94	222	220	228	302	286	377	769	598	3506
Homes	28	71	100	50	142	113	124	166	170	209	421	333	1927
Dones	33	82	96	44	80	107	104	136	116	168	348	265	1579
EUROPA	770	1009	861	380	791	842	998	1362	1110	2529	3540	3448	17640
Homes	415	501	460	197	446	447	546	726	583	1336	1867	1873	9397
Dones	355	508	401	183	345	395	452	636	527	1193	1673	1575	8243

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

característiques que seguiran en un futur proper: la feminització dels corrents migratoris.

Els fluxos del continent americà també han experimentat un important increment, tant percentualment com en termes absoluts, essent al 1988, el 17% de les altes, i al 1999 ja representaven el 30% del total. En aquest cas, és interessant constatar com a partir de la regularització abans esmentada, els fluxos femenins se separen cada cop més dels masculins, és a dir, les altes femenines creixen més depressa: si al 1991 les dones americanes representaven el 49% del continent, el 1999 arribaven ja al 62% d'aquest corrent.

La mobilitat de les persones amb nacionalitat d'algun país asiàtic, malgrat haver augmentat en números absoluts, el seu pes relatiu s'ha mantingut estable entre 1988 i 1999 representant un 4% del total dels fluxos. En aquest cas, sorpren la petita davallada que s'enregistra de l'any 1998 al 1999, amb 171 altes menys que corresponen principalment a persones de nacionalitat xinesa i en menor mesura de l'Índia.

Tal i com ja s'havia esmentat en analitzar el perfil dels migrants d'aquest continent durant tot el període, les sèries temporals any a any, també encobreixen estratègies migratòries completament contraposades com la de les filipines majoritàriament femenina i la dels pakistanesos predominantment masculina, preveient una masculinització pels anys 2000-2001 a conseqüència de la regularització de treballadors immigrants pakistanesos.

A diferència del que succeïa bàsicament amb les altes del continent africà i americà, en la sèrie europea, és important veure com durant tot aquest període ha anat perdent pes relatiu respecte a les altres agrupacions continentals. En canvi també ha experimentat un més que important creixement en nombres absoluts. Així, al 1988 les 770 altes europees representaven la meitat de tots els fluxos d'estrangers mentre que al 1999, les 3.448 altes enregistrades, en termes relatius havien devallat fins a esdevenir tan sols la quarta part del total.

III.1.2.- Moviments procedents de de la resta d'Espanya

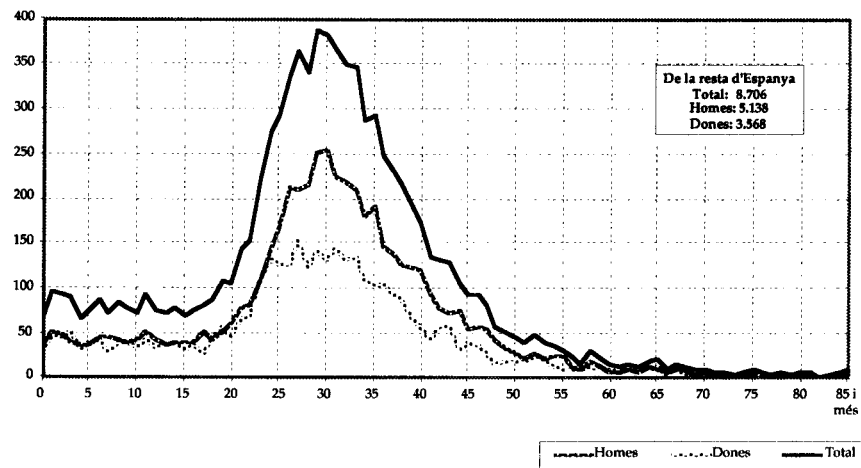
El perfil per sexe i edat

El nombre d'altres enregistrades en l'EVR procedents de la resta d'Espanya durant aquest període són relativament minses, tant sols 8.706 durant els dotze anys contemplats, el que significa un 7% de la mobilitat total de les persones de nacionalitat estrangera. Amb tot, tal i com hem vist amb les migracions procedents de l'estranger, també les procedents de la resta d'Espanya augmenten notoriament, passant de 244 casos el 1988 a més de dos mil l'any 1999, sigui perquè hi ha un millor registre, sigui perquè en efecte la mobilitat interna a Espanya d'aquest col·lectiu hagi augmentat. És força difícil especular i avaluar la fiabilitat del registre: d'un costat es podria pensar que alguns estrangers procedents d'altres províncies espanyoles (on no residien legalment, ni s'havien empadronat) en cas de moure's cap a Catalunya preferissin registrar aquest moviment com el primer efectuat directament des de l'estranger, de l'altre podríem creure que efectivament, donada la rigidesa de la legislació en la connexió dels permisos de treball i residència, el potencial de mobilitat de les diferents comunitats autònomes hagi estat molt limitat.

Si ens fixem en el perfil per sexe i edat s'observa que de la mateixa manera que en el cas anterior, el pes dels homes és més gran que el de les dones, representant un 59% de les altres procedents d'Espanya. Els protagonistes d'aquesta mobilitat tenen una edat similar als arribats directament de l'estranger, és a dir amb un gruix de joves i joves adults entre els 20 i els 40 anys, tot i que l'edat modal dels és lleugerament superior, amb trenta anys pels homes i vit-i-set per les dones.

Les Comunitats Autònomes d'on provenen més de la meitat de les altres són Madrid, Andalusia i la Comunitat Valenciana, que tret de les Illes Canàries, les Balears i la pròpia Catalunya són les que més nombre de residents estrangers tenen.

Figura 3.6.- Altes en municipis catalans de la població de nacionalitat estrangera procedent de la resta d'Espanya, per edat i sexe, 1988-1999.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

Taula 3.2.- Altes en municipis catalans de la població de nacionalitat estrangera procedent de la resta d'Espanya, per sexe i Comunitat Autònoma de procedència, 1988-1999.

	Total	%	Homes	%	Dones	%
Andalusia	1.755	20,2	1.203	23,4	552	15,5
Aragó	514	5,9	319	6,2	195	5,5
Astúries	101	1,2	54	1,1	47	1,3
Balears	563	6,5	299	5,8	264	7,4
Canàries	422	4,8	756	14,7	494	13,8
Cantàbria	79	0,9	224	4,4	198	5,5
Castella i Lleó	359	4,1	38	0,7	41	1,1
Castella-La Manxa	264	3,0	162	3,2	102	2,9
Ceuta	51	0,6	180	3,5	179	5,0
Comunitat Valenciana	1.250	14,4	30	0,6	21	0,6
Extremadura	162	1,9	102	2,0	60	1,7
Gàlfcia	382	4,4	175	3,4	207	5,8
La Rioja	96	1,1	63	1,2	33	0,9
Madrid	1.783	20,5	951	18,5	832	23,3
Melilla	212	2,4	121	2,4	91	2,6
Múrcia	278	3,2	217	4,2	61	1,7
Navarra	136	1,6	72	1,4	64	1,8
País Basc	299	3,4	172	3,3	127	3,6
Total	8.706	100,0	5.138	100,0	3.568	100,0

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

La procedència desglossada en funció del sexe ens presenta un panorama semblant que pel total: el 53% de les dones i el 57% dels homes provenen d'aquestes tres Comunitats Autònomes, presentant, en aquest darrer cas, un predomini de les altes d'Andalusia front a les de Madrid que es situarien en segon lloc. El major nombre d'homes procedents d'aquestes Comunitats Autònomes són potser producte, en la majoria dels casos, de la importància del col·lectiu marroquí i en general de l'africà. Així, de la Comunitat d'Andalusia, els homes representen sobre el total de les altes el 68,5%, on el 40% de les altes són de ciutadans i ciutadanes marroquins; a la Comunitat Valenciana, on una quarta part del registre també presenta la nacionalitat marroquina, el 60% de les altes són masculines. D'igual forma, tot i que la mobilitat és menor, podriem mencionar les altes procedents de la Comunitat Murciana d'on provenen 278 altes. D'elles, 3 de cada 4 són masculines (el 56% són de marroquins i si agrupem tots els registres de les altes africanes arriben a comptabilitzar el 77% de les altes masculines provinents d'aquesta Comunitat).

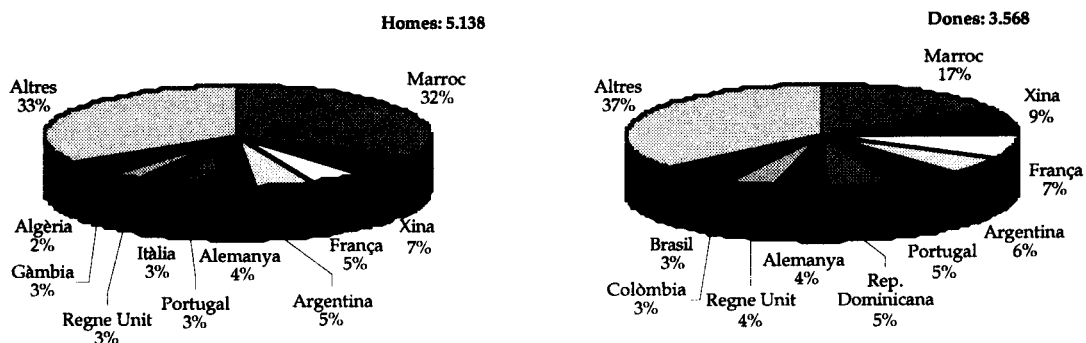
La diversitat per nacionalitats

El perfil de les nacionalitats que arriben de la resta d'Espanya es diferencia fortament de les nacionalitats més freqüents que provenen directament de l'estranger, malgrat que el primer lloc, tant per homes com per dones segueixi reservat pels ciutadans i ciutadanes marroquines, amb un 32% i un 17% respectivament. Per ambdós sexes, les tres següents nacionalitats són les mateixes: xinesa (7% homes i 9% dones), francesa (5% homes i 7% dones) i argentina (amb un 5% i un 6% respectivament).

En les tres primeres Comunitats Autònomes que tenien com a destinació Catalunya, s'ha de destacar que la nacionalitat marroquina és la més representada, per ambdós sexes, si exceptuem les altes femenines procedents de la Comunitat Valenciana on hi ha gairebé el mateix nombre de xineses que de marroquines registrades durant aquests dotze anys. Per a totes les comunitats també la xinesa apareix com a segona nacionalitat, excepte l'esmentat cas de les dones arribades de València. A partir del tercer lloc, les nacionalitats provinents de cada una de les

comunitats autònomes és diferent discriminant dintre la pròpia comunitat autònoma per raó de sexe però, cal dir que en nombres absoluts no depassen mai les 100 dones o els 100 homes. Per a Andalusia la resta de nacionalitats presents són, entre els homes, majoritàriament africanes -Gàmbia, Senegal i Mauritània-, mentre que les poques dones presents són de França, Argentina o de la República Dominicana. Per a Madrid, darrera els xinesos, els tres següents llocs per als homes corresponen als francesos, argentins i alemanys, i per a les dones hi han les dominicanes, les franceses i les peruanes. En el cas de la Comunitat Valenciana, pels homes hi ha un predomini del Pakistà, de França i d'Argentina, i per les dones, de França, d'Argentina i d'Alemanya.

Figura 3.7.- Principals nacionalitats de les persones donades d'alta en municipis catalans procedents de la resta d'Espanya, per sexe, 1988-1999.

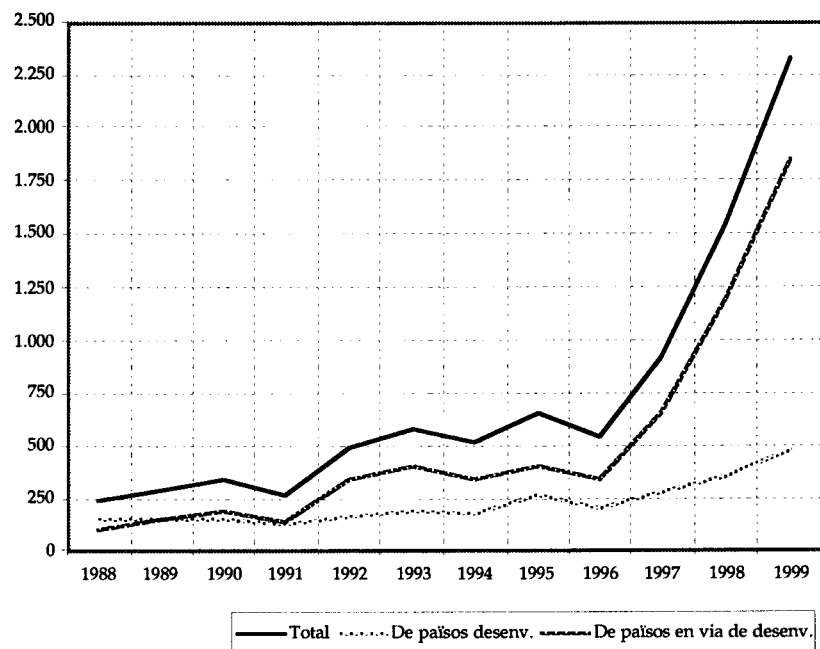
Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

L'evolució temporal

El gràfic corresponent a la mobilitat enregistrada en aquests dotze anys analitzats, reflecteixen, tot i que en menor grau que les altes procedents de l'estranger, els canvis i les mesures legislatives, principalment de la població dels països en via de desenvolupament on es ressaltaria l'increment notori a partir de 1997. Quantitativament s'ha donat un augment de les altes tant dels ciutadans de països en via de desenvolupament com dels desenvolupats però cal mencionar com els primers han anat guanyant pes relatiu front al total de les altes procedents de la

resta d'Espanya. Així, si al 1988 les altes de nacionals de països en via de desenvolupament no arribava a la meitat, al 1998 ja superaven les tres quartes parts, percentatge que s'ha mantingut en el darrer any analitzat on se situen a prop del 80% del total.

Figura 3.8.- Evolució temporal de les altes enregistrades en municipis catalans procedents de la resta d'Espanya, 1988-1999.

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1988-99
Moviments des d'Espanya	244	293	339	259	495	580	510	661	530	919	1.552	2.324	8.706
De països desenvolupats	143	151	154	125	163	180	175	261	193	269	353	471	2.638
De països en vies de desenvolupament	101	142	185	134	332	400	335	399	337	650	1.198	1.849	6.062
Apàtrides	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	4	6

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

Aquest fort increment relatiu (que ve acompanyat d'un gran augment en nombres absoluts (de les 101 altes al 1988 es passa a les 1.849 al 1999) s'ha donat bàsicament pel pes de les altes dels africans. Si bé al 1988 aquestes tan sols representaven el 7% (molt per sota de les asiàtiques amb el 16%, les americanes que englobaven una quarta part del total i les europees que tenien l'hegemonia

amb la meitat de les altes), al 1992 ja una de cada quatre altes de la resta d'Espanya era d'un ciutadà africà i al 1999, una de cada dues.

La intensificació de la mobilitat africana ha fet minvar percentualment la representació d'altes d'altres continents malgrat que, com es ve comentant, en nombres absoluts s'han incrementat en tots els casos. D'aquesta forma, les altes europees han vist reduïda dràsticament la seva representació a un 19%. També tot i que en menor grau, les americanes, on al 1999 representaven el 18% del total, i les asiàtiques a un 11%. La mobilitat procedents de la resta d'Espanya es caracteritzaria doncs per l'evolució realitzada pels ciutadans africans, podent-se parlar d'estratègies econòmiques cercant noves oportunitats laborals i més, si es té present que les altes africanes masculines assoleixen ja el 64% del total d'homes, quan es partia d'un volum del 8% al 1988. Més de 9 de cada 10 altes masculines africanes es troben dins el tram d'edat laboral, de 16 a 64 anys, essent l'edat modal els 32 anys.

Les altes que divergeixen més del total són les corresponents a les fèmines i ja no tan al principi del període analitzat on segueix més o menys la tònica general (la meitat pertanyen a europees, una quarta part a americanes, cap a una cinquena part a les asiàtiques i un mínim 5% a les dones africanes), sinó al final del període: el pes de les dones africanes, tot i que durant l'any 1999 ha esdevingut el flux majoritari, tret que pot mantenir-se com a tendència de futur, engloben junt a les americanes una tercera part del total, seguides de les europees que en aquest cas representen una quarta part i finalment les asiàtiques amb el 12%.

III.1.3.- Mobilitat intermunicipal a Catalunya

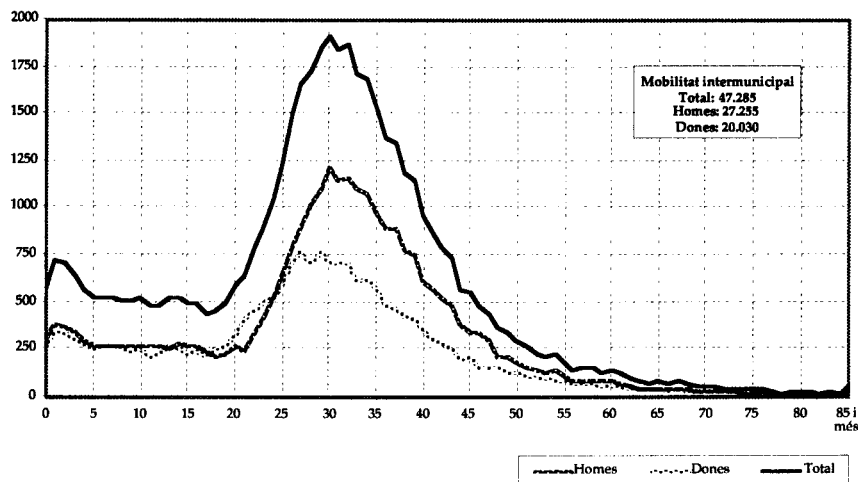
El perfil per sexe i edat

La mobilitat intermunicipal a Catalunya de la població de nacionalitat estrangera representa tan sols el 3,5% del total de les altes internes. Malgrat copsar una tendència a accentuar el seu pes (al 1999 el flux era del 6% de les altes intermunicipals), es pot apuntar que, com en anteriors ocasions, el registre pot

infravalorar la mobilitat real d'aquest col·lectiu i més si tenim en compte que els estadis inicials d'una migració poden venir caracteritzats per emprar xarxes residencials establertes en el territori, d'amics o familiars, on el subjecte no sempre s'enregistra i que, a posteriori, quan els és possible, s'estableixen de forma més autònoma, en una altra vivenda on, poden o no, en aquest cas enregistrar-se. Això no tindria perquè implicar però, un canvi de municipi de residència tot i que podria donar-se el cas.

De les 47.285 altes enregistrades en els municipis catalans en el període 1988-1999 i, seguint la tònica constant de la mobilitat de la població de nacionalitat estrangera, hi ha un predomini, tot i que no massa acusat, del nombre d'altes masculines: 27.255 pertanyen a homes (58%) i les 20.030 restants, a dones (42%).

Figura 3.9.- Altes intermunicipals a Catalunya de la població de nacionalitat estrangera, per edat i sexe, 1988-1999.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

La mobilitat intermunicipal s'assembla força a la que prové dels municipis de la resta d'Espanya relacionant-se, en aquest cas, a una segona fase del procés migratori: un pes de les altes masculines al voltant del 58-59% i una edat modal als 30 anys pels homes i 27 anys per les dones, malgrat observar-se una àmplia forquilla entre els 26 i els 32 anys, perfil igual al de les altes des d'Espanya. D'altra

banda, la presència de fluxos de menors, fa pensar que la mobilitat intermunicipal enregistrada reflecteix en bona part la mobilitat familiar.

La diversitat per nacionalitats

Una de cada dues altes intermunicipals del període analitzat prové d'un ciutadà o ciutadana de nacionalitat africana (23.370 altes). Els americans i els europeus representen cadascun d'ells el 22% del total (10.515 i 10.432 respectivament) i el flux d'asiàtics el 6% (2.918 altes). La distribució d'aquestes altes varia notablement respecte a la que conformen les dues tipologies abans comentades: en aquest cas, el pes de la població africana és notablement superior al que representaven els africans dins les altes directes de l'estranger (41%) i molt especialment de les altes provinents de la resta d'Espanya (36%). El col·lectiu africà a Catalunya es caracteritza per la seva alta mobilitat, en la majoria dels casos però, i com veurem més endavant, els desplaçaments es realitzen dins la mateixa comarca en un percentatge molt superior a la d'altres continents.

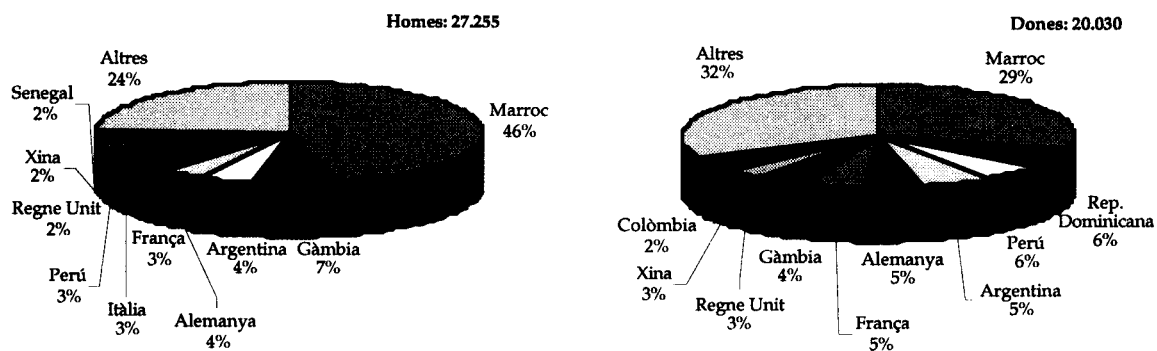
Pel que fa a la mobilitat americana el pes dels desplaçaments intermunicipals respecte als que provenen de la resta d'Espanya és igual (22%). No així els que provenen directament de l'estranger que en aquest cas agrupa a una quarta part d'aquestes altes. La mobilitat intermunicipal dels europeus que, a l'igual que en l'anterior cas representa un 22% d'aquestes altes és lleugerament inferior al pes d'aquests per a la mobilitat directa de l'estranger i la que prové de la resta d'Espanya en que el seu valor oscil·la entre el 27 i el 28%.

La mobilitat intermunicipal dels asiàtics es manté pràcticament semblant als que provenen directament de l'estranger però el pes dels asiàtics que provenen de la resta d'Espanya esdevé el doble.

Per nacionalitats, la polarització de les altes marroquines resta altra volta palesa i en aquest cas amb una proporció superior que volta el 40% del total, a molta distància de la segona nacionalitat, tal i com succeïa en els altres corrents migratoris. En aquest cas el que sobta és trobar-nos que la segona nacionalitat amb major mobilitat és la gambiana, amb prop del 6% del total d'altes. Aquests

venien situats en desè lloc pel que respecte a la mobilitat provinent directament de l'estranger i en tretzè, pel moviments de la resta d'Espanya. Es tracta d'una població que majoritàriament té de 30 a 36 anys i que ha realitzat el canvi residencial a partir bàsicament de 1997. Podem pensar doncs que donat que des de l'estranger va augmentar el flux masculí arran del procés de regularització de 1991, la mobilitat reflectida en aquest cas podria venir estretament relacionada amb el canvi residencial fruit d'un procés de reagrupament familiar donat que a partir de 1996 les dones gambianes incrementen la seva arribada procedents de l'exterior. En tercer lloc se situen les altes d'argentins amb el 5% i tot seguit la dels alemanys, peruans i francesos amb el 4%.

Figura 3.10.- Principals nacionalitats de les persones que han realitzat un moviment intermunicipal a Catalunya, per sexe, 1988-1999.

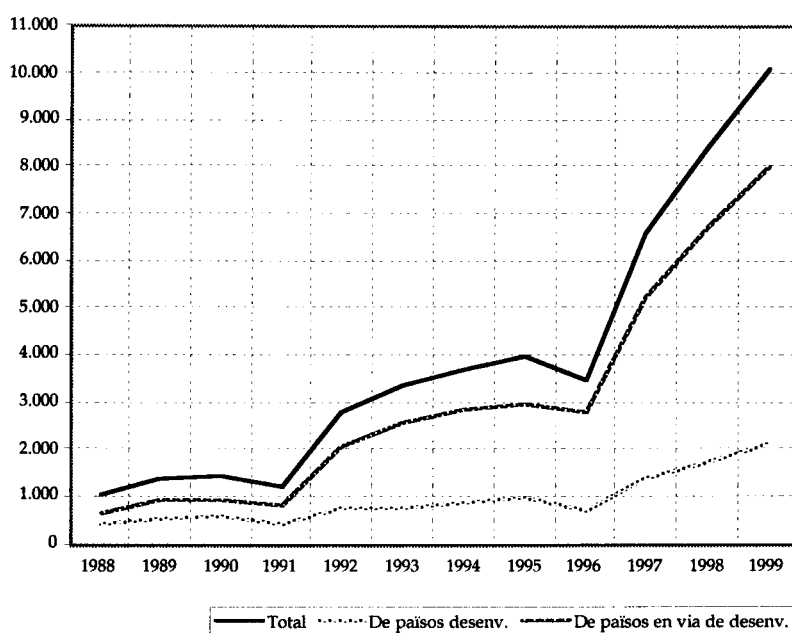
Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

Per sexes la relació és pràcticament igual pels homes. No així en les altes femenines on després de les marroquines que agrupen el 29% d'aquestes (percentatge de mobilitat superior a la que constitueix la directa de l'estranger - 27%- i notablement diferent de la que deriva de la resta d'Espanya -17%-), es troben les dominicanes i peruanes amb el 6% (flux notablement feminitzat) i tot seguit les nacionalitats comunes per ambdós sexes com són l'argentina, l'alemanya i la francesa amb el 5%.

L'evolució temporal

A diferència dels altres tipus de fluxos, en els intermunicipals, la població de nacionalitat estrangera presenta ja al 1988 una mobilitat molt més elevada per la població de països en via de desenvolupament que en els desenvolupats, on sis de cada deu altes pertanyen al primer col·lectiu. A l'igual que en els altres casos però, aquesta proporció s'ha anat intensificant paulatinament arribant a representar al 1999 més de tres quartes parts de les altes.

Figura 3.11.- Evolució temporal de les altes intermunicipals de Catalunya, 1988-1999.

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1988-99
Moviments interns de Catalunya	1.045	1.367	1.434	1.191	2.783	3.339	3.668	3.966	3.458	6.567	8.398	10.069	47.285
De països desenv.	422	486	549	404	763	776	846	992	709	1.349	1.681	2.086	11.063
De països en vies de desenv.	623	881	885	787	2.019	2.561	2.822	2.973	2.747	5.216	6.716	7.983	36.213
Apàtrides	0	0	0	0	1	2	0	1	2	2	1	0	9

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Institut Nacional de Estadística).

Considerem que aquest tipus de mobilitat es relaciona bàsicament amb dos fenòmens: 1) la mobilitat per raons d'activitat on, el trobar una feina més estable o

una àrea geogràfica on aquesta pugui ser continuada, pot ocasionar certs desplaçaments; per altre banda la mobilitat lligada a la constitució familiar i a l'habitatge, fent referència a què amb el reagrupament familiar es pot fer necessària una vivenda més àmplia o, en tot cas, independent del nucli residencial que fins ara ocupava el reagrupant, podent provocar, o no, un transllat de caire intermunicipal.

Si l'anàlisi temporal es realitza d'acord a les altes agrupades per continents, en nombres absoluts tots han incrementat notablement la seva mobilitat. En nombres relatius cal tornar a parlar del col·lectiu africà: mentre que al 1988 una de cada quatre altes era d'un ciutadà africà, al 1999 ja era una de cada dues. Aquestes han anat en detriment del pes de la mobilitat intermunicipal dels europeus i dels americans on han passat d'un 38% i un 30,5% respectivament al 1988 a representar en ambdós casos un 20% de les altes de 1999. El pes de la mobilitat asiàtica al llarg del període i tret de lleus oscil·lacions, s'ha mantingut estable amb el 6,5% del total.

Anàlisi territorial

Pel que respecte a la mobilitat intermunicipal s'han definit els moviments efectuats depenent dels límits a transpassar: altes (amb la conseqüent baixa municipal) realitzades dins la comarca, altes fora de la comarca on es realitza la baixa però en el mateix àmbit territorial¹, i altes a la resta de Catalunya. La major part dels canvis residencials realitzats durant aquest període per la població de nacionalitat estrangera es dugueren a terme dins de la pròpia comarca (21.292, el 45%), el 35,5% a municipis fora de la comarca de baixa però dins del propi àmbit territorial (16.780 altes) i el 19,5% a municipis de la resta de Catalunya (9.213 altes).

¹ En la tipologia s'han emprat els àmbits corresponents al Pla Territorial de Catalunya que són: Àmbit Metropolità (integrat per les comarques de l'Alt Penedès, Baix Llobregat, Barcelonès, Garraf, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental), Comarques Gironines (Alt Empordà, Baix Empordà, Garrotxa, Gironès, Pla de l'Estany, Ripollès i la Selva), Comarques de Tarragona (Alt Camp, Baix Camp, Baix Penedès, Conca de Barberà, Priorat i Tarragonès), Terres de l'Ebre (Baix Ebre, Montsià, Ribera d'Ebre i la Terra Alta), Àmbit de Ponent (Alt Urgell, Alta Ribagorça, Garrigues, Noguera, Pallars Jussà, Pallars Sobirà, Pla d'Urgell, Segarra, Segrià, Urgell i la Val d'Aran) i Comarques Centrals (Anoia, Bages, Berguedà, Cerdanya, Osona i Solsonès).

Taula 3.3.- Mobilitat intermunicipal a Catalunya segons tipologia, continent i sexe, 1988-1999.

	Àfrica	Amèrica	Àsia	Europa	Oceania	Apàtrides	Total
Total	23.370	10.515	2.918	10.432	41	9	47.285
Dins la comarca	12.538	3.954	941	3.849	7	3	21.292
Resta d'àmbit territorial	6.105	4.837	1.236	4.574	26	2	16.780
Resta de Catalunya	4.727	1.724	741	2.009	8	4	9.213
Homes	16.113	4.240	1.677	5.196	22	7	27.255
Dins la comarca	8.364	1.571	568	1.889	3	2	12.397
Resta d'àmbit territorial	4.181	1.949	677	2.317	16	1	9.141
Resta de Catalunya	3.568	720	432	990	3	4	5.717
Dones	7.257	6.275	1.241	5.236	19	2	20.030
Dins la comarca	4.174	2.383	373	1.960	4	1	8.895
Resta d'àmbit territorial	1.924	2.888	559	2.257	10	1	7.639
Resta de Catalunya	1.159	1.004	309	1.019	5	0	3.496

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

En nombres absoluts, la mobilitat masculina és, en tots els casos superior als desplaçaments intermunicipals de les dones. La distribució de les 27.255 altes protagonitzades per homes i les 20.030 altes femenines mostra que el pes dels desplaçaments dins la comarca és pràcticament igual per ambdós sexes (45,5% de les altes masculines i 44% de les femenines); la mobilitat cap a la resta de l'àmbit territorial és proporcionalment major per a les dones amb el 38% front al 33,5%; mentre que amb la resta de Catalunya les altes d'homes amb el 21% del total masculí superen a les de les dones que representaran el 18% d'aquestes.

Per continents, les altes procedents del continent africà es desmarquen de la resta en quan que en aquestes predominen, com succeïa pel total de les altes intermunicipals, aquelles que tenen l'origen i la destinació dins la mateixa comarca (54%), és a dir, són els que en principi realitzen un canvi residencial de més curta distància. No serà així per als altres col·lectius on destaca la mobilitat cap a la resta d'àmbit territorial: les altes americanes representen aquí el 46%, les europees un 44% i les asiàtiques un 42%, essent en aquests casos la mobilitat dins la comarca més reduïda (38%, 37% i 32% respectivament). Aquest tret es dona per ambdós sexes.

Al analitzar la mobilitat pels àmbits territorials del Pla Territorial de Catalunya, es constata que l'àmbit metropolità agrupa sis de cada deu moviments intermunicipals, essent aquesta àrea també, en la que hi habita un major nombre de població de nacionalitat estrangera. En segon terme i ja a molta distància del primer, es troben les comarques gironines amb prop del 20% del flux i en tercer lloc, les comarques de Tarragona amb el 8%, les comarques centrals amb el 6%, l'àmbit de Ponent amb el 4,4% i les Terres de l'Ebre, on es dona el menor nombre de baixes amb tan sols l'1% del total.

Com s'ha comentat, la majoria dels desplaçaments es realitzen dins l'àrea geogràfica més propera. Al analitzar la mobilitat per àmbits territorials aquesta premisa també es compleix anant de valors que oscil·len del 88% de les altes metropolitanes a un 58% a les comarques centrals, essent en totes les àrees tractades, el metropolità, el segon origen de la població amb valors que anirien del 16% de les altes de l'Àmbit de Ponent al 25,4% de les altes a les Comarques Centrals. L'àmbit metropolità, per la seva banda, presenta com a segon origen les comarques gironines en un 5,6% de les altes. A més d'aquests, cal destacar un flux del 13% de les baixes de les comarques centrals cap a les comarques gironines i de les Terres de l'Ebre cap a les comarques tarragonines, mobilitat afavorida per una major proximitat i potenciada per les oportunitats laborals, malgrat no ser un flux massa significatiu respecte a les altes d'aquestes àrees geogràfiques.

Taula 3.4.- Mobilitat intermunicipal a Catalunya segons àmbit d'origen i de destinació, 1988-1999.

Àmbit d'origen	Àmbit de destinació					Total	
	Àmbit metrop.	Com. gironines	Com. Tarrag.	Terres de l'Ebre	Àmbit Ponent		Com. centrals
Àmbit metropolità	25.128	1.781	1.026	127	330	701	29.093
Com. gironines	1.605	6.818	61	21	85	294	8.884
Com. de Tarragona	791	91	2.745	77	109	31	3.844
Terres de l'Ebre	75	13	80	406	12	9	595
Àmbit de Ponent	350	107	116	11	1.384	130	2.098
Com. centrals	654	350	53	11	112	1.591	2.771
Total	28.603	9.160	4.081	653	2.032	2.756	47.285

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

La mobilitat intermunicipal de la població africana és la més elevada en tots els àmbits analitzats, amb valors que oscil·laran de les tres quartes parts de les baixes donades en les Comarques Centrals al 40% de les comptabilitzades en l'Àmbit Metropolità; en quant a l'àrea de destinació, en les Comarques Centrals i en l'Àmbit de Ponent la població africana ha protagonitzat el 70% de les altes, estan també en menor proporció, tot i predominar, en el Metropolità (41% de les altes). És en aquesta darrera àrea on, fruit de la diversificació del mateix estoc de població de nacionalitat estrangera, la mobilitat es troba més repartida entre les diferents nacionalitats essent l'origen i la destinació dels desplaçaments en el 28% dels casos dels americans i pel 24% per les baixes europees i el 23% de les altes.

Si realitzem una periodització temporal de les altes, per àmbits de destinació, veurem com en totes les àrees observades el nombre de moviments s'incrementa. Pel total de Catalunya, de 1988 a 1991 es tramitaren l'11% del període, de 1992 a 1995 el 29% i de 1996 a 1999 el 60% restant, arribant en aquesta darrera etapa al 68% i al 66% del total d'altes en l'Àmbit de Ponent i a les Comarques Centrals respectivament, on es partia d'una mobilitat molt reduïda.

Taula 3.5.- Mobilitat intermunicipal a Catalunya segons periodització de l'alta (1988-1991, 1992-1995 i 1996-1999) i àmbit de destinació.

	Àmbit Metropol.	Com. Gironines	Com. Tarrag.	Terres de l'Ebre	Àmbit Ponent	Com. Centrals	Total
Total							
1988-1991	2.816	1.348	514	57	127	175	5.037
1992-1995	8.296	2.698	1.256	224	516	766	13.756
1996-1999	17.491	5.114	2.311	372	1.389	1.815	28.492
1988-1999	28.603	9.160	4.081	653	2.032	2.756	47.285
Homes							
1988-1991	1.457	795	299	24	85	108	2.768
1992-1995	4.797	1.767	762	151	342	517	8.336
1996-1999	9.458	3.048	1.420	234	872	1.119	16.151
1988-1999	15.712	5.610	2.481	409	1.299	1.744	27.255
Dones							
1988-1991	1.359	553	215	33	42	67	2.269
1992-1995	3.499	931	494	73	174	249	5.420
1996-1999	8.033	2.066	891	138	517	696	12.341
1988-1999	12.891	3.550	1.600	244	733	1.012	20.030

Font.- Elaboració C.E.D. a partir de l'Estadística de Variacions Residencials, 1988-1999 (Instituto Nacional de Estadística).

Al llarg d'aquestes tres etapes, el pes de les altes a l'Àmbit Metropolità front al total de Catalunya s'ha incrementat (ha passat del 56% de les altes catalanes de 1988 a 1991 al 61,5% de 1996-1999), a l'igual que ha succeït en l'Àmbit de Ponent (del 2,5% al 5%) i en les Comarques Centrals (del 3,5% al 6,5%) i per ambdós sexes. Les altes a les Comarques Gironines i Tarragonines han augmentat en nombres absoluts però proporcionalment front al nombre total d'altes catalanes han disminuït, tant pels homes com per a les dones. En el primer cas es passa de representar el 27% de les altes catalanes de 1988 a 1991 al 18% de 1996 a 1999 i en les Comarques Tarragonines del 10% de la primera etapa al 8% de la darrera. En les Terres de l'Ebre la situació és d'un increment percentual al 1992-95 per a disminuir tot seguit (cal dir que en nombres absoluts tant sols representen l'1,4% del total d'altes catalanes).

III.2.- Acceleració, diversificació i feminització?

Acceleració, diversificació i feminització, especialment notables a partir de 1996 són les tres característiques principals si volem sintetitzar les pautes observades durant el període analitzat en els moviments migratoris de les persones de nacionalitat estrangera a Catalunya. Haurem de recordar però, que tots aquests moviments estan sotmesos a les perturbacions que introdueix la legalitat en el registre, tant en la seva visibilitat estadística com en la seva potencialitat. D'aquesta manera, es veuen afectats el volum dels moviments en les seves tres vessants: els arribats directament de l'estranger, els procedents de la resta d'Espanya i la mobilitat intermunicipal. També es veu greument afectat l'estudi de la cronologia d'aquests moviments, ja que per les mateixes raons les persones immigrades poden donar-se d'alta temps després de la seva arribada real al país.

A part del registre, la rigidesa de la legislació en les condicions de regularització de la persona immigrada, té sovint un efecte de fixació al territori de l'immigrat, limitant en la pràctica el nombre de moviments interprovincials (quan estan en situació regular), al mateix temps hauríem de considerar que part d'aquest registres intermunicipals, sobretot en època de regularitzacions estan falsejant la realitat, coneguda com és la pràctica de provar de regularitzar-se, és a dir, de

donar-se d'alta en un municipi d'una província en la que realment no s'està residint. Aquesta pràctica és la conseqüència immediata de l'arbitrarietat amb la que s'han aplicat els requisits per accedir a la sol·licitud de regularització, o simplement pel rumor que una sots-delegació provincial del Govern pot ser més generosa que una altra en la concessió dels permisos corresponents. Amb tot, el major nombre dels fluxos i conseqüentment dels estocs, nodreix les migracions internacionals en el primer dels casos i la possibilitat d'un augment de les migracions internes al conjunt d'Espanya o a Catalunya en el segon.

Durant la dècada dels noranta, les migracions que s'enregistren com arribades directament de l'estranger semblen conservar un perfil més jove que les arribades de la resta d'Espanya o la mobilitat interna a Catalunya, essent aquesta darrera de caire molt més familiar, amb una major edat d'homes i dones i la presència més important de menors. L'acceleració ha anat acompanyada, a partir de la meitat de la dècada dels noranta, per importants transformacions en l'estructura per sexe i edat en tots aquests moviments, tot i que de forma més notòria en aquells que procedeixen de l'estranger. Tant el reagrupament familiar com el creixement de la migració femenina han contribuït a aquest canvis. En el primer dels casos, el trasllat de la família a Catalunya manifesta de forma palesa la voluntat de romandre al país, i haurem de creure que seguirà essent una de les tendències remarcables en el futur proper; en el segon, l'increment de l'immigració femenina i, en especial d'aquella que es realitza amb independència d'altres membres de la família mostren un cert canvi de concepció, ja en la societat del país d'origen d'aquestes persones, que va més enllà del fet migratori, al constatar-se que la mobilitat internacional femenina no només s'incrementa en aquelles nacionalitats on presenten una estratègia migratòria feminitzada sinó fins i tot en aquelles on tradicionalment són els homes els que solen iniciar el procés migratori.

IV.- PERFIL SÒCIO-DEMOGRÀFIC DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA A CATALUNYA, 1996

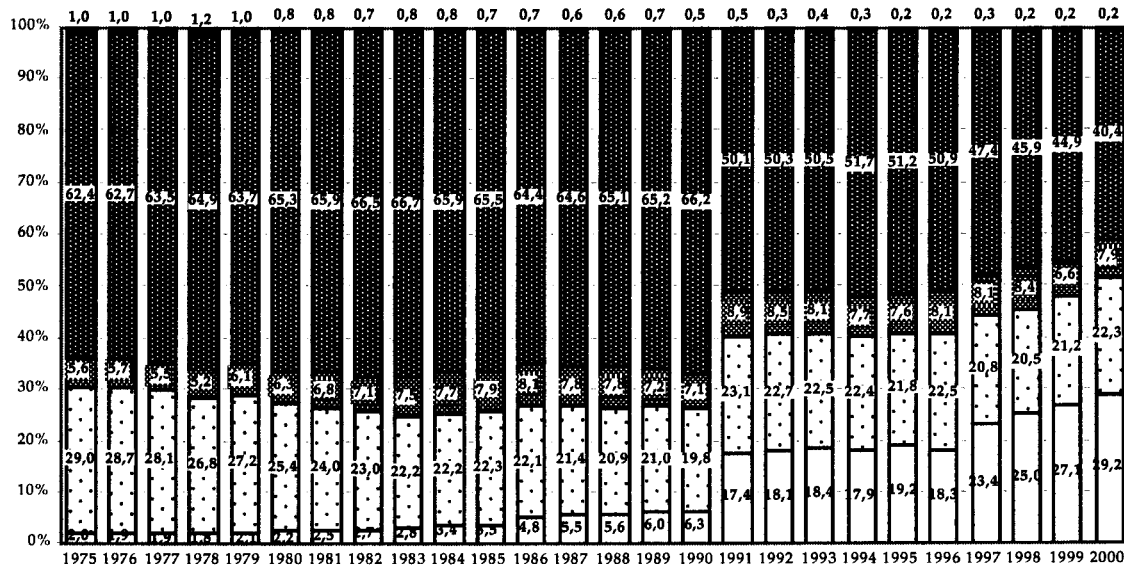
IV.1.- Evolució dels estocs des de 1975 fins l'any 2000, Espanya i Catalunya

Com ja hem anticipat al capítol corresponent a les fonts estadístiques, els vint-i-cinc anys que transcorren des de 1975 fins l'any 2000, en termes de migracions internacionals a Espanya i a Catalunya signifiquen el pas d'un fenomen gairebé inapreciable i força circumscrit als ciutadans europeus, i a unes poques nacionalitats extracomunitàries, la majoria d'elles llatinoamericanes, a un fenomen d'un volum i d'una importància més que evidents: de les 165.039 persones de nacionalitat estrangera enregistrades al 1975 a Espanya a gairebé les nou-centes mil l'any 2000, passant a representar del 0,5% al 2,2% de la població total. El creixement a Catalunya encara ha estat superior, multiplicant per sis els 36.260 efectius inicials fins arribar als 214.996 l'any 2000, d'un 0,6% a un 3,4% de la població total. Juntament amb el creixement dels estocs, el segon tret més important ha estat la variació en l'origen del contingent. El creixement del volum d'immigració internacional a Espanya i molt especialment a Catalunya durant aquest període ha significat el pas de la preeminència de ciutadans de països desenvolupats, la majoria com hem apuntat de la Unió Europea, a rebre cada vegada més volum de població provinent dels països en via de desenvolupament. Mentre que al 1975, tant pel conjunt d'Espanya com per a Catalunya set de cada deu ciutadans de nacionalitat estrangera pertanyien a algun país desenvolupat, de mica en mica aquesta proporció i, de forma molt més marcada per a Catalunya, s'ha capgirat a favor del països en via de desenvolupament. A Catalunya el fort canvi es constata a partir de 1992, fruit de la Regularització de treballadors duta a terme al 1991 i que va servir per fer aflorar un gran nombre d'estrangers que ja residien en el país. Al 1992 el 60% dels permisos de residència otorgats pertanyen a ciutadans de països en via de desenvolupament, proporció que no ha deixat d'incrementar-se fins a l'actualitat (72% a l'any 2000). Pel que respecta al total

d'Espanya i partint d'un repartiment inicial semblant al de Catalunya, el pes dels ciutadans de països desenvolupats s'ha deixat sentir durant més temps.

Figura 4.1.- Evolució percentual dels permisos de residència per continents. Espanya i Catalunya, 1975-2000.

Espanya

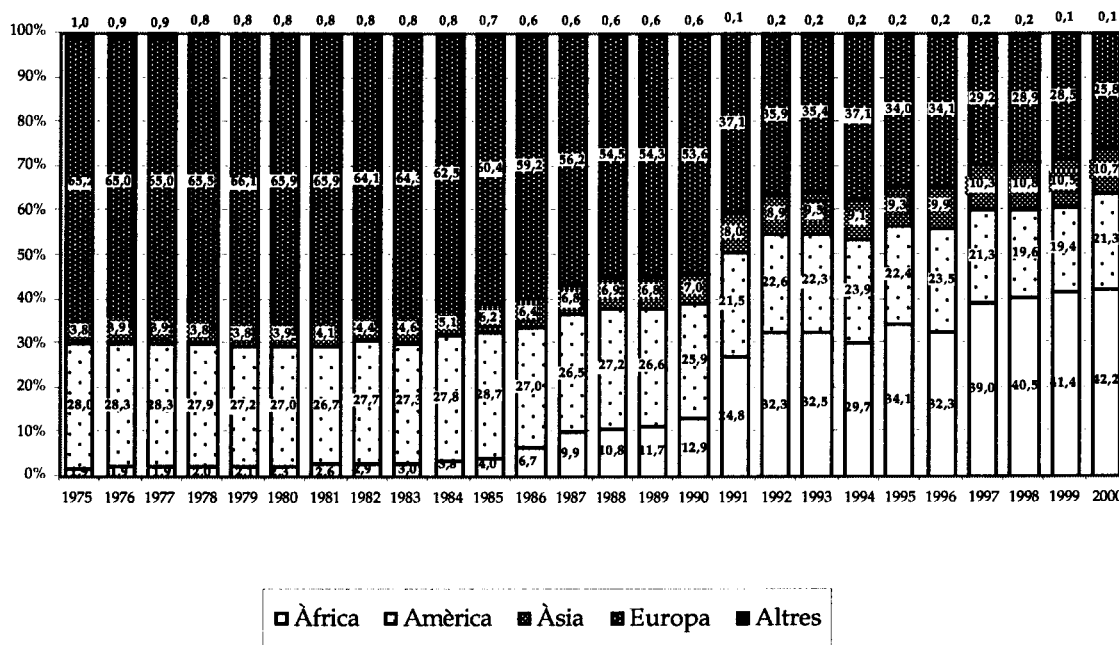

□ Àfrica □ Amèrica ■ Àsia ■ Europa ■ Altres

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Per. Resid.	165.039	159.249	161.912	158.347	173.725	183.422	198.042	200.911	210.350	226.470	241.970	293.208	334.934
1975 = 100	100	96,5	98,1	95,9	105,3	111,1	120,0	121,7	127,5	137,2	146,6	177,7	202,9
	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Per. Resid.	360.032	398.327	407.647	360.655	393.100	430.422	461.328	499.773	538.984	609.813	720.836	787.337	895.720
1975 = 100	218,1	241,4	247,0	218,5	238,2	260,8	279,5	302,8	326,6	369,5	436,8	477,1	542,7

(segueix)

Catalunya

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Per. Resid.	36.365	37.571	38.440	36.859	37.716	38.366	39.635	39.143	40.142	42.650	45.246	51.931	59.362
1975 = 100	100	103,3	105,7	101,4	103,7	105,5	109,0	107,6	110,4	117,3	124,4	142,8	163,2

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Per. Resid.	58.582	63.533	65.990	60.800	72.291	76.500	83.305	106.809	114.264	124.550	148.803	183.736	214.996
1975 = 100	161,1	174,7	181,5	167,2	198,8	210,4	229,1	293,7	314,2	342,5	409,2	505,3	591,2

* Les dades de l'any 1991 corresponen al Cens de Població.

Font.- *Anuario Estadístico* (INE); *Anuario Estadístico de Extranjería* (Comisión Interdepartamental de Extranjería), diversos anys; *Anuario de Migraciones, 1994* (Dirección General de Migraciones). Elaboració C.E.D.

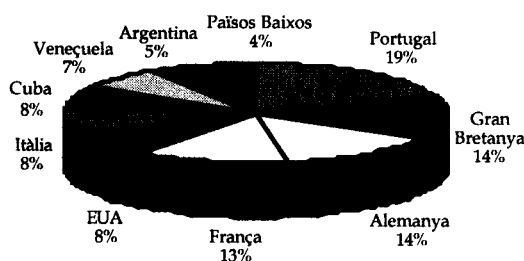
En concret, no serà fins al 1998 quan la balança es decanti a favor dels països en via de desenvolupament (51% del total) essent al 2000, el 57,5% del total. Malgrat la disminució constant del volum relatiu de la població dels països desenvolupats, en nombres absoluts i, tret de comptades excepcions, la tendència ha anat a l'alça, triplicant els seus efectius a Espanya (s'ha passat dels 114.356 permisos de

residència al 1975 als 380.466 de 2000) i duplicant-los a Catalunya (de 25.156 a 59.299 permisos). La disminució del pes relatiu d'aquest col·lectiu ha vingut donat doncs per un increment major sofert per la població dels països en via de desenvolupament, molt especialment per la població africana, col·lectiu que ha passat de representar prop del 2% al 1975 tant a Espanya com a Catalunya, al 29% i al 42% respectivament al 2000 front al total d'estrangers. Observi's com a Catalunya, el pes actual de la població dels països en via de desenvolupament, així com el col·lectiu de població africana és més elevat que pel total espanyol.

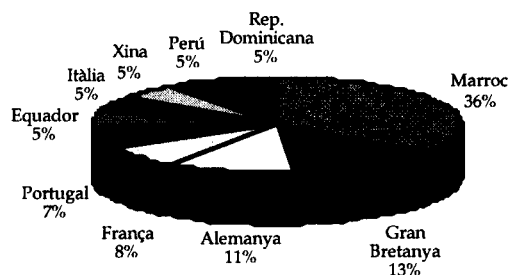
Al 1975, de les cinc principals nacionalitats representades tant a Espanya com a Catalunya les quatre primeres eren de països que actualment estan a la Unió Europea, essent comuns Gran Bretanya, Alemanya i França, en diferent ordre, a més de Portugal en el cas espanyol i Itàlia en el català; ocupant el cinquè lloc Estats Units pel conjunt espanyol i Argentina per Catalunya.

Figura 4.2.- Principals nacionalitats de les persones amb permís de residència. Espanya i Catalunya, 1975 i 2000.

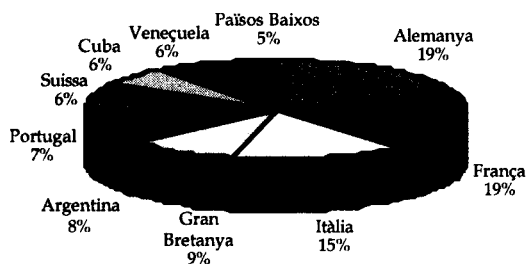
Espanya, 1975: 165.039 permisos

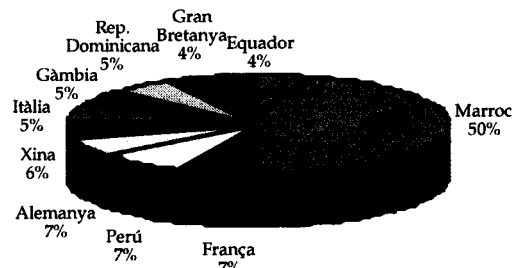
Espanya, 2000: 895.720 permisos

Catalunya, 1975: 36.260 permisos

Catalunya, 2000: 214.996 permisos

Font.- *Anuario Estadístico*, 1975 (INE) i pàgina web de l'INE, dades 2000. Elaboració C.E.D.

Per contra, l'any 2000, la població de nacionalitat estrangera a Espanya es troba encapçalada pels ciutadans del Marroc, nacionalitat que per ella sola representa el 22% de tots els permisos de residència, mantenint la presència dins els cinc primers llocs Gran Bretanya, Alemanya, França i Portugal. A Catalunya els canvis encara són més assenyalats, només França i Alemanya segueixen apareixent entre les cinc nacionalitats més representades l'any 2000. A l'igual que Espanya, el primer lloc l'ocupa el Marroc (amb un 34% del total de permisos), però a més hi trobem el Perú en tercer lloc, i la Xina en cinquè lloc.

Com es veu, no només els fluxos corresponents al total de la immigració i que donaran lloc als permisos de residència que estem analitzat han crescut de forma molt més ràpida a Catalunya que a Espanya, sinó que ho han fet amb molta major importància els procedents de països en via de desenvolupament. De resultes d'aquesta evolució trobem, d'un costat, una significativa diversificació en les nacionalitats representades però, d'un altre, una creixent polarització entre el pes d'unes i altres nacionalitats, com també es pot apreciar a la següent figura.

D'aquesta diferència en el creixement dels estocs a Espanya i a Catalunya, obtenim l'augment del pes que representa respectivament la població de nacionalitat estrangera, però també l'augment del pes de la immigració estrangera de Catalunya sobre el total de la d'Espanya, que ha passat de representar el 22% al 1975 a un 24% al 2000. Aquest lleuger increment en el percentatge, amb tot, pot semblar poc significatiu però, si l'analitzem per conjunts continentals o per nacionalitats, la impressió és força diferent: a una substantiva disminució relativa, des del 1975, dels europeus que residien a Catalunya sobre el conjunt de l'Estat (del 23% al 15%), es contraposa l'augment del col·lectiu africà (del 21% al 35%) o de l'asiàtic (del 14% al 32%). Per nacionalitats, la diferent evolució i distribució damunt el territori dels fluxos ha portat a que, per exemple, una mica més de la tercera part de tots els permisos de les persones de nacionalitat marroquina a Espanya es concentrin a Catalunya, i que en el cas de Gàmbia o del Pakistan arribin a significar el 85% i el 55% respectivament.

Taula 4.1.- Permisos de residència per nacionalitats. Espanya i Catalunya, 1975 i 2000.

Nacionalitat	ESPANYA				CATALUNYA				% CAT/ESP	
	1975	%	2000	%	1975	%	2000	%	1975	2000
ÀFRICA	3.240	2,0	261.385	29,2	679	1,87	90.633	42,2	21,0	34,7
Àfrica del Nord	2.444	1,5	215.388	24,0	453	1,25	75.780	35,2	18,5	35,2
Algèria			13.847	1,5			2.505	1,2		18,1
Egipte	167	0,1	952	0,1	25	0,07	306	0,1	15,0	32,1
Líbia			164				25			15,2
Marroc	2.277	1,4	199.782	22,3	428	1,18	72.748	33,8	18,8	36,4
Tuníssia			643				196	0,1		30,5
Resta d'Àfrica	796	0,5	45.997	5,1	226	0,62	14.853	6,9	28,4	32,3
Angola			801	0,1			88			11,0
Cabo Verde			2.052	0,2			25	0,0		1,2
Camerún			784	0,1			196	0,1		25,0
Gàmbia			8.840	1,0			7.503	3,5		84,9
Ghana			1.837	0,2			241	0,1		13,1
Guinea Bissau			1.907	0,2			289	0,1		15,2
Guinea Equatorial			4.507	0,5			704	0,3		15,6
Guinea Rep.			1.432	0,2			601	0,3		42,0
Libèria			484	0,1			48	0,0		9,9
Mali			1.863	0,2			720	0,3		38,6
Mauritània			3.764	0,4			619	0,3		16,4
Nigèria			3.292	0,4			373	0,2		11,3
R.D. Congo			674	0,1			88	0,0		13,1
Senegal			11.051	1,2			2.782	1,3		25,2
Sierra Leona			577	0,1			170	0,1		29,5
Sudàfrica			360	0,0			63	0,0		17,5
Otr. Rest. Àfrica	796	0,5	1.772	0,2			343	0,2		19,4
AMÈRICA	47.819	29,0	199.964	22,3	10.200	28,1	45.693	21,3	21,3	22,9
Iberoamèrica	37.425	22,7	184.720	20,6	8.913	24,6	43.229	20,1	23,8	23,4
Argentina	6.141	3,7	16.610	1,9	2.104	5,8	3.834	1,8	34,3	23,1
Bolívia	542	0,3	1.748	0,2	232	0,6	421	0,2	42,8	24,1
Brasil	429	0,3	10.034	1,1	82	0,2	1.987	0,9	19,1	19,8
Colòmbia	1.960	1,2	24.702	2,8	530	1,5	3.890	1,8	27,0	15,7
Costa Rica	268	0,2	289	0,0	95	0,3	59	0,0	35,4	20,4
Cuba	9.051	5,5	19.165	2,1	1.632	4,5	3.203	1,5	18,0	16,7
Ecuador	514	0,3	30.878	3,4	170	0,5	5.392	2,5	33,1	17,5
El Salvador	193	0,1	936	0,1	91	0,3	424	0,2	47,2	45,3
Guatemala	239	0,1	518	0,1	99	0,3	58	0,0	41,4	11,2
Haití	169	0,1	0	0,0	21	0,1			12,4	0,0
Hondures	186	0,1	1.244	0,1	49	0,1	585	0,3	26,3	47,0
Mèxic	2.044	1,2	4.739	0,5	285	0,8	956	0,4	13,9	20,2
Nicaragua	375	0,2	490	0,1	90	0,2	118	0,1	24,0	24,1
Panamà	613	0,4	342	0,0	145	0,4	60	0,0	23,7	17,5
Paraguay	143	0,1	524	0,1	56	0,2	121	0,1	39,2	23,1
Perú	1.878	1,1	27.888	3,1	403	1,1	10.549	4,9	21,5	37,8
Rep. Dominicana	492	0,3	26.481	3,0	174	0,5	7.295	3,4	35,4	27,5
Uruguay	924	0,6	4.005	0,4	326	0,9	1.426	0,7	35,3	35,6
Veneçuela	8.134	4,9	7.986	0,9	1.575	4,3	921	0,4	19,4	11,5
Xile	3.130	1,9	6.141	0,7	754	2,1	1.930	0,9	24,1	31,4
Resta d'Amèrica	10.394	6,3	15.244	1,7	1.287	3,5	2.464	1,1	12,4	16,2
Canadà	889	0,5	1.277	0,1	119	0,3	265	0,1	13,4	20,8
EUA	9.475	5,7	13.714	1,5	1.163	3,2	2.160	1,0	12,3	15,8
Altres	30	0,0	253	0,0	5	0,0	39	0,0	16,7	15,4

(segueix)

Nacionalitat	ESPANYA				CATALUNYA				% CAT/ESP	
	1975	%	2000	%	1975	%	2000	%	1975	2000
ÀSIA	9.289	5,6	71.015	7,9	1.294	3,6	22.908	10,7	13,9	32,3
Aràbia Saudí										
Bangladesh			1.179	0,1			655	0,3		55,6
Corea del Sud			1.961	0,2			355	0,2		18,1
Filipines	1.291	0,8	13.160	1,5	209	0,6	4.629	2,2	16,2	35,2
Índia	1.576	1,0	7.813	0,9	125	0,3	1.833	0,9	7,9	23,5
Irak			644	0,1			61			9,5
Iran	188	0,1	1.698	0,2	34	0,1	295	0,1	18,1	17,4
Israel	252	0,2	380		120	0,3	148	0,1	47,6	38,9
Japó	523	0,3	3.136	0,4	63	0,2	1.196	0,6	12,0	38,1
Jordània	1.943	1,2	625	0,1	222	0,6	99	0,0	11,4	15,8
Líban	853	0,5	912	0,1	109	0,3	215	0,1	12,8	23,6
Pakistan		0,0	7.843	0,9		0,0	4.282	2,0		54,6
Síria	1.851	1,1	1.046	0,1	244	0,7	202	0,1	13,2	19,3
Taiwan		0,0	411	0,0		0,0	113	0,1		27,5
Tailàndia		0,0	350	0,0		0,0	71	0,0		20,3
Xina	457	0,3	28.693	3,2	118	0,3	8.547	4,0	25,8	29,8
Altres	355	0,2	1.164	0,1	50	0,1	207	0,1	14,1	17,8
EUROPA	103.032	62,4	361.437	40,4	23.724	65,4	55.482	25,8	23,0	15,4
Unió Europea	98.296	59,6	306.203	34,2	21.836	60,2	45.934	21,4	22,2	15,0
Alemanya	16.357	9,9	60.575	6,8	5.457	15,0	9.594	4,5	33,4	15,8
Àustria	1.090	0,7	3.503	0,4	361	1,0	501	0,2	33,1	14,3
Bèlgica	3.477	2,1	12.968	1,4	720	2,0	2.318	1,1	20,7	17,9
Dinamarca	1.940	1,2	5.538	0,6	232	0,6	499	0,2	12,0	9,0
Finlàndia	736	0,4	4.680	0,5	65	0,2	208	0,1	8,8	4,4
França	15.986	9,7	42.316	4,7	5.073	14,0	10.721	5,0	31,7	25,3
Gran Bretanya	16.936	10,3	73.983	8,3	2.419	6,7	6.444	3,0	14,3	8,7
Grècia	469	0,3	939	0,1	197	0,5	236	0,1	42,0	25,1
Holanda	4.817	2,9	16.711	1,9	1.211	3,3	3.628	1,7	25,1	21,7
Irlanda	375	0,2	3.542	0,4	76	0,2	471	0,2	20,3	13,3
Itàlia	9.464	5,7	30.862	3,4	3.942	10,9	7.519	3,5	41,7	24,4
Luxemburg		0,0	230	0,0		0,0	51	0,0		22,2
Portugal	23.169	14,0	41.997	4,7	1.801	5,0	3.145	1,5	7,8	7,5
Suècia	3.480	2,1	8.359	0,9	282	0,8	599	0,3	8,1	7,2
Europa de l'Est	315	0,2	42.386	4,7	119	0,3	7.213	3,4	37,8	17,0
Armènia		0,0	792	0,1		0,0	195	0,1		24,6
Bòsnia-Herzegovina		0,0	889	0,1		0,0	254	0,1		28,6
Bulgària		0,0	5.244	0,6		0,0	438	0,2		8,4
Croàcia		0,0	595	0,1		0,0	174	0,1		29,2
Hongria	50	0,0	548	0,1	23	0,1	99	0,0	46,0	18,1
Iugoslàvia	22	0,0	1.679	0,2	3	0,0	468	0,2	13,6	27,9
Polònia	75	0,0	8.143	0,9	30	0,1	862	0,4	40,0	10,6
Rep. Txeca		0,0	950	0,1		0,0	203	0,1		21,4
Romania	26	0,0	10.983	1,2		0,0	1.283	0,6	0,0	11,7
Rússia		0,0	4.835	0,5		0,0	1.265	0,6		26,2
Ucraïna		0,0	3.537	0,4		0,0	979	0,5		27,7
URSS	18	0,0		0,0	7	0,0		0,0	38,9	
Altres	124	0,1	4.191	0,5	56	0,2	993	0,5	45,2	23,7
Resta d'Europa	4.421	2,7	12.848	1,4		0,0	2.335	1,1	0,0	18,2
Noruega	764	0,5	4.790	0,5	115	0,3	184	0,1	15,1	3,8
Suïssa	3.505	2,1	7.000	0,8	1.654	4,6	1.663	0,8	47,2	23,8
Turquia	152	0,1	491	0,1	105	0,3	177	0,1	69,1	36,0
Altres		0,0	567	0,1		0,0	311	0,1		54,9
OCEANIA	437	0,3	902	0,1	87	0,2	196	0,1	19,9	21,7
Apàtrides	1.222	0,7	1.017	0,1	276	0,8	84	0,0	22,6	8,3
TOTAL	165.039	100	895.720	100	36.260	100	214.996	100	22,0	24,0

Font.- Anuario Estadístico, 1975 (INE) i pàgina web de l'INE, dades 2000. Elaboració C.E.D.

A l'any 2000, la distribució territorial dels permisos de residència enregistrats constata que la Comunitat Autònoma amb un major nombre de permisos és la catalana que, com s'ha comentat, engloba gairebé una quarta part del total, seguida de la Comunitat de Madrid amb 162.985 permisos (18% del total) i d'Andalusia amb 132.428 (15%). A distància, ja ens trobaríem amb la Comunitat Valenciana, Canàries i Balears amb 86.994 (10%), 77.594 (9%) i 45.772 (5%) permisos respectivament.

Taula 4.2.- Permisos de residència i proporció d'estrangeria per Comunitats Autònomes de residència. Espanya, 2000.

CC.AA. de residència	Població	Perm. Resid.	% Perm. Resid.	% de la poblac.
Andalusia	7.340.052	132.428	14,8	1,8
Aragó	1.189.909	17.590	2,0	1,5
Astúries	1.076.567	9.519	1,1	0,9
Balears	845.630	45.772	5,1	5,4
Canàries	1.716.276	77.594	8,7	4,5
Cantàbria	531.159	5.388	0,6	1,0
Castella i Lleó	2.479.118	24.338	2,7	1,0
Castella-La Manxa	1.734.261	15.835	1,8	0,9
Catalunya	6.261.999	214.996	24,0	3,4
Ceuta	75.241	2.150	0,2	2,9
Comunitat Valenciana	4.120.729	86.994	9,7	2,1
Extremadura	1.069.420	10.508	1,2	1,0
Galícia	2.731.900	24.141	2,7	0,9
La Rioja	264.178	5.915	0,7	2,2
Madrid	5.205.408	162.985	18,2	3,1
Melilla	66.263	3.424	0,4	5,2
Múrcia	1.149.328	22.823	2,5	2,0
Navarra	543.757	11.002	1,2	2,0
País Basc	2.098.596	18.822	2,1	0,9
Errors detectats en les CCAA	-	3.496	0,4	-
Espanya	40.499.791	895.720	100,0	2,2

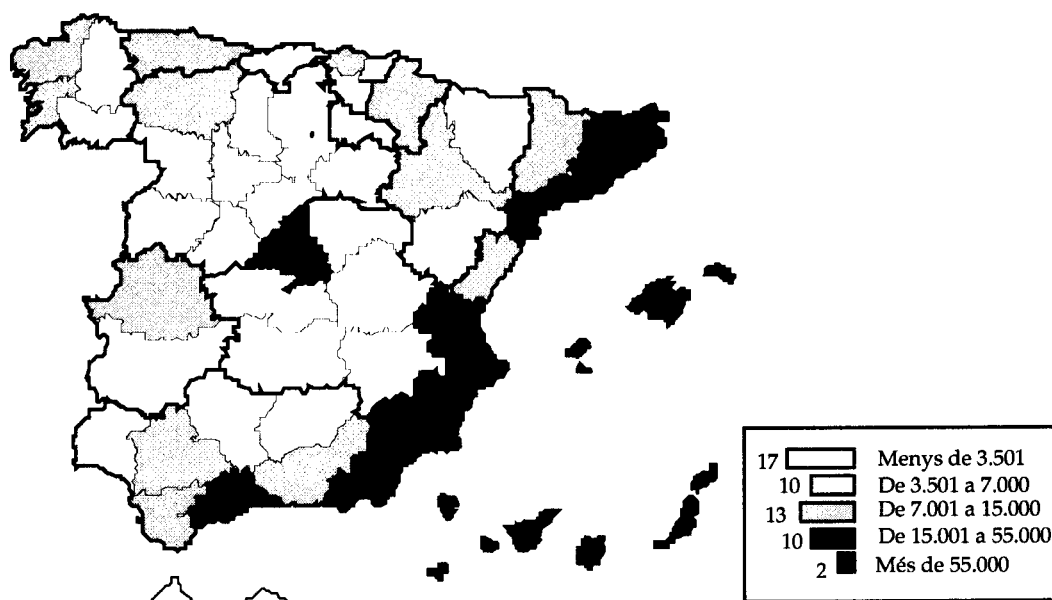
Font.- Pàgina web de l'INE. Elaboració C.E.D.

Sigui com sigui, segons les xifres oficials dels permisos de residència a 31 de desembre de 2000, Catalunya no només apareix com una de les comunitats amb més nombre absolut de permisos en vigor, sinó que també ocupa el tercer lloc (descomptant Melilla) en el nombre de persones de nacionalitat estrangera sobre

el total de la població de cada comunitat autònoma. En aquest aspecte, les Balears amb un 5,4% esdevé la comunitat amb una proporció més alta d'estrangers, seguides de Les Canàries amb un 4,5% (ambdues afavorides per l'activitat turística), Catalunya amb el 3,4%, i en quart lloc apareixeria Madrid amb el 3,1%.

El mapa següent reflecteix la distribució provincial dels residents de nacionalitat estrangera per a l'any 2000.

Mapa 4.1.- Distribució provincial dels residents de nacionalitat estrangera. Espanya, 2000.

Província	Perm. Resid.	%
Madrid	162.985	18,2
Barcelona	150.461	16,8
Màlaga	54.578	6,1
Alacant	52.160	5,8
Balears	45.772	5,1
Las Palmas	43.169	4,8
Girona	36.052	4,0
Sta. Cruz Tenerife	34.425	3,8
Almeria	34.187	3,8
València	24.564	2,7
Espanya	895.720	100,0

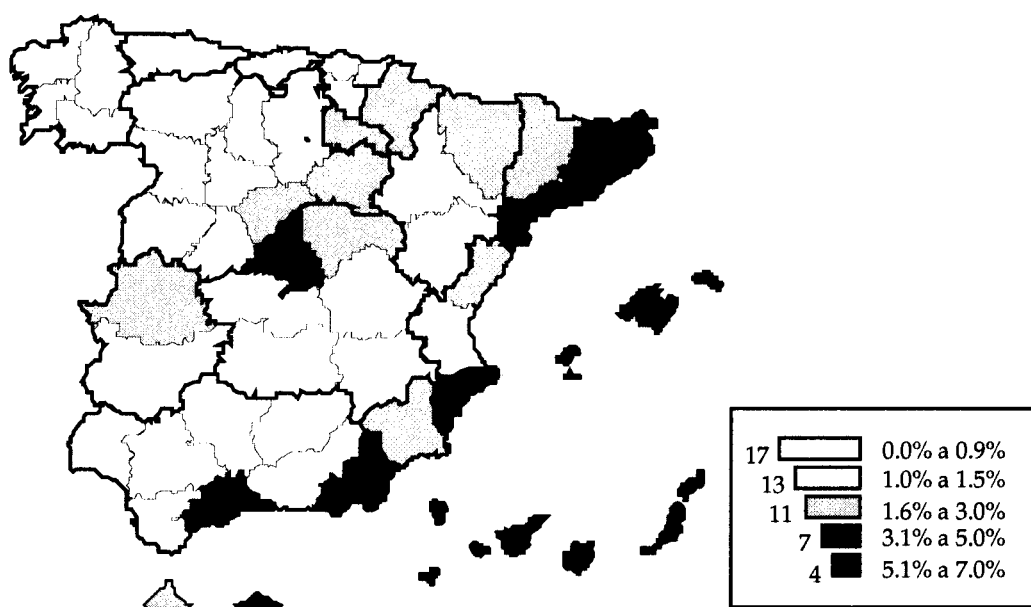
Font.- Pàgina web de l'INE. Elaboració C.E.D.

La majoria dels residents de nacionalitat estrangera s'ubiquen al litoral mediterrani i en les illes. En contra, a l'interior i a la cornissa cantàbrica serà on residirà un nombre menor de població de nacionalitat estrangera, a excepció de Madrid que, amb 162.985 permisos i 18% del total se situa en la primera província en quant a permisos seguida de Barcelona amb 150.461 permisos i 17% del total, separant-se aquestes notòriament de la resta. Les ciutats de Madrid i Barcelona juntament amb les seves àrees metropolitanes han atret en èpoques passades població de la resta d'Espanya i des de fa unes dècades, el corrent arriba via fluxos internacionals. Màlaga i Alacant amb el 6% i poc més de 50.000 permisos, seran la tercera i quarta província en nombre d'estrangers. En elles cal tenir present l'atracció que exerceixen els focus turístics de Marbella i de Benidorm i les seves àrees d'influència. Les illes constitueixen també una destinació que tradicionalment ha atret a un col·lectiu d'estrangers que cercaven un lloc agradable i relativament econòmic per a jubilar-se o per fer llargues estades al país, opció que, juntament amb l'expansió turística, ha fet créixer la demanda laboral. Així, les Balears i Las Palmas de Gran Canaria agrupen cadascuna d'elles prop de 45.000 persones estrangeres (5% del total) i Santa Cruz de Tenerife uns 35.000 estrangers (4%). Altres províncies que pel nombre d'estrangers destaquen al llarg del litoral mediterrani són Girona (4%), Murcia (3%) ó Tarragona (2%), per citar uns exemples, on l'activitat turística es troba molt desenvolupada però també la població estrangera troba altres oportunitats laborals en els sectors de l'agricultura o el de la construcció.

Si considerem l'impacte que la població estrangera comporta damunt la província copsarem com ara la importància de Madrid i Barcelona resta mitigada degut al considerable volum de població on s'insereix la població estrangera (presenten un percentatge d'estrangers del 3,1% i del 3,2% respectivament). En general, seran els centres turístics els que aglutinaran una major proporció de residents estrangers, com és el cas de Màlaga i Alacant que mantenen la seva situació predominant (4,3% i 3,6% respectivament). En algunes províncies es combina a més amb activitats relacionades amb el sector primari, principalment en aquells llocs on l'agricultura que es duu a terme reclama o fa necessària la presència de treballadors foranis per a treballar dins aquest sector. Destacaria així Almeria amb

el 6,6% de residents estrangers front a la població total, Girona amb el 6,4%, les Illes Balears amb el 5,4%, entre les més importants. En sentit contrari, Melilla, amb poc nombre de residents de nacionalitat estrangera (3.424 residents que representen el 0,4% del total espanyol) presenta una proporció d'estrangers de les més elevades (5,2%), afavorida i potenciada per la proximitat i situació geogràfica dins del continent africà.

Mapa 4.2.- Percentatge de residents estrangers front a la població de cada província. Espanya, 2000.

Província	%
Almeria	6.6
Girona	6.4
Balears	5.4
Melilla	5.2
Las Palmas	4.8
Màlaga	4.3
Sta. Cruz	4.2
Alacant	3.6
Tarragona	3.2
<u>Barcelona</u>	<u>3.2</u>
Espanya	2.2

Font.- Pàgina web de l'INE. Elaboració C.E.D.

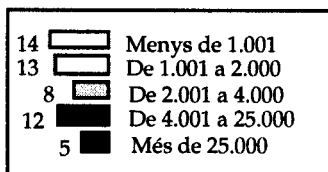
Malgrat ser comuna la presència d'estrangers en les províncies del litoral mediterrani i en les grans ciutats, també és cert que la distribució provincial dels estrangers d'acord al continent d'origen varia notablement ja sigui depenent dels fluxos migratoris ja establerts com dels recursos que una determinada àrea ofereixi. Així, els estrangers amb nacionalitat de països europeus es localitzen majoritàriament al llarg del litoral mediterrani, de Girona a Càdis (Màlaga i Alacant agrupen cadascuna d'elles uns 38.000 europeus -un 11%-, situant-se fins i tot per sobre de Barcelona que aplega el 10% d'europeus, Girona o València amb el 3%), per les illes (les Balears amb el 9,5%, Santa Cruz de Tenerife amb el 6,5% o Las Palmas de Gran Canaria amb el 6%) i en les grans ciutats (Madrid amb 49.366 europeus -el 14%- ocupa el primer lloc de la relació, i en la ja esmentada província de Barcelona hi resideixen 35.770 europeus). Molts d'ells provenen de països de la Unió Europea, tractant-se d'immigrants amb un nivell adquisitiu mig-alt i que s'han traslladat a Espanya ja sigui per motius laborals, ocupant llocs de treball directius o de tècnics especialitzats tot sovint lligats a grans multinacionals o també ocupats en activitats lligades al món del turisme. Altres cerquen un lloc que reuneixi les condicions de clima, paisatge i un canvi de moneda que els afavoreixi on instal·lar-se al jubilar-se. Un cas especial seran els europeus assentats a Galícia i en concret a Pontevedra (4.651 europeus), així com a Astúries (4.880 europeus), províncies, per altra banda, que no sobresurten en la ubicació d'estrangers d'altres orígens continentals. Es tracta, en la seva majoria, de persones de nacionalitat portuguesa.

L'assentament territorial de la població americana es localitza en primer lloc en aquelles províncies com Madrid (63.056 residents, el 32% d'aquest col·lectiu), o Barcelona (39.324 residents, el 20%) on es troben les ciutats amb més nombre d'habitants, aprofitant les ofertes en el sector serveis. La presència d'americans a les illes també és notòria: mentre que a Les Canàries s'explicaria principalment per raons històriques (el 62% dels americans residents a Santa Cruz de Tenerife tenen nacionalitat veneçolana i cubana, llocs privilegiats de l'antiga emigració de l'illa; així mateix, el 30% dels americans de Las Palmas són cubans), a les Balears es dona una polarització per nacionalitats molts menys acusada essent el sector turístic el que provoca l'atracció, tant residencial com laboral. En altres províncies del litoral,

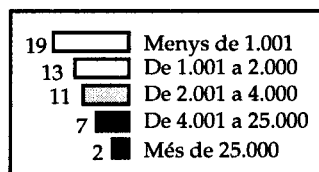
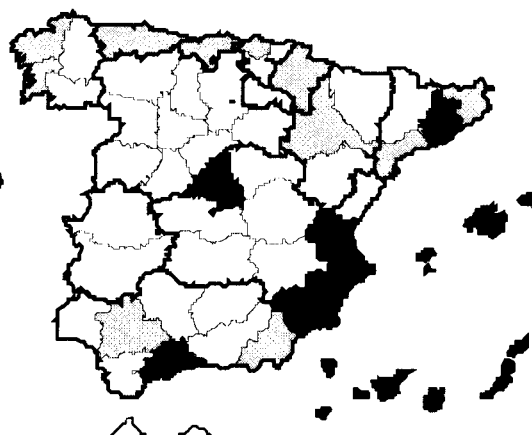
aprofiten a més l'oferta agrícola. Serà els cas, per exemple, de Múrcia o de València (en aquests casos cal destacar que el 69% i el 20% respectivament del total d'americans d'aquestes províncies són equatorians).

Mapa 4.3.- Distribució provincial dels residents de nacionalitat estrangera per continents. Espanya, 2000.

Europeus

Americans

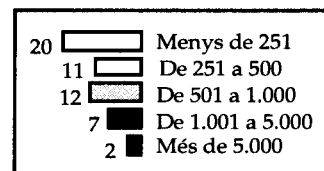
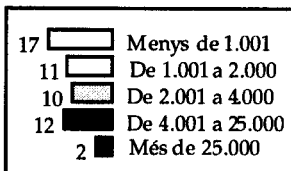
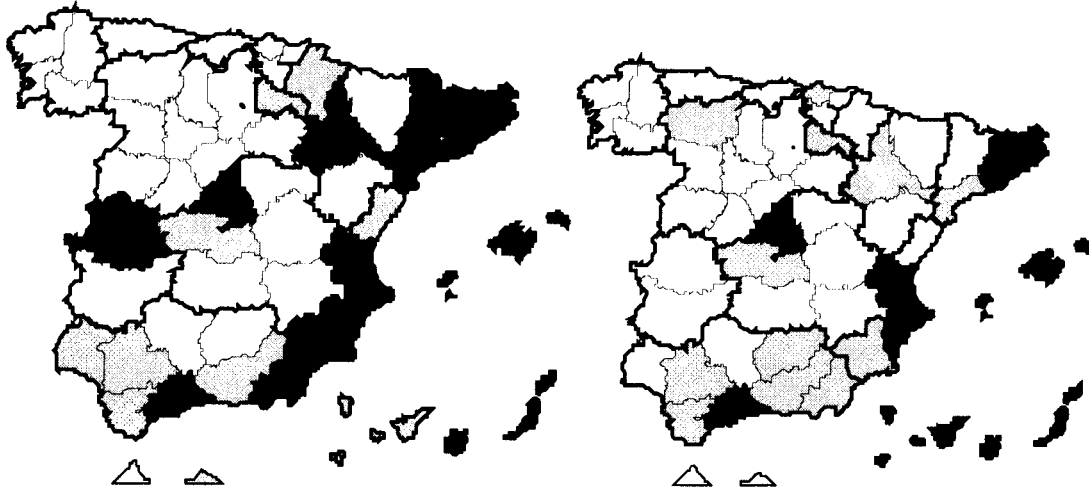
Província	Europeus	%
Madrid	49.366	13,8
Màlaga	38.807	10,8
Alacant	38.173	10,6
Barcelona	35.770	10,0
Balears	34.110	9,5
Sta. Cruz Tenerife	23.308	6,5
Las Palmas	21.875	6,1
Girona	11.087	3,1
València	9.989	2,8
Tarragona	6.905	1,9
Espanya	358.518	100,0

Província	Americans	%
Madrid	63.056	31,6
Barcelona	39.324	19,7
Las Palmas	7.679	3,8
Sta. Cruz Tenerife	6.220	3,1
València	5.632	2,8
Balears	4.830	2,4
Màlaga	4.815	2,4
Alacant	4.502	2,3
Múrcia	4.292	2,1
Navarra	3.514	1,8
Espanya	199.703	100,0

(segueix)

Africans

Asiàtics

Província	Africans	%
Barcelona	54.621	20,9
Madrid	33.183	12,7
Almeria	24.553	9,4
Girona	20.642	7,9
Múrcia	13.320	5,1
Tarragona	9.269	3,5
Las Palmas	8.503	3,3
Màlaga	7.437	2,8
Alacant	7.197	2,8
Lleida	6.101	2,3
Espanya	261.126	100,0

Província	Asiàtics	%
Barcelona	20.523	28,9
Madrid	16.817	23,7
Las Palmas	4.983	7,0
Màlaga	3.365	4,7
València	2.787	3,9
Sta. Cruz Tenerife	2.750	3,9
Alacant	2.220	3,1
Balears	1.489	2,1
Girona	1.400	2,0
Jaen	927	1,3
Espanya	70.963	100,0

Font.- Pàgina web de l'INE. Elaboració C.E.D.

La població africana es localitzaria majoritàriament a les províncies de Barcelona on hi resideixen una cinquena part del total (54.621 persones) i a la de Madrid amb 33.183 africans, el 13% (el percentatge d'africans en aquesta província és la que té

una menor representació front a altres continents). De fet, una tercera part dels africans es troben residint a Catalunya, situant-se Girona com la quarta província en nombre d'africans (8%) o Tarragona com la sisena amb el 3,5%. Tradicionalment Catalunya ha estat un lloc privilegiat pels fluxos d'africans, assentant-s'hi tant aquells que venien directament del seu país d'origen, emprant les xarxes migratòries ja existents, com aquells que venien d'altres països europeus. En general, també Andalusia, per la seva proximitat geogràfica al continent africà, destaca com una de les àrees d'assentament inicial d'aquest col·lectiu, permanença que es veu afavorida en algunes províncies com Almeria (9%) o Màlaga (3%), així com també a Múrcia (5%), per l'activitat turística i l'agricultura intensiva que ocupa a un fort contingent d'africans. La presència d'aquest col·lectiu en algunes províncies de l'interior són excepcionals si es compara amb altres continents. És el cas, per exemple, de Càceres (els marroquins representen el 97% dels africans i el 72% del total d'estrangers de la província) o de Lleida, on realitzen activitats lligades a l'agricultura.

El col·lectiu d'asiàtics presenten unes xarxes migratòries fortes i consolidades que fan que l'assentament territorial d'aquests estigui molt focalitzat a Barcelona on hi resideixen 20.523 asiàtics (el 29% del total) i a Madrid amb 16.817 persones (24%), ubicació que ve reforçada per les activitats que normalment porten a terme (servei domèstic, hoteleria o comerç) on troben majors ofertes i oportunitats laborals en les grans ciutats. A distància, es troben les àrees insulars així com també aquelles províncies del litoral on el sector turístic i l'hoteleria i, en general el sector terciari s'hi troba desenvolupat: a Las Palmas amb un 7% o Santa Cruz de Tenerife amb el 4% on, els residents asiàtics predominants, els de nacionalitat índia, es dediquen en bona part a activitats comercials (representen el 39% i el 54% respectivament dels asiàtics d'aquestes províncies); a Màlaga (5%) o a Les Balears (2%) hi ha un nombre considerable de persones de nacionalitat xinesa (lligades al sector turístic i a l'hoteleria) i filipina (més orientats cap al servei domèstic). A València (4%) i principalment a Alacant (3%), la colònia xinesa es troba sobrerrepresentada front a altres nacionalitats (són el 59% i el 76% dels asiàtics, respectivament).

Finalment, assenyalarem com en algunes províncies té lloc una forta homogàmia continental que es dona per part dels dos col·lectius més nombrosos: els africans i els europeus. Així per exemple, a Ceuta i a Melilla, per la seva proximitat geogràfica però també a Càceres, Almeria o a Lleida, degut a l'especificitat laboral, els permisos de residència bàsicament pertanyen a africans, arribant a representar el 84% a Ceuta o el 74% a Càceres. A les illes i en els llocs amb forta activitat turística com a Alacant o a Màlaga, la presència d'europeus front a altres col·lectius resulta molt elevada, així, per exemple, entre els residents de nacionalitat estrangera a les Balears, el 75% són europeus.

IV.2.- Característiques de la població estrangera resident a Catalunya el 1996

IV.2.1.- L'estructura de la població per nacionalitat i per origen

Segons l'Estadística de Població annexa al Padró d'habitants de 1996, la població de nacionalitat estrangera empadronada a Catalunya era de 98.035 persones. Si les comparem amb les darreres dades corresponents als permisos de residència o bé al Padró Continu a 31 de desembre de 2000, la diferència és més que notòria: uns dos-cents quinze mil residents en el primer cas, uns cent disset mil en el segon, magnitud que s'incrementaria de forma encara més important durant aquest darrer any. Així, a tall d'exemple només en el municipi de Barcelona que l'any 1996 tenia empadronades 29.059 persones, el juny de 2001, segons dades del Padró Continu, ja constarien 91.550 ciutadants de nacionalitat estrangera. Amb tot, nosaltres seguirem treballant amb les dades corresponents a 1996, en ser les úniques que abans del proper cens de 2001 ens permeten, pel conjunt de Catalunya, apropar-nos a l'estat civil, el nivell d'instrucció, la relació amb l'activitat i reconstruir l'estructura de les llars, a part que, com també hem anunciat, caldrà veure els resultats del cens de 2001 per validar el registre del Padró continu que, segons el nostre parer, pot estar inflant la població de nacionalitat estrangera.

La proporció d'homes entre aquest 98.035 habitants estrangers empadronats a Catalunya al 1996 era d'un 52,5%, és a dir 51.485 homes front a 46.550 dones.

D'aquests habitants, el 14,5% eren infants de 0 a 14 anys, el 78% tenien de 15 a 64 anys, i el 7,5% restant tenien més de 64 anys. Abans però d'entrar en el detall de l'anàlisi de l'estructura per sexe i edat de la població de nacionalitat estrangera volem comparar la piràmide d'aquesta amb la piràmide que recull les persones per origen, tot i defensant la nostra decisió de fer-ne el conjunt de l'anàlisi a partir de la nacionalitat.

Queda clar que en l'ordre taxonòmic, la diferència essencial entre la nacionalitat i l'origen ens remet als drets i deures que la nacionalitat comporta respecte a la persona immigrada, mentre que *a priori* l'origen no ens tradueix de forma tant evident el que de vegades es creu que pot servir com a indicador d'adscripció cultural. Així, haurem de tenir en compte que el lloc de naixement, pot estar indicant tant els fills d'espanyols nascuts a l'estranger, com persones de nacionalitat no espanyola, nascudes a l'estranger i nacionalitzades amb posterioritat. Com és més que evident les condicions de vida i el comportament demogràfic d'aquestes persones pot ser radicalment diferent. De la mateixa manera, aquelles persones nascudes a Catalunya, en general a territori espanyol, filles de pare i mare de nacionalitat estrangera, no ens apareixen dins el recompte de la població per origen, essent aquest darrer cas, com veurem, una població creixent per a certes nacionalitats i del més alt interès per al seguiment de la integració. Són el que s'ha vingut a anomenar *segones generacions*. Per contra, l'estudi exclusivament per la nacionalitat, deixarà de banda les persones que s'hagin nacionalitzat espanyoles. En comptes d'estèrils discussions, sovint força esbiaixades ideològicament, sobre quina de les dues classificacions és millor, s'haurà de tenir en compte que partint de la nacionalitat (ja que aquesta és la diferència radical, el tenir o no tenir certs drets), s'haurà de combinar amb la utilització de l'origen com a classificació útil quan aquesta sigui significativa.

En nombres absoluts, al 1996, trobem que a Catalunya s'empadronaren 98.035 persones de nacionalitat estrangera per 171.806 persones nascudes fora d'Espanya. Si ens fixem en la diferència entre nascuts a un país concret i persones amb nacionalitat d'aquest mateix país destaquen amb molt els nascuts a França (es constata una diferència de 17.027 persones de més nascudes a França que no de

Taula 4.3.- Població empadronada de nacionalitat estrangera i població nascuda a l'estranger, segons nacionalitat o país de naixement i sexe. Catalunya, 1996.

	Per lloc de naixement			Per nacionalitat			Dif. (Lloc Naix.-Nac.)		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
ÀFRICA	28.681	18.097	46.778	22.212	12.844	35.056	6.469	5.253	11.722
Algèria	1.055	824	1.879	456	169	625	599	655	1.254
Gàmbia	2.092	810	2.902	2.324	1.038	3.362	-232	-228	-460
Guinea	532	450	982	379	328	707	153	122	275
Marroc	22.614	14.680	37.294	17.357	10.525	27.882	5.257	4.155	9.412
Senegal	731	222	953	681	221	902	50	1	51
Resta d'Àfrica	1.657	1.111	2.768	1.015	563	1.578	642	548	1.190
AMÈRICA	21.846	27.830	49.676	10.066	14.179	24.245	11.780	13.651	25.431
Estats Units	923	1.069	1.992	637	600	1.237	286	469	755
El Salvador	252	553	805	192	421	613	60	132	192
Mèxic	686	969	1.655	243	343	586	443	626	1.069
Rep. Dominicana	831	2.615	3.446	656	2.215	2.871	175	400	575
R. Amèrica N. i Central	2.019	2.767	4.786	1.375	1.911	3.286	644	856	1.500
Argentina	5.807	6.081	11.888	2.249	2.275	4.524	3.558	3.806	7.364
Bolívia	281	291	572	86	98	184	195	193	388
Brasil	1.406	1.810	3.216	346	575	921	1.060	1.235	2.295
Colòmbia	1.196	1.737	2.933	443	787	1.230	753	950	1.703
Equador	309	411	720	121	155	276	188	256	444
Perú	2.502	3.541	6.043	1.962	2.907	4.869	540	634	1.174
Uruguai	2.053	2.029	4.082	560	538	1.098	1.493	1.491	2.984
Veneçuela	1.194	1.342	2.536	415	470	885	779	872	1.651
Xile	2.261	2.477	4.738	757	827	1.584	1.504	1.650	3.154
Resta Amèrica Sud	126	138	264	24	57	81	102	81	183
ÀSIA	5.106	4.721	9.827	4.338	3.901	8.239	768	820	1.588
Filipines	1.101	2.062	3.163	970	1.564	2.534	131	498	629
Índia	454	302	756	429	322	751	25	-20	5
Síria	339	90	429	181	72	253	158	18	176
Xina	912	872	1.784	883	825	1.708	29	47	76
Resta d'Àsia	2.300	1.395	3.695	1.875	1.118	2.993	425	277	702
EUROPA	29.602	35.647	65.249	14.810	15.564	30.374	14.792	20.083	34.875
Alemanya	5.378	6.628	12.006	2.701	2.918	5.619	2.677	3.710	6.387
Aústria	148	226	374	135	132	267	13	94	107
Bèlgica	1.093	1.381	2.474	552	646	1.198	541	735	1.276
Dinamarca	132	179	311	110	119	229	22	60	82
França	10.994	14.093	25.087	3.567	4.493	8.060	7.427	9.600	17.027
Itàlia	2.202	1.423	3.625	2.311	1.412	3.723	-109	11	-98
Països Baixos	1.157	1.412	2.569	937	987	1.924	220	425	645
Portugal	1.684	1.974	3.658	966	970	1.936	718	1.004	1.722
Regne Unit	2.308	2.930	5.238	1.699	1.838	3.537	609	1.092	1.701
Resta Unió Europea	461	678	1.139	358	377	735	103	301	404
Andorra	646	752	1.398	174	194	368	472	558	1.030
Romania	237	240	477	91	78	169	146	162	308
Suïssa	2.101	2.336	4.437	642	656	1.298	1.459	1.680	3.139
Resta d'Europa	1.061	1.395	2.456	567	744	1.311	494	651	1.145
OCEANIA	127	149	276	42	52	94	85	97	182
Austràlia	127	149	276	42	52	94	85	97	182
Apàtrides				17	10	27	-	-	-
Total	85.362	86.444	171.806	51.485	46.550	98.035	33.877	39.894	73.771

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

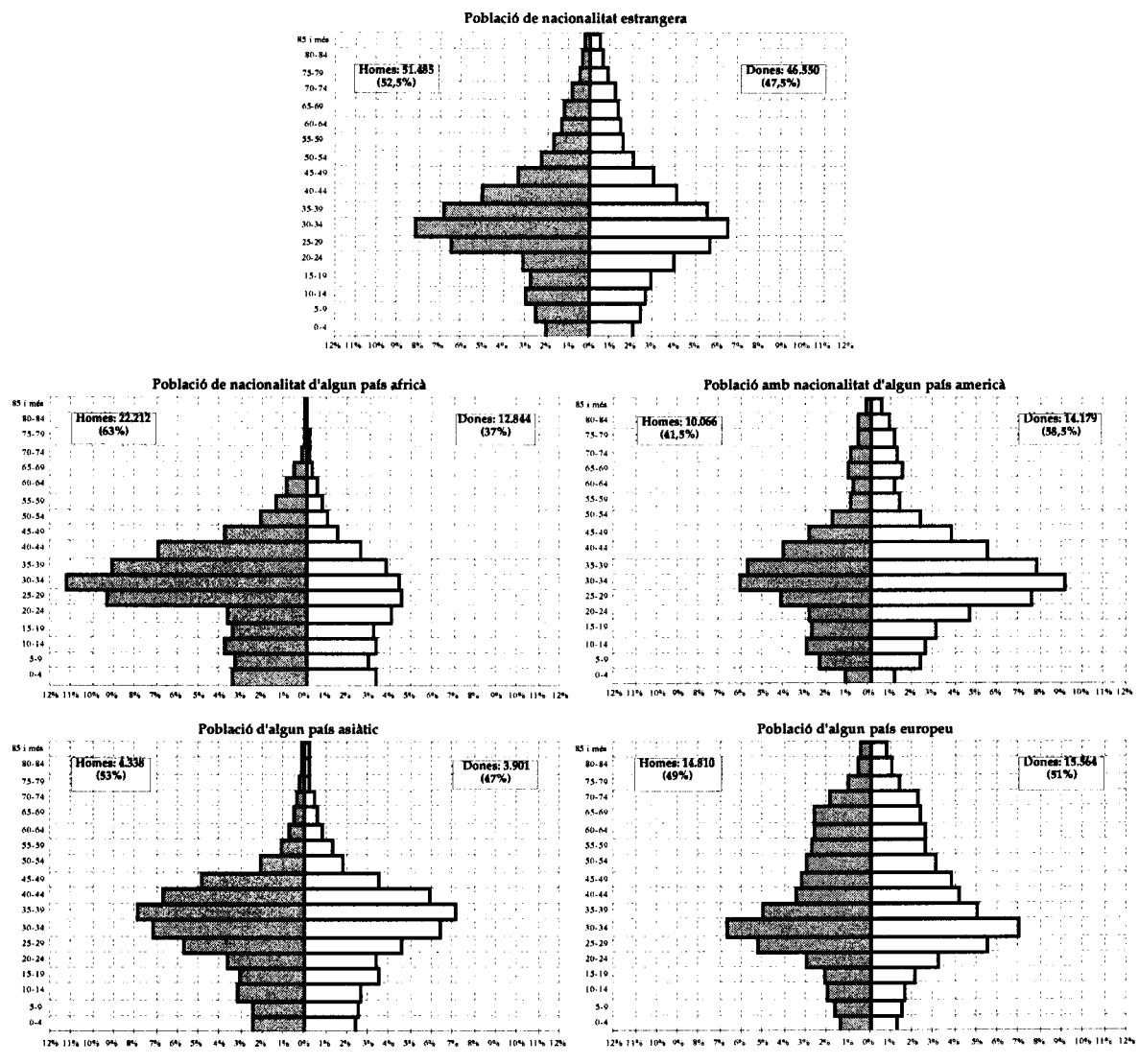
nacionalitat francesa). D'aquestes disset mil persones podem creure que la majoria poden tenir nacionalitat espanyola. Només un estudi creuat de les persones per nacionalitat i origen ens permetria destriar entre: persones fills d'espanyols nascuts a França, francesos nascuts a França que es nacionalitzen espanyols i persones d'altres nacionalitats, posem per exemple marroquins, nascuts a França i emigrats a Espanya. Malgrat tot, sense tenir les dades creuades, en casos extrems com el d'Alemanya i Suïssa d'un costat i Gàmbia o Itàlia de l'altre, atenyent al perfil de la piràmide per origen i de la piràmide per nacionalitat, sembla evident que en els primers estem parlant d'una població amb major nombre de nascuts al país que de nacionals del mateix país, degut sobretot a la immigració espanyola anterior. El mateix podem dir del cas suís, en el que no sembla gaire arriscat suposar que els ciutadans espanyols nascuts a Suïssa, com els nascuts a Alemanya, siguin majoritàriament fills d'antics emigrants espanyols.

Per altra banda, per la piràmide de les persones nascudes a Gàmbia comparades amb les persones de nacionalitat gambiana es veu que les 460 persones de més nacionalitzades de Gàmbia front a les nascudes allà, deuen correspondre la seva majoria a infants de pares gambians nascuts a Catalunya. En el cas d'Itàlia, on també es dona un major nombre amb nacionalitat italiana que nascudes a Itàlia, possiblement estaríem davant de persones de nacionalitat argentina nacionalitzades posteriorment com italianes i immigrades cap a Catalunya, que també de pas s'afegirien a les persones nascudes a l'Argentina i nacionalitzades espanyoles i que expliquen el gran nombre de persones nascudes a l'Argentina amb una nacionalitat diferent (7.364 persones).

Si observem l'estructura per edat i sexe de la població de nacionalitat estrangera per continents al 1996, queda de manifest, com succeïa amb els fluxos, que l'agregació continental contraresta estructures de la piràmide molt diferents tant entre continents com entre països. D'aquesta manera, el perfil dels 35.056 habitants amb nacionalitat d'algun país del continent africà ens apareix fortament desequilibrat a favor dels homes (63%), i sobretot dels homes joves i madurs joves (dels 25 als 44 anys, on s'agrupa gairebé el 60% de tots ells, essent el grup d'edat de 30 a 34 anys el més representat amb el 18% de total), i amb una escassa

presència de persones majors de 64 anys (un mínim 1,6%). Les dones africanes, per la seva banda, presenten un perfil més jove, amb especial èmfasi entre els 20 i els 39 anys on s'apleguen el 46% de les femines, en el seu cas però, no hi ha una gran diferència entre grups quinquennals d'edat, entre infants, joves i adultes joves, com es presenta pels homes.

Figura 4.3.- Piràmides de població de nacionalitat estrangera segons el continent. Catalunya, 1996.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

En comparació a la resta de piràmides, la de la població africana resident a Catalunya destaca pel considerable pes relatiu de la població infantil, que arriba a representar el 20% de tots els efectius.

La piràmide corresponent a la població americana, amb 24.245 persones, ens ofereix un perfil gairebé invers a l'africà, amb una forta asimetria a favor de la població femenina, si bé amb menor població infantil i major població madura i anciana que no pas la primera. D'aquesta manera, entre les dones, que representen el 58,5% de tota la població americana, destaca el grup d'edat comprès dels 30 als 34 anys amb el 16% de la població femenina, dins de la franja majoritària que va dels 20 als 44 anys, amb el 60% de les dones. Pels homes, el grup d'edat quinquennal més representat és també el de 30 a 34 anys, amb un 15% de la població masculina. Els majors de 64 anys arriben a un 9% del total de la població, com dèiem, molt per damunt del percentatge que assoleixen entre els africans, mentre que els infants només representen un 13%.

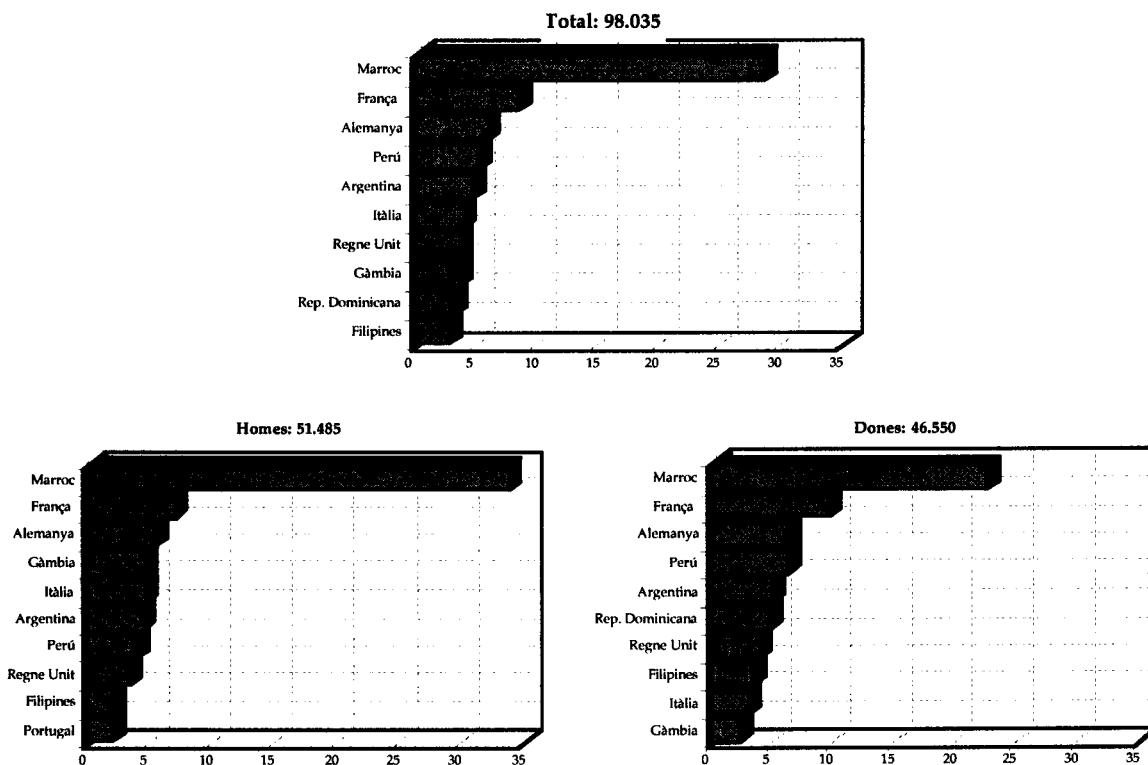
La piràmide del conjunt asiàtic és molt poc representativa tenint en compte tant l'escàs nombre de persones que la componen (8.239) com la gran diversitat de perfils que té cadascuna de les nacionalitats contemplades. De tota manera destacarem que, a part de la relativa homogeneïtat entre els efectius masculins i femenins, amb un 53% d'homes, el grup quinquennal d'edat més representat per ambdós sexes és major que en els altres continents, de 35 a 39 anys. Els majors de 64 anys representen el 3% de la població, mentre que els menors de 15 anys són el 15,5%.

Per últim, en la distribució per sexe i edat dels 30.374 ciutadans europeus destaca, a part del màxim equilibri entre sexes (amb un 51% de dones), per una major presència de persones madures i ancianes, arribant els majors de 64 anys a sumar el 15%. Els infants, en canvi, només agrupen el 9,5% de tots els efectius.

Per nacionalitats, com ja vèiem amb els fluxos, la marroquina, amb molta distància es destaca tant pels homes com per les dones. Al 1996, el 28% de totes les persones de nacionalitat estrangera empadronades a Catalunya eren marroquines, essent un de cada tres homes estrangers i una de cada cinc dones. Seguint a la marroquina, trobem la nacionalitat francesa amb un 8% del total; en tercer lloc

apareix l'alemanya amb un 6%; el quart lloc pel total i per les dones es troba ocupat pels peruans amb un 5% i un 6% respectivament, però pels homes apareixen els gambians amb un 4,5%; i ja en cinquè lloc, per citar només les principals nacionalitats, pel total i per les dones es troba la nacionalitat argentina, amb un 5%, mentre que entre els homes és la italiana amb un 4,5%. Del continent asiàtic, la nacionalitat més representada és la filipina que ve a ocupar el desè lloc de la relació pel total, el vuitè per les fèmines (3,4%) i el novè pels homes (2%).

Figura 4.4.- Principals nacionalitats de la població estrangera empadronada, per sexe. Catalunya, 1996.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Com ja hem vist al principi del capítol, les dades corresponents als permisos de residència per a l'any 2000 mostren que la classificació per nacionalitats ja havia canviat, a excepció de la posició ocupada pel Marroc. Amb la mateixa font

padronal per l'any 1999 també s'enregistren variacions notables. Tot i que no tinguem dades per al total de Catalunya, creiem que per l'any 2001 encara haurà variat més l'ordre corresponent a la classificació de les nacionalitats segons el volum de les persones empadronades, fortament influïdes pels resultats de la regularització de 2000. Per exemple, s'ha de comptar amb la immigració procedent de l'Equador que si al 1996 només enregistrava 276 persones, a 31 de desembre de 2000 hi havien en vigor 5.392 permisos de residència d'equatorians a Catalunya però, a més, el Padró Continu a 1 de gener de 2001 comptabilitzà, només pel municipi de Barcelona 8.322 persones d'aquesta nacionalitat, dades que cal considerar.

IV.2.2.- L'estat civil

L'estat civil és una característica que ens pot acostar tant al tipus de migració amb el que ens trobem com al potencial per a futurs moviments migratoris. Si a més posem en contacte l'estat civil amb l'estructura de la llar, com observarem, ens ajudarà a entendre una de les diferències que jutgem més reveladores en comparar la població de nacionalitat estrangera i la població total: la diferent construcció del gènere i l'edat.

La meitat de totes les persones de nacionalitat estrangera empadronades a Catalunya el 1996 són casades, el 42% apareixen com a solteres i el 8% restant es reparteixen entre vídues, separades i divorciades. Com és evident, la distribució dels estats civils està fortament determinada per l'estructura d'edats de cada població considerada. Abans d'analitzar aquest repartiment, que es durà a terme pels majors de 14 anys, a fi d'eliminar l'efecte de la població infantil (el nombre de menors de 15 anys amb estat civil distint a solter es redueix a sis persones) hem d'advertir que, segons el nostre parer, les persones casades i les que viuen en llars familiars podien tenir més tendència a empadronar-se que no pas els solters o altres estats civils i en major mesura que aquelles persones que no visquessin en llars amb nuclis familiars. Això ens faria creure que en nombres relatius les persones casades estan sobrerrepresentades, o el que és el mateix, que les persones

solteres estan subrepresentades tenint en compte l'escàs pes que d'altres estats civils tenen en aquests moments.

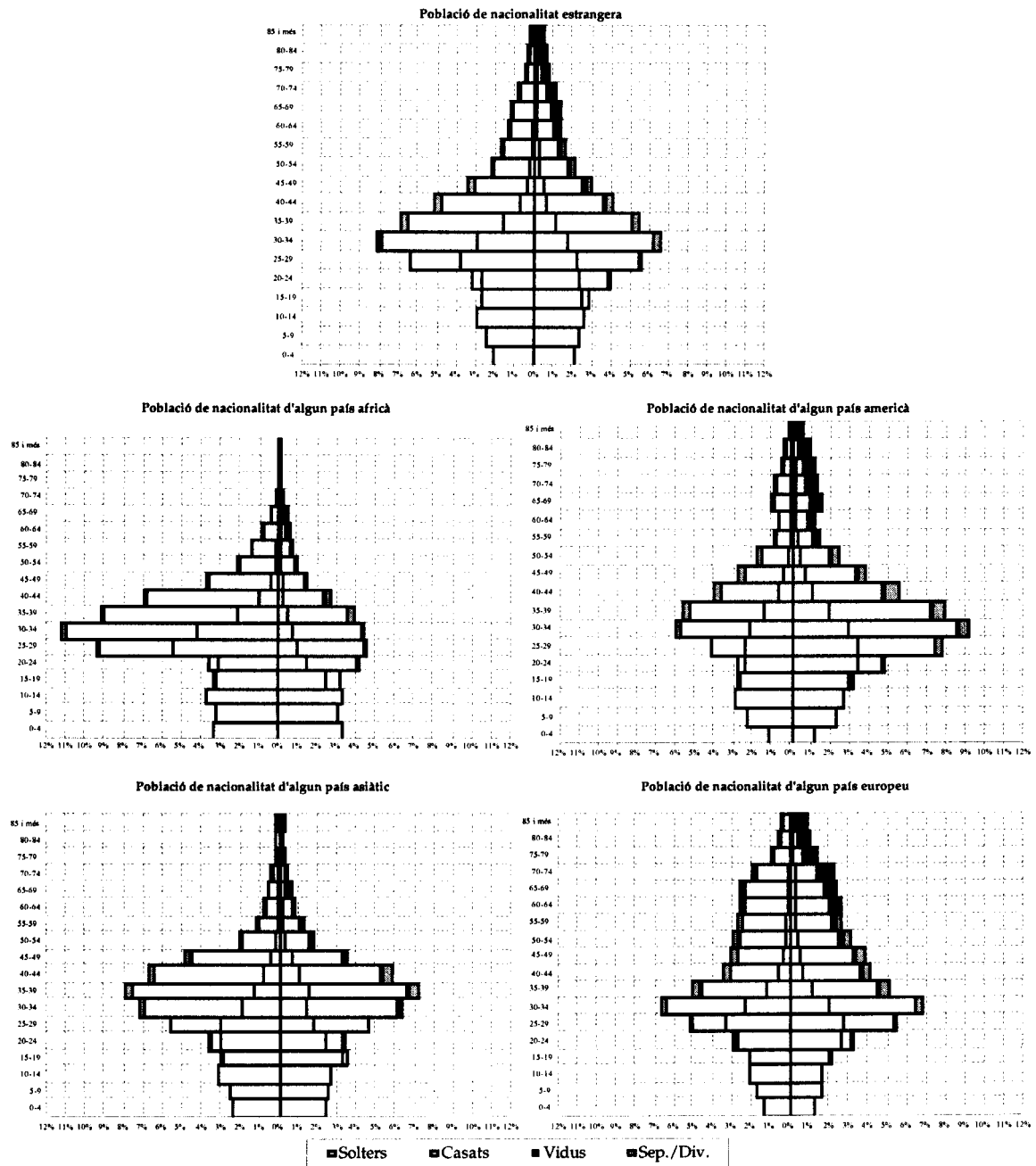
En total doncs, a partir dels 15 anys, hi havia 49.219 persones de nacionalitat estrangera casades que representaven el 59% del total, seguit per un 32,5% de solteres i dividint-se el 8,5% restant, gairebé a parts iguals, entre vídues (4%) i separades i divorciades (4,5%).

Les persones amb nacionalitat africana tant en termes absoluts com en termes relatius són el col·lectiu amb més casats (17.575 persones, que representen el 63% de la població major de 14 anys amb alguna nacionalitat africana); notòriament aquest percentatge arriba a ser molt més alt per les dones, assolint el 68% del total. La resta de continents presenten valors sempre per damunt del 50% de la població tant en homes com en dones. Per l'estat civil solter, sense diferenciar sexes i en nombres relatius són les de nacionalitat americana les que ocupen el primer lloc amb un 35%, però en nombres absoluts els 7.480 americans es veuen ultrapassats tant pels africans com pels europeus. Per sexes, els homes solters africans ocupen el primer lloc, els 7.072 homes representen el 38% de la població africana i un 45% de tots els estrangers solters. Les dones africanes, en canvi, són les que manifesten la menor proporció de solteres respecte al total de dones del mateix continent (no arriben a una quarta part de totes les africanes). En quant a la viduetat, com és lògic molt determinada per l'estructura d'edat de les poblacions delimitades, destaquen les de nacionalitat europea, que com ja havíem vist són les que presenten una major proporció de majors de 64 anys. Així, pel total de la població europea, el 6% són vídues, arribant al 10% en el cas de les dones.

Aquests alts percentatges són seguits per la població americana amb un 5% pel total i un 7,5% per les dones, seguint el mateix ordre si considerem les xifres en valors absoluts. Per últim, també Europa i Amèrica són els continents que despunten en parlar de separats i divorciats, assolint el 6% de la població total (un 7% en el cas de les dones i un 5,5% pels homes).

Per edats haurem de destacar la diferència en l'estat civil dels joves de nacionalitat estrangera respecte al total de la població: si per jove considerem la franja d'edat

Figura 4.5.- Estructura per edat, sexe, estat civil i continent de nacionalitat de la població empadronada. Catalunya, 1996.

	Àfrica			Amèrica			Àsia			Europa			Total		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Solters	7.072	2.282	9.354	3.178	4.302	7.480	1.160	1.048	2.208	4.226	3.946	8.172	15.655	11.591	27.246
Casats	11.066	6.509	17.575	4.738	6.596	11.334	2.371	1.956	4.327	8.002	7.922	15.924	26.205	23.014	49.219
Vidus	100	348	448	138	956	1.094	40	157	197	312	1.379	1.691	593	2.841	3.434
Sep./Div.	294	372	666	444	832	1.276	101	125	226	725	979	1.704	1.567	2.314	3.881
Total	18.532	9.511	28.043	8.498	12.686	21.184	3.672	3.286	6.958	13.265	14.226	27.491	44.020	39.760	83.780

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

que va dels 15 als 29 anys, també entre la població de nacionalitat estrangera la majoria són solters com succeeix pel total de la població jove a Catalunya. Però, mentre que quatre de cada cinc joves residents a Catalunya es manté en aquesta situació, en el conjunt dels joves estrangers únicament en són les dues terceres parts del col·lectiu (16.019 joves). Les diferències encara són més acusades en considerar el sexe d'aquests joves. Si tres de cada quatre homes joves de nacionalitat estrangera romanen solters (un 75% dels casos, és a dir, 9.187 joves), tant sols el 56% de les dones se'n declaren (6.832 joves). Per al total de Catalunya aquests valors són del 87% i 77% respectivament. Aquestes diferències es deuen principalment a tres factors: 1) d'un costat, com ja hem vist a l'apartat anterior, dins la franja jove, les persones de nacionalitat estrangera que té de 25 a 29 anys es troben sobrerrepresentades; 2) l'estat civil casat pot ser un factor de selecció per a la migració (especialment en el cas de les dones); i 3) haurem de comptar que la pauta de retard nupcial que en aquests moments presenta Catalunya és excepcional i, sobretot, si ho comparem amb d'altres orígens continentals.

D'aquesta manera, si la resta del percentatge d'homes casats per al grup de 25 a 29 anys pels joves de nacionalitat estrangera i pel total de joves de Catalunya és lleugerament superior a favor dels primers (un 39% respecte al 32% del total), així que observem els grups quinquennals menors o el sexe femení les diferències en els percentatges es pot dir que es deuen clarament a factors més enllà de les desigualtats en l'estructura per sexe i edat d'ambdues poblacions. Dels 20 als 24 anys el 4% del total de la població masculina a Catalunya estaven casats, mentre que per la població de nacionalitat estrangera de la mateixa edat i sexe arribaven a representar el 12%, aquestes diferències es redueixen notablement en comparar el grup de 15 a 19 anys, on la proporció de joves estrangers casats només arriba al 2,5%. En les dones, en canvi, aquests contrastos són molt més notables. Així, si pel total de dones de Catalunya compreses al grup de 15 a 19 anys només el 2% estan casades, les joves de nacionalitat estrangera d'aquesta edat arriben a ser el 13% (358 noies); en el grup que aplega dels 20 als 24 anys aquesta divergència encara s'accentua, passant de l'11% del total al 39% de les dones de nacionalitat estrangera (1.483 noies); les diferències es redueixen en nombres relatius en el grup d'edat de 25 a 29 anys, tot i l'avantatge per les joves de nacionalitat estrangera amb un 58%

dels seus efectius casats (3.189 noies) front al 50% del total a la mateixa edat. Aquesta divergència, és encara més palesa per continents i nacionalitats, només a tall d'exemple, el 57% de les joves africanes de 15 a 29 anys estaven casades, i més del 60% del total de joves gambians també ho estaven.

Si relacionem l'estat civil amb l'estructura de la llar veurem que de les 49.225 persones de nacionalitat estrangera que declaren estar casades, tres quartes parts (37.143 d'elles) viuen a Catalunya amb el seu marit o amb la seva muller. Aquest percentatge s'incrementa fins arribar al 82% en les dones, és a dir, de les 23.016 dones casades, 18.805 resideixen amb el cònjuge. De les que residien amb el cònjuge, 9.681 (51'5%) tenen, com elles, alguna nacionalitat estrangera mentre que els 9.124 homes restants tenen actualment nacionalitat espanyola (48'5%). El percentatge d'homes casats que viuen a Catalunya amb la seva esposa és menor (70%), 18.338 dels quals estan casats amb una dona de nacionalitat estrangera (53%) i els restants 8.657 amb una dona espanyola (47%).

La relació entre estar casat i viure amb el cònjuge varia sensiblement tant si es té en compte el continent com el sexe dins d'un mateix continent. Així ens trobem què els europeus, tant els homes com les dones, són els que presenten un percentatge més elevat de casats que resideixen a Catalunya amb el seu cònjuge (87% de les dones casades i 85% dels homes casats europeus). La proporció per a les dones casades africanes és força semblant amb el 85% del total. En l'extrem contrari trobaríem els seus homòlegs masculins on només el 57% dels homes casats africans resideixen a Catalunya amb la seva dona, cosa que pot fer preveure en un futur proper un increment important del reagrupament familiar. Aquest percentatge, també força reduït, arriba al 65% pels homes casats asiàtics, front al 71,5% per a les dones. La proporció de casats americans que viuen amb el seu cònjuge a Catalunya és l'únic que en termes relatius mostra un major percentatge pels homes que per les dones amb un 77% i 74,5% respectivament, mostrant com en altres ocasions hem comentat, el caràcter pioner de les dones en les migracions econòmiques d'aquests.

Però, quí es casa amb quí? Les dades mostren que tant els homes com les dones europees i americanes tenen una major predisposició o han tingut més facilitat per

a trobar i casar-se amb una parella que presentava o si rés més no, en el moment actual tenia nacionalitat espanyola (56% dels homes casats europeus i americans que viuen amb el seu cònjuge estan casats amb una dona espanyola). La proporció resulta fins i tot més elevada per les dones, on el 57,5% de les dones europees i el 67% de les dones americanes casades, que viuen a Catalunya amb el seu cònjuge, presenta nacionalitat espanyola. Les dades per a la població casada del continent africà i asiàtic decanten la balança cap a la monogàmia continental i molt especialment per a les dones, amb percentatges que només arriben al 37% de les dones asiàtiques i el 24% de les africanes casades que tenen el marit amb nacionalitat espanyola (cal remarcar que aquest potser al seu torn nacionalitzat a posteriori). Pels homes, la proporció no augmenta massa essent el 43% dels homes casats asiàtics que viuen amb la seva parella o el 33% dels africans, casats amb espanyoles.

Analitzant aquests resultats podriem apuntar que estem davant de tipologies migratòries diverses on el continent d'origen però també l'edat i el sexe impliquen un model o altre de migració. Així es pot pensar que la migració europea presenta un caràcter més familiar on, en aquests moments, però segurament també en els seus estadis inicials, s'ha produït un moviment amb tota la família o si rés més no, amb la parella. L'edat d'aquests, també és un factor a tenir en compte alhora de parlar del tema. Per altra banda, aquest percentatge d'homes i dones, relativament elevat, casades amb un ciutadà o ciutadana espanyol/a, pot derivar del fet que el matrimoni pels primers no impliqui o en cas contrari, repercuteixi en menor grau que en altres parelles, en la nacionalització espanyola per part d'aquest cònjuge estranger. Cal tenir present que els drets dels ciutadants estrangers amb nacionalitat de països de la Unió Europea són paral·lels als espanyols pel que les altres nacionalitats sí que poden tenir més interès en poder adquirir la nacionalitat espanyola. Com es sap, el matrimoni amb un espanyol/a redueix el temps necessari per a l'obtenció de la nacionalitat a un any, raó per la qual, el nombre de matrimonis entre espanyols i estrangers observat en el Padró s'haurà de considerar una xifra mínima molt allunyada a si observéssim la nacionalitat en el moment del matrimoni.

En l'extrem oposat, on només el 57% dels homes casats africans viuen a Catalunya amb la seva esposa, caldrà preveure en els anys propers, com s'ha assenyalat, un augment del reagrupament familiar d'aquestes. Per altra banda, els africans són un dels col·lectius, tant pels homes però encara més per les dones, amb un percentatge inferior de matrimonis amb espanyols. Aquesta circumstància pot ser deguda, com s'apuntava amb anterioritat, al fet que una proporció important d'aquests hagin adquirit la nacionalitat espanyola, no quedant doncs reflectits en les estadístiques però, també es pot pensar que un nombre elevat en el moment de la migració ja fos casat i a posteriori hagi reagrupat al seu cònjuge i a la resta de la família o bé pensi fer-ho en un futur. En nombres absoluts però, els marroquins són el col·lectiu amb major nombre d'homes casats amb espanyoles (el 18,5%, 1.598 homes), essent les altres nacionalitats predominants la francesa amb el 13% (1.124 homes), i la italiana amb el 8,6% (742 homes). Entre les dones casades amb espanyols, el 17% són franceses (1.512 dones), el 13% marroquines (1.155 dones) i el 7% alemanyes (620 dones). Observi's que els matrimonis no segueixen l'ordre de les nacionalitats més nombroses assentades a Catalunya.

Quan els dos membres d'un matrimoni tenen nacionalitat estrangera, el més freqüent és que tots dos siguin de la mateixa nacionalitat. Tot i que no tenim dades, es pot apuntar la hipòtesi que les parelles formades per membres de diferent nacionalitat s'hagin format a Catalunya amb més freqüència que no al país d'origen. En tot cas, pels homes, el percentatge de casats entre estrangers que viuen amb la cònjuge amb una nacionalitat que pertany al mateix continent que ell, oscil·la entre el 99% dels africans al 91% dels americans, passant pel 94% dels europeus i el 97% dels asiàtics. Entre les dones, les proporcions de casades amb homes de nacionalitat del mateix continent presenta valors iguals per les europees (94%) i les africanes (99%), però amb un punt menor d'homogàmia per les asiàtiques (96%) i encara menys amb les americanes casades que viuen amb el seu cònjuge a Catalunya (89%). De les parelles amb nacionalitat mixta, ressaltar el 5% d'homes europeus casats amb americanes o el 7% d'americans casats amb europees. En les dones, aquestes unions també es donen: el 4% de les europees estan casades amb americans i amb major grau, el 9,5% de les dones americanes es troben casades amb europeus; també un 2,5% de les dones asiàtiques estan unides

amb europeus i el 1,5% d'elles amb americans. Semblaria constatar-se una major facilitat per casar-se amb persones de nacionalitat distinta a la seva entre nacionalitats europees i americanes i més especialment entre les dones. Caldria excloure a les dones africanes on fins i tot per a la població jove de 15 a 29 anys les casades amb estrangers d'alguna nacionalitat africana arriba al 99,5% de les casades que viuen a Catalunya i el 89% del total de les casades africanes (l'11% restant estan casades amb espanyols, esdevenint el col·lectiu on proporcionalment tendeixen menys a casar-se amb persones d'aquesta nacionalitat).

IV.2.3.- La distribució territorial

Abans d'iniciar l'anàlisi de la distribució territorial de la població empadronada a Catalunya al 1996, s'hauran de considerar alguns aspectes a tenir en compte: el que es farà serà un retrat de la situació de la població en un moment determinat però cal tenir present la seva *temporalitat* o *estacionalitat*, donat que l'ocupació del territori varia significativament depenent ja no de la hora o del dia observat sinó i, més específicament pel cas que ens ocupa, de l'època de l'any de què es tracti, notablement on es realitzen activitats com el turisme o l'agricultura i on una part important de la població de nacionalitat estrangera s'hi troba relacionada; per altra banda, l'estudi presenta el límit del detall comarcal i municipal. Cada vegada més es veu la conveniència de realitzar anàlisis, tant per a l'estudi de la població en general com el de la població de nacionalitat estrangera en concret, amb unitats estadístiques inframunicipals. Només amb l'anàlisi inframunicipal es poden copsar fets tant rellevants com la concentració o segregació en el territori. Per citar un exemple: l'escàs 5% d'estrangers que vivien al municipi de Barcelona al gener de 2001, pot emmascarar el 23% que assoleixen a un barri com és el de Ciutat Vella.

Cal assenyalar que, en general, les pautes de poblament de Catalunya són les mateixes que expliquen, en el seu conjunt, la distribució territorial de la població de nacionalitat estrangera. Així i, a grans trets, la població de nacionalitat estrangera se situa bàsicament a l'Àmbit Metropolità que serà el principal focus d'atracció, juntament amb una presència important a la zona litoral, des de l'Alt Empordà i fins al Tarragonès i, en tercer lloc, en algunes de les capitals comarcals

Taula 4.4.- Distribució comarcal de la població de nacionalitat estrangera per continents i proporció d'estrangeria. Catalunya, 1996.

	Europa	Àfrica	Amèrica	Oceania	Àsia	Apàtrid.	Total	% Estr.	Prop. Est.
Alt Camp	67	147	73	0	6	0	293	0,3	0,9
Alt Empordà	2.311	1.824	302	3	46	0	4.486	4,6	4,8
Alt Penedès	225	530	207	0	37	0	999	1,0	1,4
Alt Urgell	228	28	39	0	9	0	304	0,3	1,6
Alta Ribagorça	17	2	2	0	0	0	21	0,0	0,6
Anoia	152	247	210	0	18	0	627	0,6	0,7
Bages	220	800	177	0	46	0	1.243	1,3	0,8
Baix Camp	1.094	763	329	1	96	1	2.284	2,3	1,6
Baix Ebre	472	93	101	2	39	0	707	0,7	1,1
Baix Empordà	1.511	2.186	339	5	99	0	4.140	4,2	4,3
Baix Llobregat	2.978	3.724	2.366	5	470	1	9.544	9,7	1,5
Baix Penedès	304	619	133	0	35	0	1.091	1,1	2,3
Barcelonès	9.695	6.962	12.736	46	5.594	16	35.049	35,8	1,6
Berguedà	50	188	62	1	10	0	311	0,3	0,8
Cerdanya	90	5	22	0	1	0	118	0,1	0,9
Conca de Barberà	36	44	29	0	2	0	111	0,1	0,6
Garraf	990	301	574	4	116	1	1.986	2,0	2,2
Garrigues	30	83	12	0	1	0	126	0,1	0,7
Garrotxa	161	602	51	0	28	0	842	0,9	1,8
Gironès	465	1.263	322	1	102	2	2.155	2,2	1,7
Maresme	2.066	4.238	1.294	8	324	3	7.933	8,1	2,5
Montsià	271	259	95	1	29	0	655	0,7	1,2
Noguera	55	114	65	0	4	0	238	0,2	0,7
Osona	169	1.956	188	1	34	0	2.348	2,4	1,9
Pallars Jussà	45	41	13	0	1	0	100	0,1	0,8
Pallars Sobirà	39	3	9	0	1	0	52	0,1	0,9
Pla d'Urgell	37	183	36	0	2	0	258	0,3	0,9
Pla de l'Estany	102	438	78	0	13	0	631	0,6	2,6
Priorat	29	20	7	0	5	0	61	0,1	0,7
Ribera d'Ebre	32	38	26	0	2	0	98	0,1	0,4
Ripollès	39	114	35	0	9	0	197	0,2	0,7
Segarra	39	245	31	0	7	0	322	0,3	1,8
Segrià	260	648	265	0	73	0	1.246	1,3	0,8
Selva	1.220	1.041	374	2	204	0	2.841	2,9	2,7
Solsonès	10	89	22	0	5	0	126	0,1	1,1
Tarragonès	1.055	1.027	482	3	112	0	2.679	2,7	1,6
Terra Alta	7	0	4	0	1	0	12	0,0	0,1
Urgell	61	283	70	0	5	0	419	0,4	1,4
Val d'Aran	90	26	19	0	0	0	135	0,1	1,9
Vallès Occidental	2.709	2.134	2.319	6	512	2	7.682	7,8	1,1
Vallès Oriental	943	1.748	727	5	141	1	3.565	3,6	1,3
Catalunya	30.374	35.056	24.245	94	8.239	27	98.035	100,0	1,6

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

de l'interior de Catalunya. Per a entendre la ubicació específica dels diferents col·lectius d'estrangers al territori català haurem de tenir en compte també diferents factors d'atracció: factors predominantment laborals, on es situï la oferta

d'activitat; factors residencials, on el preu de l'habitatge o del lloguer i, a voltes, on les condicions específiques de l'entorn siguin més propícies; factors propis del procés migratori, com per exemple l'existència d'immigració prèvia i xarxes migratòries actives.

Com s'ha apuntat, la concentració de la població de nacionalitat estrangera és molt important en l'Àrea Metropolitana i més concretament a la comarca del Barcelonès, on hi resideix el 36% del total (35.049 persones) seguida, a distància, del Baix Llobregat amb el 10% (9.544 persones), el Maresme (7.933 persones) i el Vallès Occidental amb el 8% (7.682 persones). En elles es reparteix de forma més o menys homogènia la població estrangera entre els diferents continents, a excepció, com veurem, del Maresme. Les comarques litorals on les activitats turístiques i agrícoles hi són molt presents també esdevenen nuclis a considerar: hem parlat del Maresme però també l'Alt Empordà en cinquè lloc (4'6% i 4.486 persones) i el Baix Empordà en sisè (4% i 4.140 persones). En aquests casos es troba un percentatge elevat d'europaus d'edat madura o ja jubilats; també hi ha europeus i una important concentració d'africans ocupats en diverses branques com l'hoteleria, l'agricultura o la construcció, sectors on la demanda de mà d'obra es manté elevada. En general, el còmput total de les comarques interiors de Catalunya no esdevé massa elevat, potser amb l'excepció d'Osona -tot i trobar-se en desena posició- afavorida per la presència industrial al voltant de la capital, Vic i per la proximitat geogràfica i facilitat de comunicacions amb l'Àmbit Metropolità i amb les comarques gironines. Al realitzar un anàlisi municipal, per exemple, la ciutat de Lleida, amb 900 persones de nacionalitat estrangera, serà un dels vint municipis amb major nombre d'estrangers, malgrat observa-se una forta concentració en aquest municipi sense que el total comarcal sigui massa significatiu (en la comarca del Segrià s'hi troba empadronada tan sols l'1,3% del total de la població de nacionalitat estrangera, 1.246 persones).

Pel volum de població que resideix a la comarca del Barcelonès aquesta i, per a totes les agrupacions continentals, es manté com la de més gran concentració. Ara bé, de la mínima presència d'africans que suposen el 20% de tots els de Catalunya,

passem a l'agrupació d'asiàtics amb el 68% del total (la majoria ubicats a la ciutat de Barcelona amb 5.031 dels 8.239 asiàtics empadronats a Catalunya).

A banda d'aquesta primera posició, els europeus s'agruparien majoritàriament en l'Àmbit Metropolità (10% al Baix Llobregat, 9% al Vallès Occidental, 7% al Maresme) i a l'Alt Empordà (8%), homes i dones amb una edat modal de 30 a 34 anys, en plena edat activa. No podem passar per alt però, que una quarta part dels europeus empadronats a l'Alt Empordà tenen més de 64 anys, als que hauriem d'afegir altres que s'han beneficiat de les pre-jubilacions i que resideixen en aquesta comarca fruit de la marcada activitat turística-residencial que s'hi desenvolupa i on al llarg dels anys s'han anat assentant.

Com s'ha comentat, el pes dels africans a la comarca del Barcelonès no és tan elevat com en altres casos, malgrat ser el lloc de major concentració (20% del total català). El Maresme, serà la segona gran ubicació amb el 12%, 11% al Baix Llobregat, i ja amb un 6% l'Alt Empordà i el Vallès Occidental on en tots els casos l'edat modal es situaria entre els 30-34 anys a excepció de la comarca gironina on s'incrementaria lleugerament als 35-39 anys. Aquesta, junt amb la del Maresme serà on presentin un percentatge de menors de 0 a 14 anys més considerable amb el 24,5% i el 21% respectivament front al total d'africans de la seva comarca, mostrant ja nuclis familiars assentats on la presència de fills petits és important.

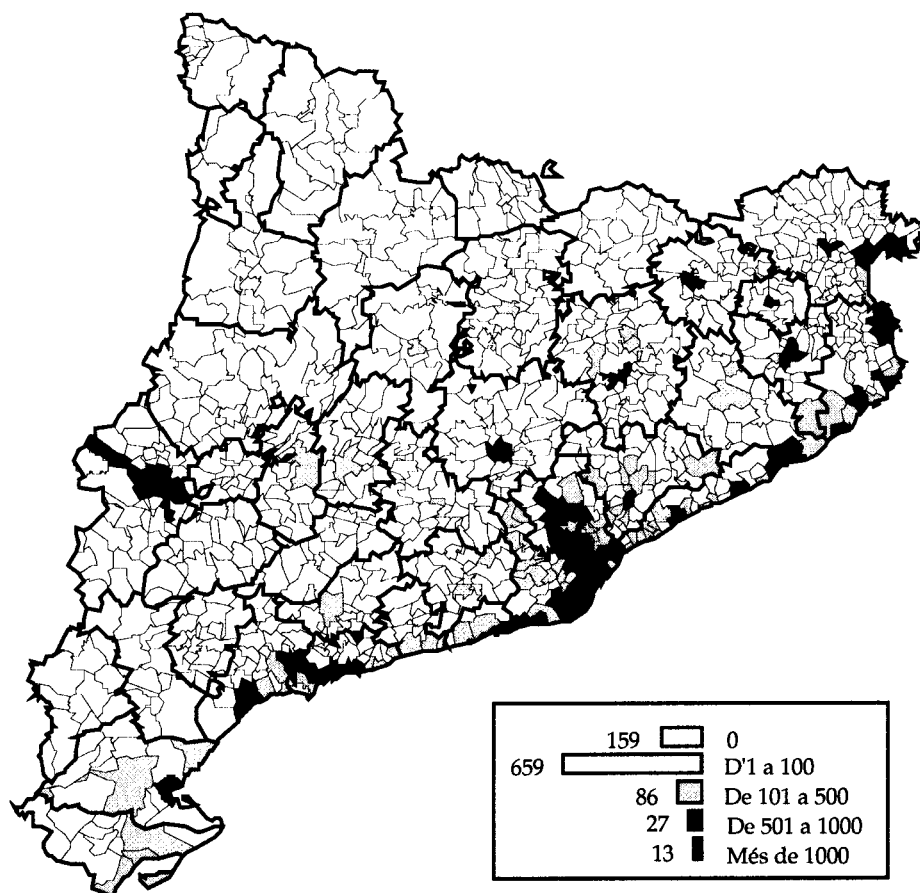
Més de la meitat de la població americana es concentra a la comarca del Barcelonès (52,5%), essent l'única on predominen en front a la resta de continents (36%). Com els europeus i, d'una forma encara més marcada, s'ubicaran a l'Àmbit Metropolità, amb les comarques del Baix Llobregat (10%), el Vallès Occidental (10%), el Maresme (5%) i el Vallès Oriental (3%). L'edat modal altra volta se situa entre els 30-34 anys augmentant als 35-39 anys al Vallès Occidental.

Els asiàtics es troben sobretot concentrats al voltant de la ciutat de Barcelona (un de cada dos asiàtics), al Vallès Occidental i el Baix Llobregat amb el 6% respectivament, seguides del Maresme (4%) i la Selva amb el 2,5% (en aquest cas, localitzant-se el 65% d'ells al municipi turístic de Lloret de Mar, la majoria de nacionalitat índia). L'edat modal dels asiàtics se situa als 35-39 anys lleugerament més elevada que en altres col·lectius.

Si es relaciona la població de nacionalitat estrangera amb la població total de la comarca s'observa que el pes s'ha desplaçat de l'Àmbit Metropolità cap a les comarques gironines: si el pes dels estrangers respecte als sis milions d'habitants de Catalunya era de l'1,6% al 1996, en la comarca de l'Alt Empordà arribava a un valor màxim del 4,8%; al Baix Empordà al 4,3%; a la Selva, al 2,7%; al Pla de l'Estany, al 2,6%; situant-se també la Garrotxa i el Gironès per sobre de la mitjana de Catalunya (1,8% i 1,7% respectivament). La majoria de les comarques restants que mostren un percentatge superior a l'1,6% de població de nacionalitat estrangera son barcelonines -el Maresme amb el 2'5% o el Garraf amb el 2,2%-, tret d'alguna de Tarragona o Lleida com el Baix Penedès amb el 2'3% ó la Val d'Aran amb l'1,9%, per citar uns exemples.

A escala municipal, Barcelona concentra el 30% de la població de nacionalitat estrangera (29.059 habitants), a gran distància dels següents: Hospitalet de Llobregat, on hi resideixen el 3% (2.929 persones), Mataró, Terrassa, Badalona, Castelldefels i Sant Cugat del Vallès amb el 2%, Sabadell i Santa Coloma de Gramenet amb l'1%, tots ells municipis de l'Àmbit Metropolità. Les capitals, Girona i Tarragona també es troben entre els municipis amb més de 1.000 habitants de nacionalitat estrangera (1%) afavorides, en aquest cas, per l'oferta en l'àmbit dels serveis. La resta, Lloret de Mar i Roses, que agrupen cadascun d'ells l'1% del total, es caracteritzen per la seva marcada activitat turística.

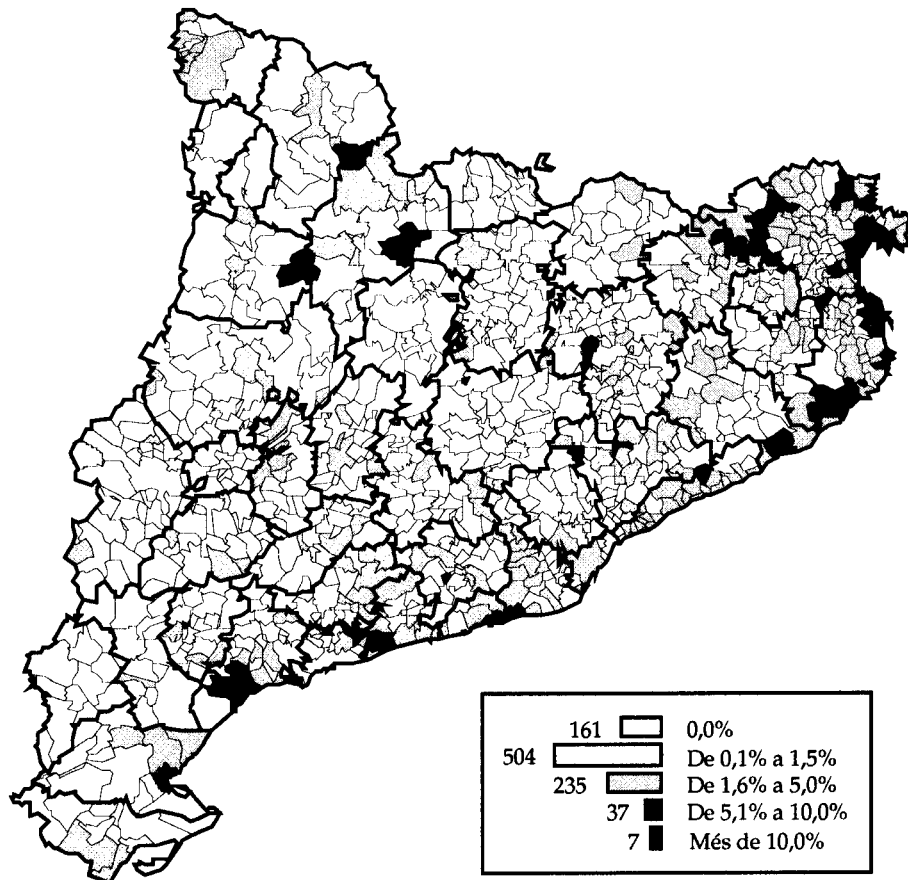
D'aquests tretze municipis però, només en cinc casos la població de nacionalitat estrangera representa un valor igual o superior al 2% respecte a la població total del municipi: Roses (9,6%), Lloret de Mar (6,9%), Castelldefels (4,5%), Sant Cugat del Vallès (3,5%) i Mataró (amb el 2%), els tres primers amb una clara orientació turística unit a més a l'aspecte residencial que Castelldefels desenvolupa per a un nombre important de persones que treballen a Barcelona o en general a la Regió Metropolitana, funció residencial que també es cospa en el municipi de Sant Cugat, majoritàriament de personal qualificat i directius; i Mataró, per la forta activitat que té lloc al voltant de l'agricultura d'hivernacle. D'aquesta forma i, en funció de les activitats predominants en cadascun d'aquests municipis variarà també

Mapa 4.4.- Distribució municipal de la població de nacionalitat estrangera. Catalunya, 1996.

Municipi	Pob. Estr.	%
Barcelona	29.059	29,6
Hospitalet de Llobregat (I')	2.929	3,0
Mataró	2.068	2,1
Terrassa	1.857	1,9
Badalona	1.745	1,8
Castelldefels	1.729	1,8
Sant Cugat del Vallès	1.642	1,7
Girona	1.358	1,4
Sabadell	1.327	1,4
Lloret de Mar	1.148	1,2
Roses	1.098	1,1
Tarragona	1.087	1,1
Santa Coloma de Gramenet	1.042	1,1
Catalunya	98.035	100

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Mapa 4.5.- Percentatge de població de nacionalitat estrangera front a la població de cada municipi. Catalunya, 1996.

Municipi	Pob. Estr.	%
Castelló d'Empúries	902	18,7
Sales de Llierca	11	16,7
Pau	64	16,3
Santa Cristina d'Aro	293	12,0
Sant Pere Pescador	145	10,9
Abella de la Conca	20	10,8
Sant Bartomeu del Grau	127	10,5
Catalunya	98.035	1,6

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

notablement la distribució de la població de nacionalitat estrangera tant per continents com per nacionalitats i edats.

Així, a Mataró la concentració de població africana és notable amb el 71% del total, pertanyent les tres primeres nacionalitats a aquest continent -el 41% són marroquins, el 15% gambians i el 6% senegalesos-, no trobant fins a la quarta posició els francesos amb els 5%. La distribució per sexes i edat atorga una àmplia majoria als homes (59% del total, arribant dins el col·lectiu africà al 64%) i amb el 79,5% de la població en l'estrat d'edat dels 15 als 64 anys.

A Roses, la població de nacionalitat estrangera gairebé es reparteix a parts iguals entre africans i europeus, això sí, amb un gran nombre de marroquins (el 47% del total d'estrangers), seguit en aquest cas de ciutadans europeus com els francesos (14%), alemanys (12%) i holandesos (8%), combinant-se l'activitat residencial, turística, agrícola i comercial. A Lloret de Mar el predomini d'europeus és notable (53%) mentre que una quarta part pertanyen a africans. Per nacionalitats tornen a ser majoritaris els marroquins amb el 19% juntament amb els anglesos (17%) i els alemanys (10%) essent la quarta posició per la colònia índia que representa el 9% del total. Tant a Roses com a Lloret de Mar, la funció residencial lligada al turisme i en concret a la segona residència de persones jubilades es copsa en el fet que el 13% i el 10% de la població de nacionalitat estrangera d'aquests municipis tenen més de 64 anys, incrementant-se a una quarta part entre el col·lectiu d'europeus de Roses i al 15% dels europeus de Lloret.

El municipi de Castelldefels presenta un marcat caire residencial alhora que turístic que queda reflectit en les dades on més de la meitat dels estrangers són europeus (53%), junt a un 36% d'americans (bàsicament argentins). Per nacionalitats el 16,5% són alemanys, el 13% argentins i l'11% francesos. En aquest cas la població jubilada és del 7% pel total i el 9% pels europeus, destacant-se un 78% de la població que té de 15 a 64 anys.

Finalment, la situació de Sant Cugat del Vallès reflecteix una distribució dels estrangers on el 55% són europeus i el 33% americans (d'aquests predominen els argentins i els estatunidencs). Amb tot, les principals nacionalitats són europees amb el 13% d'alemanys, 10% d'anglesos i francesos i 8% d'italians. Per gran grups

d'edat, el 78% tenen de 15 a 64 anys, un 16% són menors de 15 anys i el 6% restant són persones de nacionalitat estrangera ja jubilades.

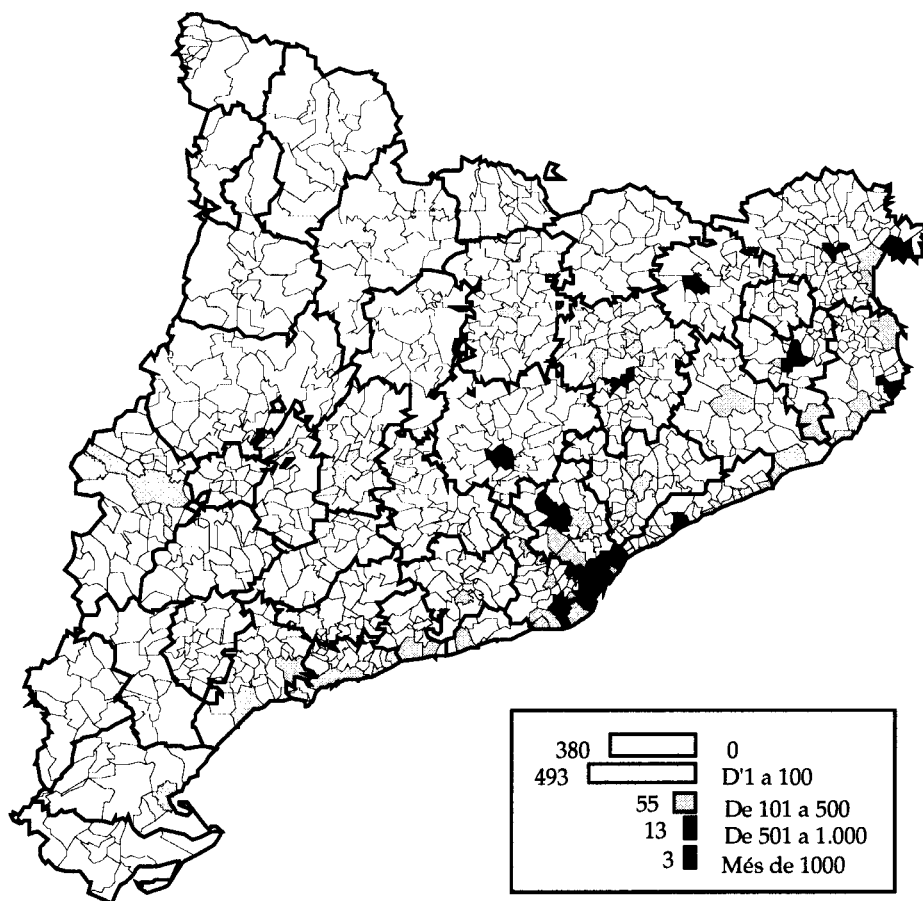
La resta de municipis amb percentatges elevats de població estrangera en relació al total de població del municipi es caracteritzen per tenir molt poc nombre d'habitants com per exemple els 11 estrangers de Sales de Llierca a la Garrotxa, que representen el 16,7% de la població (7 alemanys i 4 suïssos) o els 20 d'Abella de la Conca al Pallars Jussà, que sumen el 10,8% dels empadronats (la majoria alemanys i anglesos); en altres, el relativament poc nombre d'habitants es combina amb l'activitat turística-residencial, i en certes ocasions amb l'agricultura, com a Castelló d'Empúries on els 902 estrangers representen el 18,7% del total de la població empadronada (60% europeus i 35% africans) o a Santa Cristina d'Aro on els 293 estrangers signifiquen el 12% de la població (61% europeus i 32,5% africans); altres són municipis petits que poden esdevenir focus d'atracció donat que dins del seu terme es desenvolupa una important activitat industrial o bé es troben empreses importants com pot ser la indústria de filats i teixits de Sant Bartomeu del Grau on hi resideixen 127 estrangers i que representen el 10,5% de la població de nacionalitat estrangera (el 95% són marroquins).

La forta concentració de la població asiàtica al voltant de la ciutat de Barcelona (61% del total) junt al relatiu poc nombre d'habitants d'aquest continent mostren un mapa on només en el 26% dels municipis catalans hi ha presència de com a mínim un ciutadà d'aquest continent i en només sis, hi ha més de 100 asiàtics: Barcelona i municipis continguts a aquest, com és el cas d'Hospitalet de Llobregat (3% dels asiàtics), Badalona i Santa Coloma de Gramanet (2%) i Sant Cugat del Vallès amb l'1%. Com una illa separada, Lloret de Mar amb l'1,6% dels asiàtics.

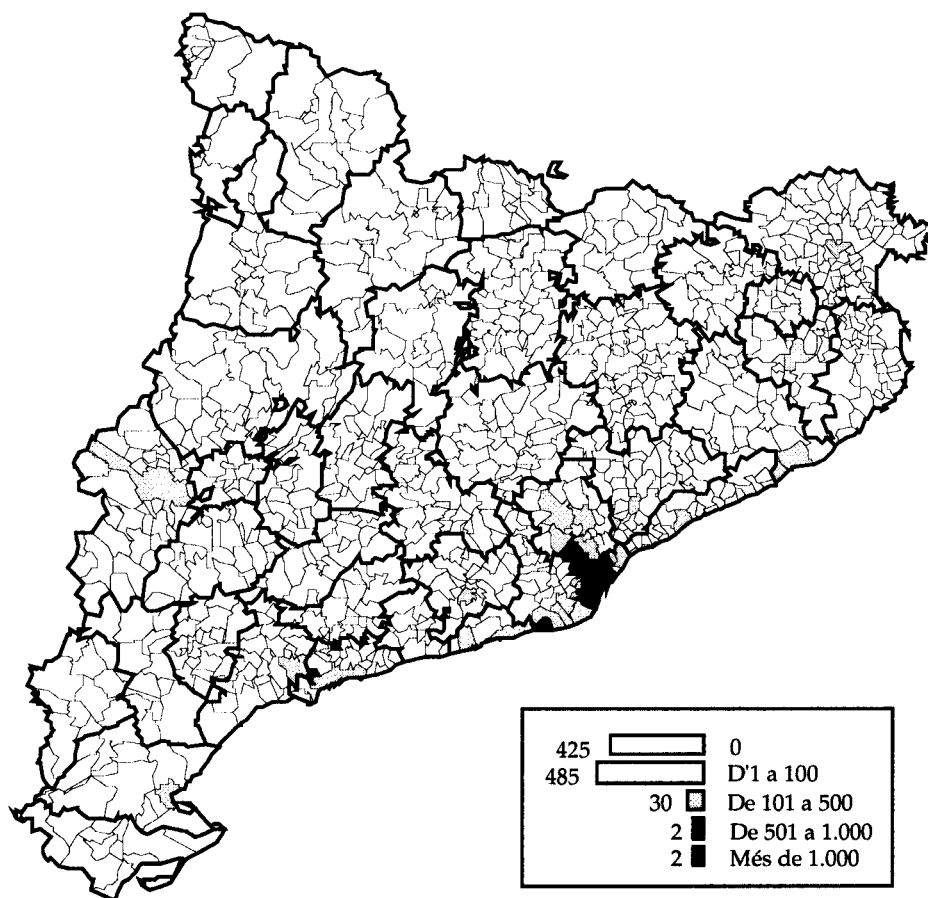
En comparació, tot i estar relativament concentrada, la població americana presenta una major dispersió agrupant el 55% dels municipis catalans essent, en trenta-quatre d'ells, un nombre superior a cent estrangers. Junt al focus que conformen Barcelona (45% dels americans) i els municipis de l'Àrea Metropolitana com Hospitalet de Llobregat (5%), Sant Cugat del Vallès o Sabadell (2%) per exemple, la població americana també es situa a les capitals provincials com Tarragona o Girona (1%), alguna capital comarcal com Mataró o Reus (1%) i en

Mapa 4.6.- Distribució municipal de la població de nacionalitat estrangera per continents. Catalunya, 1996.

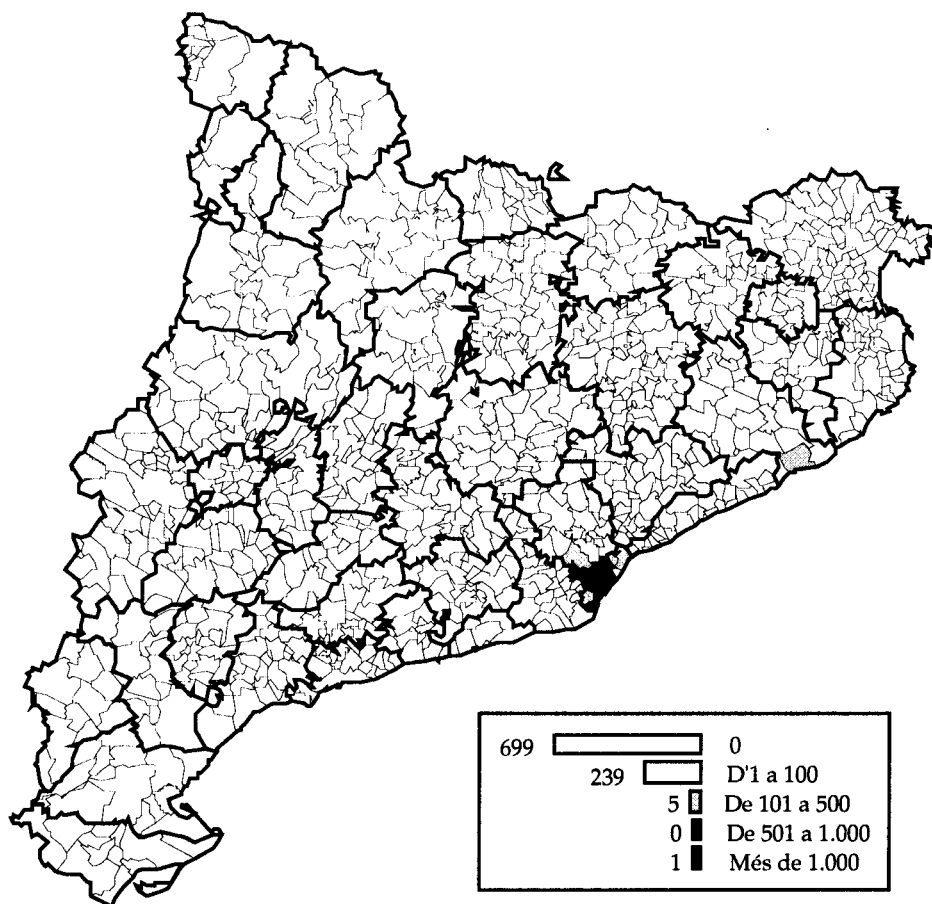
Africans

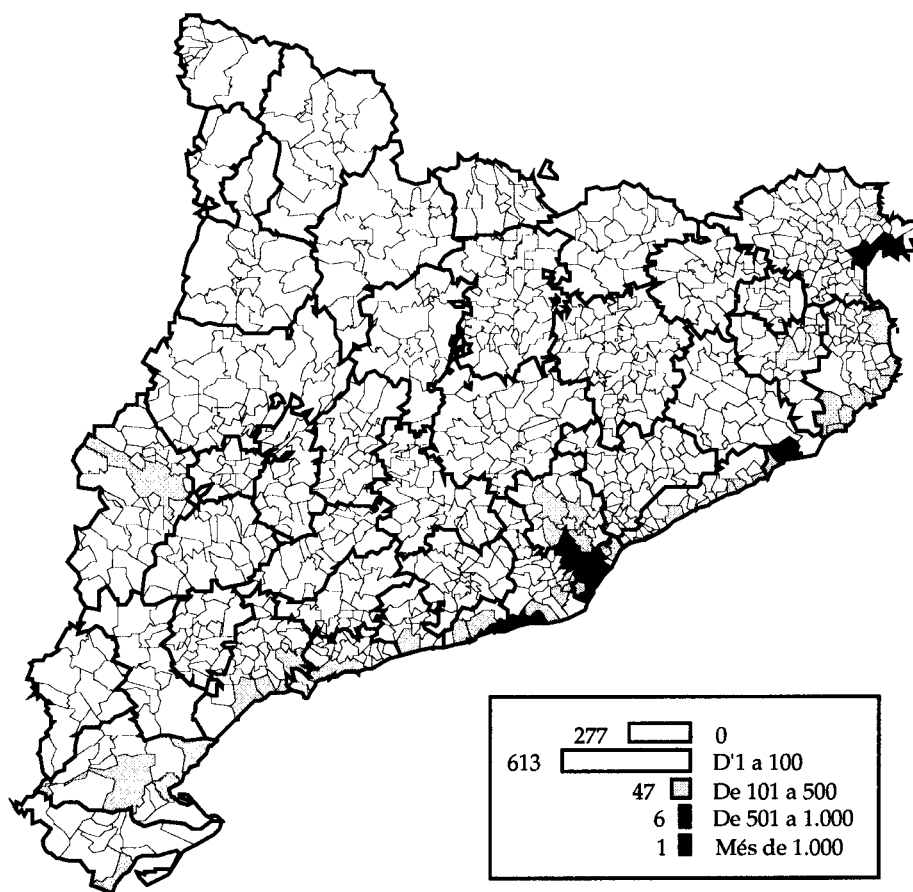
Municipi	Africans	%
Barcelona	4.401	12,6
Mataró	1.476	4,2
Hospitalet de Llobregat	1.100	3,1
Terrassa	964	2,7
Badalona	803	2,3
Girona	737	2,1
Vic	719	2,1
Palafrugell	603	1,7
Viladecans	595	1,7
Premià de Mar	577	1,6
Catalunya	35.056	100

Americans

Municipi	Americans	%
Barcelona	10.888	44,9
Hospitalet de Llobregat	1.166	4,8
Castelldefels	621	2,6
Sant Cugat del Vallès	508	2,1
Sabadell	486	2,0
Terrassa	419	1,7
Badalona	407	1,7
Cornellà de Llobregat	350	1,4
Sitges	305	1,3
Mataró	257	1,1
Catalunya	24.245	100

Asiàtics

Municipi	Asiàtics	%
Barcelona	5.031	61,1
Hospitalet de Llobregat	222	2,7
Badalona	172	2,1
Sta.Coloma Gramenet	148	1,8
Lloret de Mar	132	1,6
Sant Cugat del Vallès	109	1,3
Sabadell	100	1,2
Terrassa	100	1,2
Mataró	78	0,9
Girona	77	0,9
Catalunya	8.239	100

Europeus

Municipi	Europeus	%
Barcelona	8.679	28,6
Castelldefels	912	3,0
Sant Cugat del Vallès	896	2,9
Lloret de Mar	605	2,0
Sitges	590	1,9
Castelló d'Empúries	530	1,7
Roses	513	1,7
Sabadell	451	1,5
Hospitalet de Llobregat	440	1,4
Tarragona	429	1,4
Catalunya	30.374	100

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

municipis costaners, principalment de les comarques barcelonines com Castelldefels (2,6%), Sitges (1%), juntament amb Blanes (0,7%) i Lloret de Mar (0,5%).

En el 60% dels municipis catalans hi ha empadronat com a mínim un ciutadà africà, essent setanta-un els que presenten més de cent habitants, setze dels quals amb més de cinc-cents i arribant en tres d'ells a comptabilitzar més de mil estrangers, això sí, el primer Barcelona concentra tan sols el 13%, (lluny de la concentració que representa el 61% dels asiàtics o del 45% dels americans o fins i tot del 29% dels europeus que hi resideixen), la ciutat de Mataró agrupa el 4% i Hospitalet de Llobregat el 3%.

A més de Barcelona i els municipis propers, el mapa de la distribució del col·lectiu d'africans ens mostra una situació molt més dispersa en municipis gironins i en general pel litoral com a Palafrugell (1,7%) o Premià de Mar (1,6%), així com en les capitals provincials i comarcals. Ressaltarem per exemple Girona o Vic amb el 2% dels africans de Catalunya.

Malgrat que en nombre els europeus empadronats a Catalunya són uns cinc mil menys que els africans, la distribució territorial mostra que la seva presència consta en un major nombre de municipis, en concret, en el 71% dels municipis catalans. Només a Barcelona però, hi ha més de mil europeus (en concret, 8.679, 29% del total) i en sis tenen de cinc-cents a mil europeus empadronats. Bàsicament es concentren en aquells municipis del litoral amb marcada tendència turística i residencial com a Lloret de Mar, Sitges, Castellò d'Empúries o Roses (2% dels europeus) o en municipis al voltant de Barcelona considerats residencials d'alt nivell com Castelldefels o Sant Cugat del Vallès (3%).

IV.2.4.- El nivell d'instrucció

L'Estadística de Població annexa al Padró Municipal d'Habitants de 1996 presenta, pel que respecta a l'anàlisi del nivell d'instrucció, una important limitació: aquesta font enregistra el màxim nivell d'estudis assolit per part de la població de deu anys i més, però no els estudis en curs. Tot i no poder aprofundir en el tema, s'intentarà

solventar aquest obstacle a partir del tractament de l'epígraf *relació amb l'activitat* on es veurà, per sexe, edat i nacionalitat qui declara estar estudiant, malgrat no saber quin tipus d'estudis estan realitzant. Per altra banda, cal tenir present que només comptem amb un retrat de la situació de 1996 i no sabem si les persones empadronades han realitzat tota o part de l'escolarització en el seu país d'origen, en un altre de distint o a Catalunya.

Els estudis assolits

Una variable que pot pertorbar l'anàlisi del nivell d'estudis assolits és l'estructura per edat d'aquest col·lectiu, és a dir, els efectius a cada grup d'edat. En altres ocasions hem emprat tècniques estadístiques d'estandarització per mitigar l'efecte de l'edat (Domingo, Bayona, Brancós, 2002). Vistos els resultats, considerem que les variacions no són tan significatives com per fer-ne un tractament més acurat.

Un altre biaix ve determinat per la nacionalitat de les poblacions tractades. El país on s'ha realitzat l'escolarització determina en gran mesura el grau d'estudis assolit, malgrat que en els darrers anys ha tingut lloc canvis socials importants en els seus països d'origen que de ben segur han repercutit en l'àmbit escolar. En altres ocasions també cal considerar que, per alguns immigrants, el nivell d'estudis és la condició prèvia per a la migració, ja sigui perquè esdevé un dels motius -per ampliar els estudis-, o bé perquè des d'aquí es sol·liciti o tinguin més facilitat per a ocupar-se tenint uns determinats perfils professionals, com és el cas dels britànics, principalment dels joves britànics, treballant bàsicament a l'ensenyament (amb els que s'observa uns percentatges de població amb titulació universitària per damunt d'altres nacionalitats fins i tot europees, el 41% dels anglesos tenen aquest nivell), algunes dones peruanes on els estudis en el camp sanitari afavoreix la seva ocupació a Catalunya (un 10% presenten estudis superiors).

A fi de facilitar l'anàlisi del nivell d'instrucció assolit s'han agrupat els nou nivells d'estudis enregistrats en el Padró en quatre: *No sap llegir o escriure*; *Estudis primaris o bàsics* (agruparia la primària incompleta, EGB primera etapa i EGB segona etapa); *Estudis secundaris o mitjans* (agregant la formació professional de primer grau i la

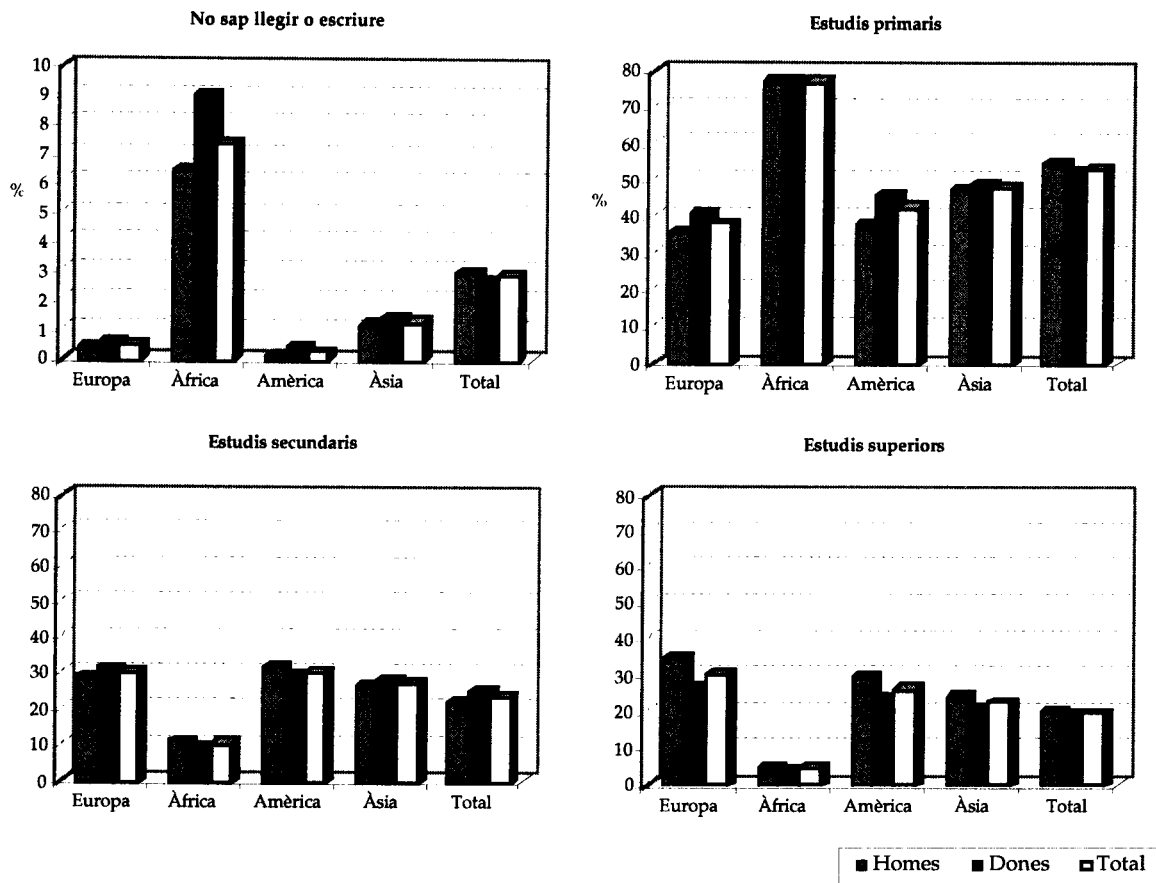
formació professional de segon grau, BUP i COU); i els *Estudis superiors o universitaris* (que inclou el títol mitjà i el títol superior).

De les 89.211 persones de nacionalitat estrangera de 10 anys o més, més de la meitat tenen estudis primaris, el 23,5% estudis secundaris, el 20% estudis superiors i el restant 3% no sap llegir o escriure. Per sexes, en general no es donen variacions molt significatives, tret d'un lleuger increment percentual dels estudis secundaris en les dones en detriment d'altres nivells. El que sí que comportarà canvis i contrastos notables serà la introducció del continent o de la nacionalitat del col·lectiu considerat. D'aquesta forma, els percentatges més elevats de la població que declara que no sap llegir o escriure es troben entre els africans (7% dels empadronats d'aquest continent) tant pels homes (6'5% dels homes africans) com especialment per les dones (9%). En algunes nacionalitats com la gambiana arriben a assolir el 12% del total (augmentant al 16% per les fèmines) o l'11% de la població de Mali o el 10% dels senegalesos empadronats a Catalunya. A la resta de continents els percentatges de la població que es troba dins aquest nivell d'estudis és ínfim no superant, ni pels homes ni per a les dones l'1'5% de la seva població. Cal assenyalar però el 4% de xinesos i portuguesos englobats dins aquesta categoria.

Entre els africans també es troben els màxims percentatges de població amb estudis primaris abarçant el 77% d'aquests, 48,5% dels asiàtics, 43% dels americans i 39% dels europeus. Per sexes s'observa un lleu increment percentual de les dones americanes i europees front als seus homòlegs masculins.

Per continents, el pes dels estudis secundaris es troba en proporcions iguals entre els americans i els europeus amb el 30,5% respectivament de la població del continent, un 27% dels asiàtics i l'11% dels africans. Per sexes, les dones africanes i americanes presenten percentatges inferiors als homes però lleugerament superior per les dones asiàtiques i les europees. Entre els africans sobresurten els algerians on el 29,5% de la població empadronada a Catalunya d'aquesta nacionalitat té aquest nivell d'estudis assolit o el 23% dels guineans, desmarcant-se de la mitjana continental.

Figura 4.6.- Nivell d'instrucció màxim assolit per la població de nacionalitat estrangera de 10 anys i més segons sexe i continent. Catalunya, 1996.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Les majors proporcions d'estudis superiors es troben pels europeus on el 30,5% d'ells declaren haver assolit un títol universitari. Els segueixen els americans amb el 26%, els asiàtics amb el 23% i el 5% de la població africana. En tots els continents, les diferències per sexes esdevenen notables i, en tots els casos els homes mostren un percentatge major que les dones. Per nacionalitats altra volta destacarien dins el continent africà els algerians on el 17% de la població ha assolit aquest nivell (per les dones s'incrementa al 21,5%) i els guineans amb l'11%. Dins la població del continent americà sobresurten Estats Units on el 55% dels nord-americans tenen un títol superior i els mexicans amb el 44%. De les diverses nacionalitats europees

Taula 4.5.- Població de nacionalitat estrangera de 10 anys i més segons nacionalitat, sexe i màxim nivell d'instrucció assolit. Catalunya, 1996.

	HOMES				DONES				TOTAL			
	No sap llegir o escriure	Estudis prim.	Estudis secund.	Estudis sup.	No sap llegir o escriure	Estudis prim.	Estudis secund.	Estudis sup.	No sap llegir o escriure	Estudis prim.	Estudis secund.	Estudis sup.
ÀFRICA	1.286	15.333	2.248	995	963	8.222	1.037	440	2.249	23.555	3.285	1.435
Algèria	3	235	135	69	1	74	38	31	4	309	173	100
Gàmbia	200	1.700	81	32	123	594	35	9	323	2.294	116	41
Guinea	22	223	76	44	2	194	81	28	24	417	157	72
Mali	13	97	9	5	5	34	1	0	18	131	10	5
Marroc	961	12.235	1.675	576	801	6.967	738	271	1.762	19.202	2.413	847
Senegal	64	495	52	27	19	141	19	9	83	636	71	36
Resta d'Àfrica	23	348	220	242	12	218	125	92	35	566	345	334
AMÈRICA	11	3.532	2.925	2.747	54	6.129	3.948	3.195	65	9.661	6.873	5.942
Estats Units	0	123	119	325	0	127	131	295	0	250	250	620
El Salvador	1	101	44	25	4	273	94	28	5	374	138	53
Mèxic	0	52	53	106	0	96	94	128	0	148	147	234
Rep. Dominicana	0	348	99	74	13	1.350	468	228	13	1.698	567	302
R. Amèrica N. i Central	5	545	317	410	13	951	466	381	18	1.496	783	791
Argentina	1	830	677	608	11	949	620	569	12	1.779	1.297	1.177
Bolívia	0	25	24	30	2	35	28	20	2	60	52	50
Brasil	2	103	107	104	2	235	151	155	4	338	258	259
Colòmbia	0	138	122	136	3	297	221	216	3	435	343	352
Equador	0	53	28	27	0	67	49	23	0	120	77	50
Perú	1	542	703	535	4	883	1.028	816	5	1.425	1.731	1.351
Uruguai	0	260	201	77	1	264	180	72	1	524	381	149
Veneçuela	0	143	135	115	1	178	138	125	1	321	273	240
Xile	1	259	292	170	0	393	265	129	1	652	557	299
Resta d'Amèrica Sud	0	10	4	5	0	31	15	10	0	41	19	15
ÀSIA	46	1.878	1.049	956	49	1.725	984	740	95	3.603	2.033	1.696
Filipines	2	389	294	173	4	687	473	297	6	1.076	767	470
Índia	3	220	107	56	4	144	63	45	7	364	170	101
Síria	0	45	35	87	1	29	19	9	1	74	54	96
Xina	33	529	143	101	26	495	146	89	59	1.024	289	190
Resta d'Àsia	8	695	470	539	14	370	283	300	22	1.065	753	839
EUROPA	55	4.965	4.078	4.796	90	6.081	4.622	3.921	145	11.046	8.700	8.717
Total Unió Europea	51	4.512	3.674	4.335	88	5.532	4.132	3.441	139	10.044	7.806	7.776
Alemanya	2	683	851	1.026	1	945	1.066	764	3	1.628	1.917	1.790
Àustria	0	26	43	59	0	30	51	46	0	56	94	105
Bèlgica	0	152	158	221	1	249	177	188	1	401	335	409
Dinamarca	0	29	31	47	2	32	48	34	2	61	79	81
França	13	1.598	929	823	29	2.139	1.248	890	42	3.737	2.177	1.713
Itàlia	3	686	713	799	6	492	405	415	9	1.178	1.118	1.214
Països Baixos	1	183	292	395	2	268	402	266	3	451	694	661
Portugal	27	642	135	74	46	664	131	60	73	1.306	266	134
Regne Unit	3	440	418	735	0	603	492	638	3	1.043	910	1.373
Resta UE	2	73	104	156	1	110	112	140	3	183	216	296
Andorra	0	77	50	28	0	84	50	37	0	161	100	65
Romania	0	24	30	27	0	12	16	34	0	36	46	61
Suïssa	3	198	189	221	1	266	248	125	4	464	437	346
Resta d'Europa	1	154	135	185	1	187	176	284	2	341	311	469
OCEANIA	0	13	10	15	0	16	19	14	0	29	29	29
Austràlia	0	13	10	15	0	16	19	14	0	29	29	29
APÀTRIDES	0	7	4	5	0	5	3	0	0	12	7	5
TOTAL	1.398	25.728	10.314	9.514	1.156	22.178	10.613	8.310	2.554	47.906	20.927	17.824

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

destacariem, en aquest cas en sentit contrari, la poca incidència dels titulars universitaris entre els portuguesos on només el 7,5% de la població empadronada a Catalunya ha assolit aquest nivell.

Finalment, només resta considerar la distribució, pels diversos nivells d'estudis, de la població de nacionalitat estrangera. Pel que respecta als que no saben ni llegir o escriure o als que tenen com a màxim els estudis primaris, el protagonisme de la població africana és evident amb el 88% i el 49% respectivament del total de població estrangera. En ambdós casos els marroquins ocupen la primera posició amb el 69% i el 40%. Els gambians amb el 13% apareixen com la segona nacionalitat en nombre d'efectius dels que no saben llegir o escriure, seguits dels senegalesos amb el 3%. Als estudis primaris, en primer lloc trobem els marroquins seguits pels francesos amb el 8% (efecte directe de l'estructura per edat) i els gambians, en tercer lloc, amb el 5%. El panorama varia notablement a partir dels estudis secundaris. Malgrat ser altra volta els marroquins el col·lectiu amb major nombre d'efectius amb aquest nivell d'estudis assolits (11,5%) -no perdem de vista que ells apleguen el 27% de la població analitzada-, el predomini és menor, deixant pas a nacionalitats europees com la francesa (10% del total d'estrangers) o l'alemanya (9%), preludi del pes que representen entre els estudis superiors on els marroquins perden l'hegemonia (5% del total) en benefici d'alemanys i francesos (10%) i d'anglesos (8%).

Els estudis en curs

Malgrat que la font emprada ens limiti en certa forma el tractament del nivell d'instrucció als estudis assolits, es realitzarà una aproximació als estudiants de nacionalitat estrangera per sexe, edat i nacionalitat, a partir de l'epígraf *relació amb l'activitat*. Cal tenir present però que l'univers d'anàlisi serà només d'aquells que declaren com activitat principal l'estudi, donat que en aquest cas, altres activitats i estudi esdevenen declaracions excloents.

De les 98.035 persones de nacionalitat estrangera empadronades a Catalunya al 1996, el 18% declara ser estudiant, percentatge que situa aquesta activitat en segon

lloc, després de l'ocupació, per al total i per a tots els continents, excepte pels europeus, on aquests es troben precedits pels jubilats. El 51% dels estudiants són de sexe masculí, essent aquesta la segona activitat pels homes. Per contra, per a les dones, l'estudi apareix també per sota de les feines de la llar no remunerades.

Per continents, els europeus són els que es declaren en menor mesura estudiants (14%) i més els americans (20% d'ells), passant pel 19% dels asiàtics o el 18% dels africans. Aquests percentatges variaran significativament si combinem la variable continent amb el sexe i, com es veurà més endavant, amb l'edat. En efecte, la distribució dels efectius d'un continent o altre en funció de l'edat, del sexe però també de la seva predisposició per exercir o per a declarar realitzar altres activitats distintes a la d'estudiant determinarà que pels homes, els americans siguin els que presentin un percentatge d'estudiants majors amb el 23%, seguit dels asiàtics amb el 18,5% i els europeus i africans amb el 15%. Per les dones, declaren ser estudiants el 23% de les africanes, el 20% de les asiàtiques, el 17% de les americanes i el 14% de les europees.

El repartiment continental dels estudiants mostra que el 37% són africans, el 28% americans, el 25,5% europeus i el 9% restant asiàtics, no presentant diferències massa significatives entre ambdós sexes. Per nacionalitats, un de cada tres estudiants té nacionalitat marroquina, a distància d'altres com els peruans, argentins, francesos i alemanys que engloben cadascun d'ells el 5% del total d'estudiants de nacionalitat estrangera.

Taula 4.6.- Població estudiant de nacionalitat estrangera segons sexe i continent. Catalunya, 1996.

	Homes	Dones	Total
Àfrica	3.439	2.999	6.438
Amèrica	2.342	2.446	4.788
Àsia	804	788	1.592
Europa	2.257	2.130	4.387
Oceania	5	10	15
Apàtrides	1	4	5
Total	8.848	8.377	17.225

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Si realitzem l'anàlisi per grups quinquennals d'edat, observarem que, d'acord al caràcter obligatori de l'escolarització a Catalunya, dels 5 als 14 anys pràcticament tots estan subscrits com estudiants amb valors propers al 97-98% dels menors d'aquestes edats, observant-se però valors inferiors, al voltant de 94-95% pels africans. La resta solen declarar-se en *altres situacions*, sense especificar quines. En l'etapa de 0 a 4 anys l'escolarització toca més de prop als europeus i americans on el 35% es troben dins la categoria d'escolars, disminuint al 28% pels asiàtics i al 25,5% pels africans.

A partir dels 15 anys i, donat que acaba l'obligatorietat de l'escolarització als 16 anys, la dispersió per continents es fa més que evident: mentre que el 82% dels europeus de 15 a 19 anys es mantenen en la categoria d'estudiants, així com el 36% dels de 20 a 24 anys, entre els americans i asiàtics les proporcions són una mica menors amb el 78% i el 28% respectivament pels americans i el 65% i el 28% pels asiàtics, fruit de la seva incorporació al món laboral a edats més joves que els primers. Els menors percentatges d'estudiants pertanyen als africans i lluny del que es pogués pensar que es donessin diferències per raó de sexe, no és així: tan sols el 45% de la població africana de 15 a 19 anys declara ser estudiant, descendint fins al 8% pels de 20 a 24 anys.

Els estudiants americans continuen, en comparació als altres, amb valors significatius entre els 25 i els 29 anys amb el 8% (i fins i tot més enllà, essent els 4% dels de 30 a 34 anys i el 3% dels de 35 a 39 anys, efecte de la matriculació a cursos de tercers cicles, masters i postgraus). Amb menor mesura trobem un 6% dels europeus i asiàtics de 25 a 29 anys. En la resta d'edats no s'assoleixen en cap cas el 2% dels grups corresponents.

De fet, en relació a l'escolarització es preveu un increment creixent del pes de la població de nacionalitat estrangera en l'educació infantil, primària i secundària degut tant a l'arribada de menors a Catalunya, via reagrupament familiar o juntament amb els seus pares, com via aportació directa per la fecunditat d'aquestes parelles. Al mateix temps, la presència a Catalunya d'universitats reconegudes internacionalment, juntament amb l'atracció que exerceix Barcelona,

pot fer incrementar o si res més no mantenir la demanda universitària per part de la població estrangera, en especial l'americana, tal i com hem assenyalat.

IV.2.5.- La relació amb l'activitat

Malgrat que, com veurem més endavant, la principal activitat de la població de nacionalitat estrangera és l'ocupació, respecte al total de la població activa encara representen una proporció molt reduïda. Espanya, amb tant sols l'1,1% al 1997 (un 2% en el cas de Catalunya) és un dels països dins el conjunt de la OCDE, amb la participació més baixa. Tot i que creiem que augmentarà, pel moment aquesta proporció mínima s'explica per la combinació de diversos factors: 1) la població de nacionalitat estrangera encara és reduïda; 2) l'estructura per edat i sexe i la relació amb l'activitat de les nacionalitats majoritàries; i 3), l'alta integració en l'economia submergida per part dels immigrants estrangers.

Per a tots els continents i per ambdós sexes, entre la població de 15 a 64 anys predomina la població activa per damunt de la inactiva, a excepció del col·lectiu de dones africanes on tan sols el 37,5% de les dones de 15 a 64 anys d'aquest continent es declaren actives. Fins i tot si observem tots els grups d'edat, la declaració d'activitat es manté per sobre de la inactivitat tant pel total de la població com pels homes i a tots els continents. No així per a les dones on en cap cas assoliran el 50%. Ara bé, per les americanes, asiàtiques i europees l'epígraf *ocupada* agrupa el major percentatge de dones, essent el grup més significatiu per les africanes aquelles dedicades a les feines de la llar no remunerades. De totes maneres, les taxes d'activitat varien notablement depenent de les nacionalitats, del sexe i del grup d'edat a què es faci referència.

En la taula adjunta s'observa que tant pel total de la població com pels diversos continents, als ocupats els segueixen els estudiants i les feines de la llar no remunerades, essent però, la segona posició en nombre d'efectius pels jubilats entre els europeus, abans dels estudiants (també pel subgrup d'homes europeus). En la resta de continents, després dels homes ocupats i els estudiants es troben els desocupats havent treballat abans. Amb les dones hi ha una considerable varietat

Taula 4.7.- Població de nacionalitat estrangera segons la relació amb l'activitat, per sexe i nacionalitat. Catalunya, 1996.

Total

TOTAL	S. Militar o Prest. Social	Ocupats	Desoc. 1a. feina	Desoc. treb. abans	TOTAL ACTIUS	Jub. o pens.	Incap. Perman.	Estud.	Feines llar no remuner.	Altres sit.	TOTAL INACT.	TOTAL
ÀFRICA	18	14.002	1.750	4.047	19.799	826	286	6.438	4.961	2.728	15.239	35.056
Algèria	0	292	32	103	427	35	3	61	46	53	198	625
Gàmbia	0	1.451	109	459	2.019	13	9	317	610	394	1.343	3.362
Guinea	1	315	39	95	449	22	6	124	75	30	257	707
Mali	0	94	10	19	123	3	0	7	33	9	52	175
Marroc	16	10.664	1.427	3.132	15.223	708	257	5.635	3.959	2.084	12.643	27.882
Senegal	0	537	49	79	665	6	4	39	127	61	237	902
Resta d'Àfrica	1	649	84	160	893	39	7	255	111	97	509	1.403
AMÈRICA	17	9.533	892	2.313	12.738	2.074	116	4.788	3.549	963	11.490	24.245
Estats Units	0	519	25	72	616	147	5	265	128	76	621	1.237
El Salvador	1	246	27	54	327	23	5	111	124	22	285	613
Mèxic	1	178	17	29	224	29	3	180	121	28	361	586
Rep. Dominicana	3	1.006	164	348	1.518	38	15	614	536	147	1.350	2.871
R. Amèrica N. i C.	4	912	165	214	1.291	844	20	497	511	119	1.991	3.286
Argentina	3	1.866	102	384	2.352	512	21	917	585	134	2.169	4.524
Bolívia	0	63	9	21	93	14	3	38	26	10	91	184
Brasil	0	353	32	81	466	24	1	202	185	43	455	921
Colòmbia	0	481	39	105	625	52	2	270	205	76	605	1.230
Equador	2	116	15	26	157	7	1	69	32	8	117	276
Perú	2	2.299	173	589	3.061	157	28	922	544	155	1.806	4.869
Uruguai	0	466	35	119	620	93	4	166	178	37	478	1.098
Veneçuela	1	348	29	81	458	61	3	230	90	42	426	885
Xile	0	645	58	185	888	68	5	300	264	59	696	1.584
R. Amèrica Sud	0	35	2	5	42	5	0	7	20	7	39	81
ÀSIA	14	3.710	282	642	4.634	345	77	1.592	1.033	544	3.591	8.239
Filipines	7	1.134	91	246	1.471	107	44	412	348	145	1.056	2.534
Índia	0	319	17	37	373	20	3	162	119	74	378	751
Síria	0	128	6	27	161	9	4	31	28	20	92	253
Xina	3	851	49	83	983	77	10	366	177	92	722	1.708
R. Àsia	4	1.278	119	249	1.646	132	16	621	361	213	1.343	2.993
EUROPA	25	12.656	524	2.065	15.245	5.402	200	4.387	3.939	1.176	15.104	30.374
Alemanya	2	2.422	58	325	2.805	942	31	878	728	233	2.812	5.619
Aústria	0	116	7	7	130	46	3	50	33	5	137	267
Bèlgica	0	428	23	63	514	343	10	140	143	48	684	1.198
Dinamarca	0	114	5	14	133	23	1	34	30	8	96	229
França	17	3.168	126	596	3.890	1.898	65	905	1.060	225	4.153	8.060
Itàlia	0	1.755	70	296	2.121	507	23	566	340	166	1.602	3.723
Països Baixos	1	901	8	105	1.014	340	12	215	258	84	909	1.924
Portugal	2	731	62	222	1.015	155	13	308	361	82	919	1.936
Regne Unit	1	1.749	47	213	2.009	470	9	488	440	120	1.527	3.537
Resta UE	0	360	16	35	411	71	4	125	105	19	324	735
Andorra	0	118	7	19	144	40	1	135	30	18	224	368
Rumania	0	65	8	12	85	4	0	42	21	17	84	169
Suïssa	2	307	13	39	359	504	21	149	195	68	937	1.298
R. Europa	0	422	74	119	615	59	7	352	195	83	696	1.311
OCEANIA	0	38	1	8	47	16	2	15	10	4	47	94
Austràlia	0	38	1	8	47	16	2	15	10	4	47	94
APÀTRIDES	0	12	0	0	12	4	1	5	4	1	15	27
TOTAL	74	39.951	3.449	9.075	52.475	8.667	682	17.225	13.496	5.416	45.486	98.035

Homes

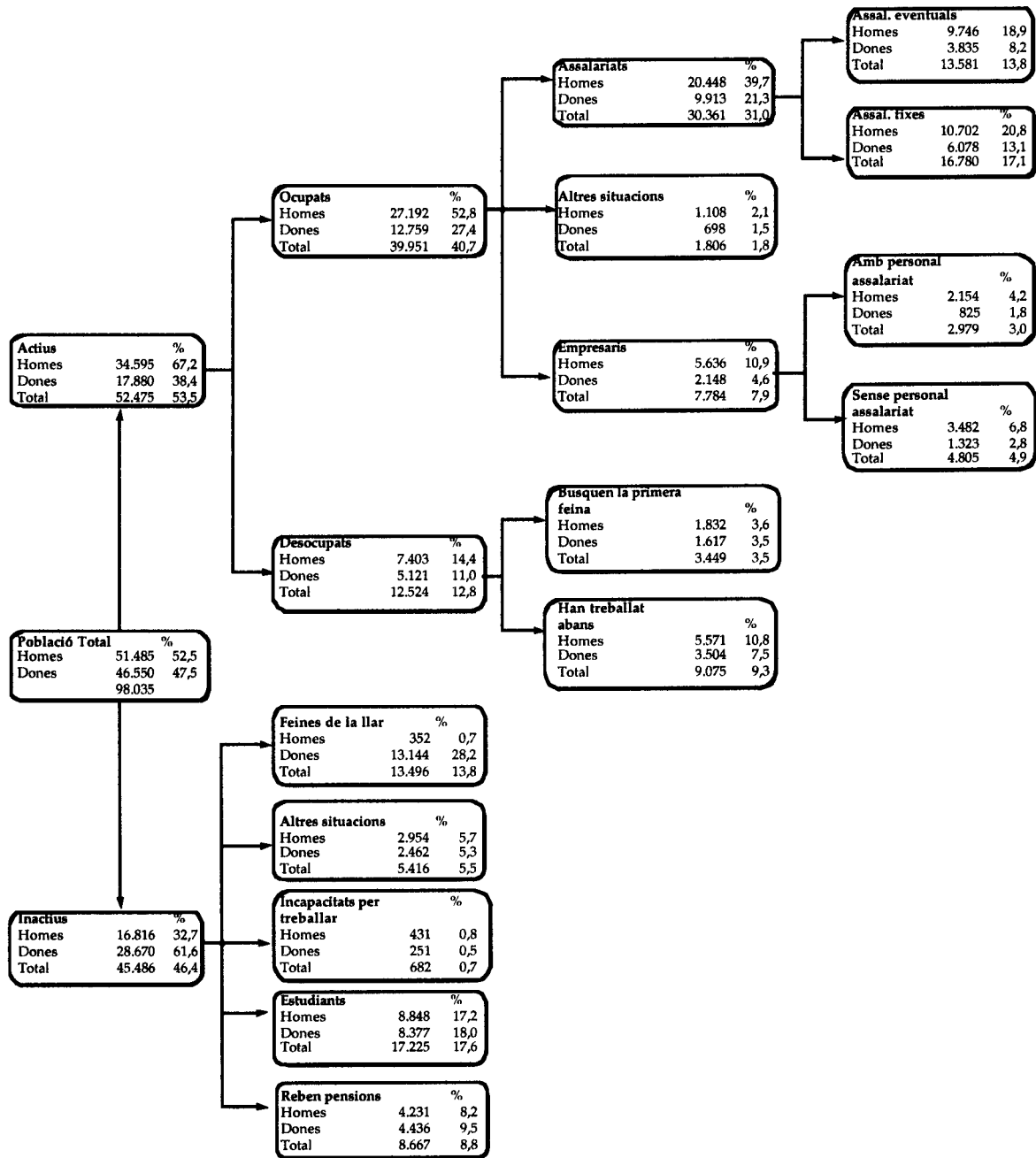
HOMES	S. Militar o Prest. Social	Desoc.			TOTAL ACTIUS	Jub. o pens.	Incap. Perman.	Feines llar no			TOTAL INACT.	TOTAL
		Ocupats	Desoc. 1a. feina	Desoc. treb. abans				Estud.	remuner.	Altres sit.		
ÀFRICA	18	11.967	1.095	3.266	16.328	516	221	3.439	128	1.562	5.866	22.212
Algèria	0	256	26	81	363	18	1	42	4	28	93	456
Gàmbia	0	1.396	76	421	1.893	9	8	167	19	228	431	2.324
Guinea	1	221	12	54	287	8	4	63	1	15	91	379
Mali	0	91	8	18	117	1	0	3	2	6	12	129
Marroc	16	8.992	891	2.504	12.387	459	200	3.015	95	1.185	4.954	17.357
Senegal	0	508	33	68	609	5	3	21	2	41	72	681
Resta d'Àfrica	1	503	49	120	672	16	5	128	5	59	213	886
AMÈRICA	17	4.947	338	961	6.246	868	51	2.342	85	457	3.803	10.066
Estats Units	0	312	13	37	362	83	2	137	5	48	275	637
El Salvador	1	100	6	21	127	9	3	44	0	8	64	192
Mèxic	1	104	6	10	120	12	1	96	3	10	122	243
Rep. Dominicana	3	208	42	61	311	8	6	256	6	66	342	656
R. Amèrica N. i C.	4	542	58	82	682	369	11	246	7	56	689	1.375
Argentina	3	1.246	38	202	1.486	189	8	484	16	63	760	2.249
Bolívia	0	38	7	11	56	3	2	18	1	6	30	86
Brasil	0	184	5	31	220	10	1	90	6	19	126	346
Colòmbia	0	211	16	44	271	11	0	127	7	27	172	443
Equador	2	59	5	7	71	1	1	41	3	2	48	121
Perú	2	984	85	247	1.316	76	11	460	21	76	644	1.962
Uruguai	0	328	15	67	410	38	2	84	2	24	150	560
Veneçuela	1	195	12	33	240	32	1	122	1	18	174	415
Xile	0	425	30	107	562	24	2	132	7	30	195	757
R. Amèrica Sud	0	11	0	1	12	3	0	5	0	4	12	24
ÀSIA	14	2.434	158	370	2.962	167	35	804	58	298	1.362	4.338
Filipines	7	499	39	95	633	35	15	192	28	60	330	970
Índia	0	252	12	30	294	12	1	81	1	40	135	429
Síria	0	119	3	24	146	5	2	12	1	15	35	181
Xina	3	528	29	35	592	36	4	180	11	57	288	883
R. Àsia	4	1.036	75	186	1.297	79	13	339	17	126	574	1.875
EUROPA	25	7.813	240	971	9.024	2.666	122	2.257	81	635	5.761	14.810
Alemanya	2	1.452	21	145	1.618	476	16	446	20	123	1.081	2.701
Aústria	0	69	4	3	76	25	2	28	0	4	59	135
Bèlgica	0	250	11	24	285	162	6	73	2	24	267	552
Dinamarca	0	70	1	6	77	12	0	16	1	4	33	110
França	17	1.814	58	237	2.109	845	36	438	14	108	1.441	3.567
Itàlia	0	1.346	34	201	1.581	287	17	322	11	93	730	2.311
Països Baixos	1	544	4	40	588	173	7	117	6	45	348	937
Portugal	2	503	27	123	653	94	8	154	4	51	311	966
Regne Unit	1	990	20	98	1.108	257	5	252	9	67	590	1.699
Resta UE	0	211	7	19	237	35	2	68	4	12	121	358
Andorra	0	71	3	7	81	16	1	65	0	11	93	174
Rumania	0	46	5	7	58	2	0	23	1	7	33	91
Suïssa	2	194	9	18	221	259	17	92	4	47	419	642
R. Europa	0	253	36	43	332	23	5	163	5	39	235	567
OCEANIA	0	20	1	3	24	11	1	5	0	1	18	42
Austràlia	0	20	1	3	24	11	1	5	0	1	18	42
APÀTRIDES	0	11	0	0	11	3	1	1	0	1	6	17
TOTAL	74	27.192	1.832	5.571	34.595	4.231	431	8.848	352	2.954	16.816	51.485

Dones

DONES	S. Militar o Prest. Social	Ocupats	Desoc. 1a. feina	Desoc. treb. abans	TOTAL ACTIUS	Jub. o pens.	Incap. Perman.	Estud.	Feines llar no remuner.	Altres sit.	TOTAL INACT.	TOTAL
ÀFRICA	0	2.035	655	781	3.471	310	65	2.999	4.833	1.166	9.373	12.044
Algeria	0	36	6	22	64	17	2	19	42	25	105	169
Gàmbia	0	55	33	38	126	4	1	150	591	166	912	1.038
Guinea	0	94	27	41	162	14	2	61	74	15	166	328
Mali	0	3	2	1	6	2	0	4	31	3	40	46
Marroc	0	1.672	536	628	2.836	249	57	2.620	3.864	899	7.689	10.525
Senegal	0	29	16	11	56	1	1	18	125	20	165	221
Resta d'Àfrica	0	146	35	40	221	23	2	127	106	38	296	517
AMÈRICA	0	4.586	554	1.352	6.492	1.206	65	2.446	3.464	506	7.687	14.179
Estats Units	0	207	12	35	254	64	3	128	123	28	346	600
El Salvador	0	146	21	33	200	14	2	67	124	14	221	421
Mèxic	0	74	11	19	104	17	2	84	118	18	239	343
Rep. Dominicana	0	798	122	287	1.207	30	9	358	530	81	1.008	2.215
R. Amèrica N. i C.	0	370	107	132	609	475	9	251	504	63	1.302	1.911
Argentina	0	620	64	182	866	323	13	433	569	71	1.409	2.275
Bolívia	0	25	2	10	37	11	1	20	25	4	61	98
Brasil	0	169	27	50	246	14	0	112	179	24	329	575
Colòmbia	0	270	23	61	354	41	2	143	198	49	433	787
Equador	0	57	10	19	86	6	0	28	29	6	69	155
Perú	0	1.315	88	342	1.745	81	17	462	523	79	1.162	2.907
Uruguai	0	138	20	52	210	55	2	82	176	13	328	538
Veneçuela	0	153	17	48	218	29	2	108	89	24	252	470
Xile	0	220	28	78	326	44	3	168	257	29	501	827
R. Amèrica Sud	0	24	2	4	30	2	0	2	20	3	27	57
ÀSIA	0	1.276	124	272	1.672	178	42	788	975	246	2.229	3.901
Filipines	0	635	52	151	838	72	29	220	320	85	726	1.564
Índia	0	67	5	7	79	8	2	81	118	34	243	322
Síria	0	9	3	3	15	4	2	19	27	5	57	72
Xina	0	323	20	48	391	41	6	186	166	35	434	825
R. Àsia	0	242	44	63	349	53	3	282	344	87	769	1.118
EUROPA	0	4.843	284	1.094	6.221	2.736	78	2.130	3.858	541	9.343	15.564
Alemanya	0	970	37	180	1.187	466	15	432	708	110	1.731	2.918
Aústria	0	47	3	4	54	21	1	22	33	1	78	132
Bèlgica	0	178	12	39	229	181	4	67	141	24	417	646
Dinamarca	0	44	4	8	56	11	1	18	29	4	63	119
França	0	1.354	68	359	1.781	1.053	29	467	1.046	117	2.712	4.493
Itàlia	0	409	36	95	540	220	6	244	329	73	872	1.412
Països Baixos	0	357	4	65	426	167	5	98	252	39	561	987
Portugal	0	228	35	99	362	61	5	154	357	31	608	970
Regne Unit	0	759	27	115	901	213	4	236	431	53	937	1.838
Resta UE	0	149	9	16	174	36	2	57	101	7	203	377
Andorra	0	47	4	12	63	24	0	70	30	7	131	194
Rumània	0	19	3	5	27	2	0	19	20	10	51	78
Suïssa	0	113	4	21	138	245	4	57	191	21	518	656
R. Europa	0	169	38	76	283	36	2	189	190	44	461	744
OCEANIA	0	18	0	5	23	5	1	10	10	3	29	52
Austràlia	0	18	0	5	23	5	1	10	10	3	29	52
APÀTRIDES	0	1	0	0	1	1	0	4	4	0	9	10
TOTAL	0	12.759	1.617	3.504	17.880	4.436	251	8.377	13.144	2.462	28.670	46.550

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Figura 4.7.- Població de nacionalitat estrangera segons la relació amb l'activitat, per sexe. Catalunya, 1996.

* 74 homes de nacionalitat estrangera (0,1%) es troben realitzant el Servei Militar o la Prestació Social.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

de situacions: per les europees, després de les ocupades es troben les que realitzen feines de la llar no remunerades, com les americanes i asiàtiques, ocupant el tercer lloc les dones jubilades europees per un costat i les estudiants americanes i asiàtiques per l'altre. Per les africanes, l'ocupació deixa lloc a les feines de la llar no remunerades, seguit de les estudiants i les ocupades.

Tot seguit analitzarem la relació d'aquesta població amb l'activitat, desglossant la població activa de la inactiva, segons continent, nacionalitats, edat i sexe.

Població activa

Com s'ha apuntat, la població de nacionalitat estrangera es declara, en més de la meitat dels casos activa -53,5%- xifra que s'incrementa pels homes al 67% i essent per les dones el 38% del total del col·lectiu, percentatges en tots els casos superior al total de la població de Catalunya degut bàsicament a l'estructura per edat que presenten. Si considerem però, l'activitat en relació a les persones en edat activa, la proporció pel total de la població de nacionalitat estrangera s'incrementa fins al 68% (84% pels homes i 50% per les dones de 15 a 64 anys), percentatges d'activitat també superiors si es comparen tant al total de la població activa catalana com als homes d'aquestes edats on engloben el 65% i el 78% respectivament. La població activa femenina de nacionalitat estrangera front al total de dones de 15 a 64 anys es troba un punt per dessota del total de Catalunya, posant de manifest una declaració d'activitat masculina superior, de forma especial, pel col·lectiu de nacionalitat estrangera, on el 66% de les 52.475 persones que es declaren actives són homes.

La població de nacionalitat estrangera accedeix a la vida activa a una edat més jove que el total de la població catalana. Mentre que pels primers, de 15 a 19 anys un de cada quatre joves ja es declara actiu, entre els segons, només un de cada cinc. A partir d'aquesta edat però i fins els 45 anys, els percentatges d'activitat declarats seran menors per a la població estrangera. Si desglossem les dades en funció del sexe observarem que pels homes, es manté una major proporció d'activitat front al conjunt català fins els 20-24 anys on gairebé tres quartes parts dels estrangers es

declaren actius front al 67% del total català i mantenint-se fins als 49 anys en proporcions d'activitat superiors al 90% dels homes estrangers. Aquesta emancipació laboral més d'hora serà una de les característiques pròpies del fet migratori.

Per les dones però, l'únic grup on l'activitat és major entre les estrangeres és dels 15 als 19 anys amb el 20% front al 18% de Catalunya. Aquestes assoleixen un màxim als 25-29 anys amb el 61% del total de dones actives d'aquest grup d'edat. Per les dones estrangeres, el matrimoni i els fills determinen en molts casos la dedicació exclusiva a les feines de la llar, apartant-les del món laboral, afirmació que es corrobora pel fet que serà a partir dels vint anys on s'assoleixin les majors proporcions de casades per les estrangeres, coincidint amb un notable volum d'estrangeres que es declaren dedicades exclusivament al treball domèstic.

Taula 4.8.- Població nacionalitat estrangera que es declara activa, segons la relació amb l'activitat, per sexe i grup quinquennal d'edat. Catalunya, 1996.

	HOMES				DONES				TOTAL			
	Ocupats	Desocupats		TOTAL	Ocupad.	Desocupades		TOTAL	Ocupats	Desocupats		TOTAL
		Busquen la 1era. Feina	Han treballat abans			Busquen la 1era. Feina	Han treballat abans			Busquen la 1era. Feina	Han treballat abans	
0-4 anys	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5-9 anys	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10-14 anys	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15-19 anys	332	406	81	819	209	286	60	555	541	692	141	1.374
20-24 anys	1.434	413	410	2.257	1.026	399	295	1.720	2.460	812	705	3.977
25-29 anys	4.430	342	1.026	5.798	2.318	359	663	3.340	6.748	701	1.689	9.138
30-34 anys	6.146	269	1.209	7.624	2.770	229	864	3.863	8.916	498	2.073	11.487
35-39 anys	5.204	184	978	6.366	2.254	165	630	3.049	7.458	349	1.608	9.415
40-44 anys	3.838	116	781	4.735	1.700	94	435	2.229	5.538	210	1.216	6.964
45-49 anys	2.520	64	475	3.059	1.205	62	296	1.563	3.725	126	771	4.622
50-54 anys	1.620	38	263	1.921	670	23	136	829	2.290	61	399	2.750
55-59 anys	1.003	0	243	1.246	382	0	84	466	1.385	0	327	1.712
60-64 anys	487	0	105	592	161	0	41	202	648	0	146	794
65-69 anys	108	0	0	108	37	0	0	37	145	0	0	145
70-74 anys	29	0	0	29	12	0	0	12	41	0	0	41
75-79 anys	9	0	0	9	6	0	0	6	15	0	0	15
80-84 anys	8	0	0	8	1	0	0	1	9	0	0	9
85-89 anys	13	0	0	13	2	0	0	2	15	0	0	15
90-95 anys	8	0	0	8	4	0	0	4	12	0	0	12
95 i més anys	3	0	0	3	2	0	0	2	5	0	0	5
Total	27.192	1.832	5.571	34.595	12.759	1.617	3.504	17.880	39.951	3.449	9.075	52.475

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Ocupats - desocupats

Del conjunt de la població activa, tres quartes parts -39.951 persones- es trobaven ocupats front a les 12.524 persones desocupades. El 68% de les persones ocupades de nacionalitat estrangera són homes, i el 59% dels desocupats també.

L'ocupació augmenta de forma proporcional amb l'edat fins assolir un màxim en el grup de 30 a 34 anys per les dones (43% de les dones d'aquesta edat) i fins als 35-39 anys en els homes (77% dels homes d'aquesta edat es declaren ocupats), començant a disminuir a partir de llavors de forma pausada. La desocupació afecta en especial a les dones. El 29% de les actives es troben en aquesta situació front al 21,5% dels homes actius, tot i mostrant les primeres percentatges d'activitat menors.

Dels registrats com a desocupats, hi ha 3.449 persones que cerquen una primera feina (27,5%) i 9.075 que han treballat amb anterioritat (72,5%). Com és lògic, les proporcions dels primers disminueixen amb l'edat, tant pels estrangers com pel total de Catalunya. Es constata l'existència d'una major dificultat per accedir al mercat laboral, per aquelles dones de 25 anys i més, que no han treballat amb anterioritat on la desocupació femenina és major que la dels homes. No així les que abans han treballat on les taxes de desocupació són menors que les dels homes, probablement per declarar-se com a mestresses de casa. Pel total català també es constaten uns majors percentatges de desocupació femenina que assoleixen el 25,5% de les actives front al 15% dels homes actius. Com es pot observar, els percentatges de desocupació i de precarietat laboral per a la població de nacionalitat estrangera són majors, essent aquest un altre tret a destacar en quant a l'activitat, junt a la ja mencionada entrada a l'activitat a edats més joves conseqüència, en moltes ocasions, d'abandonar els estudis més aviat.

Per nacionalitats, serà la població africana la que presentarà una taxa d'activitat més elevada, on el 72% de la població de 15 a 64 anys es declara activa, seguida de l'asiàtica amb el 69%, l'americana amb el 67% i l'europea amb el 65,5%. Aquest ordre es manté pels homes amb taxes d'activitat que van del 89% de la població de

15 a 64 anys africana al 79,5% de l'europea. Per les dones però, es fa evident la poca activitat de les africanes que tant sols es declararan actives en el 37,5% dels casos, precedides de les americanes (57% de les de 15 a 64 anys es declaren actives), les asiàtiques (53%), i les europees (52%).

Malgrat que aquests valors d'activitat venen matissats per l'estructura d'edat de cada subpoblació, si agafem el grup d'edat més jove, de 15 a 19 anys, observem com són els africans els que s'incorporen a l'activitat a una edat més jove. Dels 15 als 19 anys, el 36,5% dels africans es declaren actius (45% els homes), percentatge també força elevat pels asiàtics amb el 24% i menor pels americans (16%) i europeus (13,5% del total d'aquesta edat). Malgrat el tret comú d'alts percentatges d'activitat dels africans i asiàtics, cal subratllar una petita diferència que pot ser decisiva per a la integració econòmica d'aquests col·lectius: dels 839 africans de 15 a 19 anys declarats actius, el 56% estan cercant una primera ocupació, al que cal sumar-hi un 11% de desocupats que han treballat abans; pels asiàtics, dels 132 actius d'aquest grup d'edat, el 57% ja es troben ocupats. Les dades semblen demostrar l'existència d'una xarxa de col·locació afavorida pel nombre d'empresaris asiàtics, dedicats en la seva majoria a la restauració, i que donarien feina a aquests joves al arribar a l'edat laboral.

Segons les nacionalitats, la declaració d'actiu oscil·la del 74% dels 902 senegalesos (arribant al 89% dels homes) a un mínim d'activitat del 28% del total de les 1.298 persones suïsses, fruit de l'estructura per edat de cada col·lectiu considerat i on, en aquesta darrera nacionalitat, el 30% de la població empadronada a Catalunya té 65 anys o més, declarant-se en un 39% jubilats o pensionistes. Ambdues nacionalitats també marquen els límits d'ocupació, en una forquilla que va del 59,5% dels senegalesos (75% pels homes) al 24% dels suïssos. Pel que respecta als desocupats, cal destacar el 5,7% dels dominicans que busquen la primera feina o el 16,5% d'algerians desocupats que han treballat amb anterioritat. Les nacionalitats africanes presenten els percentatges més elevats de desocupats. Pel subgrup que diu haver treballat abans, s'afegeix alguna nacionalitat llatinoamericana, com per exemple la dels peruans i dominicans, on el 12% dels empadronats es declaren en aquesta situació.

La nacionalitat més representada, en nombre d'efectius, serà la marroquina amb el 29% del total d'estrangers actius, a molta distància del 7% de francesos (ambdues nacionalitats són les que presenten un nombre de persones empadronades més elevat, amb el 28 i el 8% respectivament). També marroquins i francesos encapçalen la relació d'ocupats pel total (27% i 8%) i pels homes, mentre que per les dones s'equiparen en nombre d'actives i ocupades les franceses i les peruanes. Altra volta la població marroquina agrupa els majors efectius de desocupats cercant la primera feina (41% del total) seguits en aquests cas dels dominicans amb el 5% (entre els homes, pels peruans). I en quant als desocupats havent treballat abans, els marroquins agrupen el 34,5%, trobant-se en segon lloc els francesos i peruans amb el 6,5% (la segona posició en nombre d'efectius masculins desocupats és per als gambians).

Ocupats segons situació professional

La situació professional predominant dels 39.951 ocupats de nacionalitat estrangera és la d'assalariat que agrupa al 76% dels ocupats, seguit dels empresaris amb el 19,5% i el 4,5% restant es troben repartits en altres categories com són membres de cooperatives, ajudes familiars i altres situacions. En el conjunt de Catalunya els percentatges són pràcticament iguals (77%, 19% i 3% respectivament). El que variarà significativament serà la distribució segons tipus d'assalariats: pel total català els assalariats eventuals sumen el 29% del total, al col·lectiu d'assalariats de nacionalitat estrangera l'eventualitat arriba al 45% (61% pels africans).

Els assalariats fixos esdevenen el grup majoritari d'ocupats, tant pel total com pels diferents continents i sexes, a excepció dels nacionals de països africans on només el 39% es troben treballant de forma fixa, tret que s'agreuja en els homes disminuint al 37% i repartint-se la situació d'eventualitat i fix de forma pràcticament igual per les dones africanes assalariades. Aquesta eventualitat marcarà de forma decissiva la seva vida familiar i social.

Taula 4.9.- Població de nacionalitat estrangera ocupada, segons situació professional, per sexe i continent. Catalunya, 1996.

	Empresaris			Memb. Coop.	Ajudes fam.	Assalariats			Altres sit.	TOTAL
	Amb pers. assalar.	Sense pers. Assal.	Total			Assal. fixos	Assal. event.	Total		
Europa	1.056	1.217	2.273	102	39	3.737	1.485	5.222	177	7.813
Àfrica	310	990	1.300	75	42	3.779	6.444	10.223	327	11.967
Amèrica	413	840	1.253	52	39	2.158	1.297	3.455	148	4.947
Àsia	370	427	797	20	18	1.016	514	1.530	69	2.434
Oceania	2	8	10	0	0	6	4	10	0	20
Apàtrides	3	0	3	0	0	6	2	8	0	11
Homes	2.154	3.482	5.636	249	138	10.702	9.746	20.448	721	27.192
Europa	453	595	1.048	46	59	2.261	1.330	3.591	99	4.843
Àfrica	69	146	215	11	22	850	843	1.693	94	2.035
Amèrica	183	429	612	29	50	2.305	1.394	3.699	196	4.586
Àsia	119	153	272	10	30	651	262	913	51	1.276
Oceania	1	0	1	0	0	10	6	16	1	18
Apàtrides	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1
Dones	825	1.323	2.148	96	161	6.078	3.835	9.913	441	12.759
Europa	1.509	1.812	3.321	148	98	5.998	2.815	8.813	276	12.656
Àfrica	379	1.136	1.515	86	64	4.629	7.287	11.916	421	14.002
Amèrica	596	1.269	1.865	81	89	4.463	2.691	7.154	344	9.533
Àsia	489	580	1.069	30	48	1.667	776	2.443	120	3.710
Oceania	3	8	11	0	0	16	10	26	1	38
Apàtrides	3	0	3	0	0	7	2	9	0	12
Total	2.979	4.805	7.784	345	299	16.780	13.581	30.361	1.162	39.951

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

En teoria i, com succeeix en el total català, l'eventualitat disminueix amb l'edat. El major percentatge d'assalariats eventuais front als fixes es dona en els primers estadis d'entrada a la vida activa, pels joves de 16 a 19 anys amb el 76% dels assalariats, tant pels homes com per les dones amb nacionalitat espanyola i disminuint el seu pes de forma considerable a partir dels 25-29 anys. La precarietat contractual dels treballadors de nacionalitat estrangera també disminueix amb l'edat però d'una forma molt més moderada mantenint-se a uns nivells en relació als assalariats fixes molt elevats (fins als 30-34 anys més de la meitat dels assalariats es troben contractats de forma eventual), trobant-se els homes amb major proporció d'eventualitat que les dones en totes les edats.

Per nombre d'efectius, el 39% dels assalariats són africans, seguits dels europeus (29%), dels americans (24%) i dels asiàtics (8%). Pels homes se segueix el mateix ordre tot i que cal ressaltar que la meitat dels assalariats són africans. Les dones, en canvi, es reparteixen gairebé en parts iguals entre les americanes i les europees (amb el 37% i el 36% respectivament del total d'assalariades), essent el 17% d'africanes i un 9% d'asiàtiques. En aquest mateix ordre es troben els i les assalariades eventuais però arribant els africans a significar el 54% del total, seguit del 20% d'europeus i americans i el 6% d'asiàtics. Pel que fa als assalariats fixes, l'ordre varia: el major nombre pertoca als europeus (36%), seguit d'africans i americans amb el 27% cadascun d'ells i 10% d'asiàtics. Per sexes cal assenyalar que per les dones africanes disminueix el pes que representen les assalariades fixes assolint tant sols el 14% del total mentre que els homes s'equiparen als europeus amb el 35% del total, esdevenint altra volta el col·lectiu més nombrós, malgrat que en nombre relatius siguin els que mantenen també una major precarietat laboral en totes les edats.

Per nacionalitats, el major nombre d'assalariats són marroquins (30% del total), seguit pel 7,5% de francesos i coincidint ambdues nacionalitats com les de major nombre d'efectius masculins juntament amb els gambians (amb el 38%, 6% i 6% respectivament). Entre les dones predominen les assalariades marroquines tot i que el seu pes disminueix fins al 14%, prop de les peruanes i franceses (11%). En quant als assalariats fixes es mantenen les mateixes nacionalitats, tot i disminuir la proporció del primer col·lectiu, el marroquí, que al seu torn augmentarà l'eventualitat front al total. El panorama per nacionalitats varia al fer referència als assalariats eventuais: mentre que la primera posició es manté pels marroquins per ambdós sexes i en proporcions superiors front al total d'eventuals, la segona posició pel total i pels homes és per als gambians i en les dones, per a les peruanes.

El 19,5% de la població de nacionalitat estrangera es declara empresaria, 2.979 amb persones assalariades al seu càrrec (38%) i 4.805 sense treballadors (62%). Aquests percentatges coincideixen plenament pel total de la població catalana. Ara bé, per sexes, els empresaris masculins del total català augmenten fins al 22%, essent el

15% per les dones. Pels de nacionalitat estrangera, els homes es troben un punt per dessota dels anteriors i entre les dones dos punt per sobre.

En aquest cas, altra volta el sexe i més concretament relacionat amb el continent de nacionalitat marcaran diferències importants: la major proporció d'empresaris front a la població del conjunt continental es dona entre els asiàtics on el 29% dels ocupats declaren trobar-se en aquesta situació; els segueixen els europeus amb el 26%, els americans amb el 20% i 11% dels africans declaren ser empresaris front als ocupats. En totes les subpoblacions considerades predominen proporcionalment els empresaris masculins, sobta però que, entre la població africana el percentatge d'homes que es declara empresari (11%) és igual que el que li correspon a les dones africanes, tot i que cal dir, amb un nombre d'efectius molt més reduït. Cal assenyalar també la proporció important d'empresàries asiàtiques i europees i el poc pes de les americanes que arriben tant sols al 13% del col·lectiu degut, en aquest cas, a la importància de les assalariades.

Es pot pensar que de fet, la declaració d'empresari amaga, moltes vegades, l'autocontractació en termes de precarietat, per part de la persona de nacionalitat estrangera. D'aquesta manera, si només comparem els percentatges d'empresaris amb personal contractat, trobem que les proporcions assolides pels asiàtics i europeus se situen per damunt de les del total de Catalunya, mentre que les d'africans i americans, força per dessota. Així, si pel total s'arriba a un 37%, per asiàtics i europeus se situa al voltant del 45%, pels americans es redueix fins al 30% i pels africans tant sols es troba al 25%.

El percentatge d'empresaris front al total d'ocupats s'incrementa, com en el conjunt català, depenent de l'edat. S'observa però una precocitat major, com succeïa amb l'entrada a l'activitat: un 10% de la població de 16 a 19 anys i de 20 a 24 anys de nacionalitat estrangera es declara empresària front al 5% i 7,5% de la població ocupada d'aquestes edats de Catalunya.

En nombre d'efectius, quatre de cada deu empresaris de nacionalitat estrangera són europeus, una quarta part americans, el 20% africans i el restant 14% asiàtics. La situació varia si es comparen els que tenen o no personal assalariat al seu càrrec: la meitat dels empresaris amb treballadors són europeus, una quarta part

americans, incrementant-se fins al 16% els asiàtics i disminuint al 13% els africans. Entre els que no tenen personal assalariat també predominen els europeus però en percentatges inferiors (38%), seguit dels americans (26%), africans, que augmenten percentualment el seu pes al 24% i asiàtics amb un 12%.

Per nacionalitats, marroquins i francesos mantenen altra volta l'hegemonia d'empresaris amb el 14% i 9% respectivament. Pels homes s'hi afegeixen alhora els italians (16% marroquins, i 8,5% italians i francesos) i les dones deixen pas a les empresàries franceses i alemanyes (12% i 10%). Ambdues nacionalitats també destaquen pel total i pels homes en quan a empresaris sense personal assalariat (amb el 17% i 9% pel total i 20% i 8% pels homes, al que cal adjuntar-hi un 8% d'argentins). Entre les empresàries d'aquesta categoria destaquen les franceses (11%), juntament amb les argentines i marroquines (8%). En relació als empresaris amb treballadors predominen pel total i en nombre d'efectius les nacionalitats europees com la francesa, l'alemanya o la italiana (10% d'empresaris front al total). Pels homes es combinen italians, marroquins (11%) i francesos (10%) i per les empresàries cal destacar les franceses (12,5%) i les alemanyes (12%).

Ocupats segons branca i sector d'activitat

El 60% de les 39.951 persones de nacionalitat estrangera ocupades treballen en el sector terciari, el 32% en el secundari i el 8% restant en el primari. Desglossant per les diverses activitats, la concentració dels ocupats en les indústries manufactureres és notòria, agrupa el 22% del total.

Per sexes, un de cada dos homes es troben ocupats en el sector dels serveis, el 39% en el secundari i el 11% restant en el primari. Altra volta la indústria manufacturera agrupa al major nombre d'efectius, en concret, una quarta part del total d'ocupats. Les dones es concentren bàsicament en treballs inclossos en el sector terciari on vuit de cada deu dones hi estan contractades; en el sector secundari el 16% d'elles i l'1% restant en el sector primari. En aquest cas, la indústria manufacturera i el servei domèstic predominen amb el 14% i 13,5% respectivament.

Taula 4.10.- Població de nacionalitat estrangera ocupada, segons branca i sector d'activitat, per sexe i continent. Catalunya, 1996.

	Sector primari			Sector secundari					Sector terciari											Total	
	Agricult. ramad.	Pesca	Total sector primari	Indúst. Extract.	Indúst. Manuf.	Prod. i distr. energia	Constr.	Total sector secund.	Comerç reparac. vehicles	Hoteler.	Transp. i comunic.	Mediac. Financ.	Activ. immob.	Adm. Públ., defensa	Educació	Actv. Sanit., veter.	Altres activ. socials	Personal domèstic	Org. Extrat.		Total sector terciari
HOMES	2.805	165	2.970	46	6.929	174	3.483	10.632	3.095	2.781	1.398	456	2.108	550	1.134	687	1.004	352	25	13.590	27.192
Europa	149	19	168	13	2.093	49	492	2.647	1.151	813	539	185	934	153	652	182	363	13	13	4.998	7.813
Àfrica	2.568	138	2.706	29	3.199	69	2.506	5.803	980	867	412	84	392	180	125	73	261	77	7	3.458	11.967
Amèrica	50	4	54	4	1.174	43	372	1.593	573	468	346	136	578	147	280	337	296	134	5	3.300	4.947
Àsia	1	0	1	0	4	0	0	4	2	1	1	1	3	0	6	1	0	0	0	15	20
Oceania	37	4	41	0	457	13	113	583	387	631	97	50	198	70	71	94	84	128	0	1.810	2.434
Apàtrides	0	0	0	0	2	0	0	2	2	1	3	0	3	0	0	0	0	0	0	9	11
DONES	128	3	131	2	1.773	38	191	2.004	1.475	1.522	490	250	1.503	531	1.433	994	656	1.740	30	10.624	12.759
Europa	45	1	46	1	778	17	63	859	699	638	303	94	559	174	848	262	282	63	16	3.938	4.843
Àfrica	62	2	64	0	318	2	56	376	193	302	38	27	285	83	94	132	78	359	4	1.595	2.035
Amèrica	18	0	18	1	530	16	57	604	434	333	105	101	547	221	406	538	248	1.023	8	3.964	4.586
Àsia	0	0	0	0	2	0	0	2	1	3	0	0	5	0	5	0	2	0	0	16	18
Oceania	3	0	3	0	145	3	15	163	148	245	44	28	107	53	80	62	46	295	2	1.110	1.276
Apàtrides	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
TOTAL	2.933	168	3.101	48	8.702	212	3.674	12.636	4.570	4.303	1.888	706	3.611	1.081	2.567	1.681	1.660	2.092	55	24.214	39.951
Europa	194	20	214	14	2.871	66	555	3.506	1.850	1.451	842	279	1.493	327	1.500	444	645	76	29	8.936	12.656
Àfrica	2.630	140	2.770	29	3.517	71	2.562	6.179	1.173	1.169	450	111	677	263	219	205	339	436	11	5.053	14.002
Amèrica	68	4	72	5	1.704	59	429	2.197	1.007	801	451	237	1.125	368	686	875	544	1.157	13	7.264	9.533
Àsia	1	0	1	0	6	0	0	6	3	4	1	1	8	0	11	1	2	0	0	31	38
Oceania	40	4	44	0	602	16	128	746	535	876	141	78	305	123	151	156	130	423	2	2.920	3.710
Apàtrides	0	0	0	0	2	0	0	2	2	2	3	0	3	0	0	0	0	0	0	10	12

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

La distribució d'efectius segons sexe, constata que l'ocupació en el sector primari és pràcticament masculina (96%). D'aquest 2.970 homes, el 94% es dedica a l'agricultura. La presència d'homes en el sector secundari també és notable (84% del total d'efectius ocupats en el sector). Pels homes ocupats en aquest sector predominen els que es troben en la indústria manufacturera (65%), seguit de la construcció (33%), activitat aquesta darrera, amb una presència força reduïda de dones. En canvi, el 88% de les dones que treballen en el secundari ho fan en la indústria manufacturera. La distribució per ambdós sexes en el sector dels serveis es troba més equiparada, malgrat cert predomini masculí (56% del terciari). Les activitats que més detaquen són el comerç, reparació de vehicles de motor i articles personals i d'ús, amb el 23% d'homes del sector, seguit de l'hoteleria amb el 20% i de les activitats immobiliàries i de lloguer i serveis empresarials amb el 15,5% del sector. Per les dones de nacionalitat estrangera, les ocupades en el servei domèstic són les més nombroses (16% del sector), repartint-se en volums semblants en la hoteleria, activitats immobiliàries i de lloguer i serveis empresarials, comerç, reparació de vehicles de motor i articles personals i d'ús i educació, cadascuna d'elles en un 14% de les dones del sector.

Si bé hem dit que en l'agricultura bàsicament hi treballen homes, certes professions es troben més equilibrades per raó de sexe, com és el cas de l'administració pública, defensa i seguretat social obligatòria (49% de dones) o en altres predominen les femines com en l'educació (56%), en les activitats sanitàries, veterinàries i en els serveis socials (59%), o de forma aclaparadora com a personal domèstic (amb el 83% del total de l'activitat).

Per continents, cal destacar la forta concentració als sectors primari i secundari dels africans. Així, el 89% dels homes que treballen en l'agricultura, ramaderia i pesca són africans. Entre les dones i, tot i la baixa representació femenina en aquest sector, les africanes representen la meitat dels efectius; en el sector secundari, la meitat dels treballadors també són africans arribant a gairebé tres quartes parts en la construcció. En quant a les dones ocupades en el secundari, predominen les europees (40%) i les americanes (30%). Pels homes, el sector terciari es reparteix més homogèniament entre europeus (37%), africans (25%) i americans (24%) però,

per activitats, destacar, per exemple que sis de cada deu homes ocupats en l'educació són europeus. El 37% de les dones del sector terciari són europees, en igual percentatge que les americanes. Sobresurten dues activitats on la població americana treballa de forma significativa: el 59% s'ocupen en el servei domèstic i el 54% exerceixen activitats sanitàries, veterinàries i serveis socials.

Segons aquestes xifres, el pes que representen sobre el volum de treballadors de cada sector a Catalunya és mins, només assenyalar el sector primari on el 4,4% dels ocupats són persones de nacionalitat estrangera (5% pels homes). En el secundari hi treballen un 1,5% i en el terciari un 1,9% d'estrangers.

Població inactiva

El 46% de les 98.035 persones de nacionalitat estrangera es declara inactiva, 16.816 homes (37%) i 28.670 dones (63%). Els estudiants agrupen el major nombre d'efectius inactius tant pel total (38%) com pels homes (un de cada dos). El 30% es dedica a les feines de la llar no remunerades, activitat bàsicament femenina on s'arriba a gairebé la meitat de les inactives i on es declaren només un 2% dels homes. En tercer lloc es troben el 19% de jubilats o pensionistes (repartits gairebé al 50% entre homes i dones), el 12% es troben en altres situacions i finalment un 1,5% es declara com incapacitat permanent.

Com ja s'ha comentat, pels homes inactius la declaració d'estudiant és l'activitat principal, seguit amb una quarta part dels jubilats. Per les dones, a les feines de la llar li segueixen les estudiants (29%) i les jubilades (15,5%). Amb anterioritat ja s'ha parlat específicament del grup que es troba actualment estudiant. Per la importància numèrica dins del grup d'inactius, es tractarà tot seguit dels epígrafs *feines de la llar no remunerades* i dels *jubilats i pensionistes* de nacionalitat estrangera.

Feines de la llar no remunerades

Com succeeix amb el total de la població catalana, les feines de la llar no remunerades esdevenen una activitat notablement feminitzada tot i que en menor mesura que en l'àmbit català: 352 homes estrangers es declaren realitzar aquesta

activitat, és a dir, un 3% front al 1% del total català. Més d'una quarta part són marroquins seguits a distància del 8% de filipins. Per la importància que assoleixen les dones en aquesta activitat, d'ara en endavant centrarem l'anàlisi en les 13.144 dones mestresses de casa.

Taula 4.11.- Població nacionalitat estrangera que es declara inactiva, segons la relació amb l'activitat, per sexe i grup quinquennal d'edat. Catalunya, 1996.

	HOMES					TOTAL	DONES					TOTAL
	Jubilats o pension.	Incap. perman.	Estud.	Feines llar no remun.	Altres sit.		Jubilats o pension.	Incap. perman.	Estud.	Feines llar no remun.	Altres sit.	
0-4 anys	0	0	603	0	1.478	2.081	0	0	578	0	1.426	2.004
5-9 anys	0	0	2.349	0	101	2.450	0	0	2.184	0	105	2.289
10-14 anys	0	0	2.854	0	80	2.934	0	0	2.406	0	91	2.497
15-19 anys	7	10	1.755	7	115	1.894	3	3	1.781	375	90	2.252
20-24 anys	6	19	723	32	101	881	11	19	859	1.169	66	2.124
25-29 anys	16	32	283	50	173	554	10	21	279	1.747	99	2.156
30-34 anys	25	41	123	61	178	428	26	30	138	2.198	128	2.520
35-39 anys	36	54	87	75	167	419	29	40	57	2.076	104	2.306
40-44 anys	47	57	28	37	146	315	34	28	42	1.578	69	1.751
45-49 anys	80	54	17	31	115	297	65	30	22	1.153	58	1.328
50-54 anys	133	56	6	12	98	305	116	24	10	948	56	1.154
55-59 anys	252	62	9	18	78	419	222	19	6	736	45	1.028
60-64 anys	631	46	4	12	68	761	541	37	2	522	39	1.141
65-69 anys	1.112	0	3	4	26	1.145	908	0	4	292	26	1.230
70-74 anys	858	0	1	6	17	882	898	0	3	176	14	1.091
75-79 anys	490	0	2	1	5	498	670	0	1	87	15	773
80-84 anys	331	0	0	4	6	341	507	0	3	57	14	581
85-89 anys	148	0	0	0	2	150	261	0	2	22	5	290
90-95 anys	48	0	0	2	0	50	108	0	0	7	5	120
95 i més anys	11	0	1	0	0	12	27	0	0	1	7	35
TOTAL	4.231	431	8.848	352	2.954	16.816	4.436	251	8.377	13.144	2.462	28.670

	TOTAL					TOTAL
	Jubilats o pension.	Incap. perman.	Estud.	Feines llar no remun.	Altres sit.	
0-4 anys	0	0	1.181	0	2.904	4.085
5-9 anys	0	0	4.533	0	206	4.739
10-14 anys	0	0	5.260	0	171	5.431
15-19 anys	10	13	3.536	382	205	4.146
20-24 anys	17	38	1.582	1.201	167	3.005
25-29 anys	26	53	562	1.797	272	2.710
30-34 anys	51	71	261	2.259	306	2.948
35-39 anys	65	94	144	2.151	271	2.725
40-44 anys	81	85	70	1.615	215	2.066
45-49 anys	145	84	39	1.184	173	1.625
50-54 anys	249	80	16	960	154	1.459
55-59 anys	474	81	15	754	123	1.447
60-64 anys	1.172	83	6	534	107	1.902
65-69 anys	2.020	0	7	296	52	2.375
70-74 anys	1.756	0	4	182	31	1.973
75-79 anys	1.160	0	3	88	20	1.271
80-84 anys	838	0	3	61	20	922
85-89 anys	409	0	2	22	7	440
90-95 anys	156	0	0	9	5	170
95 i més anys	38	0	1	1	7	47
TOTAL	8.667	682	17.225	13.496	5.416	45.486

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Altra volta les diferències més remarcables es localitzen en fer l'anàlisi d'acord al continent d'origen: serà entre les dones africanes on es trobin els majors percentatges de dedicació a les feines de la llar no remunerades (38%), essent en l'únic cas on sigui aquesta l'activitat principal (en els altres continents les ocupades agrupen a un major nombre d'efectius que les que es dediquen a les feines de la llar no remunerades). Respecte a les inactives, una de cada dues africanes es troba dedicada a aquesta tasca, disminuint una mica el seu pes per les americanes, asiàtiques i europees (del 45% al 41% de les dones inactives del continent respectiu). En nombre d'efectius, les africanes són el grup majoritari (37%) seguides de les europees (30%) i americanes (26%), per tant sols el 7% d'asiàtiques.

Si bé ja comentàvem que la inserció laboral dels homes africans és més primerenca, per les dones africanes també es troba un adelantament en l'edat en la declaració de mestressa de casa front a altres continents: el 26% de les dones africanes de 15 a 19 anys, després de deixar l'escolarització obligatòria ja es declaren dedicar-se a les feines de la llar, assolint percentatges en els altres grups d'edat superiors a la meitat dels efectius i en general més elevats que en altres continents (un exemple el representen les 1.038 dones gambianes on el 57% es declaren mestresses de casa). En les dones d'altres orígens, a les mateixes edats, els percentatges són sesiblement inferiors. En nombre d'efectius, a les marroquines (29%) les segueixen les franceses (8%) i les alemanyes (5%).

Els jubilats o pensionistes

Els 8.667 jubilats o pensionistes de nacionalitat estrangera empadronats a Catalunya al 1996 constitueixen el tercer grup en importància numèrica entre els inactius estrangers, assolint prop d'una cinquena part del total dels no actius i el 9% de la població de nacionalitat estrangera. Com s'ha comentat, l'equilibri per sexes és notòria (51% dones). La diferenciació major ve marcada pel continent d'origen: sis de cada deu jubilats són europeus, prop d'una quarta part americans, un 9,5% africans i el 4% restant asiàtics. Per nacionalitats, predominen els francesos (22%) afavorits, com no, per la seva proximitat geogràfica, seguits dels alemanys (11%), reservant-se els marroquins la tercera posició amb el 8% del total. Les

mateixes nacionalitats es donen entre els homes jubilats, el 20% pels francesos i 11% pels alemanys i marroquins, mentre que per les dones al 24% de franceses i al 10,5% d'alemanyes, les segueixen el 7% d'argenines jubilades.

Cal ressaltar com en algunes nacionalitats, la majoria europees, la proporció de jubilats o pensionistes front al total és considerable: és el cas del 39% de suïssos que declaren trobar-se en aquesta situació, el 29% de belges o el 23,5% de francesos.

IV.3.- Processos migratoris i estructures de la llar

IV.3.1.- Distribució de la població segons el tipus de llar

L'Estadística de Població annexa al Padró de 1996, ens permet determinar l'estructura de les llars on resideixen persones de nacionalitat estrangera. L'anàlisi de les llars és de gran importància per l'estudi dels fenòmens migratoris, destacant quatre factors: 1) perquè els moviments migratoris solen respondre a estratègies familiars; 2) perquè el cicle de vida familiar sol actuar també com a element selectiu en la probabilitat de migrar; 3) perquè les estructures de la llar per una nacionalitat determinada ens parlen de la seva estratègia migratòria, essent un element cabdal per la previsió de nous fluxos migratoris; i 4), per l'estreta relació que existeix entre les llars i l'habitatge, tant en les condicions de l'habitatge actual com en la demanda futura dependent de l'evolució de les llars.

La tipologia de les llars que presentem és la mateixa que utilitza l'Institut d'Estadística de Catalunya seguint la proposta de Hammel i Laslett, en funció de la identificació i quantificació dels nuclis familiars i de la presència o absència d'altres persones, entenent com a nucli familiar una concepció de la família restringida als lligams de parentiu més estrets, que inclouen als matrimonis o parelles (amb o sense fills, sempre que aquests no convisin amb la seva pròpia parella a la mateixa llar), i als monoparentals (pare o mare amb la seva descendència, amb les mateixes consideracions respecte als fills que al cas anterior). Com a resultat obtenim una tipologia amb cinc grans grups de llars: 1) les *llars unipersonals*, que

són aquelles on només hi viu una persona; 2) les *llars sense nucli*, formades per dues o més persones, que poden estar emparentades o no, però que no formen un nucli familiar; 3) les *llars nuclears simples*, integrades per un nucli familiar en absència d'altres persones; 4) les *llars nuclears complexes*, compostades pel nucli familiar en presència d'altres persones; i 5) les *llars múltiples*, formades per dos o més nuclis. En aquest informe hem considerat d'un costat, les llars formades per parelles i de l'altre, les llars monoparentals, amb independència de la presència o no d'altres persones. És a dir, barrejant en una mateixa classificació llars simples i complexes, per donar més importància a la convivència o no de la parella dins una mateixa llar.

El nombre de llars on resideixen persones de nacionalitat estrangera l'any 1996, seguia essent reduït i proporcional al percentatge que representaven els estrangers a Catalunya, destacant com a la majoria d'aquestes llars hi conviuen persones de nacionalitat espanyola i estrangera. L'any 1996 trobàvem a Catalunya 2.097.955 llars, en 55.636 d'aquestes hi residien com a mínim una persona de nacionalitat estrangera, representant el 2,7% del total de llars de Catalunya. D'elles, el 62% residien conjuntament persones de nacionalitat estrangera i de nacionalitat espanyola, corresponent el 38% restant a llars formades únicament per persones de nacionalitat estrangera.

Del total de llars, les més nombroses eren les formades per parelles, un 65% del total, seguides per les unipersonals, amb un 16%, les monoparentals amb un 9%, les que no tenien nucli amb un 6%, i finalment, les llars múltiples amb un 4%. En comparar les llars formades exclusivament per persones amb nacionalitat estrangera i aquelles on hi resideix com a mínim un espanyol, s'observa que en aquestes darreres, les llars formades per parelles i per llars múltiples augmenten considerablement el seu pes, mentre que quan tots els integrants de la llar tenen nacionalitat estrangera són les llars sense nucli i les llars monoparentals les que incrementen la seva representació. Si considerem que les llars unipersonals i les esmentades llars sense nucli i monoparentals responen a les estructures típiques d'un primer estadi migratori, podem associar la sobrerepresentació d'aquestes llars amb la identificació de la presència de població en la seva fase inicial del seu

projecte migratori. En el cas d'altres formes familiars, les formades per un nucli familiar consistent en la parella amb o sense altres persones, podem especular sobre una segona etapa migratòria on s'imposarà l'arrelament al país.

Taula 4.12.- Tipologia de llars on resideixen persones de nacionalitat estrangera, segons siguin tots els seus membres o no de nacionalitat estrangera. Catalunya, 1996.

	Amb algun membre de nac. estrang.	Tots els membres de nac. estrang.	Total	% amb algun membre de nac. estrang.	% amb tots membres de nac. estrang.	Total
Llars unipersonals	0	9.094	9.094	0,0	43,4	16,3
Llars unipersonals	0	9.094	9.094	0,0	43,4	16,3
Llars sense nucli	1.678	1.747	3.425	4,8	8,3	6,2
Tots emparentats	734	727	1.461	2,1	3,5	2,6
Cap emparentat	776	836	1.612	2,2	4,0	2,9
Algun emparentat	168	184	352	0,5	0,9	0,6
Llars formades per parelles	27.636	8.225	35.861	79,6	39,3	64,5
Parelles sense fills	7.241	3.025	10.266	20,9	14,4	18,5
Parelles amb fills	16.108	4.090	20.198	46,4	19,5	36,3
Parelles sense fills i altres pers.	1.132	434	1.566	3,3	2,1	2,8
Parelles amb fills i altres pers.	3.155	676	3.831	9,1	3,2	6,9
Llars monoparentals	3.376	1.553	4.929	9,7	7,4	8,9
Pares sols amb fills	629	391	1.020	1,8	1,9	1,8
Mares soles amb fills	1.935	933	2.868	5,6	4,5	5,2
Pares sols amb fills i altres pers.	196	94	290	0,6	0,4	0,5
Mares soles amb fills i altres pers.	616	135	751	1,8	0,6	1,3
Llars múltiples	2.011	316	2.327	5,8	1,5	4,2
Amb dos nuclis	1.905	306	2.211	5,5	1,5	4,0
Amb tres nuclis o més	106	10	116	0,3	0,0	0,2
Total	34.701	20.935	55.636	100,0	100,0	100,0

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Per altra banda, tenint en compte la població de nacionalitat estrangera segons el tipus de la llar en què resideix, tornem a constatar la importància de la llar construïda a partir de la parella (es dona en set de cada deu ocasions). Si observem la tipologia resultant per les agrupacions continentals, a part de que es manté la predominància de la gent que viu en parelles per qualsevol origen continental, caldrà destacar també: 1) la importància de les llars sense nucli entre la població masculina de nacionalitat africana (el 18% de tots els homes africans es troben en aquest tipus de llar); 2) Les llars monoparentals entre la població femenina d'origen americà (amb el 14,5% de totes les dones); 3) les llars múltiples entre la

població del continent asiàtic (el 10%); i 4) les llars unipersonals o les parelles sense fills entre els de nacionalitat europea.

Taula 4.13.- Població de nacionalitat estrangera segons tipologia de llar, per continent i sexe. Catalunya, 1996.

	Europa			Àfrica			Amèrica			Àsia			Total		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Total unipersonals	1.650	2.035	3.685	2.424	361	2.785	957	1.127	2.084	350	173	523	5.391	3.703	9.094
Llars unipersonals	1.650	2.035	3.685	2.424	361	2.785	957	1.127	2.084	350	173	523	5.391	3.703	9.094
Total sense nucli	430	378	808	3.921	342	4.263	449	853	1.302	348	196	544	5.150	1.769	6.919
Tots emparentats	207	214	421	1.044	193	1.237	212	411	623	158	98	256	1.623	916	2.539
Cap emparentat	204	154	358	2.128	111	2.239	197	326	523	122	71	193	2.651	662	3.313
Algun emparentat	19	10	29	749	38	787	40	116	156	68	27	95	876	191	1.067
Total parelles	11.085	10.845	21.930	12.715	9.938	22.653	7.119	9.088	16.207	2.907	2.736	5.643	33.874	32.659	66.533
Parelles sense fills	3.568	3.441	7.009	1.291	976	2.267	1.427	1.840	3.267	377	341	718	6.683	6.608	13.291
Parelles amb fills	6.627	6.425	13.052	7.798	6.688	14.486	4.336	4.987	9.323	1.634	1.494	3.128	20.415	19.627	40.042
Parelles sense fills i altres pers.	254	284	538	774	342	1.116	359	680	1.039	217	206	423	1.607	1.515	3.122
Parelles amb fills i altres pers.	636	695	1.331	2.852	1.932	4.784	997	1.581	2.578	679	695	1.374	5.169	4.909	10.078
Total monoparentals	1.054	1.676	2.730	1.600	1.056	2.656	847	2.031	2.878	287	361	648	3.794	5.135	8.929
Pares sols amb fills	404	157	561	661	155	816	215	130	345	106	36	142	1.387	479	1.866
Mares soles amb fills	516	1.283	1.799	311	597	908	435	1.277	1.712	92	216	308	1.358	3.381	4.739
Pares sols amb fills i altres pers.	42	25	67	503	59	562	44	52	96	58	25	83	648	161	809
Mares soles amb fills i altres pers.	92	211	303	125	245	370	153	572	725	31	84	115	401	1.114	1.515
Total múltiples	547	549	1.096	1.427	1.111	2.538	627	881	1.508	418	397	815	3.022	2.942	5.964
Amb dos nuclis	535	518	1.053	1.292	1.006	2.298	591	840	1.431	387	377	764	2.808	2.745	5.553
Amb tres nuclis o més	12	31	43	135	105	240	36	41	77	31	20	51	214	197	411
Total població	14.766	15.483	30.249	22.087	12.808	34.895	9.999	13.980	23.979	4.310	3.863	8.173	51.231	46.208	97.439

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Si comparem la distribució per llars de la població de nacionalitat estrangera amb la del total de la població de Catalunya, destacarem el major pes entre la població de nacionalitat estrangera de les llars sense nucli (el 7% per a la població estrangera per només un 2% pel total), les llars unipersonals (el 9,3% contra un 6%) i les llars múltiples (el 6% pel 4,6%). En les llars formades a partir de parelles o les monoparentals, la població estrangera es trobarà més representada en els tipus complexes d'aquestes llars, és a dir quan a més hi resideixen altres persones (el 16% pel 11% pels de nacionalitat espanyola), i consegüentment estan menys representats a les estructures simples (un 61,5% per un 77%). Aquestes diferències en la distribució per les llars, depenen tant de les especificitats del procés migratori ja assenyalat, com de l'estructura per sexe i edat força diferenciada, com hem vist, entre la població estrangera i el total de la població, com per una definició radicalment diferent de la construcció d'edat i gènere entre el total de la població i la majoria de les persones immigrades.

IV.3. 2.- Desequilibris per sexe i estructura de les llars segons la nacionalitat

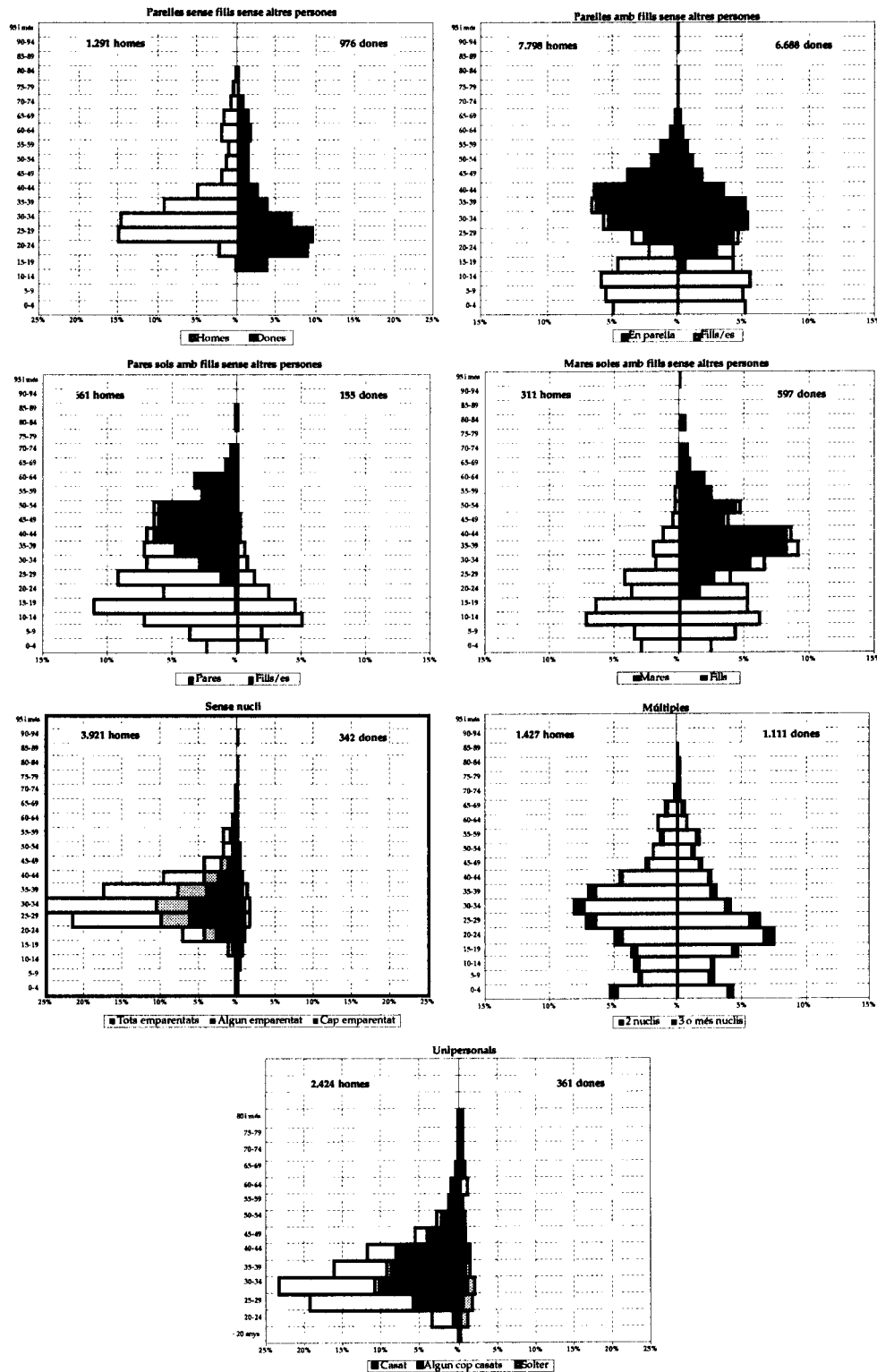
La presència de majors o menors efectius de població d'un o altre sexe observats als capítols anteriors dedicats als fluxos i als estocs, ens pot servir de discriminant per diferenciar les característiques de la població de nacionalitat estrangera en funció de la seva estratègia migratòria, reflectida al seu torn en les estructures de la llar que es presenten. D'aquesta manera, en aquest apartat distingirem les tres següents situacions: 1) estructures de la llar de les poblacions resultants d'una estratègia migratòria masculinitzada; 2) de les poblacions resultants d'una estratègia migratòria feminitzada; i 3) de les poblacions que resulten d'una migració no diferencial per raó de sexe.

Estructures de la llar resultants d'una estratègia migratòria masculinitzada

En general, és la població amb nacionalitat d'algun país del continent africà (marroquins, gambians o senegalesos, principalment), els que es troben en aquesta situació, a la que també podem afegir nacionalitats d'altres continents, com els pakistanesos. El fort desequilibri per raó de sexe en els fluxos migratoris a favor dels homes, s'acompanya i explica per altres característiques sociodemogràfiques: la forta diferenciació en l'activitat entre homes (predominantment actius) i dones (la majoria inactives econòmicament i dedicades a les feines de la llar) o, com veurem a continuació, amb una distribució molt diferenciada pels diferents tipus de llar segons el sexe, que en definitiva estan traduint la forta diferenciació per raó de gènere entre els originaris d'aquests països, diferenciació reforçada pel paper pioner que l'home té en el procés migratori.

En la figura següent representem l'estructura per sexe i edat de la població africana que resideix en cada tipus de llar, reflectint de fet el pes de la població marroquina dins el conjunt continental. Com per a tots els continents, la majoria de persones africanes viuen en llars formades per parelles, amb o sense fills, i convivint amb altres persones o no.

Figura 4.8.- Piràmides de població africana segons tipologia de llar. Catalunya, 1996.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Per aquest tipus de llars volem destacar la peculiaritat del grup d'edat de 25 a 29 anys, especialment pels homes: molts d'ells estan vivint com adults, en contrast amb el total de la població d'aquest grup d'edat a Catalunya i als grups d'edat menors procedents del mateix continent que podem qualificar de joves. Aquesta emancipació registrada a menor edat, òbviament està relacionada amb el procés migratori quedant reflectida en la composició de les llars formades per fills on els homes de 25 a 29 anys sovint ocupen el lloc de pares, podent dir el mateix de les fèmnes de 20 a 24 anys. En el cas de les dones l'accés a la vida adulta està determinada per l'emancipació familiar (formació d'una família pròpia), significada tant per l'estat civil (casades), com per viure amb la seva parella, i el rol que apareix associat: la dedicació al treball domèstic al si de la llar.

Tot i que, com hem dit, en la seva majoria resideixin en llars formades per una parella com un nucli familiar, cal assenyalar la sobrerepresentació masculina en aquelles estructures de la llar característiques d'un primer estadi migratori, reflectint el paper precursor dels homes en la migració: dins les llars unipersonals i les llars sense nucli, mentre que les dones són gairebé inexistentes en aquests tipus de llar. La sobrerepresentació masculina és especialment evident dels 25 als 34 anys (com també ho eren dins els fluxos i els estocs de població resultants). Dins les llars sense nucli, a part de constatar la major significació masculina és interessant assenyalar com la meitat dels homes que hi viuen estan emparentats entre ells (germans, cosins, cunyats...). La distribució per edats no és gaire diferent de la que presenten les llars unipersonals, entre les que trobem un 48% dels homes casats, susceptibles doncs, d'emprendre processos de reagrupament familiar.

Aquest alt percentatge d'homes casats, tot i que no disposem de dades, creiem que també el podríem trobar per a la població masculina que viu en llars sense nucli.

Per altra banda, en aquest primer estadi migratori també podem trobar-los formant llars múltiples o bé com a *altres persones* en llars de parelles, estadi en el que prenen especial rellevància les estratègies familiars en el procés d'assentament; de la mateixa manera es pot considerar que les llars monoparentals, especialment les encapçalades per homes (molt d'ells casats), més que reflectir la situació producte d'un divorci, separació o defunció del cònjuge,

podrien estar reflectint un moment en la cadena migratòria en el que el pare reagrupa al fill en edat de treballar (o a l'invers), restant la mare, i els fills i filles menors en el país d'origen; també es pot pensar que, sobretot allà on apareixen monoparentals vivint amb d'altres persones, de vegades es tracta d'una parella de fet no declarada com a tal.

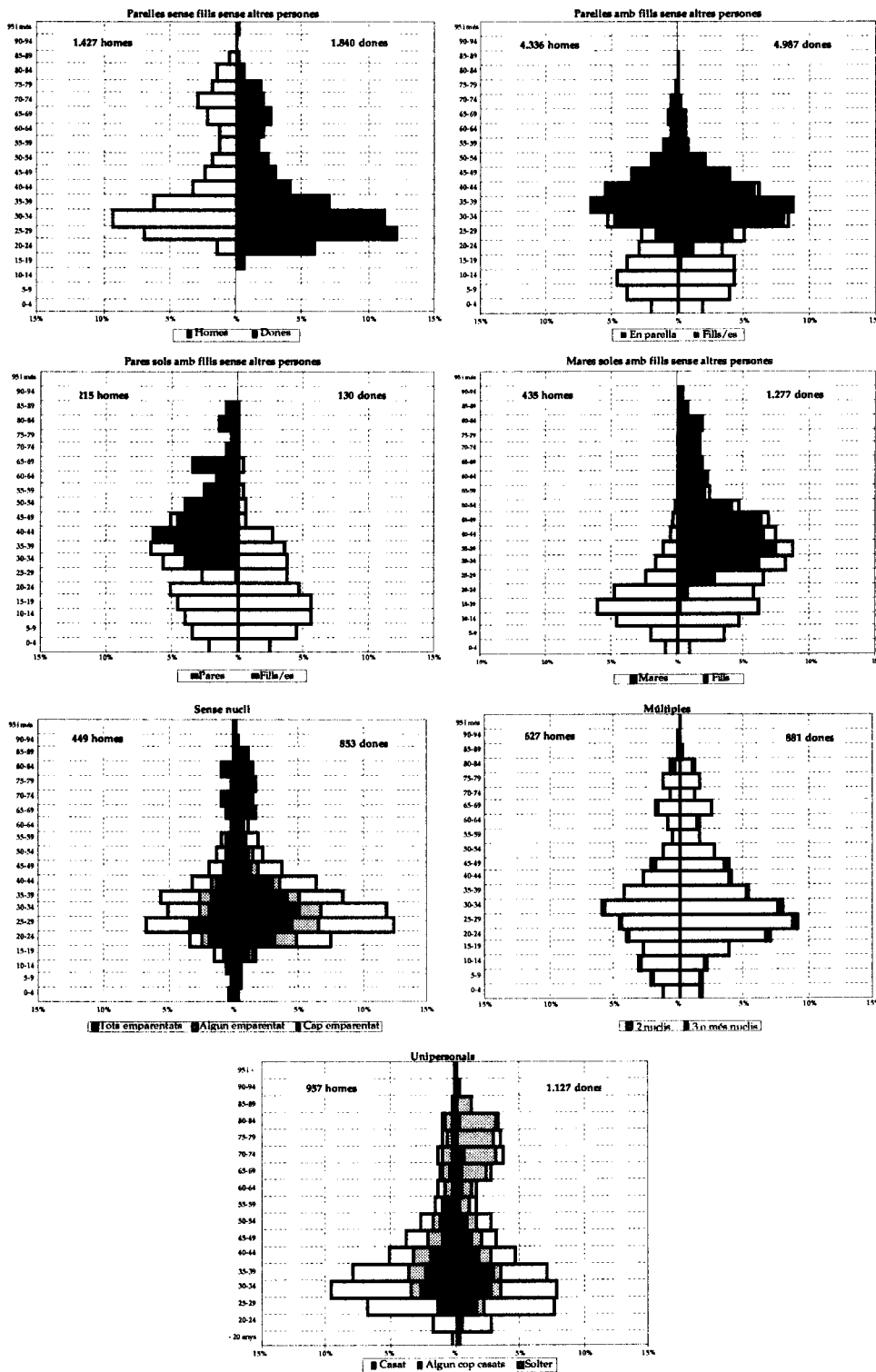
En la distribució de la població gambiana per llars es pot copsar que, de forma general, aquelles que segueixen aquesta pauta inicial del procés migratori encara s'exagera més. Si haguéssim representat el cas pakistaní, encara fora més evident, és a dir, el pes dels homes joves i adults sobre el total de la població pakistaní resident a Catalunya encara és més gran. Tenint en compte que fa relativament poc que aquesta immigració pren rellevància, la podem considerar dins una primera etapa, mancant les llars amb fills i amb les parelles, per la presència mínima de dones.

Estructures de la llar resultants d'una estratègia migratòria feminitzada

Aquest és el cas corresponent a la majoria de la població amb nacionalitats de països del continent americà (o com a mínim, la característica dels països fins fa poc més representats), com per exemple, el Perú o la República Dominicana, situació compartida per d'altres nacionalitats no americanes, com les Filipines. Dins aquesta estratègia, el paper capdavanter en el corrent migratori ve interpretat per les dones, representant l'altra cara de la moneda de la situació anterior.

La desproporció en els fluxos i els efectius a favor del sexe femení s'acompanya amb altes taxes d'activitat femenina en comparació a les enregistrades per dones d'altres nacionalitats. En aquest cas, les dones es declaren en menor mesura com inactives dedicades a les tasques de la llar, per dessota les europees, i amb nivells semblants als del total de les dones a Catalunya. El nivell d'instrucció de les dones d'aquests països, recordem que sol ser superior al de les migrants africanes, ja sigui per una millor situació de la dona en els seus llocs d'origen o perquè certa titulació o estudis solen, entre les americanes, jugar un paper selectiu positiu en la migració.

Figura 4.9.- Piràmides de població americana segons tipologia de llar. Catalunya, 1996.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

A la situació descrita li corresponen unes estructures de la llar, on la població femenina és majoritària en les llars sense nucli i, en algunes nacionalitats com la dominicana, també a les llars unipersonals, les llars que hem convingut a considerar com pròpies de les primeres etapes migratòries.

Malgrat tot, el fet més notable és el pes de les llars amb monoparentalitat femenina, que a més de ser el resultat de la ruptura d'una unió, mostren una tendència al reagrupament basat en el parentiu femení per raons econòmiques, donant l'oportunitat d'arribar a d'altres migrants de la família per a treballar, que no pas per reconstituir el nucli familiar originari, en cas d'existir.

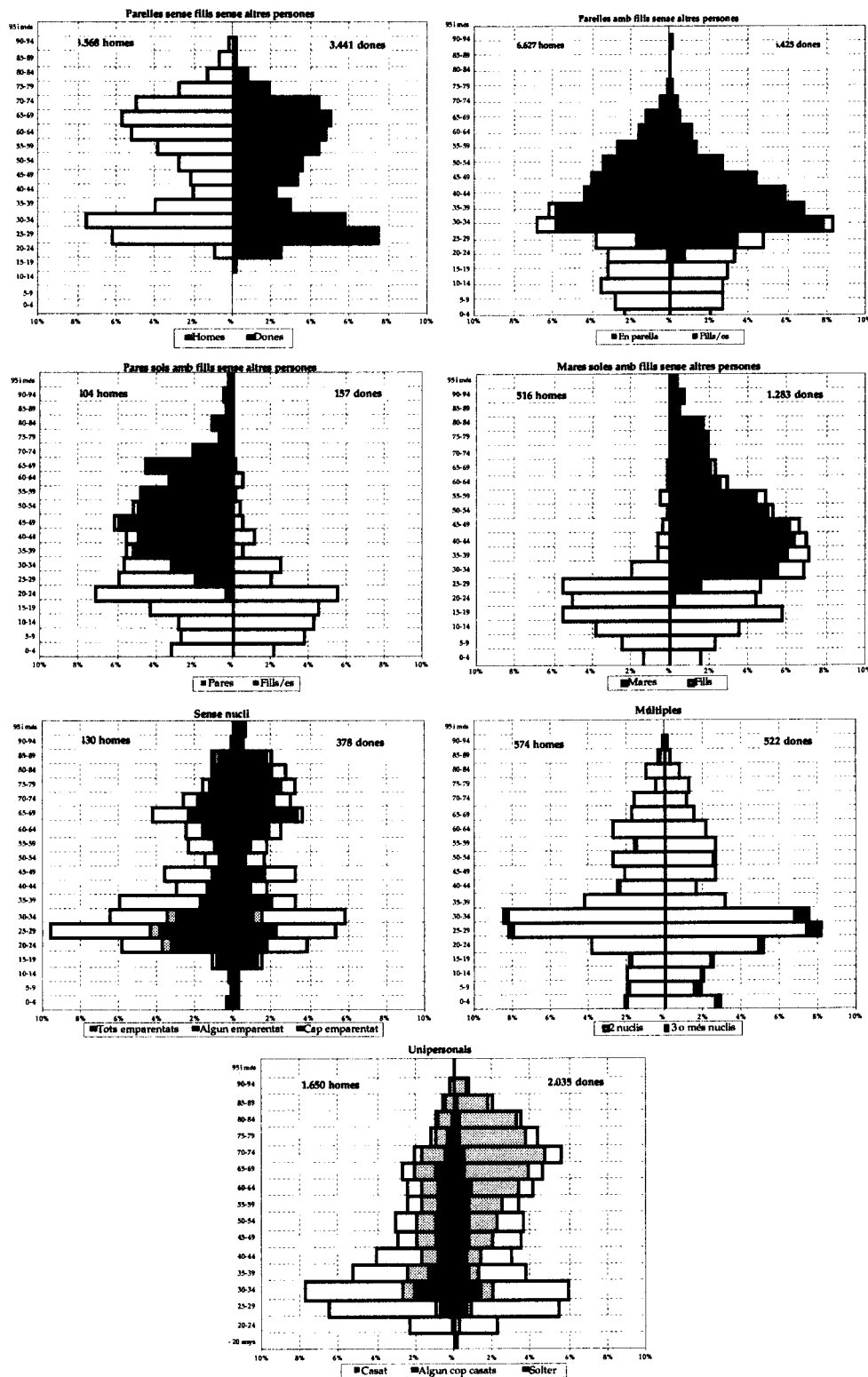
Estructures de la llar que resulten d'una migració no diferencial per raó de sexe

Dins aquesta categoria, on no trobem una gran diferenciació per raó de sexe ni en els fluxos ni en els estocs resultants, englobem a la major part dels ciutadans de països europeus, i en general als procedents de països desenvolupats, però també a certes poblacions amb una distribució per edat i tipus de llar totalment diferent, com per exemple la població de nacionalitat xinesa.

En el primer cas, on els ciutadans d'altres països de la Unió Europea en són l'exemple, a més de la semblança en els efectius per raó de sexe tant dels fluxos com dels estocs, el principal tret és l'equiparació per raó de gènere que fa que no només el sexe no sigui un discriminant de la migració, sinó que el perfil i les característiques de les persones immigrades es diferenciïn més en funció de l'edat que del sexe. A més recordem, que a diferència d'altres nacionalitats, els països de la Unió Europea enregistren major proporció de persones grans, cosa que es reflectirà en les estructures familiars.

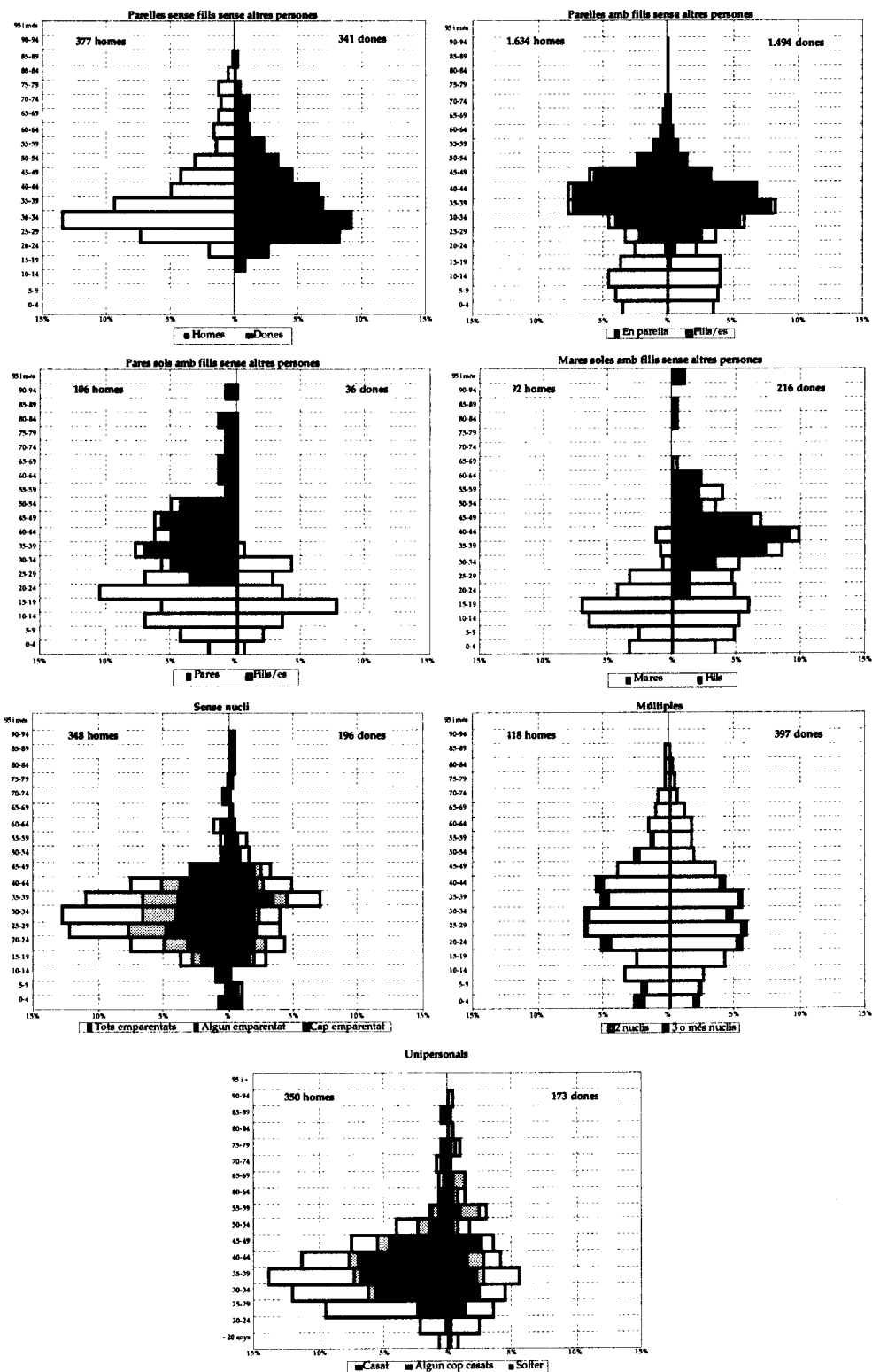
Si observem la figura corresponent a les piràmides de població europea segons tipologia de llar destacarem com a tret distintiu, la pràctica simetria en la distribució dels sexes en cadascun dels tipus considerats. A part d'aquest fet, la major presència de persones madures i ancianes esmentada, fa que augmentin les parelles sense fills, les llars unipersonals i les llars monoparentals.

Figura 4.10.- Piràmides de població europea segons tipologia de llar. Catalunya, 1996.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Figura 4.11.- Piràmides de població asiàtica segons tipologia de llar. Catalunya, 1996.

Font.- Elaboració C.E.D. a partir del *Padró Municipal d'Habitants de 1996*, (Institut d'Estadística de Catalunya).

Les llars unipersonals, a diferència del que passa amb el total de llars a Catalunya, presenten una proporció elevada de joves, en aquest cas podem suposar estudiants, més en consonància amb les pautes d'emancipació dels països del nord de la Unió Europea que no pas amb el retard català, i en general dels països mediterranis pertanyents a la Unió. En canvi, les llars monoparentals, sobretot les femenines, tenen un perfil molt més proper al total de la població catalana, on es conjuga la monoparentalitat fruit d'una ruptura de parella amb la monoparentalitat fruit de la defunció d'un dels cònjuges.

Com ja hem anunciat anteriorment, i com també ens hem trobat en els fluxos i en els estocs, la representació continental de les estructures de la llar on viuen persones amb nacionalitat d'algun país asiàtic encobreix fortes disparitats, algunes com la protagonitzada pels pakistanesos seguint pautes masculinitzades, com la majoria dels països africans, d'altres com filipines, amb pautes més semblants a les feminitzades pròpies de la majoria de països americans, i altres com els japonesos, per exemple, més properes a la d'alguns dels països de la Unió Europea.

La Xina, per la seva banda, presenta una variació on la diferència dels sexes en els efectius no és determinant de les estructures de la llar i, en aquest cas, el que més crida l'atenció és la presència, en major mesura que en d'altres nacionalitats de llars múltiples, amb el 20% de la població residint en aquests tipus de llar. Aquesta concentració però, en cap cas es realitza fent minvar la importància de les llars formades per parelles, que arriben a aplegar al 66% de la població xinesa, i sí a una subrepresentació de les llars unipersonals, les que no tenen nucli, i les monoparentals. Més que marcar diferents etapes en la migració, en aquest cas prendria rellevància la família en les cadenes migratòries xineses, la seva ràpida reconstitució o bé, la migració conjunta dels membres d'una família, amb reagrupaments potser intergeneracionals.

V.- ELEMENTS DEMOGRÀFICS PER A LA PREVISIÓ DE L'EVOLUCIÓ FUTURA DE LA MIGRACIÓ INTERNACIONAL A CATALUNYA

V.1. - Migracions de substitució o complementàries?

V.1.1.- Les projeccions de la Divisió de Població de Nacions Unides

"España necesitará 12 millones de inmigrantes de aquí al año 2050, según la ONU" (Piquer, 2000), amb aquest i semblants titulars ens sorprenia la premsa el 7 de gener de 2000, com a resultat de l'anunci d'un informe aleshores encara inacabat, aparegut a la plana *web* de Nacions Unides. L'informe es preguntava de forma retòrica si les migracions de reemplaçament o de substitució, enteses com aquelles de persones en edat activa, és a dir dels 15 als 64 anys, podien constituir una solució per la disminució i l'envelliment de la població tal i com apareix al títol *Replacement migration: is it a solution to declining and ageing populations?* (Population Division, 2000).

Com s'especificava a la citada plana *web*, l'esmentada investigació plantejava l'exercici de projectar la població de diversos països amb la hipòtesi anomenada tendencial, que implicava que els principals fenòmens demogràfics, la fecunditat i els guanys en l'esperança de vida, es mantindrien a nivells similars als observats l'any 1995, a un horitzó de 55 anys (pel 2050), sense considerar cap altra variació o intervenció d'altres factors tant demogràfics com extrademogràfics. Partint d'aquesta hipòtesi es plantejaven quatre càlculs diferents: 1) la població resultant en absència de migració; 2) la migració necessària per mantenir la grandària de la població corresponent a 1995; 3) la migració que caldria per mantenir la mateixa grandària de la població en edat activa, és a dir, entre 15 i 64 anys; i 4) quants immigrants caldrien per mantenir la relació entre persones actives i persones jubilades observada el 1995 (els de 15 a 64 anys dividits pels de 65 i més anys).

L'esmentada hipòtesi clarament insostenible, que res no canviés durant 55 anys, fent dependre el resultat final únicament del volum dels fluxos migratoris futurs, s'adoptava precisament per subratllar l'absurda pretensió que l'esmentada migració de substitució o reemplaçament fos la solució a la disminució de la població i als reptes que l'envelliment pot plantejar al sistema de pensions. Es tractava d'una operació de reducció a l'absurd, on el nombre d'efectius completament desmesurat resultant havia de convèncer de la urgència de prendre mesures en altres direccions.

Els principals resultats de la investigació, publicats el 20 de març, confirmaven el caire retòric de la pregunta plantejada en el títol de l'informe obtenint una negació per resposta. D'aquesta manera l'informe expressava com a conclusió: a) la necessitat de replantejar-se l'edat a la jubilació; b) els nivells i tipus de pensions i salut per la gent gran; c) la participació en la força de treball; d) les contribucions de treballadors i empresaris a les pensions de jubilació i gent gran; i, e) en darrer lloc, les polítiques d'immigració, especialment en relació a les migracions de reemplaçament i a la integració de contingents importants i de llurs descendents.

¿Com és possible que els resultats d'un simple exercici de projeccions es convertissin als titulars de premsa i en general als mitjans de comunicació en una mena d'estadístiques del futur? La ràpida difusió i acrítica acceptació d'aquestes dades des dels seus inicis, es desplaçà de la simulació proposada per la Divisió de Població de Nacions Unides, a un hipotètic nombre de migrants necessaris per salvar el sistema de pensions, per acabar no poques vegades causant l'alarma entre la població, quan s'entenia que aquests efectius serien els que realment arribarien en els propers cinquanta anys. Ens movíem doncs, en la tria de dos escenaris catastròfics: o assistir a la fallida del sistema de pensions o bé admetre uns volums de migrants completament desaforats. Per a entendre aquesta ràpida difusió s'haurà de recordar la situació política respecte al fenomen migratori en la que es trobava aleshores l'Estat espanyol: la Nova Llei d'Estrangeria s'aprovaria l'11 de gener d'aquell mateix any, un mes més tard, durant la setmana del 6 de febrer, es produïen els fets de El Ejido, i la polèmica encara va créixer amb l'anunci per part del Partit Popular de la intenció de reformar la Llei si aconseguien majoria

absoluta en les eleccions del 12 de març de 2000, com efectivament va succeir. És en aquest clima polític en el que la posició front al fenomen migratori va ser un dels grans protagonistes mentre es publicava l'informe de la Divisió de Població de Nacions Unides. Partidaris i detractors de la Nova Llei o de la seva reforma, en general d'una política més oberta o més tancada respecte a la migració, varen creure trobar a les projeccions arguments sòlids per als seus diferents i contrastats objectius. L'exercici de la regularització extraordinària que havia de concloure el 31 de juliol de 2000 i el debat sobre la reforma no van fer res més que revifar la polèmica.

Considerant amb més calma les esmentades projeccions, veuríem que les hipòtesis de partida no només són completament inassumibles pel que respecta al càlcul dels efectius de migrants, sinó també, per al càlcul general de l'evolució de la població, del nombre total, del ritme del seu envelliment i per tant també, de la càrrega que la simple evolució demogràfica pot significar pel sistema de pensions. Aquesta consideració és especialment important en un Estat com l'espanyol on al 1995 s'enregistrava l'índex sintètic de fecunditat més baix del món, una de les taxes d'activitat més baixes tant pels joves com per les dones respecte la mitjana de la Unió Europea, i un dels índex d'atur més elevats, especialment pel que respecta a les dones. Sense entrar en més consideracions, l'adopció d'una tal hipòtesi acceptava que durant els 55 proper anys, aquests nivells seguirien gairebé invariables, quan per cert, ja estaven canviant, i com nosaltres creiem evolucionaran de forma espectacular i positiva en els propers anys.

Un any més tard, el febrer de 2001, la Divisió de Població de Nacions Unides, publicava unes noves projeccions revisades, que per a Espanya contemplaven un augment de la fecunditat de l'1,16 registrat al 1995 al 1,64 pel 2050, un molt discret increment de l'esperança de vida dels 78,1 anys de 1995-2000 als 82,6 al 2050. Com a conseqüència d'aquestes hipòtesis la població espanyola passava dels 39,9 milions d'habitants registrats pel primer període als 31 milions el 2050, perdent 8,6 milions d'habitants i situant-se com un dels països més envellits del món amb 55,2 anys d'edat mitjana. Aquest cop, no es deia res sobre les migracions. Només volem fer notar, que amb aquest càlcul la població espanyola no arribava mai a

assolir els 40 milions de persones, quan les darreres dades oficials de l'any 2001 ja s'ha travessat aquest llindar. De la mateixa manera cal observar com per a nosaltres els nivells de recuperació de la fecunditat són molt minsos, i en tot cas, segueixen sense considerar-se l'evolució futura de l'activitat i de l'ocupació, que és al nostre parer, l'element clau tant per a saber realment quina càrrega haurà de patir properament el sistema de pensions com per a entendre la possible tendència de les migracions internacionals, estretament lligades a l'activitat.

V.1.2.- Les projeccions del Centre d'Estudis Demogràfics

En contrast amb les anteriors projeccions amb escenaris que evolucionen ràpidament cap a situacions insostenibles, el Centre d'Estudis Demogràfics va realitzar unes projeccions de població i d'activitat per l'horitzó 2031 que tot i partint d'hipòtesis clarament moderades arribaven a escenaris completament diferents i creiem que molt més realistes. Les esmentades projeccions es realitzaren per l'informe *¿Aumentarán las tasas de Actividad en la Europa del sur? Pronósticos desde una aproximación sociodemográfica*, subvencionat per la Direcció V de la Comissió Europea i pel Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya (Cabré i altres, 2001).

És de destacar com amb un prudent augment de l'esperança de vida de només 4 anys per ambdós sexes, una recuperació de la fecunditat fins situar-se en 1,8 fills per dona, i un fluxe migratori net de 80.000 persones/any, la població espanyola no només no davalla sinó que presenta un lleuger augment durant els propers tres decennis, assolint els 42,2 milions al 2031. Com es pot observar, els 80.000 efectius d'immigrants anuals se situen molt per sota dels 170 mil previstos per Nacions Unides per mantenir la població de 1995, i en canvi, repetim, la població no només no decreix sinó que creix.

La previsió dels efectius de migrants distingeix entre els components deguts als migrants de nacionalitat espanyola, els ciutadans d'altres països de la Unió Europea i els de la resta del món. Així, en primer lloc, s'assumeix que la immigració protagonitzada per persones de nacionalitat espanyola es mantindrà

durant els propers anys amb valors al voltant dels 20.000 anuals que són els que s'enregistren actualment, per decaure a mitjà termini a les 5.000 persones el 2031, amb perfils propis de la migració de retorn concentrats en edats properes a la jubilació. En segon lloc, s'ha fixat un flux anual d'uns 16.000 ciutadans d'altres països de la Unió Europea que corresponen als efectius mitjans del període 1997-98, presentant una estructura d'edats clarament bimodal, amb un màxim a les edats joves-adultes relacionada tant amb factors d'atracció laboral com d'estudis, i una segona punta al voltant dels 60 anys, fent persistir una de les característiques de la immigració rebuda per Espanya: constituir-se en un centre d'atracció per a pensionistes i jubilats d'altres països membres de la Unió Europea. En tercer lloc, s'estableix un flux inicial d'unes 43.000 persones/any, que partint dels contingents establerts fins al moment (al voltant de les trenta mil persones) hi afegeix persones procedents de països tercers fins a mantenir la hipòtesi lineal d'unes 80.000 entrades per any. La característica de l'estructura per sexe i edat d'aquests contingents es concentra en les edats joves, tot i que com veurem en el proper apartat, nosaltres preveiem una modificació de l'estructura deguda sobretot al reagrupament familiar. També aquí, i a un horitzó de 30 anys, nosaltres ens movem dins els límits imposats per la dificultat d'avançar el futur de les migracions, i per descomptat que aquests efectius presentaran importants variacions durant el període, raó per la qual s'ha de recordar que estem preveient una mitjana.

Amb les esmentades hipòtesis, el volum de població immigrada assolirà pel 2031 unes 2.950.000 persones més que sense migracions, és a dir un 7,5% de la població, volum més que raonable i situat encara per dessota dels percentatges que actualment enregistren d'altres socis comunitaris amb major proporció de població estrangera, com Alemanya, Àustria o Bèlgica amb un 9% de població estrangera l'any 1999.

Si tornem als resultats finals de la projecció de població, haurem de remarcar que tot i el creixement enregistrat, l'evolució s'acompanyarà amb importants fluctuacions en l'estructura de la població, de les que destaca el creixement de la població major de 64 anys, arribant gairebé als 4 milions de persones, i a la

reducció de les persones en edat de treballar a partir de la segona dècada del segle, comptabilitzant l'any 2031 al voltant de 1,6 milions de persones menys de 15 a 64 anys en comparació a les que trobàvem al 1999.

Doncs bé, fins i tot assumint aquesta davallada de població i un important envelliment, l'evolució prevista per l'activitat tampoc no decreixerà de la forma alarmant que s'anunciava en les projeccions de Nacions Unides, sinó que es de preveure un molt important increment. L'anàlisi de les tendències recents de l'activitat a Espanya palesa que per a preveure l'evolució futura s'han de tenir en compte dos factors primordials: l'activitat a les edats extremes, és a dir les entrades i sortides del mercat laboral, i el recanvi generacional protagonitzat per les dones. Alhora es va considerar el nivell d'instrucció com una variable amb un molt elevat poder explicatiu sobre els nivells i diferències en les pautes d'activitat de la població en general, i de les dones en particular. D'aquesta manera, la propensió a declarar-se actives i la distribució de l'activitat per edats mostra una forta correlació amb els nivells d'instrucció. Així, encara que no augmentés la propensió a declarar-se actius per part de la població espanyola, hauríem de considerar que els guanys en el nivell d'instrucció que protagonitzen les generacions més joves, ja farien pujar notablement les taxes d'activitat. I amb tot, també hi ha raons per creure que efectivament també augmentarà la propensió a declarar-se actiu. A aquest respecte la projecció d'activitat realitzada al CED parteix de les següents hipòtesis: 1) un increment de les probabilitats d'entrada en els primers grups d'edat, tot i mantenir-se una activitat juvenil relativament baixa en comparació a d'altres països de la Unió Europea; i 2) una estabilitat de les taxes d'activitat a les edats centrals propera als valors enregistrats durant els darrers anys; i c) un descens de les probabilitats de sortida, en especial abans dels 65 anys. En relació a les dones s'assumeix un increment de la incorporació de la dona a l'activitat seguint pautes generacionals que situarien l'activitat femenina a l'any 2031 a un nivell al voltant del 85%, és a dir, entre 2 i 4 punts percentuals per sota dels que actualment presenta la pauta de les dones daneses que tenen els percentatges més alts d'activitat femenina de la Unió.

D'aquesta manera, en els propers trenta anys el nombre d'actius pot superar la xifra dels vint milions de persones, el que en termes de la taxa global d'activitat representaria un augment del 67% al 76% del total de la població. Haurem de subratllar doncs, com a curt i mitjà termini, els efectes negatius de la dinàmica poblacional seran compensats amb escreix per la creixent participació de les dones, passant del 58% de 1999 al 71% el 2031, així com per la recuperació de l'activitat a les edats extremes. Com s'ha assenyalat anteriorment, l'envelliment de la població es deixarà sentir sobretot en l'estructura per edats dels actius, així si l'any 2001 el 29% dels actius tenia entre 16 i 29 anys, i el 18% entre 50 i 64 anys, l'any 2031 el pes s'haurà invertit amb un 21% pels joves i un 38% pels més madurs. La necessària adaptació dels grups madurs a les exigències dels canvis tecnològics en el mercat de treball pot veure's afavorida per l'evolució de la instrucció durant aquest període: els actius amb nivell d'instrucció baix es reduiran en gairebé 3 milions de persones (de 9,6 a 6,8 milions) mentre que els d'estudis superiors poden augmentar en gairebé dos milions de persones (de 3,4 a 5,7 milions), aquest fenomen serà encara més important per les dones. En conseqüència, la relació de dependència econòmica, és a dir el nombre d'inactius sobre el nombre d'actius millorarà: si al 2001 hi havia 120 inactius per cada 100 actius, al 2031 trobarem 115 inactius per cada 100 actius.

Per fi, cal assenyalar que més enllà d'aquest horitzó, efectivament l'envelliment de la població seguirà representant un important repte per a l'evolució de l'activitat i pel sistema de pensions, però que no és en el terreny de la demografia on caldrà cercar la solució (Cabrè, 2000).

V.2.- Tendències emergents en les migracions internacionals a Catalunya

Les projeccions sobre el creixement futur de la població estrangera a Espanya, s'han limitat a demostrar com amb aportacions anuals més que raonables i assumibles, menys de la meitat de les proposades en l'exercici de Nacions Unides, la població espanyola no decreixia al ritme previst, al contrari creixia lleugerament, amb només un augment de 0,6 punts en la fecunditat i 4 anys d'esperança de vida. De la mateixa manera hem vist com l'activitat futura, malgrat el component

negatiu que de totes maneres té l'evolució de la població, en considerar el nivell d'instrucció i específicament la incorporació de la dona al mercat de treball s'incrementava de forma notable, sense tenir en compte l'aportació de les migracions. També assenyalàvem com forçosament a aquest exercici ens havíem vist obligats a no fer gaires matisacions sobre l'evolució futura de les característiques dels migrats, sense gaires canvis en la seva estructura d'edats, ni prendre en compte els previsibles però difícilment calculables fluxos de retorn.

En aquest apartat volem assenyalar com a partir de l'evolució demogràfica d'Espanya (veure Domingo, i Valls, 2001), però especialment la de Catalunya, podem avaluar si no el volum sí algunes de les característiques que podem esperar d'aquests futurs fluxos, i sobretot com intervé l'evolució de diferents fenòmens demogràfics en aquesta previsió. El que a continuació s'assenyala tot i ser generalitzable al conjunt de l'Estat es produirà amb molta més intensitat en el cas català. De fet l'evolució futura de les migracions a Catalunya es pot considerar, al nostre parer, com paradigma del que succeirà, potser amb no tanta intensitat, a la resta d'Espanya. Així en la nostra previsió de les tendències emergents de les migracions internacionals a Catalunya, volem assenyalar quatre factors clau: 1) el creixement; 2) els canvis en l'estructura per sexe i edat de la població immigrada, especialment la feminització; 3) la diversificació dels orígens dels migrants; i 4) els canvis en la política migratòria.

V.2.1.- Per què creixeran els fluxos migratoris?

La condició determinant del creixement i del volum dels propers fluxos migratoris serà la situació econòmica: quant millor sigui la conjuntura més incidència tindrà en l'atracció i l'arribada de nous fluxos. Si com sembla, a curt termini, la situació econòmica apunta cap a una recessió, serà el diferencial econòmic entre els hipotètics països d'origen i Catalunya els que explicaran la intensitat i el ritme dels fluxos. Per nosaltres però, des d'aquest punt de vista, els factors anomenats d'atracció seguiran essent molt més determinants que els factors anomenats d'expulsió per a entendre la lògica migratòria dirigida a Catalunya durant els propers anys. Els factors d'expulsió poden incidir, en canvi, de forma notable en la

composició i l'origen de les migracions que es pot preveure que arribaran, però no en l'existència del propi moviment migratori. De la mateixa manera, l'evolució demogràfica recent, pot jugar un paper essencial en les característiques de la demanda, però no és considerada el motor de la mateixa. En tot cas són els desequilibris econòmics del lloc d'origen i el lloc de destinació, i no pas els desequilibris demogràfics els que fomenten els corrents migratoris.

En primer lloc caldrà recordar que en aquests moments estan entrant en el mercat de treball les generacions "buides" nascudes a partir de 1976, i que degut al dràstic i continuat descens de la fecunditat l'afluència serà cada cop menor; per exemple: només en els propers deu anys la població de 15 a 29 anys a Catalunya es reduirà en mig milió de persones (Módenes i López, 2001). Aquesta situació està ja a hores d'ara provocant una escassetat relativa en la confluència de joves al mercat de treball, que d'un costat repercuteix de forma positiva en l'activitat tant dels joves com de les dones en general, i de l'altre segueix actuant com incentiu a la incorporació de joves immigrants al mercat de treball.

En segon lloc cal recordar que una de les característiques demogràfiques de Catalunya, com també es produeix a Espanya i a la resta de països mediterranis de la Unió Europea, és l'extraordinari retard en l'emancipació juvenil, que va tenir el seu inici a mitjans dels anys setanta coincidint amb la crisi econòmica, i que ara es manté encara de forma complementària amb una no menys espectacular perllongació dels anys dedicats a la formació (especialment entre les generacions femenines). El retard en la incorporació al mercat de treball dels joves no migrants pot explicar-se en bona mesura per les expectatives d'amortitzar els anys invertits en formació (expectatives compartides tant pels joves com pels seus pares), no accedint de forma immediata a treballs per sota de les esmentades expectatives o del seu nivell d'educació formal. Aquest fenomen pot explicar l'aparent paradoxa de la simultaneïtat entre nivells d'atur importants entre els joves i una immigració estrangera creixent. En general no estan competint pels mateixos llocs de treball sinó que la seva concurrència al mercat de treball està determinada per la segmentació. Com s'ha vist anteriorment i en d'altres treballs, els joves immigrants s'integren molt més aviat al mercat de treball i de forma molt més precària que els

no immigrants a despit del seu nivell de formació, resultant clarament complementaris en les activitats desenvolupades (veure Domingo, Bayona i Brancós, 2002). Així doncs, podríem concloure que la majoria d'aquesta demanda es localitza i seguirà fent-ho en l'ocupació de perfils professionals poc o gens qualificats. Malgrat tot, a curt i mitjà termini haurem de tenir en compte que també es produirà una demanda no coberta de perfils altament especialitzats, siguin aquests qualificats o no, i que encara el nostre sistema formatiu no pot satisfer. Ens referim tant a l'especialització en formació professional com a la de tecnologia avançada. No és arriscat creure que la immigració estrangera es confirmi com un jaciment per a satisfer l'esmentada demanda fins que no s'hagi produït la necessària reorientació del sistema educatiu, advertint amb tot, sobre la creixent dificultat per preveure la demanda futura, primordialment en els sectors punter de la innovació tecnològica.

L'augment de la població de nacionalitat estrangera es traduirà com és lògic en un increment de la participació de l'esmentada població en l'activitat. Hem de recordar que Espanya (juntament amb Finlàndia) era el país que presentava el més baix percentatge de població estrangera entre els actius, amb tant sols un 1,3% per l'any 1999, significativament per sota del 4,9% de mitjana i molt allunyat del 9,6% austríac, del 8,8% alemany o del 8,7% belga (Labour Force Survey, 2000). La incidència de la política en matèria d'estrangeria serà cabdal per fer aflorar la població activa present a l'economia submergida, i que explica part d'aquests baixos percentatges enregistrats, com queda palès en la comparació entre les sol·licituds de regularització acceptades i el nombre gairebé similar d'altres en la seguretat social que es varen donar en paral·lel durant l'any 2001. Aquest increment de la presència de la població de nacionalitat estrangera a l'activitat es donarà tot i que dins el col·lectiu de persones immigrades la població activa es reduirà en termes relatius degut, com veurem a continuació, als canvis en l'estructura de la població immigrada principalment pel reagrupament familiar. També s'haurà de considerar que l'increment de la participació de la immigració estrangera en l'activitat es concentrarà en aquells sectors que ja es presenten en l'actualitat com els de major atracció: l'agricultura dins el primari, la construcció al secundari, i l'hosteleria i el servei domèstic al terciari.

V.2.2.- Per què canviarà l'estructura per sexe i edat de la immigració? Per què es feminitzarà?

Considerem que el creixement de la immigració vindrà acompanyat de visibles canvis en l'estructura per sexe i edat, tant dels fluxos com de la població resident, que a curt i mitjà termini serà el fruit directe del reagrupament familiar: una major presència de menors i de dones joves i adultes joves. Mentre que les adultes joves arribaran en forma de fluxos, als fluxos de menors s'haurà d'afegir els fills nascuts a Catalunya, que de totes maneres seguiran tenint la nacionalitat corresponent als pares (quan tots dos són de nacionalitat estrangera). A llarg termini hauríem de contemplar a més, una maduració de la població immigrada, amb l'arribada a edats properes a la jubilació i la possible importància que pugui assolir el fenomen del retorn. Amb tot, la característica més notable en els propers anys serà una progressiva feminització dels corrents migratoris i el protagonisme creixent dels menors, amb el conseqüent impacte sobre el sistema educatiu. Hi ha tres factors que considerem primordials per a preveure un increment dels corrents migratoris femenins, els dos primers de tipus endogen, deguts a l'evolució demogràfica a Catalunya, i un tercer factor exogen, degut a les transformacions que es puguin enregistrar en els principals països emissors. Aquests factors són: a) Factors del propi procés migratori (reagrupament familiar); b) Factors que incideixen en l'augment de la demanda en el sector terciari; i c) Factors exògens (canvis en el paper de la dona en els països d'origen).

a) Factors del propi procés migratori:

És previsible un augment de la reagrupació familiar que es traduirà en un increment de la feminització dels corrents migratoris. Tant en els fluxos fins el moment caracteritzats per una estratègia predominantment masculina, com hem vist era el cas del Marroc a Catalunya, com en aquells caracteritzats per un important desequilibri a favor de les dones, com poden ser en general les del conjunt llatinoamericà, o en particular les procedents de la República Dominicana

o del Perú, s'incrementarà el reagrupament familiar, i per tant la feminització tant dels fluxos com de la població resident que en resultarà. El potencial de reagrupament familiar entre les nacionalitats amb una forta presència masculina és molt elevat, com ho mostraven els grups d'edat majoritaris (joves i madurs joves), relacionats amb l'estat civil i l'estructura de la llar: la presència notable d'homes casats que viuen sense la seva muller a Catalunya. És molt possible un futur augment del reagrupament familiar protagonitzat per esposes i fills, que repercutirà al seu torn en un creixement de les unitats familiars. En aquelles poblacions amb un percentatge superior de dones, com les llatinoamericanes, el reagrupament familiar també serà majoritàriament femení, ja que generalment respon a una estratègia de cadena migratòria basada no en la reconstrucció del nucli familiar en el país de destinació, sinó en una reagrupació familiar selectiva per sexe, on generalment es reagrupen parents de sexe femení que puguin desenvolupar una activitat remunerada: filles majors d'edat, germanes o cosines principalment, com també és pot deduir de l'actual estructura de la llar entre les persones d'aquestes nacionalitats.

b) Factors de l'augment de la demanda en el sector terciari:

El principal factor a considerar en l'augment del sector terciari respecte a la immigració estrangera és el previsible increment de la participació de les dones en el mercat de treball. En aquest moment s'està enregistrant un canvi generacional en les pautes d'integració de la dona al mercat de treball que fa preveure una ràpida i creixent incorporació de les més joves. L'ocupació de les dones no immigrades i la de les immigrades de nacionalitat estrangera es mostra complementària: la principal demanda generada per la incorporació de les dones no immigrades al mercat de treball es produeix en el servei domèstic, o en la cura de fills o familiars amb discapacitacions, especialment pròpies de la gent gran. El ràpid procés de verticalització de la família producte de l'allargament de l'esperança de vida i de la reducció de la fecunditat, juntament amb la incorporació de les generacions joves al mercat de treball incidirà encara més en aquest tipus de demanda. En el futur, a més, a l'esmentada incorporació paral·lela i

complementària de l'activitat de dones no migrants i dones immigrades, haurem d'afegir amb tota seguretat un canvi d'actitud front l'activitat de les dones immigrades i ja residents al país d'aquells col·lectius on encara s'enregistra una baixa propensió a l'activitat, com és el cas de les dones marroquines. Aquest canvi generacional de les immigrades és ja perceptible en la declaració d'activitat de les més joves, com hem pogut constatar en capítols anteriors.

c) Factors exògens:

Als canvis fins ara assenyalats haurem d'afegir les transformacions en el paper de la dona que es puguin registrar en els països d'origen. Els canvis en l'estatus o sobretot en el nivell d'instrucció dels principals països emissors d'immigració que fins ara han estat majoritàriament masculins, poden incidir en un futur augment de les migracions femenines amb independència del reagrupament familiar. Encara que es consideri aquest factor com de menys pes que els anteriors, no s'ha de descartar en la previsió dels futurs fluxos migratoris.

Amb tot, cal assenyalar que tant en el cas del conjunt espanyol com en el català, la visibilitat estadística d'aquesta feminització es veurà fortament pertorbada pels resultats de la regularització extraordinària de l'any 2000 que es reflectiran a les estadístiques dels anys 2000, 2001 i possiblement el 2002. Essent una regularització principalment dirigida a treballadors farà créixer el registre de població masculina ja present amb anterioritat a l'any 1999, majoritàriament masculina i que al registre de les altes padronals pot semblar un flux posterior.

V.2.3.- Per què es diversificarà?

En la dècada anterior juntament amb l'important creixement de les migracions provinents de països extra-comunitaris, s'ha produït una important diversificació dels orígens dels fluxos. Tot i que el que més s'ha incrementat és el procedent del Marroc, i que durant el segon quinquenni dels noranta s'ha de remarcar el creixement del de l'Equador (degut a la greu crisi social i econòmica que provocà al país la dolarització de l'economia l'any 1996), no es pot descartar que per factors

exògens en un futur proper, els corrents migratoris segueixin diversificant-se, essent en tot cas difícil la previsió de l'origen d'aquest fluxos (de la mateixa manera que abans de l'any 96 era gairebé impossible endevinar l'afluència d'equatorians). Entre aquests factors exògens apareix com a primordial l'evolució econòmica i política d'un país determinat, tant com a elements que poden atiar noves corrents com fer minvar d'altres. En aquest sentit cal apuntar l'impacte que, sens dubte, la crisi argentina tindrà sobre els fluxos de migrants que arribin durant aquest i els propers anys a Catalunya. Per contra i, a mitjà termini, una millora futura de l'economia i una evolució política democratitzadora al Marroc, juntament amb l'aprofundiment de l'evolució demogràfica que ja despunta al país veí, podrien explicar que d'aquí vint anys, no només decreixin els fluxos provinents d'aquest país i que avui són els més nombrosos, sinó que s'iniciïn importants fluxos de retorn.

Com a factor endogen que incidirà en el signe de la diversificació dels orígens dels immigrants o en la importància relativa que poden adquirir uns països sobre altres, s'haurà de considerar directament el disseny de les polítiques migratòries del govern espanyol. Avui per avui sembla que aquesta apunta cap a una política de contingents on es privilegia uns països respecte a d'altres, sobre la base de l'establiment de convenis bilaterals, com és l'exemple d'Equador i el Marroc. Aquesta decisió sembla haver estat presa tenint en compte el nombre d'immigrants que es rep d'aquests dos països. També s'ha parlat als mitjans de comunicació de la voluntat d'estendre els acords bilaterals a d'altres Estats com Polònia, sense que en aquest cas quedi justificada la decisió per la presència d'importants fluxos migratoris procedents d'aquest país, i amb l'ombra de dubte que la mobilitat de la població polonesa pugui seguir creixent després de ser admesa com a sòcia comunitària. En tot cas, encara és molt aviat per pensar en concret en quins termes i amb quins resultats s'establirà aquesta nova política migratòria que no ha estat explicitada. Sens dubte però, aquestes mesures polítiques si bé no impediran l'arribada de migrants originaris de països tercers afavoriran el volum i les condicions dels que siguin originaris del lloc on sí s'hagin establert acords previs amb el govern espanyol.

V.2.4.- *Canvis en la política migratòria, quins canvis?*

Tot i que a la reunió de Tampere l'octubre de 1999, el Consell d'Europa s'expressa sobre la necessitat d'acostar les diferents legislacions nacionals en matèria d'estrangeria i desenvolupar una política comuna pel que respecta a l'asil i les migracions, fins al moment la política migratòria segueix essent en el conjunt de la Unió Europea una política estrictament nacional. Els acords signats per diferents països de la Unió Europea, com per exemple el de Schengen l'any 1991 i que es refereixen implícita o explícitament a la immigració de ciutadans de països tercers, solen traduir més el pes polític específic d'uns països sobre altres que un consens dels diferents estats que integren la Unió en matèria de política migratòria. Des d'aquesta perspectiva, en el cas espanyol, cal entendre la presa de mesures polítiques front l'estrangeria en general i les migracions en particular, seguint el joc de les relacions bilaterals amb d'altres països de la Unió. Per exemple, com ja s'ha assenyalat anteriorment la Llei d'estrangeria de 1985 va estar determinada per l'ingrés d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea, mentre que la regularització de 1991 espanyola i la de 1990 italiana van estar fortament condicionades per les recomanacions del Tractat de Schengen.

El Tractat d'Amsterdam i la reunió del Consell Europeu celebrada a Tampere, marquen sens dubte un canvi en la sensibilitat europea front a la política migratòria, centrada en la necessitat d'endegar polítiques realment europees, és a dir, amb un màxim d'unificació (veure Comisión de las Comunidades Europeas, 2000). Aquesta sensibilitat s'ha de remarcar que no és aliena a la presa de consciència que els migrants poden jugar, en una conjuntura marcada pel creixement econòmic, l'escassetat relativa de ma d'obra tant qualificada com no qualificada i una evolució demogràfica marcada per l'envelliment de la població. Els quatre pilars d'aquesta nova sensibilitat estan fonamentats per la necessitat de: 1) la col·laboració amb els països d'origen; 2) un sistema comú d'asil; 3) un tracte just dels nacionals de països tercers; i 4) la gestió dels fluxos migratoris.

La col·laboració amb els països d'origen, des de la perspectiva de fomentar la cooperació amb mires a disminuir el potencial migratori d'aquests, alternada amb

una millora dels controls dels fluxes des del país d'origen, en el millor dels casos a fomentar la formació i selecció de migrants en el propi país d'origen, amb clars avantatges per als països destinataris, alhora que es planteja la necessitat de flexibilitzar les legislacions de cara a fer més factible la participació de l'emigrat en el desenvolupament econòmic i social dels països d'origen, i amb un eventual retorn.

Un sistema comú d'asil. El Consell de Tampere va subratllar que el dret de sol·licitar asil ha de seguir essent un dels eixos centrals de la política de la UE en matèria de migracions, tot i que des de la unificació el que s'ha constatat a tots i cada un dels països de la Unió és una progressiva restricció de les concessions d'asil.

Un tracte just dels nacionals de països tercers, com a conseqüència i exigència d'una política encaminada a la integració de la població de nacionalitat estrangera on se'ls reconeguins drets i deures comparables a la dels ciutadans de la UE i l'extensió d'aquests drets a tots els països de la Unió, comptant amb el benefici d'estimular la mobilitat de la mà d'obra de nacionalitat estrangera en el si de la Unió, independentment del país que li hagués atorgat el permís de residència inicial. De forma paral·lela es preveu la potenciació de la lluita contra el racisme i la xenofòbia tant en la presa de mesures dirigida a prevenir i combatir ambdós fenòmens com a la potenciació de les Organitzacions No Governamentals que reconegudament s'han dedicat a aquesta tasca en cadascun dels països de la UE.

La gestió dels fluxos migratoris, amb una especial atenció amb la relació amb els països d'origen i l'homogeneïtzació d'una política de visats comuna a tots els membres de la UE, amb la fita de lluitar més efectivament contra el tràfic i la immigració irregular. A aquest respecte les preocupacions segueixen essent més de caire negatiu i restrictiu vers l'immigrant: s'assenyala la necessitat de desenvolupar normes comunes respecte a les decisions d'expulsió, detenció i deportació, tot remarcant que hauran de ser tant eficients com humanes, i prioritant l'establiment d'acords de readmissió amb els països d'origen en cas de repatriació.

És difícil preveure a hores d'ara com es concretaran els principis recollits a la reunió de Tempere, com de totes maneres segueix essent difícil determinar com acabarà perfilant-se una eventual política migratòria en el cas concret de l'Estat espanyol. En general segueix essent una crítica general el fet que les fites que s'assenyalen estan pensades o legitimades des de les suposades macronecessitats dels estats emissors i receptors de migració internacional, oblidant sovint quines són les necessitats i les expectatives dels propis migrants. En tot cas, haurem de recordar que la legislació, i el seu desenvolupament durant el proper decenni seguirà essent determinant de la visibilitat estadística de la població de nacionalitat estrangera, pertorbant la nostra capacitat per a pronosticar les magnituds tant dels fluxes com dels estocs d'immigrants. La legislació seguirà delimitant també en el procés d'integració en el mercat de treball de la població immigrada, orientant la força de treball cap a l'economia submergida o, al contrari, fent aflorar l'economia submergida on s'ocupa part de la població de nacionalitat estrangera, en general fixarà les condicions prèvies d'accès a la nostra societat de tot el col·lectiu de persones amb nacionalitat estrangera.

VI.- ELEMENTS PER A LA REFLEXIÓ DES DE CATALUNYA

Sovint, el fet que Espanya hagi estat un país històricament marcat per l'emigració s'invoca com a explicació tant de la manca d'una política definida sobre la immigració com d'una suposada capacitat de la població espanyola per a entendre la situació per la que travessen els ciutadans estrangers migrats a Espanya. Aquest recurs retòric no resulta aplicable al cas de Catalunya. A diferència d'Espanya, Catalunya no ha estat, o com a mínim durant el darrer segle no ha estat un país d'emigració sinó tot el contrari: s'ha caracteritzat per rebre una intensa i continuada immigració. Però tampoc aquesta realitat històrica excepcional fa que els ciutadans de Catalunya estiguin més preparats per enfrontar les noves onades migratòries de la mateixa manera que els del conjunt d'Espanya no ho estan pel fet d'haver tingut un passat emigratori. Per molt emotiva que pugui ser la referència a l'experiència individual sigui com a emigrat sigui com a ciutadà que ha vist arribar diferents corrents migratoris, o a la imatge de la pròpia identitat construïda a partir d'una experiència col·lectiva, els agents socials a Catalunya no gaudeixen d'una situació d'avantatge en els reptes que plantegen i plantejaran els nous corrents migratoris i l'assentament de població de nacionalitat estrangera.

No obstant, el passat demogràfic i en general històric de Catalunya sí que ens hauria de situar en una perspectiva completament diferent a la del conjunt de l'Estat respecte al fet migratori. Si per a Espanya la immigració és una novetat, per a Catalunya la novetat seria que no hi hagués migracions. La inèrcia de la dinàmica demogràfica pesa molt més que la memòria històrica individual o les actituds subjectives que pugui provocar. Resumint l'evolució demogràfica de Catalunya durant el segle XX, i en concret la reproducció de les generacions catalanes nascudes entre 1856 i 1960, la demògrafa Anna Cabré va parlar del *Modern sistema català de reproducció* (Cabré, 1999). Dins d'aquest sistema el paper de la immigració s'ha presentat com a central, explicant com la conjunció entre reproducció biològica i immigració que, cadascuna per la seva banda, haguessin

estat capaces de mantenir la població de Catalunya, han produït un creixement demogràfic de proporcions inusitades.

Els corrents migratoris procedents de la resta d'Espanya al llarg del segle XX, s'han distribuït en diferents onades d'expansió i contracció seguint el ritme de l'evolució econòmica i els avatars històrics del segle. El volum que assolí aquesta immigració en termes relatius ha estat incomparablement superior a la de qualsevol altre estat o regió europea. L'anomenat modern sistema català de reproducció però, més enllà dels accidents propis del moment que es presenten a través de les xifres transversals, es palesa en les regularitats complementàries dels indicadors generacionals, destacant la relativa feblesa de la natalitat d'algunes de les generacions centrals del segle i el nivell indiscutiblement baix si el comparem amb altres regions o estats veïns que, per contra, no han crescut al ritme que ho feia Catalunya durant el mateix temps i per a les mateixes generacions.

El *Modern sistema català de reproducció* que, com ha demostrat Anna Cabré es fonamenta en una aportació continuada de contingents migratoris implica un model d'integració fonamentat en la possibilitat de mobilitat social ascendent i en una marca cultural aglutinadora, la llengua, que de forma paulatina fa d'emblema del procés d'integració. Així doncs, la immigració no ha estat només una peça fonamental de l'evolució demogràfica de Catalunya, sinó que s'ha constituït en un mecanisme central del model de desenvolupament econòmic, i amb tot, tampoc s'ha limitat a ser un mecanisme regulador de les necessitats econòmiques conjunturals, també ha comportat, un model d'identitat col·lectiva clarament definit i amb una forta cohesió social. La immigració a Catalunya, lluny de ser un fenomen introductor d'entropia, ha actuat a la inversa com a fenomen estructurador. Com dèiem doncs, des de Catalunya, la immigració no constitueix cap novetat, el que es presentaria com a nou seria precisament la interrupció o l'estancament dels moviments migratoris. Des de Catalunya, haurem de considerar que la construcció imaginària que suposa tota identitat s'evidencia, a través de la centralitzat del fenomen migratori, com a un procés dinàmic (Domingo, Mari, Porta-Perales i Roque, 2001).

Coincidint amb l'inici de la crisi econòmica de mitjans dels anys 70, Catalunya experimentà un punt d'inflexió en la seva evolució demogràfica, que en el cas concret de les migracions passà a ser de clara ruptura, magnificada per l'excepcionalitat dels corrents migratoris dels anys seixanta. Aquesta ruptura ens planteja fins a quin punt les migracions internacionals que des dels vuitanta han anat guanyant importància han de ser considerades estructuralment com una represa dels moviments migratoris anteriorment protagonitzats per la migració procedents de la resta d'Espanya o si pel contrari ens trobem amb un fenomen de naturalesa completament diferent.

La situació en la que es produeixen els actuals moviments migratoris són radicalment diferents a les que envoltaven les migracions dels anys seixanta, les raons en canvi segueixen essent bàsicament les mateixes. La globalització econòmica ha fet mudar substancialment tant les condicions del mercat de treball com el sector de la demanda, però sobretot la voluntat i la normativa legislativa en la recepció dels nous immigrants a principis del segle XXI és radicalment diferent a la de l'època del *boom* econòmic i demogràfic. Per contra, s'ha mantingut les dues principals raons per les quals es produeixen els moviments migratoris: a nivell micro, des de la subjectivitat del migrant, podem resumir les motivacions per a migrar com la voluntat de millorar les condicions de vida per part del subjecte; mentre que a nivell macro, una important distància en el desenvolupament econòmic entre la zona receptora i l'emissora de migració haurà de ser considerada com a determinant. Contra el que de vegades es diu els moviments migratoris no estan basats en el fort contrast entre l'evolució demogràfica d'Europa i la dels seus veïns, sobretot del sud, aplicant una certa teoria hidràulica de la població (Arango, 1994), caracteritzada per una població envellida a la ribera nord de la mediterrània, i una població jove i creixent a la ribera sud, que tendrien a igualar-se com si es tractés de vasos comunicants, sinó que s'explica en el manteniment d'uns fortíssims desequilibris econòmics, i en el paper perifèric que estan condemnats a jugar aquests països en relació a la Unió Europea. En tot cas, i prenent com experiència l'evolució de la immigració a Catalunya durant el segle XX, no és legítim apel·lar a la evolució demogràfica com fenomen problematitzador de la identitat cultural del país.

En el mateix sentit més que no pas la distància cultural que ens pot separar de les persones de nacionalitat estrangera que arriben al país, o si es vol entre els migrants anteriors procedents de la resta d'Espanya i els migrants actuals procedents de l'estranger, el que ens hauria de preocupar són altres transformacions més radicals encara de caire econòmic i social que s'han produït durant el darrer quart del segle passat. Per a Catalunya, els principals interrogants són saber si les actuals condicions econòmiques i en general l'actual sistema de producció informacional (Castells, 2001) generen o són capaços de sostenir la mobilitat social ascendent que considerem indispensable per al procés d'integració de la població immigrada (Domingo, 1996). Des d'una perspectiva similar, ens hauríem de preguntar si l'ètica del treball que paral·lelament va jugar un paper central en la identificació amb Catalunya és encara funcional o vigent. Hi ha sociòlegs com Richard Sennet per un costat o Zygmunt Bauman per un altre que coincideixen a subratllar una forta erosió en la identificació de l'individu en les seves expectatives laborals, i que assenyalen la pèrdua d'aquesta ètica com una de les característiques de la integració laboral en el procés anomenat de globalització, parlant d'una nova primacia de l'estètica del consum com a factor substitutori en la construcció de la identitat.

En tot cas, el procés que per a Catalunya s'ha anomenat *Modern sistema català de reproducció*, pot ser molt bé la característica definitòria de l'evolució demogràfica dels propers anys no només per a Catalunya, sinó per al conjunt de la Unió Europea. Així, les dràstiques transformacions demogràfiques que es venen experimentant a Europa des de finals dels anys seixanta, i que alguns autors han sintetitzat i tractat d'explicar sota el nom de *Segona Transició Demogràfica* (Van de Kaa, 1987, i 1999; i Lesthaeghe, 1991) el que a efectes de dinàmica demogràfica anuncien és l'extensió de l'aportació migratòria com a peça principal del creixement demogràfic futur, el que podríem anomenar *Sistema complex de reproducció*. Tret dels efectes d'escala, i tornant a situar-nos en l'estricta camp de la demografia, els reptes en matèria de migracions per a Catalunya i per al conjunt de la Unió Europea són doncs bàsicament els mateixos, amb la diferència que Catalunya fa un segle com a mínim que ve experimentant el que tot just ara s'estén arreu d'Europa.

Per a nosaltres, més que la suposada distància cultural, sempre relativa i en tot cas poc significativa en el paper que sembla han de jugar les migracions en la dinàmica demogràfica, queda eclipsada davant els efectes negatius d'una legislació excessivament restrictiva. La legislació és, i s'ha de considerar un requisit no únic però sí previ i indispensable per a la integració de la població immigrada. En les condicions actuals sembla preocupant que la legislació contribueixi no només a l'opacitat de la dinàmica migratòria sinó i sobretot a la fractura de la mobilitat social ascendent, creant una bossa de marginació que a la llarga acabaria estratificant ètnica o culturalment la jerarquia social de la societat catalana i en general l'europea, accelerant el procés de dualització social sobre la base de la procedència de l'habitant. A priori, la migració no és intrínsecament bona ni dolenta per l'evolució demogràfica, econòmica o social d'un país, el que sí és determinant és la integració d'aquests fluxos migratoris.

En aquest sentit també volem assenyalar com hi ha autors que cada cop més ens criden l'atenció sobre les relacions entre jerarquia social i arrelament o desarrelament en el territori en el context de la globalització (Bauman, 2001): aquells que no es poden moure tot i que volguessin i els que s'han de moure per força ocuparien la base de la piràmide social, mentre que a la cúspide trobaríem una població cada cop més deslliurada de les limitacions per la mobilitat. Des d'aquesta perspectiva la posició relativa dels migrants actuaria de paradigma del procés de dualització: migrants estrangers de la Unió Europea amb condicions econòmiques per damunt de la mitjana de la població a la cúspide de la piràmide social, i poblacions de migrants estrangers procedents de països en via de desenvolupament situats en els llocs més precaris de l'estructura social (Domingo i Bayona, 2001). A Catalunya, migrants estrangers que acaben d'arribar i població, sovint envellida, que al seu torn havia estat immigrant (els anomenats "penúltims" per Anna Cabré), comparteixen cada cop més l'espai a certs barris sense que puguem saber si la continuïtat espacial assenyala una integració o una segregació espacial, i els resultats d'aquest procés que s'està alimentant amb creixements accelerats de la població nouvinguda. Estudiar aquest procés ara que es troba als seus inicis és un dels principals reptes per la Demografia d'un indubtable interès per a la planificació.

Com hem vist, poc sabem dels fluxos que arriben a Catalunya, en tot cas el registre està molt per sota dels efectius reals. Les dades disponibles ens fan pensar que aquests fluxos i la població resultant creixeran de forma molt important durant els propers anys, que canviarà l'estructura d'edats d'aquesta població, amb més presència femenina i de menors, plantejant noves demandes de recursos a la societat catalana alhora que contribuiran amb major percentatge a l'activitat, i per fi que els orígens d'aquests immigrants es diversificaran, tant en el sentit d'aportar una major presència de nacionalitats com en el de canviar el pes específic d'unes nacionalitats sobre altres. Aquests canvis, com també s'ha vist, són potenciats i tenen la seva explicació en l'evolució demogràfica recent de Catalunya, essent la conjuntura econòmica la que a la fi ens explicarà la intensitat dels fluxos. També haurem de tenir en compte que les transformacions dels fluxos migratoris es donaran de forma potser més important que a d'altres regions europees, i aquí sí que l'evolució demogràfica recent de Catalunya ens dóna una pista sobre les característiques d'aquests immigrants i explica parcialment la intensitat diferencial respecte al nord de la Unió Europea. A hores d'ara aquest percentatge, tot hi haver crescut ràpidament segueix estant una mica per sota de la mitjana europea, és a dir per sota del 5% de població total.

Catalunya com la resta de la Unió Europea ha protagonitzat durant el segle passat dues revolucions amb fortes repercussions sobre l'evolució demogràfica, que haurem de considerar que ens caracteritzen per damunt fins i tot d'altres diferències culturals: l'allargament de l'esperança de vida ens ha portat a redefinir socialment les edats, fonamentalment allargant el període d'entrada al món adult, és a dir la joventut, i perllongant els anys de vida en el període de la vellesa, mentre que el procés d'igualació entre els sexes, ha contribuït tant a la reducció de la fecunditat com a evolucions més que notables en el camp de l'activitat i la instrucció. Més que no pas grans decalatges demogràfics que segueixen fent incidència en antics discursos alarmistes sobre l'explosió o la implosió demogràfica, i deixant de banda equívocs exercicis de projecció de població que poc tenen a veure amb la demografia, la diferència radical entre alguns dels nouvinguts i la població assentada es troba al voltant de l'estatut de la dona i la

igualtat com a fita ideal d'una banda i la redefinició de les edats, sobretot, la infància, la joventut i la vellesa de l'altra.

Bibliografia

- AJENJO, M., ARRIBES, R., BLANES, A., MENDIZÀBAL, E. i MÓDENES, J.A. (1998). *La població de Catalunya 1986-1991*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Col.lecció *Perspectives Territorials*, 7.
- ARANGO, J. (1994). "La gran psicosis migratòria", a NADAL, J. (Coord.) *El món cap a on anem*. Vic, Eumo, Fundació "La Caixa" i Fundació Ortega i Gasset, pp. 105-137.
- BAUMAN, Z. (2000). *Trabajo, consumo y nuevos pobres*. Barcelona, Gedisa.
- BAUMAN, Z. (2001). *Globalització, les conseqüències humanes*. Barcelona, Pòrtic.
- BELTRAN, J. i SAIZ, A. (2001). *Els xinesos a Catalunya. Família, educació i integració*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. Editorial Alta Fulla.
- BONVALET, C ; CARPENTER, J i WHITE, P (1995). "The Residential mobility of Ethnic Minorities: A longitudinal Analysis" *Urban Studies* , Vol. 32, nº 1, pp. 83-103.
- CABRÉ, A. (1992). "El futur de les migracions estrangeres a Catalunya: apunts per a una perspectiva escolar", a *Perspectiva escolar*, 147, pp. 23-27.
- CABRÉ, A. (1999). *El sistema català de reproducció. Cent anys de singularitat demogràfica*. Barcelona, Institut Català de la Mediterrània d'Estudis i Cooperació. Ed. Proa.
- CABRÉ, A. (2000). "La demografia i el futur del sistema de pensions". A *Idees*, oct.-des. pp. 103-113.
- CABRÉ, A. i MÓDENES, J. A. (1997). "Dinàmiques demogràfiques recents a la Regió Metropolitana de Barcelona", a *Revista Econòmica de Catalunya*, 33.
- CABRÉ, A., BLANES, A. i MENACHO, T. (2001). "Evolución futura de la actividad en España" a CABRÉ, A. (dir.) *¿Aumentarán las tasas de actividad en la Europa del Sur? Pronósticos desde una aproximación sociodemográfica*. Informe realitzat pel Centre d'Estudis Demogràfics, per la Direcció General V de la Comissió Europea, Ocupació, Relacions industrials i Afers Socials (mimeo).
- COLECTIVO IOÉ (1992). *Immigració estrangera a Catalunya*. Barcelona, ICEM.
- COMISIÓN DE LAS COMUNIDADES EUROPEAS (22.11.2000). *Comunicación de la Comisión al Consejo y al Parlamento Europeo sobre una Política comunitaria de migración*. Brusseles, Comisión de la Comunidades Europeas (mimeo).
- DOMINGO, Andreu (1996). "La integración como el proceso de apropiación de espacios sociales ascendentes", a KAPLAN MARCUSAN, A. (Coord.). *Procesos migratorios y relaciones interétnicas, Simposio VII. VII Congreso de Antropología Social*. Saragossa, Instituto Aragonés de Antropología. Federación de Asociaciones de Antropología del Estado Español, pp. 107-118.
- DOMINGO, A. i BRANCÓS, I. (2000). "Entre el flujo y el stock: el análisis demográfico de las migraciones internacionales y de la población de nacionalidad extranjera en España" a *Papers de Demografia*, 172.

- DOMINGO, A., BAYONA, J. (2001). *Habitatge i població de nacionalitat estrangera a la ciutat de Barcelona*. Bellaterra, Centre d'Estudis Demogràfics (mimeo).
- DOMINGO, A, MARÍ, I, PORTA-PERALES, M. i ROQUE, M. A. (2001). "Aproximació socio-cultural al model català d'interculturalitat" a MAILA, Joseph i ROQUE, M. A. (Ed.) *Els reptes de la interculturalitat a la Mediterrània*. Barcelona, Proa. pp. 147-152.
- DOMINGO, A., BAYONA, J. i BRANCÓS, I. (2002). *Migracions internacionals i població jove de nacionalitat estrangera*. Barcelona, Secretaria General de Joventut.
- JURADO GUERRERO, T. (ed.) (2000). *Easy scapegoats: "Sans papiers" Immigrants in Europe. State Strategies and Intervention Strategies for the civil Society*. Informe coordinat per la Fundació Freudenberg (Weinheim).
- DOMINGO, A., i VALLS, M. (2001). "Migraciones internacionales y población de nacionalidad extranjera" a CABRÉ, A. (Dir.) *¿Aumentarán las tasas de actividad en la Europa del Sur? Pronósticos desde una aproximación sociodemográfica*. Informe realitzat pel Centre d'Estudis Demogràfics, per la Direcció General V de la Comissió Europea, Ocupació, Relacions industrials i Afers Socials (mimeo).
- GIMENEZ, C. (1993). *Inmigrantes extranjeros en Madrid*. Madrid, Comunidad de Madrid.
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (2000). *Llars i famílies a Catalunya, 1996*. Barcelona, Institut d'Estadística de Catalunya, Generalitat de Catalunya.
- JUNTA DE CASTILLA Y LEÓN (2001). *XI Jornadas de Estadística. Comunidades Autónomas*. Zamora, març.
- LESTHAEGHE, Ron (1991). *The second demographic transition in Western Countries: an interpretation*. Brusseles, Princeton University Library.
- LORA-TAMAYO D'OCON, G. (1999). *Extranjeros en la Comunidad de Madrid, 1999*. Madrid, Delegación Diocesana de Migraciones- A.S.T.I.
- MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES (2001). *Anuario de Migraciones 2000*. Madrid.
- MÓDENES, J.A. (1998). *Flujos espaciales e itinerarios biográficos: La movilidad residencial en el área de Barcelona*. Tesis Doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.
- MÓDENES CABRERIZO, J. A. i LÓPEZ COLÁS, J. (2001). *Els joves catalans en el 2011: els canvis que vénen*. Barcelona, Secretaria General de Joventut.
- MÓDENES CABRERIZO, J.A.; RECAÑO VALVERDE, J. i SÁNCHEZ MOYA, C. (en premsa). *Els moviments migratoris dels joves a Catalunya des de 1991: un estudi territorial*. Barcelona. Observatori Permanent de la Joventut.
- MOREN, R. (1998). *Immigració estrangera, integració i organitzacions socials a Barcelona*. Memòria de Recerca de Tercer Cicle. Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona.
- OBSERVATORI PERMANENT DE LA IMMIGRACIÓ (1998). *La immigració estrangera a Barcelona. L'Observatori permanent de la immigració a Barcelona, 1994-1997*. Ajuntament de Barcelona, Fundació CIDOB.

- OECD (1998). *Immigrants, integration and cities, Exploring the links*. París, OECD.
- PASCUAL DE SANS, À. (dir.)(2001). *Població, mobilitat i migracions a Catalunya (Materials de base per aplicar a l'anàlisi de les estructures viàries)*. Bellaterra, Fundació Castellet de Foix (mimeo).
- PIQUER, I. (2000). "Espanya necessitarà 12 milions de immigrants de aquí al any 2050, segun la ONU" a *El País*, viernes 7 de enero de 2000, p. 24.
- POPULATION DIVISION (2000). *Replacement migration: is it a solution to declining and ageing populations?* Population Division. Department of Economic and Social Affairs, United Nations.
- PUJADES, I. i MENDIZÀBAL, E. (1991). *La població de Catalunya 1975-1986: de l'explosió demogràfica al creixement zero*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Col.lecció *Perspectives Territorials*, I.
- RECAÑO VALVERDE, J. (1997). "Els fluxos demogràfics entre Catalunya i l'exterior" a *La balança de pagaments de Catalunya. Una aproximació als fluxos econòmics amb la resta d'Espanya i l'estranger (1993-1994)*. Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament d'Economia i Finances. Direcció General de Programació Econòmica i Institut d'Estudis Autonòmics, pp. 315-382.
- RECOLONS, Ll. (1998). "Migracions entre Catalunya i l'estranger" a GINER, S. (1998) *La societat catalana*. Barcelona, Institut d'Estadística de la Generalitat de Catalunya, pp. 243-272.
- SECRETARIA PER A LA IMMIGRACIÓ (2001). *Pla Interdepartamental d'Immigració 2001-2004*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Secretaria per a la Immigració (mimeo).
- SENNET, Richard (1998). *La corrosión del carácter. Las consecuencias personales del trabajo en el nuevo capitalismo*. Madrid, Anagrama.
- TORNER, I. (2001). *La població de nacionalitat estrangera al municipi de Mataró: aproximació al seu espai relacional de veïnatge*. Memòria de Recerca de Tercer Cicle. Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona.
- VAN DE KAA, Dirk J. (1987). "Europe's Second Demographic Transition", a *Population bulletin*, vol. 42, 1, March 1987.
- VAN DE KAA, Dirk J. (1999). "'Without Maps and Compass?' Towards a New European Transition Project", a *European Journal of Population, Revue Européenne de Démographie*. Vol 15, 14.